

T.C.  
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
AÇIK ÖĞRETİM DAİRE BAŞKANLIĞI

**T.C. İNKILAP TARİHİ  
VE  
ATATÜRKÇÜLÜK  
8. SINIF**

DERS KİTABI

YAZAR  
Murat ERGİN



ANKARA - 2023

**MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI**  
**AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI**

**Dil Uzmanı**

Bülent Kenan ERKAN

**Görsel Tasarım Uzmanı**

Fatih SAĞLAM  
YÜMER

**Grafik Tasarım Uzmanı**

YÜMER

Copyright © MEB

Her hakkı saklıdır. Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Tümü ya da bölümleri izin alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.



## İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;  
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.  
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;  
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!  
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?  
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.  
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.  
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!  
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.  
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,  
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.  
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,  
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;  
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.  
Doğacaktır sana vâdettiği günler Hakk'ın;  
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:  
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.  
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:  
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?  
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!  
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,  
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:  
Değmesin mabedimin göğsüne nâmâhrem eli.  
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-  
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,  
Her cerihamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,  
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden naşım;  
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!  
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.  
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;  
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;  
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

**Mehmet Âkif ERSOY**

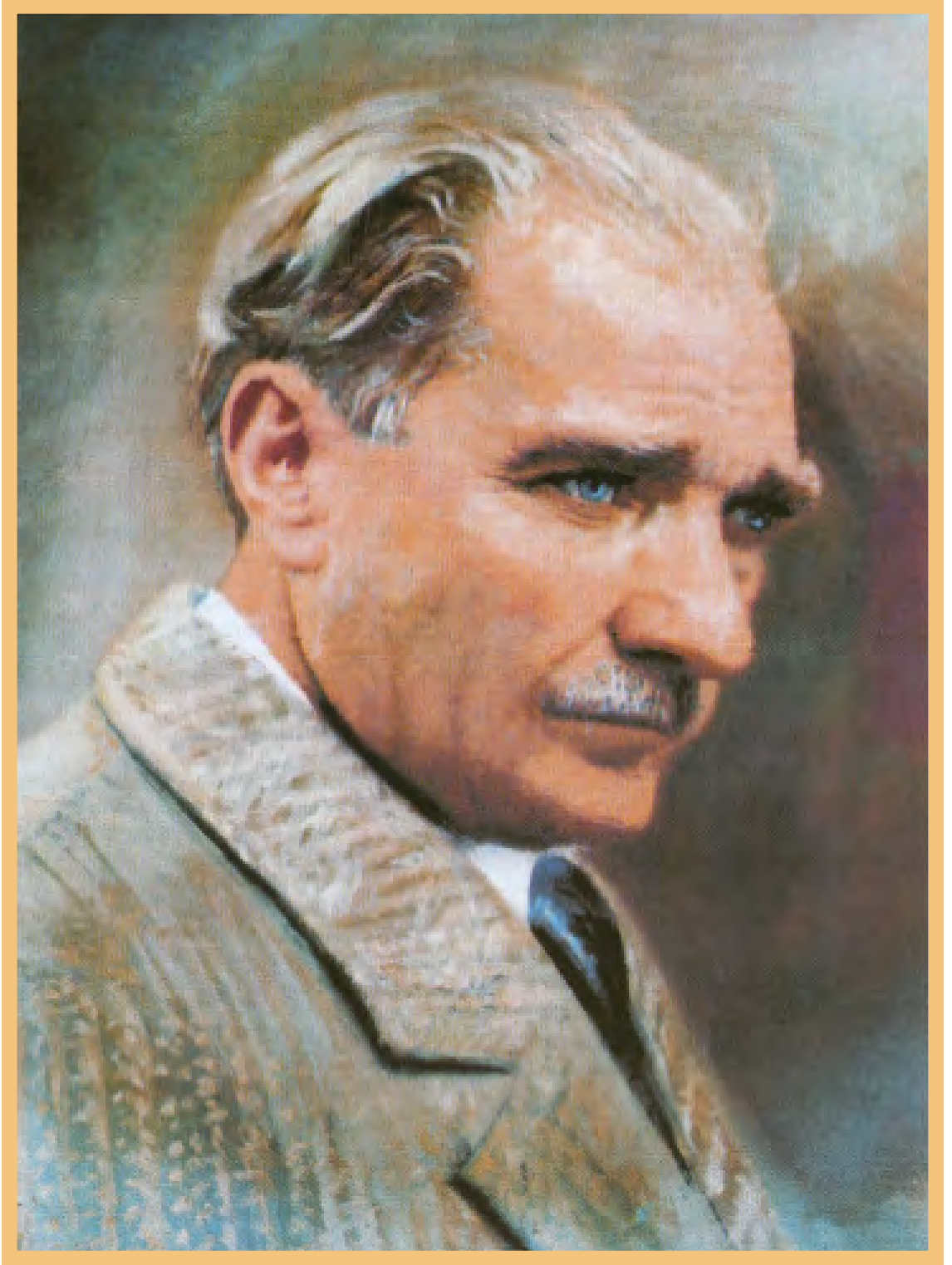
## GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrumetmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk



MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

# İÇİNDEKİLER

## 1.ÜNİTE: BİR KAHRAMAN DOĞUYOR

20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti .....	10
Bir Kahraman Doğuyor .....	15
Mustafa Kemal'in Gençlik Döneminde Fikir Hayatı.....	18
Genç Komutan Mustafa Kemal .....	20
Özet .....	24
1. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları .....	25

## 2. ÜNİTE: MİLLÎ UYANIŞ: BAĞIMSIZLIK YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

I. Dünya Savaşı'na Neden Olan Gelişmeler .....	29
I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti .....	31
Türk Yurdu İşgal Edilemez .....	40
Kuvâ-yı Millîye ve Cemiyetler .....	43
Bağımsızlık Yolunda .....	46
Ulusal Antlaşmalar: Misakımillî .....	52
Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkarılan Ayaklanmalar .....	54
Kabul Edilemez Bir Antlaşma: Sevr .....	56
Özet .....	59
2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları .....	60

## 3.ÜNİTE: MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

Doğu ve Güney Cephesi.....	63
Batı Cephesi .....	67
Savaşa Rağmen Eğitim Kongresi.....	71
Millî Seferberlik: Tekalif-i Millîye .....	72
Sakarya Meydan Savaşı ve Büyük Taarruz.....	74
Lozan Antlaşması.....	77
Millî Mücadele'nin Toplum Üzerine Yansıması .....	81
Özet .....	84
3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları .....	85

## 4.ÜNİTE: ATATÜRKÇÜLÜK VE ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE

Çağdaşlaşan Türkiye ve Atatürk İlkeleri .....	89
Siyasi Alandaki Gelişmeler .....	92
Hukuk .....	95
Eğitim ve Kültür Alanındaki Gelişmeler .....	97
Toplumsal Alandaki Gelişmeler .....	102
Ekonomik Alanda Yaşanan Gelişmeler .....	105
Sağlık Alanındaki Gelişmeler .....	108
Atatürk ve Cumhuriyet .....	109
Atatürk İlke ve İnkılaplarının Temel Esasları .....	113
Özet .....	115
4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları .....	116

## 5.ÜNİTE: DEMOKRATİKLEŞME ÇABALARI

Demokratikleşme Yolunda Atılan Adımlar .....	121
Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi .....	124
Türkiye Cumhuriyetine Yönelik Tehditler .....	125
Özet .....	127
5. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları .....	128

## 6.ÜNİTE: ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Türk Dış Politikasının İlkeleri ve Temel Amaçları .....	131
Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası.....	133
Hatay'ın Ana Vatana Katılması.....	138
Özet .....	139
6. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları .....	140

## 7.ÜNİTE: ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ VE SONRASI

Atatürk'ün Ölümünün Yansımaları .....	143
Atatürk'ün Bıraktığı Eserler .....	147
Yaklaşan Dünya Savaşı .....	149
II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri .....	152
Demokrasi Yolunda Atılan Adımlar .....	153
Özet .....	155
7. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları .....	156
Cevap Anahtarları .....	158
Sözlük .....	160
Kaynakça .....	163
Türkiye Haritası .....	167
Türk Dünyası Haritası .....	168



# 1. ÜNİTE

## BİR KAHRAMAN DOĞUYOR



### KONULAR

1. 20. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ
2. BİR KAHRAMAN DOĞUYOR
3. MUSTAFA KEMAL'İN GENÇLİK DÖNEMİNDE FİKİR HAYATI
4. GENÇ KOMUTAN MUSTAFA KEMAL

### ANAHTAR KAVRAMLAR

- İhtilal
- Batı
- Meşrutiyet
- Medeniyet
- Tanzimat
- Teşkilatçılık
- Sömürgecilik
- Fikir akımı

## 20. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ



### DÜŞÜNELİM

19 ve 20. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan gelişmeler Osmanlı Devleti'ni nasıl etkilemiştir?

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde içinde bulunduğu sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel durumunu anlayabilmemiz için o dönemde Avrupa'da yaşanan gelişmeleri iyi bilmemiz gerekir. Bu gelişmelerin Osmanlıya etkileri hakkında ön bilgiye sahip olmamız konuya daha geniş bir pencereden bakmamıza yardımcı olacaktır.

Günümüz dünyasında gelişmişliğin ve modernliğin temsil edildiği coğrafya neresidir, diye bir soru sorulsa pek çoğumuzun cevabı: Avrupa olacaktır. Avrupa'nın bugünkü durumunu doğru anlayabilmek için bu coğrafyanın Orta Çağ'daki durumunun iyi bilinmesi gerekir. Orta Çağ Avrupa'sının bazı tarihçiler tarafından "karanlık çağ" diye ifade edildiğini biliyor muydunuz? Orta Çağ'da İslam medeniyetleri en parlak dönemlerini yaşarken Avrupa medeniyetleri de en karanlık dönemlerini yaşıyorlardı. Bu dönemde İslam dünyasında psikolojik rahatsızlık geçiren kişiler farklı tasavvufi yöntemlerle tedavi edilirken, Avrupa'daki aynı hastalar ya öldürülüyor ya da yakılıyorlardı. Orta Çağ'da Avrupa'da sosyal, siyasî ve kültürel yaşamda tek söz sahibi, kilise yönetimi idi. Bu dönemde kilise her türlü gelişmenin önünde tıpkı bir duvar gibi dikiliyordu. Orta Çağ'ın sonları ile Yeni Çağ'da yaşanan bazı gelişmeler kilisenin baskıcı gücünü kırarak Avrupa ülkelerinin siyasî, sosyal, ekonomik ve teknoloji alanlarında hızla ilerlemelerini sağlamıştır. Şimdi de bu gelişmeleri daha yakından inceleyelim.

15. yüzyılda Avrupa'da gemi yapımı ve yön bulma alanlarında yaşanan bazı gelişmeler sayesinde Avrupalı gemiciler okyanuslara açıldı. Hindistan ve Amerika kıtalarını keşfederek yeni ticaret yolları buldu. Bu gelişmelere **Coğrafi Keşifler** denildi. Bu dönemde Coğrafi Keşiflere katılan gemiciler gittikleri coğrafyaların zenginliklerini ülkelere taşıyarak ülkelerinin ekonomik olarak kalkınmasına katkı sağladılar.



Görsel 1.1 Pusula

Keşfedilen yerlerden Avrupa'ya taşınan kıymetli mallar sayesinde Avrupa ülkeleri hızla zenginleşti. Ekonomik zenginlik ise bilim, sanat, düşünce ve edebiyat gibi alanlarda gelişmeleri beraberinde getirdi. Bu dönemde farklı düşünürler farklı görüşler ortaya atarak o güne kadar hiç düşünülmemeyen düşünme ortamlarının oluşmasına ortam hazırladı. Avrupa'da bu gelişmelerin yaşandığı o döneme ise **Rönesans** denildi. Rönesans, **yeniden doğuş** anlamına gelen bir ifade olup akli ve bilimi ön plana çıkararak dogmatik düşüncelerin yıkılmasına neden olmuştur. Rönesans sayesinde kilise yönetimlerinin elinde tuttuğu **skolastik düşünce sistemi** yıkılmaya başladı. İlerleyen yıllarda toplum, Katolik kilisesinin siyasî ve ilmi alanlarda elinde tutmaya çalıştığı güçten iyice rahatsız olarak Almanya'da **Reform** hareketini başlattı.

## 1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor

Reform hareketleri kısa sürede Avrupa'ya yayıldı. Yaşanan bu gelişmeler Katolik kilisesinin gücünü kırarak kendi kabuğuna çekilmesine neden oldu. Kilise yönetiminin sosyal ve siyasi alanlarda gücünü kaybetmesinin sonunda Avrupa'da 17 ve 18. yüzyıllarda bilim ve teknoloji hızla ilerledi. Avrupa'da bu yüzyıllara **Aydınlanma Çağı** denildi.



Görsel 1.2 Avrupa'da seri üretimin yapıldığı fabrika

Avrupa'da bilimin ve teknolojinin hızlı ilerlemesine bağlı olarak buhar gücüyle çalışan gemi ve fabrika makineleri icat edildi. Bu makineler sayesinde seri üretim arttı. Küçük üretim tesisleri yerini büyük fabrikalara bıraktı. Böylece Avrupa'da **Sanayi İnkılabı** gerçekleşmiş oldu. Bu fabrikalara ham madde bulmak artık hiç de kolay olmuyordu. Buhar gücüyle çalışan makineler, fabrikalara getirilen ham maddeleri hızlı bir şekilde işleyerek ürüne dönüştürüyordu. Avrupa, artan ham madde ihtiyacını ucuz yollardan

karşılatabilmek için sanayisi gelişmemiş ülkelere göz dikti. Buralardan ucuza elde ettiği ham maddeyi fabrikalarında işledikten sonra yine aynı ülkelere yüksek fiyatlarla geri sattı. Avrupa'nın bu faaliyetleri sonucunda **sömürgecilik** doğmuş oldu. Sömürgecilik yarışında ise İngiltere ve Fransa, Avrupa ülkeleri içinde önde gitti. Sömürgecilik faaliyetleri ile Avrupa devletleri gün geçtikçe zenginleşirken, sömürülen ülkeler ise yoksullaştı.

Avrupa devletleri tarafından başlatılan sömürgecilik faaliyetleri geniş coğrafyalara yayılmış olan Osmanlı Devleti'ni de olumsuz etkiledi. Osmanlı Devleti 17. yüzyıldan sonra pek çok alanda hızlı bir şekilde güç kaybetti. Dünyadaki ve Avrupa'daki gelişmeler ciddi anlamda yakından takip edilemedi. Coğrafi Keşifler ile yeni ticaret yollarının açılması Osmanlı Devleti'nin ekonomisine zarar verdi. Akdeniz limanlarının ticari anlamda önemini kaybetmesi Osmanlı Devleti'ni vergi kaybına uğrattı. Avrupa devletleri ucuza ürettikleri ürünleri Osmanlı iç piyasasına sokarak küçük el tezgâhlarının yok olmasına neden oldu. Bu dönemde Avrupalıların Osmanlı üzerindeki kapitülasyon baskısı da Osmanlı ekonomisine zarar veriyordu. Osmanlı Devleti son dönemlerinde köklü ıslahat hareketlerine girişse de istediği atılımı ve iyileştirmeyi bir türlü gerçekleştiremedi. Osmanlı Devleti'nin bozulan ekonomisi toplumsal ve siyasal birtakım olayların çıkmasına da neden oluyordu. 18 ve 19. yüzyıllarda uzun süren savaşlar, Osmanlı Devleti'nin dış borç almasına neden oldu. Osmanlı Devleti dış ülkelere aldığı bu borçlarını ödeyemeyince 1881 yılında **Düyun-u Umumiye** adı altında uluslararası bir teşkilat kuruldu. Bu teşkilat devletin gelirlerinin büyük bir kısmına el koyarak alacaklarını tahsil ediyordu. Ticari anlamda bazı Avrupa devletleri kapitülasyonlar adı altında Osmanlı ekonomisine yıllardır zarar veriyordu. Bu zarara bir de Düyun-u Umumiye'nin Osmanlı gelirlerine el koyması eklenince Osmanlı ekonomisi tamamen bağımsızlığını kaybetti. Bozulan ekonomi, dış siyasî ilişkileri de olumsuz etkiledi. Osmanlı Devleti'nin dış itibarı ve saygınlığı zarar gördü. Bazı Avrupa devletleri Osmanlı Devleti'ni artık **hasta adam** olarak nitelendirmeye başladı.

## Fransız İhtilali



Görsel 1.3 Fransız İhtilali (temsili)

Avrupa'da tarihler 1789'u gösterdiğinde çok boyutlu sonuçları itibarıyla dünya tarihini derinden etkileyecek bir olay yaşandı. Bu olaya **Fransız İhtilali** denildi. Fransa'da başlayan bu hareket milliyetçilik, ulusçuluk, eşitlik ve adalet gibi fikirlerin dünyaya yayılmasına neden oldu. O güne kadar pek duyulmayan bu fikirler, dünya milletlerini derinden etkilemiş toplumsal ve siyasi alanda birçok değişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Fransız İhtilali ile yayılan mil-

liyetçilik, hürriyet, eşitlik, demokrasi ve insan hakları gibi kavramlar çok uluslu milletlere sahip olan Osmanlı Devleti gibi ülkeleri derinden etkilemiştir. "Her millet kendi devletini kurabilir." fikri bazı ulusların ayaklanmasına neden olmuştur. Bu dönemde Osmanlı Devleti sınırları içinde Sırp, Rum, Bulgar, Arnavut, Boşnak ve Yunan gibi pek çok millet yaşıyordu. Bu milletler başta Avrupa devletlerinin kışkırtmaları sonucunda bağımsızlık isteğiyle farklı yerlerde isyan ederek Osmanlı Devleti'ni zorda bırakmışlardır. Balkanlar, Osmanlı Devleti'nde bağımsızlık isyanlarının ilk başladığı yerlerdendir.

Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan farklı fikir akımları ile ayaklanan azınlıkları tekrar devlete bağlayıp, bölünmeyi durduracak çözüm yolları bulmak için Osmanlı aydınları ve bazı yöneticileri tarafından çeşitli fikir akımları ortaya atılmıştır. Bu fikir akımlarının ortak amacı ülkeyi bölünmekten kurtarmaktır. Bu fikirler ise şunlardır:

### Osmanlıcılık

Osmanlı sınırları içinde din, dil ve ırk ayrımı yapılmadan herkes Osmanlıcılık fikri altında birleştirilecekti. Bu sistem ile tüm gayrimüslimlerin devlete karşı yıkıcı tutum ve davranışlarına son verilecekti. Osmanlıcılık fikri ile Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyet düzenlemeleri yapıldı. İttihatçılar ve Jön Türkler bu düşünce akımını desteklediler. Bu akım Balkan Savaşları'nın kaybedilmesiyle önemini kaybetmiştir. Bu fikir sonrası Türkçülük ön plana çıkmıştır.

### İslamcılık

Bu fikir, Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü korumak amacıyla 19. yüzyılın ikinci yarısında önem kazanan bir düşünce akımıdır. Önce siyasi düşünce olarak ortaya çıkmış, sonra edebiyat ve düşünce adamları tarafından savunulmuştur. Amacı, farklı ırklardan Müslümanları birleştirip kalkındırmak, Hristiyan dünyasının karşısında bir denge unsuru hâline getirmektir. II. Abdülhamit, Cevdet Paşa ve Mehmet Âkif tarafından desteklenmiştir.

### Batıcılık

Batının bilim ve teknolojiye ilerlemesine hayran olan bazı Osmanlı aydınları kurtuluşun Batı'yı örnek almakta olduğunu savundular. Tevfik Fikret gibi düşünürler bu akımı savundular. İlk olarak askerî alanda başlayan Batılılaşma hareketi, daha sonra devlet ve toplum hayatında kendini gösterdi. Atatürk dönemindeki yeniliklerde de zaman zaman bu fikrin etkisi görüldü. Türkçülük fikri, Millî Mücadele yıllarında birlik ve beraberliğin sağlanması adına etkili olmuştur.

### Türkçülük

Bu akım, Osmanlılık ve İslamcılık fikirlerinin uygulama alanı bulamadığı bir zamanda devleti kurtarma adına ortaya çıkmıştır. Bu akımına göre devlet; dili, dini, soyu ve ülküsü bir olan topluma dayanarak ayakta durabilirdi. Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul gibi kişilerce savunulmuştur.

Osmanlı Devleti, topraklarında baş gösteren azınlık isyanlarına önlem alabilmek için bazı çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaları kısaca şöyle özetleyelim:

Osmanlı Devleti 1839 yılında çıkardığı **Tanzimat Fermanı** ile var olan azınlık haklarını yasalarla güvence altına aldı. Osmanlı yönetimi Tanzimat Fermanı ile bağımsızlık hayali ile isyan eden azınlıkları devlete ısındırmak istedi. Devletin bu iyi niyet teşebbüsü azınlık isyanlarını engelleyemedi. Bunun üzerine 1856 yılında **Islahat Fermanı** yayınlandı. Bu ferman ile azınlıklara Avrupa'nın istekleri doğrultusunda yeni haklar verildi. Bu haklar sayesinde azınlıklar, Türk ve Müslüman halkla eşit statüye kavuştu. Verilen bu haklar da azınlıkların bağımsızlık ümidiyle isyan etmelerini engelleyemedi.

Osmanlı toplumunda hürriyet ve eşitlik akımlarından etkilenerek azınlık isyanlarının yanlış yönetildiğini ve padişahın bu isyanları bir meclis yardımı ile bastırması gerektiğini savunan bir grup ortaya çıktı. Bu gruba **Jön Türkler** denildi. Zamanla yönetimde söz sahibi olana Jön Türkler kendi görüşlerine destek vermeyen sultan Abdülaziz'i tahtan indirerek yerine meşruti yönetime geçme sözü aldıkları II. Abdülhamit'i tahta geçirdiler.



Görsel 1.4 II. Abdülhamit

Tahta geçen II. Abdülhamit, **Kanun-i Esasi** adıyla Türk tarihinin ilk yazılı anayasasını hazırlattı (1876). Bu çalışma sonrası azınlıklarında temsil edildiği bir meclisin açılmasıyla birlikte **I. Meşrutiyet Dönemi** başlamış oldu. Mecliste 46 milletvekili ile temsil edilen azınlıklar bu hak karşısında da tatmin olmayarak yıkıcı ve bölücü faaliyetlerine devam ettiler. 1877-1878 yıllarında yaşanan Osmanlı- Rus Savaşı (93 Harbi) zamanında azınlıklar ülke içinde karışıklıklar çıkarmaya devam ettiler. Azınlıkların bu durumu karşısında sultan II. Abdülhamit, Kanun-i Esasi'nin kendisine verdiği yetkiye dayanarak Meclisi kapattı.

Bu olay sonrası Jön Türkler, yönetimdeki eski güçlerini kaybettiler. İlerleyen yıllarda (1889) da İttihat ve Terakki adıyla yeni bir grup kuruldu. Ordu içerisinde daha çok etkili olan bu grup, padişaha baskı yaparak 1908 yılında Mebusan Meclisinin tekrar açılmasını sağladılar. Böylece **II. Meşrutiyet Dönemi** başlamış oldu. Bir yıl sonra İstanbul'da meşrutiyet karşıtı gösteriler yapılmaya başlandı. Bu gösteriler üzerine meşrutiyet yanlısı bazı subaylar Selanik'te **Hareket Ordusu** adı altında bir ordu hazırladılar.

Mahmut Şevket Paşa'nın başkanlığını Mustafa Kemal'in kurmay başkanlığını yaptığı bu ordu İstanbul'a gelerek ayaklanmaları bastırdı. Sonrasında da II. Abdülhamit tahttan indirildi. Bu olay tarihe **31 Mart Vakası** olarak geçmiştir. 1909 yılında meydana gelen bu olay sonrası İttihatçılar, V. Mehmet Reşat'ı tahta geçirdiler. İttihatçıların yönetimdeki güçleri 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı yıllarına kadar aralıksız devam etti.

20. yüzyılın ilk başları Osmanlı Devleti için çok uzun bir dönem olmuştur. Bu dönemde ülke hızla topraklarını kaybetmiş ve yıllarca azınlık sorunlarıyla uğraşmıştır. 1911 yılında ise Kuzey Afrika'daki son toprağı olan Trablusgarp'ı da İtalyanlara bırakmak zorunda kalmıştır.

Aşağıdaki harita 20. yüzyılın başlarında Avrupa ile Osmanlı Devleti'nin sınırlarını göstermektedir, inceleyiniz.



Görsel 1.5 20.yy. Başlarında Avrupa ve Osmanlı Devleti Haritası

Yukarıdaki haritadan da anlaşılacağı gibi Osmanlı Devleti 20. yüzyılın başlarında topraklarını hızlı bir şekilde kaybetmiştir. Kuzey Afrika'daki son toprağı olan Trablusgarp ile kara bağlantısı kesilmiştir. İngilizlerin, Mısır ve çevresini işgal etmesi zaten donanması çok zayıf olan Osmanlı Devleti için büyük bir yıkım olmuştur.

Balkanlarda ise Yunanistan, Bulgaristan ve diğer Balkan devletleri bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Arap yarımadası 1914 yılı öncesi Osmanlı toprakları olsa da I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte hızlı bir şekilde elden çıkmıştır.

### BİR KAHRAMAN DOĞUYOR



#### DÜŞÜNELİM

Mustafa Kemal'in çocukluğu ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Mustafa Kemal, 1881 yılında Makedonya'nın Selanik kentinde doğmuştur. Mustafa'nın hem anne hem de baba soyu Anadolu'ya göç etmiş Türkmenlerdendir. Babası Ali Rıza Bey gümrük memuru, annesi Zübeyde Hanım ise ev hanımıdır. Mustafa'nın anne ve babası kültürlü ve aydın kimselerdi. Makedonya o yıllarda Osmanlı Devleti'nin gelişmiş bölgelerindendi. Avrupada basılan dergi, kitap ve diğer eserler hızlı bir şekilde Makedonya şehirlerine ulaştırılabiliyordu. Dolayısıyla Makedonya bölgesi Osmanlı Devleti'nin Batıya açılan yüzüydü.



Görsel 1.6  
Mustafa Kemal'in  
çocukluğu



Görsel 1.7  
Atatürk'ün Babası



Görsel 1.8  
Atatürk'ün Annesi

Mustafa Kemal'in çocukluğunun geçtiği Selanik'te zaman zaman azınlık isyanları yaşanmakta buna bağlı olarak da toplumsal sorunlar sosyal hayatı tehdit etmekteydi.

Mustafa, yedi yaşındayken babasını kaybetti. Bu olay sonrası Zübeyde Hanım, üç çocuğunu da alarak kardeşinin çalıştığı çiftlik evine gitti. Mustafa kısa

bir süre burada kaldı. Oğlunun okul hayatından uzak kalmasını istemeyen Zübeyde Hanım, Mustafa'yı Selanik'teki halasının yanına geri gönderdi.

Zübeyde Hanım, ailesine büyük önem verir; çocuklarının iyi bir aile ortamında yetişmeleri için gayret gösterirdi. Mustafa Kemal, ilerleyen yıllarda aile ortamına dair yaptığı konuşmalarında sık sık kendi ailesinden gördüğü sıcak ilgi ve alakayı dile getirmiştir.

Aile bağlarına önem veren Mustafa Kemal, şu sözlerle aile birliği hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir:

*“ Sosyal hayatın kaynağı, aile hayatıdır. Ailenin kadın ve erkekten kurulduğunu açıklamaya gerek yoktur.”, “ Eşini mutlu edecek herkes evlenmelidir... Çoluk çocuk sahibi olmalıdır... Çocuk sevgisi insan için bir ihtiyaçtır.”*

Mustafa'nın doğduğu Selanik şehri, Makedonya'nın ekonomik olarak zengin şehirlerindendi. Şehir işlek bir limana sahip olup demir yolu ile bölgenin önemli şehirlerine bağlıydı. Selanik'in bu durumu şehrin çevresiyle sosyal ve kültürel bağlarını güçlendiriyordu. Batıda yaşanan gelişmeler çok kısa bir süre içinde Selanik'te duyuluyordu. İşte Selanik'in tüm bu özellikleri Mustafa Kemal'in kişiliğini yakından etkileyecektir.

## Mustafa Kemal'in Öğrenim Hayatı

Mustafa, 6 yaşında Hafız Mehmet Efendi'nin Mahalle Mektebine başladı. Bu okula annesinin isteği üzerine başlamış fakat çok geçmeden babasının isteği ile çağdaş eğitim veren Şemsi Efendi Mektebine kayıt yaptırmıştı. Mustafa, ilkokulu bu okulda tamamladı. Mustafa bu okuldan sonra kısa bir süre Selanik Mülkiye Rüştîyesine başladı. Bu okulda okurken annesinden gizlice Selanik Askerî Rüştîyesinin sınavlarına girerek başarılı oldu. Zübeyde Hanım oğlunun askerî okulda okuma isteğini görünce, onun bu kararına saygı göstererek askerî okulda okumasına izin verdi.



Görsel 1.9 Selanik Askerî Rüştîyesi

Mustafa Kemal, askerî okulda çalışkanlığı ve başarısı ile kısa sürede öğretmenlerinin ve arkadaşlarının dikkatini çekmiştir. Mustafa, askerî okulda okurken matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Efendi tarafından kendisine Kemal ismi eklenmiştir. O günde sonra Mustafa; Mustafa Kemal olarak çağrılmaya başlanmıştır.

Selanik Askerî Rüştîyesini bitiren Mustafa Kemal, 1896 yılında Manastır Askerî İdadisine girdi. Bu okulda ileride ünlü

bir hatip olacak olan Ömer Naci ile tanışarak hitabet ve edebiyata merak saldı. Mustafa Kemal ileriki yıllarda önemli işler yaptığı Ali Fethi (Okyar) ile de bu okulda tanıştı. Mustafa Kemal, Fransızcasını geliştirebilmek için lise yıllarında yoğun çaba harcadı.

Yaz tatillerinde ve boş zamanlarında Fransızca hocalarından ders aldı. Mustafa Kemal'in Manastır Askerî İdadisinde muhatap olduğu öğrenci ve öğretmen çevresi onun kişiliğini derinden etkilemiştir. Bu dönemde ülke içinde yaşanan bazı sorunlar onun fikir ve düşünce hayatının temellerini oluşturmuştur.

Mustafa Kemal'in kişiliğinin oluşmasında yaşadığı çevre kadar okuduğu okullarında etkisi olmuştur. Yaşadığı şehirler ve şehirlerin sosyal yapısı da Mustafa Kemal'in kişiliğini etkilemiştir.

Mustafa Kemal'in çevresinden etkilenecek askerlik mesleğini nasıl seçtiğini kendi söyleyişinden okuyalım:

“Yakınımızda Binbaşı Kadri Bey isminde bir kişi oturuyordu. Oğlu Ahmet Bey askerî ortaokula devam ediyor ve okul giysisi giyiyordu. Onu gördükçe ben de böyle giysi giymeye hevesleniyordum. Sonra sokaklarda subaylar görüyordum. Bu aşamaya ulaşmak için izlenmesi gereken yolun askerî ortaokula girmek olduğunu anlıyordum.”

www.atam.gov.tr.



### Mustafa Kemal'in Öğrenim Hayatı, Kişiliğini Nasıl Etkiledi?

Mustafa Kemal, askerî rüştiyede okuduğu yıllarda öğretmenlerinden, okuduğu kitaplardan, o dönemin siyasî ve sosyal olaylarından ve çevresindeki arkadaşlarından etkilenmiştir. Lise tahsili için Manastır'a giden Mustafa bu şehirde yaşadığı olaylardan ve tanıştığı kişilerden de etkilenmiştir.

Mustafa Kemal, Manastır'da Makedonya bölgesinin farklı yerlerinden gelen farklı kültüre sahip kişilerle tanışma fırsatı buldu. Matematikte gayet başarılı olmasına rağmen kendisini Fransızca dersinde pek başarılı görmüyordu. Lise yıllarında Ömer Naci'nin yönlendirmesi ile şiir ve edebiyata yönelen Mustafa Kemal, hitabet öğretmeni Alay Emine Mehmet Asım Efendi'nin şu uyarısı ile karşılaşacaktır:

*“Bak oğlum Mustafa dedi, şiiri filan bırak. Bu iş senin iyi asker olmana mani olur. Diğer hocalarınla da konuştum. Onlar da benim gibi düşünüyorlar. Sen Naci'ye bakma, o hayalperest bir çocuk. İleride belki iyi bir şair ve hatip olabilir fakat askerlik mesleğinde katiyen yükselemez.”* Öğretmeninin bu uyarısı Mustafa Kemal üzerinde etkili olmuş onun askerlik mesleğine tekrar yönelmesini sağlamıştır.

Ancak Mustafa Kemal'in ileriki yıllarda dönemin vatan ve hürriyet şairi Namık Kemal ile Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri ile tanışmasında Ömer Naci'nin etkili olduğu bilinmektedir. Mustafa Kemal yıllar sonraki bir konuşmasında Mehmet Emin Yurdakul ile ilgili şunu söylemiştir:

“...Mehmet Emin Yurdakul'un ilk kez Manastır Askerî İdadisinde öğrenciyken okuduğum 'Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur.' dizeleriyle başlayan manzumesinde bana ulusal benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum...” Bu söz Mustafa Kemal'in Mehmet Emin Yurdakul'dan ne kadar etkilendiğine güzel bir örnektir.

Mustafa Kemal, tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bey'in etkisiyle, Fransız İhtilali'nin yaymış olduğu hürriyet kavramı ile de burada tanışmıştır. Topçu Kolağası Mehmet Tevfik Bey, o dönemin tarihçilik anlayışından uzak bir üsluba sahipti. Türk tarihini bütün genişliği ve derinliği ile kavramış ve öğrencilerine dersini sevdirecek, esaslı tarih bilinci ve kültürü veren bir öğretmendi. Mustafa Kemal, öğretmeni Tevfik Bey'den her zaman övgüyle söz ederek şöyle demiştir:

*“Tevfik Bey'e minnet borcum vardır. Bana yeni bir ufuk açtı.”* Mustafa Kemal'in derin tarih bilgisine sahip olmasında Tevfik Bey'in katkısı şüphesiz çok büyüktür. Mustafa Kemal'in rüştiye ve idadi yıllarında ders aldığı Fransızca öğretmenleri de onun ufkunun zenginleşmesinde etkili olmuşlardır.

Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisini bitirdikten sonra 1899 yılında İstanbul Harp Okuluna girdi. Bu okuldan da başarı ile mezun olan Mustafa Kemal, İstanbul Harp Akademisine girdi. 1905 yılında bu okuldan kurmay yüzbaşı olarak mezun olarak Şam'daki 5. Orduya katılmıştır.

## MUSTAFA KEMAL'İN GENÇLİK DÖNEMİNDE FİKİR HAYATI



### DÜŞÜNELİM

İnsanların fikir hayatının şekillenmesinde neler etkilidir?

Mustafa Kemal, çocukluk yıllarından itibaren çevresine karşı son derece duyarlı bir kişi olmuştur. Öğrencilik yıllarında ülkenin içinde bulunduğu kötü durumu görmüş, kurtuluş için çözüm yolları aramıştır. Zaman zaman yakın arkadaşlarıyla bir araya gelerek onlara ülkenin durumu hakkındaki düşüncelerini söylemekten çekinmemiştir.



Görsel 1.10 Manastır Askerî İdadisi

Osmanlı Devleti'nde eğitim hizmeti veren dönemin askerî okulları; çağdaş anlayışı benimsemiş, pozitif bilimleri ölçü alan bir eğitim hizmeti veriyordu. Bu okullarda okuyan Mustafa Kemal' de çevresinden ve okullarının genel durumundan etkilenmiştir. Yani Mustafa Kemal'in ileri görüşlü, çağdaş, akılcı, vatan ve milletine düşkün biri olmasında okuduğu askerî okullar etkili olmuştur.

**Mustafa Kemal'in gençlik yıllarında fikir hayatını etkileyen bazı unsurları şöyle sıralayabiliriz:**

- Ailesinden almış olduğu okuma ilhamını ve aile terbiyesini ömrü boyunca devam ettirmesi,
- Okumaya karşı büyük bir merakının olması nedeniyle yerli ve yabancı yazarlarca yazılmış her türlü kitabı okuması,
- Düşünce adamlarının kitaplarını defalarca okuması sonucu geniş bir düşünce ufkuna sahip olması,
- Yabancı dil bilmesi sonucunda Türkçe 'ye daha tercüme edilmemiş bazı kitapları okuyup anlayabilmesi,
- Avrupada basılan gazete, dergi ve farklı yazılı kaynakları takip etmesi sonucu güncel konulara hâkim olması ve Batı'yı daha yakından tanınması,
- Öğrenciliğinin farklı şehirlerde geçmesi sonucunda okuduğu yerlerin kültürel ve sosyal yapısını daha yakından tanıyarak zengin bir kültürel birikime sahip olması,
- Farklı kültürleri yakından tanıdığı için Balkanlar'da ve yurdun farklı yerlerinde gelişen siyasî ve toplumsal konuları yerinde görmesi,
- Osmanlı Devleti'nin farklı cephelerde mücadele hâlinde olduğu için halkın sıkıntısını ve ülkenin içinde bulunduğu zor durumu yakından görmesi.

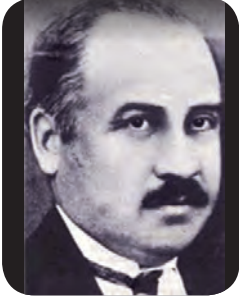
## 1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor

Mustafa Kemal'in önceki sayfada maddeleyerek saydığımız nedenlerin yanında fikri yapısının şekillenmesinde yerli ve yabancı bazı aydın kişiler de etkili olmuştur. Bu aydınları ise şöyle sıralayabiliriz:



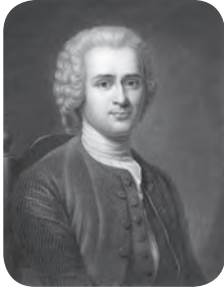
Görsel 1.11 Namık Kemal

**Namık Kemal**, Mustafa Kemal'in düşünce yapısından etkilendiği vatan şairidir. Türk milliyetçiliğinin öncülerindedir. Hem yazar hem de şair olan Namık Kemal'in "İntibah" adlı romanı ile "Vatan Yahut Silistre" isimli tiyatrosu onun kısa sürede halk tarafından tanınmasını sağlamıştır. Şair, vatan ve özgürlük konularını eserlerinde coşkuyla işlemiştir. Namık Kemal, çağdaş Türk edebiyatının öncüleri arasında yer alır. Vatan şairi, yazdığı eserleriyle pek çok Türk gencini olduğu gibi genç komutan Mustafa Kemal'i de derinden etkilemiş, onda vatan ve millet sevgisinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Mustafa Kemal, konuşmalarında zaman zaman Namık Kemal'in mısralarını söyleyerek ondan ne kadar etkilendiğini göstermiştir.



Görsel 1.12 Ziya Gökalp

**Ziya Gökalp**, Mustafa Kemal'in fikirlerinden etkilendiği şair, yazar ve önemli bir Türk siyasetçisidir. Bir dönem Osmanlı Mebusan Meclisinde ve TBMM de milletvekilliği yapmıştır. Ziya Gökalp'in eserlerinde milliyetçilik ve Türkçülük kavramları sıklıkla görülür. Ziya Gökalp cumhuriyetin ilk yıllarında kültür alanındaki fikirleri ile devlete önemli hizmetlerde bulunmuştur. Mustafa Kemal'in fikri yapısının şekillenmesinde şairin önemli bir yeri olduğu bazı tarihçiler tarafından söylenmektedir. Şairin şu sözü önemlidir: " Batı medeniyetindenim, Türk milletindenim, İslam ümmetindenim."



Görsel 1.13 Jean Jacques

Rousseau, (Jan Jak Russo

**Jean Jacques Rousseau, (Jan Jak Russo)** Ünlü Fransız düşünürünün "Toplumsal Sözleşme" adlı eseri toplumun üzerinde kısa sürede etkili olmuş büyük bir yapıttır. Ona göre halk olmanın temel esaslarından biri de, egemenliğin var olması ile mümkündür. Rousseau'ya göre; "Yurttaş olmadan erdem, erdem olmadan hürriyet, hürriyet olmadan da devlet olamaz."

Ulusal devlet anlayışını benimseyen Rousseau, bu düşüncesi ile Mustafa Kemal'i derinden etkilemiştir. Millî Mücadele sonrası egemenlik, hukukun üstünlüğü, toplumsal anlayış gibi pek çok konusunun revize edilmesinde Rousseau'nun görüşlerinden yararlanılmıştır.

Mustafa Kemal'in gençlik yıllarında fikri yapısının oluşmasında yerli yazar ve şairlerden Mehmet Emin Yurdakul, Tefik Fikret; yabancı yazar ve düşünürlerden, Montesquieu, Voltaire ve Auguste Comte ( Ogüst Comt) gibi kişilerin eser ve düşünce hayatları etkili olmuştur. Okumak, Mustafa Kemal için bir tutkudur ve onun kütüphanesinde on binlerce kitap bulunmaktadır.

## GENÇ KOMUTAN MUSTAFA KEMAL



### DÜŞÜNELİM

Mustafa Kemal'in farklı cephelerde başarılı olması onun Türk milleti tarafından lider olarak kabul edilmesinde etkili olmuş mudur?

Mustafa Kemal, yıkılmış olan bir imparatorluktan modern Türkiye Cumhuriyeti Devletini kuran büyük önder, ebedî başkomutan ve saygın bir devlet adamı olarak insanlık tarihindeki yerini almıştır. Mustafa Kemal, askerlik mesleğine kendi isteği ile girmiş ve bu mesleği çok severek yapmış başarılı bir komutandır. Mustafa Kemal'in askerî öğrencilik yıllarını, genç bir komutan olarak orduya katılmasını ve vatanına yaptığı hizmetleri anlatan metni okuyunuz.

Mustafa Kemal'in, aile çevresi ve çocukluğu dikkate alındığında 1881'den Harp Akademisini bitirdiği 1905'e kadar olan dönem büyük önem taşımaktadır. Yaklaşık yirmi beş yıllık bu zaman diliminde dış çevre olarak çocukluğunun geçtiği değişik mekânlar, okullar, Manastır ve Selanik şehirleri söz konusudur. İç çevre açısından ise genç Mustafa Kemal'i etkileyen arkadaşları, dersler, öğretmen ve yöneticiler, olaylar, düşünürler, şairler, yazarlar, okuduğu kitaplar birikim ve kişiliğinin kaynaklarıdır. Bütün bunların yanında genç Mustafa Kemal'in bilinçli öğrenme isteği ve çabaları ile üstün kavrayış, algı ve sezgi gücü, kitap okuma alışkanlığı ve kitap sevgisi liderlik oluşumunu etkileyen temel kişilik özellikleridir.

Mustafa Kemal'in bu yirmi beş yıllık süreçteki askerî eğitim ve öğrenim hayatı; onun başarılı bir asker, devlet adamı, inkılapçı ve düşünce adamı, kısaca dünya çapında "vizyon" sahibi karizmatik bir lider olmasına doğrudan etki yaptığı görülmüştür. Atatürk'ün söyledikleri ve gerçekleştirdiklerinin daha iyi anlaşılıp anlatılmasında bu sürecin çok iyi bilinmesinin önemli olduğu ortadadır.

### Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Olan Hizmetleri



Görsel 1.14 Selanik, 1910

Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal, ilk olarak stajını yapmak üzere merkezi Şam'da bulunan, 5'inci Ordu'ya atanmıştır. Bu dönemde, ülkenin genelinde olduğu gibi Suriye'de de karışıklıklar vardı. Bazı Arap aşiretlerinin devlet otoritesini tanımaması, dirlik ve düzeni bozmuştu. Mustafa Kemal, küçük rütbeli bir subay olduğu hâlde kendisini herkese saydırmış, almış olduğu görevleri üstün başarıyla yerine getirmiş, komutanlarının sevgisini kazanmıştır. Mustafa Kemal burada, ülke sorunlarını yakından görmüş ve çözüm arayışlarına yönel-

## 1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor

miştir. Bu amaçla “Vatan ve Hürriyet” adlı bir dernek kurarak hürriyet mücadelesine girmiştir. Bu amaçla birtakım gezilere çıkarak derneğin şubelerini açmış fakat bulunduğu ortam, yapmak istedikleri açısından elverişli olmadığı için bu faaliyetlerde istediği neticeyi elde edememiştir.

Mustafa Kemal, 13 Ekim 1907’de Şam’dan, merkezi Manastır’da bulunan 3’üncü Ordu Karargâhına atanmıştır. 3’üncü Ordu Karargâhındaki görevinin yanı sıra, Şark Demiryolu Müfettişliği görevini de yürütmüştür. 13 Ocak 1909’da Mustafa Kemal, 3’üncü Ordu Selanik 2’nci Redif Tümeni Kurmay Başkanlığına getirilmiştir.

31 Mart Vakası olarak tarihe geçen isyanın çıkışı üzerine 15/16 Nisan 1909’da Hareket Ordusu ile beraber bu ordunun kurmay başkanı olarak Selanik’ten İstanbul’a gelmiştir. Meşrutiyet karşıtı olan bu isyanı bastırdıktan sonra Mayıs 1909’da tekrar Selanik’e dönmüştür. 6 Eylül 1910’da Mustafa Kemal’in, 3’üncü Ordu Subay Talimgâhı Komutanlığına ataması yapılmıştır. Mustafa Kemal bu görevde iken orduyu temsilen aralarında Fethi Bey’in de bulunduğu bir kurul ile birlikte Fransa’daki Picardie manevralarına katılmıştır. İyi bir subay ve komutan olmak için sürekli çalışan Mustafa Kemal, kendisini sadece mesleğine adanmıştır. Üzerine aldığı görevleri büyük bir başarı ile yerine getirmiş ve bu dönemde askerlikle ilgili kitaplar da yayımlamıştır. Kasım 1910’da 3’üncü Ordu Talimgâhı Komutanlığından tekrar 3’üncü Ordu Karargâhına ataması yapılan Mustafa Kemal, daha sonra Selanik’te bulunan 38’inci Piyade Alayında görev yapmıştır. Mart 1911’de, Arnavutluk’ta çıkan isyanı bastırmak üzere düzenlenen harekâta, Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa’nın yanında görev almıştır. Eylül 1911’de 38’inci Piyade Alayı Kumandanlığındaki görevinden sonra İstanbul’daki Genelkurmay 1’inci Şubeye ataması yapılmıştır.

### Trablusgarp Savaşı

1911’de İtalya’nın güçlü bir donanma ile Trablusgarp kıyılarına yaptığı askerî çıkarma üzerine Trablusgarp Savaşı başlamıştır. Mısır’ın İngilizlerin kontrolünde olmasından dolayı Trablusgarp ile doğrudan kara bağlantısı bulunmayan Osmanlı Devleti buraya asker gönderme konusunda ciddi sıkıntılar yaşadı. Daha sonra Mustafa Kemal başta olmak üzere, az sayıdaki idealist subay büyük fedakârlıklara katlanarak gizlice Trablusgarp’a gitmiş, oradaki yerli halkı teşkilatlandırarak İtalyanlara karşı mücadeleye başlamıştır. Mustafa Kemal burada, 27 Kasım 1911’de binbaşı rütbesine yükselmiştir. 19 Aralık 1911’de, Tobruk Bölgesi Komutanlığı görevini yürüten Ethem Paşa’nın yerine bu göreve getirilmiştir. Mustafa Kemal komutasındaki yerel kuvvetler, Tobruk bölgesindeki İtalyanlara baskın şeklinde taarruzlar düzenleyerek ağır zayıat verdirmiştir.



Görsel 1.15 Trablusgarp, 1912

30 Aralık 1911’de Mustafa Kemal, Derne’ye gelmiş ve Derne Doğu Kolu Komutanlığını üzerine almıştır. Tobruk’ta olduğu gibi, burada da Mustafa Kemal komutasındaki yerel kuvvetler, baskın şeklinde taarruzlar düzenleyerek önemli başarılar elde etmiştir. Mart 1912’de Binbaşı Mustafa Kemal’in Derne Komutanlığına ataması yapılmıştır.

Trablusgarp'a ulaşım imkânlarının yetersiz oluşundan dolayı; gerekli yardımlar kolay kolay ve zamanında yetişemiyordu fakat bu savaşta Mustafa Kemal, kısıtlı imkânlarla sahip birliklerle burada çok başarılı muharebeler gerçekleştirmiştir. İtalyanları üst üste yenilgiye uğratarak içlere doğru ilerlemelerini engellemiştir. Mustafa Kemal'in Derne ve Tobruk'taki askerî başarıları onun hem askerlik hem de teşkilatçılık yönünden önemli tecrübeler kazanmasını sağlamıştır. 24 Ekim 1912'de Mustafa Kemal'in, Derne'den ayrılması üzerine burada kurmuş olduğu cephe çökmüş, birlikler dağılmıştır. Trablusgarp Savaşı devam ederken Balkan Savaşları çıkınca İtalya ile Uşi Antlaşması imzalanarak cephe kapatılmak zorunda kalınmıştır (1912). Uşi Antlaşması ile Kuzey Afrika'daki son Osmanlı toprağı olan Trablusgarp, İtalyanlara bırakıldı. Uşi Antlaşması gereği İtalya, savaş esnasında işgal ettiği On İki Ada'yı Osmanlıya vermesi gerekiyordu. Osmanlı bu adaların Yunan işgaline uğrama tehlikesine karşı Balkan Savaşları bitene kadar On İki Ada'nın geçişi olarak İtalya'da kalmasını istemişti. Balkan Savaşları bittikten sonra İtalya bu adaları geri vermemiştir.

### Balkan Savaşları

Osmanlı Devleti Trablusgarp'ta İtalyanlar ile mücadele ederken Balkan topraklarını ele geçirmek isteyen Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ aralarında birleşerek Osmanlı Devletine saldırdılar ( Ekim 1912). Bu saldırı tarihe **I. Balkan Savaşı** olarak geçmiştir. Bu savaş Osmanlı için tam bir yıkım oldu. Ordu içindeki subayların iki gruba ayrılarak ordunun gücünü zayıflatmaları buna bağlı olarak da sevk ve ikmalde sorunların yaşanması Osmanlı ordusunu içten çökertmiştir. Düşman güçler hızlı ilerlemeye başladı. Bulgaristan Edirne'yi işgal ederek İstanbul'a dayandı. İstanbul'un işgal edileceğinden korkan Osmanlı yöneticileri acilen barış istediler. Bu dört Balkan devleti ile Osmanlı 30 Mayıs 1913'te **Londra Antlaşması'nı** imzalayarak savaşı durdurdular. Bu antlaşma ile Midye- Enez hattının batısında kalan Balkan toprakları elden çıktı. Bu kargaşa ortamından yararlanan Arnavutluk da bağımsızlığını ilan etti.

Balkan devletleri Osmanlı'dan aldıkları toprakları aralarında paylaşırken itilafa düştüler. Bulgaristan en fazla payı alarak Ege Denizi'ne kadar çıktı. Bu durum başta Yunanistan olmak üzere diğer devletleri de rahatsız etti. Bu olaylar sonrası Balkan devletleri aralarında savaşa tutuştular. Böylece **II. Balkan Savaşı** başlamış oldu (1913).

Bu kargaşa ortamından yararlanan Osman Devleti, I. Balkan Savaşı'nda kaybettiği Edirne'yi geri alabilmek için Bulgaristan'a savaş açtı. Enver Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu zaten tüm cephelerde zor durumda kalan Bulgaristan'dan Edirne'yi kısa sürede geri aldı. Diğer cephelerde de başarısız olan Bulgarlar ile Osmanlı arasında 29 Eylül 1923'te **İstanbul Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşmaya göre Edirne ve Kırklareli geri alındı. Meriç Nehri iki ülke arasında sınır olarak kabul edildi. II. Balkan Savaşı sonunda Yunanistan ile de Atina Antlaşması imzalandı.

## 1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor

Balkan Savaşları, sonuçları itibarıyla Osmanlı Devleti için hem içte hem de dışta itibar kaybettiren olumsuz bir gelişmedir. Devlet, Balkanlardaki altı yüz yıllık hâkimiyetini kaybetmiştir. Bu bölgede yaşayan milyonlarca Türk, yaşadıkları topraklardan ayrılarak Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç etmeyerek yerinde kalan Türk aileleri de mevcut yönetimlerin türlü türlü işkence ve kötü muamelesine maruz kalmıştır.

(www.ata.tsk.tr. Adresinden kısaltılmıştır.)

Balkan Savaşları'nın Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini daha iyi anlayabilmek için aşağıdaki üç haritayı birbirleriyle karşılaştırarak inceleyiniz.



Görsel 1.16 Balkan Savaşları öncesi



Görsel 1.17 I. Balkan Savaşı sonrası



Görsel 1.18 II. Balkan Savaşı sonrası

?

Yukarıdaki haritalara göre Balkan Savaşlarının Osmanlı Devleti üzerindeki etkisiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

## ÖZET

1789 yılında Fransa’ da “Fransız İhtilali” adı verilen sonuçları itibarıyla tüm dünyayı derinden etkileyen bir olay yaşanmıştır. Bu ihtilal sonrası başta Fransa ve Avrupa olmak üzere birçok devlette köklü değişiklikler olmuştur. O güne kadar insanlara zorla diretilen bazı fikirler önemini kaybetmiştir. Milliyetçilik, eşitlik, demokrasi ve insan hakları gibi ulusal kavramlar dünya yayılmıştır. Bu fikirler ise Osmanlı Devleti, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu gibi devletlerin yıkılmasına neden olmuştur.

Avrupada bilim ve teknolojinin gelişmesi buharlı makinelerin icadını beraberinde getirmiştir. Avrupa devletleri hızlı bir fabrikalaşma sürecine girerek gelişen sanayilere ham madde yetiştirebilmek için sömürgecilik faaliyetlerine başladılar.

Fransız İhtilali’nin çok uluslu devletler üzerindeki yıkıcı etkisinden ve Avrupa devletlerinin baskısından kurtulmak isteyen Osmanlı Devleti bu dönemlerde Tanzimat, İslahat ve Meşrutiyet düzenlemelerine girişmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin kötü gidişatını durdurmak isteyen bazı aydınlarca ülkenin kurtuluşunu amaç edinen birtakım fikirler ortaya atılmıştır (Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık).

Mustafa Kemal, 1881 yılında bugünkü Yunanistan sınırları içinde olan Selanik kentinde doğdu. Orta hâlli bir ailenin çocuğu olan Mustafa, küçük yaşlarından itibaren askerlik mesleğine merak saldı. Selanik, Manastır ve İstanbul’ da okudu. Başarılı öğrencilik yılları geçirdi. Okul yıllarında tanıştığı öğretmenleri, arkadaşları ile okuduğu yerli ve yabancı kitaplar onun düşünce yapısını şekillendirdi. Dönemin siyasî olaylarını yakından takip ederek vatan ve millet konularıyla ilgilendi.

Mustafa Kemal, 1905 yılında harp akademisini başarı ile bitirerek Osmanlı ordusuna kurmay yüzbaşı olarak katıldı. İlk görev yeri olarak Şam’a atandı. Mustafa Kemal Millî Mücadele’nin başkomutanı olarak Türk milletince tanınmadan önce birçok cephede başarı ile mücadele vererek vatana hizmet etti.

1911 yılında sömürgeci bir devlet olan İtalya, Osmanlı toprağı olan Trablusgarp’a saldırdı. Bölgeye askerî güç gönderemeyen Osmanlı Devleti, Mustafa Kemal ve bazı subayları halkı örgütlendirmeleri için bölgeye gönderdi. Mustafa Kemal, burada Derne ve Topruk Cepheleri’nde İtalyanlara karşı başarılı mücadeleler verdi.

İtalya ile Trablusgarp’ta mücadele edilirken 1912 yılında Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ittifakından oluşan devletler, Balkanlardan Osmanlıya saldırıya geçti. Osmanlı ordusu içinde yaşanan ikilik hareketlerinden dolayı ikmal ve sevkiyat işlerinde sorunlar yaşandı. Bu sorunlar neticesinde Osmanlı ordusu hızlı bir şekilde geri çekilmek zorunda kaldı. Edirne ve Balkanlar elden çıktı. 1913 yılında I. Balkan Savaşı’na katılan devletler arasında çıkan kargaşadan yararlanan Osmanlı, Edirne ve Kırklareli’ni geri aldı. Bulgaristan ile İstanbul, Yunanistan ile Atina Antlaşmaları’nı imzalayarak Balkan Savaşları’nı sonlandırdı.



1.ÜNİTE  
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Bazı tarihçilerin “karanlık çağ” diye ifade ettikleri dönem, aşağıdaki hangi kıta için söylenmiştir?

- A) Asya B) Avrupa  
C) Amerika D) Afrika

2. Orta Çağ Avrupa’sıyla ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Halk sosyal sınıflara ayrılmıştır.  
B) Katolik kilisesi yönetimde kesin söz sahibidir.  
C) Toplumda özgür düşünce ortamı yaygındır.  
D) Halkın yaşam standartları düşüktür.

3. Aşağıdaki gelişmelerden hangisi pusulanın icadı ile doğrudan ilişkilendirilemez?

- A) Gemicilerin uzak okyanuslara açılmaya başlaması  
B) Yeni kıtaların keşfedilmesi  
C) Avrupa devletlerinin zenginleşmesi  
D) Dünyada, eşitlik ve demokrasi gibi fikirlerin yayılması

4. İlk kez Avrupa’da ortaya çıkan ve “yeniden doğuş” anlamına gelen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Reform B) Rönesans  
C) Meşrutiyet D) Islahat

5. Reform hareketleri ilk kez Avrupa’nın hangi ülkesinde ortaya çıkmıştır?

- A) Almanya B) İngiltere  
C) Fransa D) İtalya

6. Aşağıdakilerden hangisi coğrafi keşiflerin sonuçları arasında gösterilemez?

- A) Yeni ticaret yolları bulundu.  
B) Avrupa’da sanayi gelişti.  
C) Sömürgecilik faaliyetleri ortaya çıktı.  
D) Avrupa’daki sosyal statüler ortadan kalktı.

7. “Akdeniz limanları ticari anlamda önemini kaybetti.”

**Bu ifade aşağıdaki hangi gelişmenin sonucuyla ilişkilendirilebilir?**

- A) Coğrafi keşiflerin  
B) Sanayi inkılabının  
C) Rönesans’ın  
D) Reform hareketlerinin

8. Aşağıdaki devletlerden hangisi Balkan Savaşları’na katılmamıştır?

- A) Romanya B) Sırbistan  
C) Karadağ D) Bulgaristan

9. “Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan halk; din, dil ve ırk ayrımı yapılmadan tek çatı altında birleştirilecektir. Bu sistem ile tüm gayrimüslimlerin devlete karşı yıkıcı tutum ve davranışlarına son verilecekti.”

**Verilen ifade aşağıdaki hangi akımla ilişkilendirilebilir?**

- A) Batıcılıkla                      B) Osmanlıcılıkla  
C) İslamcılıkla                    D) Türkçülükle

10. Aşağıdakilerden hangisi Hareket Ordusu'nun Selanik'ten İstanbul'a hareket etmesi sonrasında gerçekleşen olaylardan biri değildir?

- A) İstanbul'daki meşrutiyet karşıtı gösterinin bastırılması  
B) II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi  
C) V. Mehmet Reşat'ın padişah yapılması  
D) I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi

11. Aşağıdakilerden hangisi Mustafa Kemal'in çocukluk ve gençlik yıllarında fikir hayatını etkileyen unsurlardan biri değildir?

- A) Öğretmenleri                      B) Ailesi  
C) Okuduğu kitaplar                    D) Akrabaları

12. Mustafa Kemal, kendisini edebiyat ve şiire yönlendiren Ömer Naci ile aşağıdaki okulların hangisinde tanışmıştır?

- A) Manastır Askeri İdadisinde  
B) Mahalle Mektebinde  
C) Selanik Askeri İdadisinde  
D) İstanbul Harp Okulunda

13. Aşağıdakilerden hangisi Makedonya bölgesinde yer alan şehirlerden biri değildir?

- A) Manastır                              B) Selanik  
C) Filibe                                  D) Paris

14. Makedonya'nın ekonomik olarak zengin şehirlerindedir. İşlek bir limana sahip olup demir yolu ile bölgenin önemli şehirlerine bağlıdır. Şehrin çevresiyle sosyal ve kültürel bağları güçlüdür. Batı'da yaşanan gelişmeler çok kısa bir süre içinde burada duyulur.

**Yukarıda hakkından bilgi verilen şehir aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) İstanbul                              B) Üsküp  
C) Selanik                                D) Manastır

## 1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor

15. 1881 yılında kurulan Düyun-u Umumiye teşkilatı Osmanlı Devleti'nin pek çok gelirine doğrudan el koyan uluslararası bir teşkilattır.

**Bu teşkilat Osmanlı Devleti'ni aşağıdaki alanların hangisinde yıkıma uğratmıştır?**

- A) Eğitim  
B) Sanat  
C) Ekonomi  
D) Hukuk

16. Mustafa Kemal'in düşünce yapısından etkilendiği vatan şairidir. Türk milliyetçiliğinin öncülerindedir. Hem yazar hem de şair olarak tanınır. "İntibah" adlı romanı ile "Vatan Yahut Silistre" isimli tiyatrosu kısa sürede halk tarafından tanınmasını sağlamıştır. Genç Osmanlılar hareketinin öncülerinden olup Türk milliyetçiliğinin savunucularındandır. Eserlerinde vatan ve millet temalarına ağırlık vermiştir. Yazdığı eserleriyle pek çok Türk genci gibi Mustafa Kemal'i de etkilemiştir.

**Yukarıda hakkında bilgi verilen kişi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Namık Kemal  
B) Ziya Paşa  
C) Tevfik Fikret  
D) Mehmet Emin Yurdakul

17. 31 Mart Vakası ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Selanik'te meydana gelmiştir.  
B) Padişah değişikliğine neden olmuştur.  
C) 1909 yılında meydana gelmiştir.  
D) Meşrutiyet karşıtlarının isyanı ile başlamıştır.

18. Aşağıdakilerden hangisi Trablusgarp Savaşı'nın sonuçları arasında yer almaz?

- A) Kuzey Afrika'daki son Osmanlı toprağı kaybedilmiştir.  
B) Uşi Antlaşması ile sonlandırmıştır.  
C) On İki Ada İtalyanlara bırakılmıştır.  
D) Osmanlı Devleti Trablusgarp'ı yeniden kontrolü altına almıştır.

19. Yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti hangi savaş sonrasında Edirne'yi Bulgar işgaline bırakmak zorunda kalmıştır?

- A) I. Balkan  
B) II. Balkan  
C) Trablusgarp  
D) Çanakkale

20. Aşağıdaki gelişmelerden hangisi I ve II. Balkan Savaşları'nın sonuçlarıyla ilişkilendirilemez?

- A) Midye- Enez hattının batısında kalan Balkan topraklarının elden çıkması  
B) Bulgaristan'ın Ege Denizi'ne ulaşması  
C) Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesi  
D) II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi

## 2. ÜNİTE

# MİLLÎ UYANIŞ: BAĞIMSIZLIK YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

### MİLLÎ MÜCADELE'DİNİN MİHENK TAŞI: SİVAS KONGRESİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün, "Burada bir milletin kurtuluşunu hazırlayan kararlar verildi" sözüyle önemini vurguladığı Sivas, kurtuluş mücadelesinin mihenk taşı olan Sivas Kongresi'nin 99. yıl dönümünde coşkulu bir güne daha tanıklık ediyor



### KONULAR

1. I. DÜNYA SAVAŞI'NA NEDEN OLAN GELİŞMELER
2. I. DÜNYA SAVAŞI VE OSMANLI DEVLETİ
3. TÜRK YURDU İŞGAL EDİLEMEZ!
4. KUVÂ-YI MİLLÎYE
5. BAĞIMSIZLIK YOLUNDA
6. ULUSAL ANT: MİSAKİMİLLÎ
7. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI ÇIKARILAN AYAKLANMALAR
8. KABUL EDİLEMEZ BİR ANTLAŞMA: SEVR

### ANAHTAR KAVRAMLAR

- Millî birlik
- Cemiyetler
- Kongreler
- Vatanseverlik
- Tam bağımsızlık
- Misakımillî

### I. DÜNYA SAVAŞI'NA NEDEN OLAN GELİŞMELER



#### DÜŞÜNELİM

Devletlerarası ilişkilerde ekonomik çıkarlar çatışırsa sonuç ne olur?

I. Dünya Savaşı, çok sayıdaki devletin birbiriyle savaştığı, insanlık tarihinin ilk dünya savaşıdır. I. Dünya Savaşı çok geniş alanlara yayılmış milyonlarca insanın ölmesine neden olmuş sonuçları itibarıyla dünyayı etkilemiş bir olaydır. 1914 – 1918 yılları arasında meydana gelen bu savaş sonucunda büyük imparatorluklar yıkılarak yerlerine yeni devletler kurulmuştur. Bu savaşın nedenlerini doğrudan ülkeler arasındaki ekonomik çıkar çatışmalarıyla ilişkilendirebiliriz.

Sanayi inkılabı, 19.yy. da hız kazanmış, özellikle Avrupalı devletlerin zenginleşmelerine neden olmuş ekonomik bir hamledir. Sanayinin gelişmesiyle birlikte başta İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri ham madde ve pazar arayışına girdiler. Sanayileşen bu devletler daha çok para kazanabilmek için büyük sömürge kolonileri kurdular. Ulaştıkları her ülkeyi sömürmeye başladılar. Zenginleşen Avrupa devletleri siyasî ve askerî alanda da birbirleriyle yarışa girdiler. I. Dünya Savaşı'nın bu ekonomik nedenlerinin yanında bir de fikri nedenleri vardır. 1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali çok uluslu devletlerin bünyesinde yaşayan azınlıkları derinden etkiledi. Bu milletler kendi bağımsız devletlerini kurma ümidiyle isyan ettiler. Milliyetçilik düşüncesiyle isyan eden bu uluslar, Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda yoğun olarak yaşıyorlardı.

19.yy. da ortaya çıkan yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı Avrupa devletleri aralarında gruplaştılar. Bu gruplaşmalar Almanya'nın öncülüğünde başladı. Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu yanına çekerek **Üçlü İttifak** (Üçlü Bağlaşma) grubunu oluşturdu (1882). Bu ittifak grubunu kendileri için bir tehlike olarak gören İngiltere, Fransa ve Rusya' da **Üçlü İtilaf** (Üçlü Anlaşma) grubunu kurdular (1907). Bu bloklaşma ilerleyen yıllarda sömürgecilik ve silahlanma yarışı olarak artarak devam etti.

İtalya, savaş başladıktan sonra İtilaf Devletlerinin vaatlerini daha cazip görerek taraf değiştirmiş, İtilaf Grubu'na katılmıştır. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan ise İttifak Grubuna savaş başladıktan sonra katılmışlardır.

Avrupada yaşanan tüm bu gelişmeler savaş ortamını çoktan oluşturmuştu. Savaşın başlaması için küçük bir kıvılcımın çıkması artık yeterliydi.

## Avrupa ülkelerinin I. Dünya Savaşı'na girmeden önceki son durumları,

**İngiltere**, büyük bir sömürge ağına sahipti. Ekonomi alanında Almanya'yı kendisine rakip olarak görüyor ve Almanya'yı bu yarışın dışına itmek istiyordu.

**Almanya**, siyasî birliğini geç tamamladığı için sömürgecilik yarışına sonradan katılmıyordu. Bu gelişmeye bağlı olarak İngiliz sömürgelerine göz dikti. Fransadan Alsas-Loren bölgesini alması nedeniyle Fransa ile mücadele hâlindeydi.

**Fransa**, sömürgecilik yarışından daha fazla pay alabilme isteği ile kömür rezervi bakımından zengin Alsas-Loren bölgesini Almanya'dan geri almak istiyordu.

**Rusya**, Balkanlarda Panslavizm politikası uygulayarak bu bölgeye sahip olmak istiyordu. Rusya'nın bu politikasına engel olmak isteyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile çıkar çatışmasına girmişti.

**İtalya**, Almanya gibi siyasî birliğini geç tamamlamıştı. Bu nedenle sömürge arayışı içindeydi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na kaptırdığı toprakları geri almak istiyordu.

**Avusturya-Macaristan İmparatorluğu**, Rusya'nın Balkanlardaki politikalarından çok rahatsızdı. Rusya'yı tek başına durduramayacağını bildiği için Almanya yakınlaşma çabası içindeydi.

**Osmanlı Devleti**, Balkanlarda ve Kuzey Afrika'da önemli topraklarını kaybetmişti ve bu toprakları geri almak istiyordu. Rusya, Fransa ve İngiltere hükûmetlerine artık güvenmediği için Almanya ile yakın ilişkiler kuruyordu. Bu dönemde Osmanlı iktidarını elinde tutan İttihat ve Terakki Partisi, ısrarla Almanya ile ortak politikalar izleme çabası içindeydi.

1914 yılının haziran ayında Avrupa devletleri arasında ortam iyice gergindi. Böyle bir zamanda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtı ile eşi, Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'yı ziyaret etmek istedi. Bu ziyaret sırasında veliaht ve eşi Sırlı bir milliyetçi tarafından öldürüldü. Bu gelişme üzerine Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a savaş ilan etti. Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na destek verdi. Rusya ise Sırbistan'ın yanında yer aldı. İngiltere ve Fransa ise Rusya'ya destek verdi. İtalya saf değiştirerek İtilaf Grubuna katıldı. Japonya, Almanya'nın sömürgelerine saldırdı. Bulgaristan ise Almanya'nın yanında yer alarak savaşa girdi. ABD ise İngiltere'ye destek verdi. Böylece I. Dünya Savaşı resmen başlamış oldu.

### I. DÜNYA SAVAŞI VE OSMANLI DEVLETİ



#### DÜŞÜNELİM

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na hangi nedenlerden dolayı girmiş olabilir?

1914 yılında I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti ilk önce tarafsızlığını ilan ederek bazı güvenlik tedbirleri (Boğazları kapattı, yurt çapında seferberlik ilan etti, kapitülasyonları kaldırdığını duyurdu.) aldı. Osmanlı Devleti ilk ittifak teklifini İtilaf Devletlerine yaptı. Osmanlı Devleti bu sayede Rusya'nın baskısından İngiltere sayesinde kurtulabilirdi. Bu teklif Rusya'nın küstürülmemesi adına İngiltere tarafından reddedildi. Diğer taraftan Osmanlı Devleti yönetiminde bulunan İttihat ve Terakki yöneticilerinden Enver Paşa ve arkadaşları, savaşa Almanya'nın yanında katılmamız durumunda bazı kazanımlar elde edebileceğimizi savunuyorlardı.

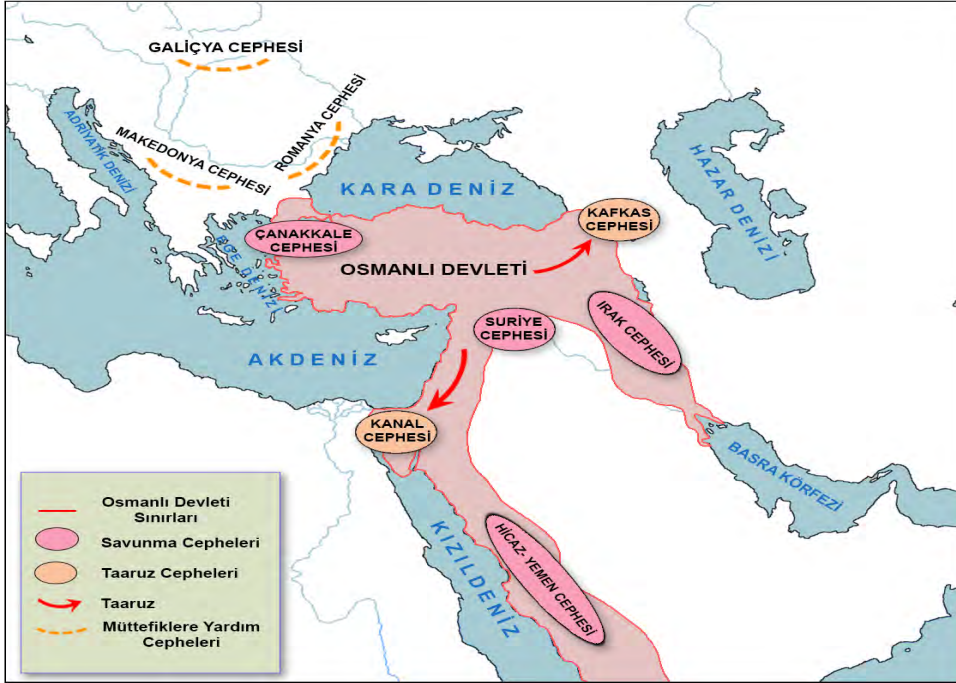
İtilaf Devletleri ise Osmanlı Devleti'nin bu savaşta tarafsız kalmasını istiyordu. Osmanlı Devleti son dönemlere Almanya'ya siyasî olarak kırgın olmasının rağmen Almanya ile ittifak kurmaktan başka da çare bulamamıştı. Almanya ise Osmanlı Devleti'ni ısrarla kendi yanında savaşa dâhil etmek istiyordu. Almanya'nın bu ısrarının arkasında şu planlar yatıyordu:

- Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle birlikte yeni cephe açılacak bu sayede Almanya'nın bazı cephelerdeki savaş yükü hafifleyecekti.
- Osmanlı Devleti'nin coğrafi konumundan yararlanılarak İngilizlerin yolu kesilecekti.
- İslam dünyasının dinî halifesi olan Osmanlı padişahının gücünden faydalanılarak İngilizlerin sömürgeleriyle bağlantıları koparılacaktı.

Yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı Osmanlı Devleti ile Almanya birbirine yaklaşarak Ağustos 1914'te gizli bir ittifak sözleşmesi imzaladılar. Bu gizli ittifakın imzalanmasından kısa süre sonra Almanlara ait Goben ve Breslau ( Breslav) adlı iki gemisi Enver Paşa'nın izniyle Marmara Denizi'ne girdiler. İngilizler bu gemilerin derhal Osmanlı kara sularından çıkarılmasını istedi. Osmanlı ise bu gemilerin adını Yavuz ve Midilli olarak değiştirdiğini ve artık Türk gemisi olduğunu söyleyerek İngilizlerin isteğini reddetti. Enver Paşa 29 Ekim 1914'te padişahın haberi olmadan bu iki geminin Karadeniz'e geçmesine izin verdi. Karadeniz'e geçen bu savaş gemileri, Rus limanlarını topa tuttu. Bu gelişme üzerine sırasıyla Rusya, İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne resmen savaş açtılar. Böylece Osmanlı Devleti'de bu büyük savaşa dâhil edilmiş oldu.

## I. DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞTIĞI CEPHELER

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda savaştığı cepheleri savunma, taarruz ve müttefiklerine yardım cepheleri diye sınıflandırabiliriz. Aşağıdaki haritada Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndaki savaştığı cepheler verilmiştir.



Görsel 2.1 I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cephe Haritası

### ÇANAKKALE CEPHESİ

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmişti. Bu gelişme üzerine İngiltere ve Fransa müttefikleri Rusya'ya yardım etmek için büyük bir donanma ile Çanakkale önlerine geldiler. İtilaf Devletlerinin başını çeken İngiltere bu hamle ile şunları amaçlamıştı:

- Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul'a ulaşmak ve Osmanlı saltanatını kontrol etmek,
- Boğazlardan geçerek Karadeniz'e ulaşmak ve müttefikleri Rusya'ya askerî ve siyasi yardımda bulunmak,
- Bu iki planını gerçekleştirerek daha savaşa girmemiş olan diğer devletleri kendi yanında savaşa dâhil etmek,



## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

İngilizler bu kirli planlarını uygulayabilmek için 19 Şubat 1915'ten itibaren müttefikleri Fransa ile birlikte Çanakkale Boğazı'nı bombalamaya başladılar.

18 Mart'a kadar Türk tabyalarını bombalayan İtilaf Devletleri bu tarihte boğazı geçmek üzere hareket ettiler. İtilaf Devletlerinin planını önceden anlayan Cevdet Paşa, Binbaşı Nazmi Bey'e emir vererek Boğaz'a mayın döşenmesini istedi. Nusret Mayın Gemisi ile Boğaz'ın geçiş güzergâhlarına mayın döşendi. Durumdan habersiz olan İtilaf donanması Boğaz'a doğru ilerledi. Boğaz'a giren İtilaf donanması mayınlara çarparak ağır hasar aldı. Yedi büyük İtilaf gemisi Boğaz'a gömüldü. Bu gelişme üzerine İtilaf donanması geri dönmek zorunda kaldı.



Görsel 2.2 Nusrat Mayın Gemisi ve İtilaf gemilerinin batışı

Türk milletinin bu çetin direnişi karşısında denizden Çanakkale'yi geçemeyeceğini anlayan İtilaf Devletleri 25 Nisan 1915'te karadan asker çıkarması yaptılar. İtilaf Devletleri deniz çıkarmalarında nasıl ki Seyit Onbaşı gibi kahramanları geçemedilerse kara savaşlarında da Yarbay Mustafa Kemal ve Mehmetçik gibi vatan sevdalılarını geçemediler. 19. Tümen komutanı Mustafa Kemal savaşın en zor anlarında askerine verdiği şu emirle tarihe geçecektir: *“Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve başka komutanlar gelebilir.”* Bu emir ile ileriye düşmana karşı koyan Mehmetçik olası bir hezimetle engel olmuştur. Çanakkale savaşı sekiz ay devam etmiştir. Türk milletinin bu direnişi karşısında daha fazla dayanamayan İtilaf güçleri ağır kayıplar vererek Çanakkale'den geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

### Çanakkale Savaşı'nın bazı önemli sonuçları:

- Birinci Dünya Savaşı iki yıl uzamıştır.
- İtilaf Devletlerinin ekonomik krizle boğuşan Rusya'ya yardım edememesi yüzünden Rusya'da Bolşevik İhtilali çıkmış ve Rusya savaştan çekilmiştir.

- Bu savaş sonunda Bulgaristan, İttifak Devletleri grubunda savaşa dâhil olmuş böylece Osmanlı Devleti'nin müttefikleri ile kara bağlantısı sağlanmıştır.
- Mustafa Kemal, Türk milletince başarılı bir komutan olarak tanınmıştır.
- İngiliz sömürgelerinin bir kısmı ayaklandı.
- Türk milleti vatanı için neler yapabileceğini tüm dünyaya gösterdi.

## IRAK CEPHESİ

Irak Cephesi, Arap petrollerini ele geçirerek kuzeye doğru ilerledikten sonra müttefikleri Rusya'ya yardım etmek isteyen İngilizler tarafından açılmıştır. Bağımsızlık vaatleriyle Arapları isyan ettiren İngilizler, bu bölgeyi kontrol altına alarak Uzak Doğu'daki sömürge yollarını da güvence altına almak istiyordu. Irak'ın güneyini işgal eden İngilizler hızlı bir şekilde kuzeye doğru ilerlediler. Kuzeye doğru hızla ilerleyen İngiliz askerlerini Halil Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu **Kut'ül Amâre** denilen yerde kuşattı. İngiliz komutanı da dâhil olmak üzere tüm düşman askerlerini esir aldı. (29 Nisan 1916)

Bu yenilgi sonrası bölgeye güçlü bir ordu gönderen İngilizler, 1917 yılında Basra'yı alarak Bağdat'ı işgal ettiler.

## KAFKAS CEPHESİ

1914 yılında Doğu Anadolu'ya giren Ruslar, Erzurum'a kadar Osmanlı topraklarını işgal ettiler. Bunun üzerine Enver Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu mevsimin kış olmasına rağmen Ruslara karşı taarruza geçti. Ordunun ihtiyaçları temin edilmeden girişilen bu taarruz Türk milletinin kalbinde derin üzüntüler bırakan sonuçlara neden oldu. Ermeni çetelerinin saldırısı ve çetin kış şartları nedeniyle Sarıkamış'taki Allahuekber Dağlarında ilerlemeye çalışan Türk ordusu on binlerce şehit verdi. 1916 yılında taarruza geçen Ruslar; Erzurum, Erzincan, Muş, Bitlis ve Trabzon'u ele geçirdiler. Çanakkale başarılarından dolayı Türk milletince tanınan Mustafa Kemal Doğu Cephesi'ne atandı. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra ani bir saldırı ile Muş ve Bitlis'i düşmandan geri aldı.(1916)



Görsel 2.3 Temsilî Sarıkamış Harekatı (temsilî)

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

1917 yılında Rusya'da Bolşevik İhtilali çıkması ile çarlık rejimi yıkıldı. Bu olayın sonucunda Rusya, İtilaf Devletleriyle Brest-Litovsk (Brest-Litovsk) Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildi. Rusya'nın I. Dünya Savaşı'ndan çekilmesi üzerine Kafkas Cephesi kapanmış oldu.

### Düşmandan Kaçılmaz

Savaşlarda öyle anlar vardır ki doğru karar vermeniz durumunda savaşın kaderini değiştirebilirsiniz. Mustafa Kemal'in Çanakkale savaşında verdiği emir de savaşın kaderini değiştiren emirlerdendir. Aşağıdaki anıyı okuyunuz.

#### Kazandığımız An Bu Andır



Görsel 2.4 Atatürk Çanakkale' de

Albay Mustafa Kemal anlatıyor:

...Conkbayırı'nın cenubundaki (güneyindeki) 261 rakımlı tepeden sahilin tarassut ve teminine memuren (gözetleme ve korunması göreviyle) orada bulunan bir müfreze efradının Conkbayırı'na doğru koşmakta, kaçmakta olduğunu gördüm. Bizzat bu efradın önüne çıkarak:

– Niçin kaçıyorsunuz? dedim.

– Efendim düşman! dediler.

– Nerede?

– İşte! diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.

Filhakika düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve kemal-i serbesti ile (tamamen serbest olarak) ileriye doğru yürüyordu. Şimdi vaziyeti düşünün: Ben kuvvetlerimi bırakmışım, efrat on dakika istirahat etsin diye... Düşman da bu tepeye gelmiş... Demek ki, düşman bana benim askerlerimden daha yakın! Ve düşman, benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim pek fena vaziyette duçar olacaktı (düşecekti). O zaman artık bunu bilmiyorum, bir muhakeme-i mantikiye (mantiki durum tartışması) midir, yoksa şevki tabî (içgüdü) ile midir, bilmiyorum; kaçan efrada:

– Düşmandan kaçılmaz, dedim.

- Cephanemiz kalmadı, dediler.

- Cephaneniz yoksa süngünüz var, dedim.

Ve bağırarak bunlara süngü taktırdım, yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru ilerlemekte olan piyade alayı ile cebel bataryasının yetişebilen efradının marş marşla benim bulunduğum yere gelmeleri için yanımdaki emir zabıtını geriye saldırdım. Bu efrat süngü takıp yere yatınca düşman efradı da yere yattı. Kazandığımız an bu andır.

Albay Mustafa Kemal

### Fahrettin Paşa (Ömer Fahrettin Türkan) Kimdir?



Görsel 2.5 Fahrettin Paşa

1914 yılı ve sonrası Osmanlı Devleti'nin dört bir yanı düşmanla kuşatıldı. Osmanlı'nın güney toprakları petrol bakımından zengin rezervlere sahipti. Bu durumu bilen İngiltere, Osmanlı'ya güneyden saldırdı. İngiliz ajanları bölgedeki Arap liderlerini türlü vaatlerle kandırarak Osmanlıya karşı ayaklandırdı. Mekke Şerifi Hüseyin de İngiliz kışkırtması ile isyan etti. Bu gelişme üzerine 1916 yılında Fahrettin Paşa dördüncü ordu komutanı olarak

Medine'ye atandı. Akıllıca ve kahramanca yaptığı planlar sayesinde kısa sürede bu yerel isyanı bastırdı. Daha sonra güçlü İngiliz ordusuna karşı koyarak Medine Kalesi'ne çekildi. Burada aylarca düşman güçlerine direndi. Son kurşunu kalıncaya kadar teslim olmadan kahramanca savaştı. İngilizlerin hızlı ilerlemesini yavaşlatarak onları aylarca oyalamıştır. Daha sonra İngilizlerce esir edilerek Malta Adası'na sürgün edildi. Millî Mücadele yıllarında Ankara Hükümeti'nin girişimleriyle esaretten kurtarıldı. Güney cephesinde Fransızlara karşı başarılı mücadeleler verdi. 1921 yılında Kabil büyükelçiliğine atanarak Türk - Afgan dostluğunun pekişmesinde önemli görevler üstlendi.

### Ermeni Sorunu

Ermenilerin ağırlıklı yaşadıkları bölge; Doğu Anadolu ve Kafkasyadır. Ermeniler bu bölgede Türkler gelmeden önce Bizans Devleti'nin baskısı altında zor bir yaşam sürüyorlardı. 11. yüzyıldan sonra bölgeye Türklerin gelmesiyle birlikte huzur ve güvene kavuştular. Ermeniler, ticaret ve kuyumculukla uğraştıkları için maddi olarak rahat bir hayat sürdüler. Ermenilerin yaşadığı bölge Selçuklu ve Osmanlı Devletleri zamanında titizlikle korundu. Ermeni halkın inanışlarına ve günlük alışkanlıklarına müdahale edilmedi. 19. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin zor durumundan yararlanan birçok Balkan devleti isyan ederken Ermeniler buldukları yerde huzursuzluk çıkarmadılar. Bundan dolayıdır ki Osmanlı Devleti bu millet için millet-i sâdika (sadık millet) demiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Ermeni sıkıntıları patlak vermiştir. Bu tarihlerde Rusya, Akdeniz'e inebilmek için her türlü planı devreye sokmuş bu amaç için de Ermenileri emellerine alet etmiştir. Yine aynı tarihlerde bölgede tek söz sahibi olmak isteyen İngiltere de Rusların güneye inmemesi için yine Ermenileri kullanmak istemiştir. Bu iki devletin kışkırtmaları ile Ermeniler kendi içlerinde örgütlenerek Müslüman Türklere zarar vermeye başlamışlardır.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası düzenlenen Berlin Konferansı'nda Rusya, Ermeni sorununu gündeme getirerek konunun uluslararası alanda bir sorunmuş gibi algılanmasına zemin hazırladı. Bu gelişmeler sonrası Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan Ermeni komitecileri kendi aralarında silahlanarak Müslüman Türklere zarar vermeye başladılar.

Ermeni çeteleri Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesini fırsat bilerek yıkıcı faaliyetlerini artırdılar. Rusya'nın desteğini alan çeteler Türk köylerini basarak halkı katletmeye başladılar. Ermeni çeteleri, Kafkas Cephesi'nde Türk askerine yardım götürülen yolları tutarak askerimizin zor durumda kalmasına da neden olmuştu. Tüm bu gelişmeler üzerine Osmanlı yönetimi bu yıkıcı Ermeni faaliyetlerini organize eden Ermeni komite liderini tutuklayarak Ermenileri uyarmıştır (1915).

Osmanlı Devleti'nin tüm uyarılarına rağmen Ermeni çeteleri zararlı faaliyetlerine son vermemiş ülkenin içinde bulunduğu zor durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya devam etmişlerdir. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Hükûmeti 27 Mayıs 1915 tarihinde Sevk ve İskân Kanunu çıkarmıştır. Bu kanun ile zararlı faaliyetleri yürüten ve onlara yardım eden kişileri Suriye bölgesine gönderme kararı aldı. Bu karar, zorunlu bir sürgün değil masum halkın güvenliğini sağlamaya yönelik bir hamledir. Nakil edilecek Ermenilerin güvenliği için Osmanlı ordusu da bu göçe nezaret etmiştir. Bu göç zorunlu ve kalıcı bir durum olmayıp savaş bitinceye kadar alınmış bir karardır.

Yıkıcı faaliyetlere karıştıkları için göç ettirilen Ermenilerin geride bıraktıkları her türlü mal ve eşyası da zarar görmemesi için devlet tarafından tutanakla kayıt altına alınmıştır.

Sevk ve İskân Kanunu ile tüm Ermeniler göçe tabii tutulmamış sadece terör faaliyetlerine karışan ve yardım eden kişiler göç ettirilmiştir. 1915 yılında günümüzdeki gibi modern taşıma araçları yoktu. Göç mecburen dönemin şartlarına uygun olarak yapıldı. Bu yolculuk sırasında bulaşıcı hastalıklar ve iklimsel özellikler yüzünden bazı Ermeniler hayatını kaybetti. Bu durum bazı devletler tarafından saptırılarak Ermenilerin katledildiği şeklinde dünyaya duyurulmaya çalışılmıştır. Yüzyıllardır Müslüman halk ile Ermeniler içi içe mutlu bir şekilde yaşamışlardır. Ne Osmanlı Devleti ne de Osmanlı halkı hiçbir suça karışmamış Ermeni halkına zarar verecek teşebbüs içinde asla olmamışlardır.

## I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri grubunun başını İngiltere; İttifak Devletleri grubununki ise Almanya çekiyordu. Almanya, kara savaşlarında düşmanlarına karşı zaman zaman üstünlük sağlıyordu. Deniz savaşlarında ise bir ada ülkesi olan İngiltere'ye üstünlük kuramıyordu. İngiltere bu savaş sırasında ABD' den silah satın alıyordu. ABD bu satış işlemini deniz yolu üzerinden İngiltere'ye taşıyordu. Bu silah ticaretinden rahatsız olan Almanya, denizaltı gemileri ile ABD gemilerini vurmaya başladı. ABD, bu gelişme üzerine 1917'de Almanya'ya savaş ilan etti. ABD gibi güçlü bir devletin savaşa girmesi I. Dünya Savaşı'nın durumunu değiştirdi. Seyri bir anda değişen cihan harbi İtilaf Devletleri lehine döndü. Savaşın kötü gidişatını gören Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi ile Osmanlı Devleti ile müttefiklerinin kara bağlantısı koptu. Müttefiklerinden yardım alamayan Osmanlı zor durumda kaldı ve (30 Ekim 1918) tarihinde İtilaf Devletleriyle, Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalayarak resmen savaştan çekildi. Osmanlının ardından Avusturya ve daha sonra da Almanya savaştan çekildi. I. Dünya Savaşı dünya tarihinin ilk büyük savaşı olarak tarihe geçti. Bu savaş sonuçları itibarıyla birçok devleti derinden etkiledi.

Dünya Savaşı sonrası galip devletler imzalanacak olan barışın esaslarını görüşmek üzere Paris'te toplandılar. Konferansta Osmanlı ile ilgili genel durum kararlaştırılmamış sadece Batı Anadolu'nun Yunanlılara verilmesi karara bağlanmıştı. (Batı Anadolu Bölgesi I. Dünya Savaşı devam ederken gizli anlaşmalarla İtalya'ya verilmişti. İngiltere bölgede güçlü devlet istemediği için burayı sonradan Yunanlılara vermiştir. Bu durumda İtilaf Devletleri arasında ilk anlaşmazlığın çıkmasına neden olmuştur. Daha sonra Yunanlılar, Paris Konferansı'na dayanarak 15 Mayıs 1919'da İzmir ve çevresini işgal etmiştir.) Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri ile yenilen devletler arasında barış antlaşmaları imzalanırken Osmanlı ile herhangi bir antlaşma imzalanmamıştır. Bu durumun nedeni Osmanlı Devleti'nin paylaşılabilmesi ile ilgili bir durumdur. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

doğru ABD Başkanı Wilson (Vilsın) kendi adını taşıyan bir bildiri yayınladı. Bu bildiriye **Wilson İlkeleri** denildi. Bu bildiri İtilaf Devletlerince tanındı. Buna göre:

- Savaşı kaybeden devletlerden toprak ve savaş tazminatı alınmayacak.
- Gizli anlaşmalar yapılmayacak.
- Devletler arası ekonomik engeller kaldırılacak.
- Dünya barışının temini için uluslararası bir örgüt kurulacak.
- Osmanlı Devleti'nde Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde Türklere egemenlik hakkı verilecek.

Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilme kararı almasında Wilson İlkeleri'nin bazı maddeleri de etkili olmuştur. İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre Türk Devleti resmen yok edilmiş ve toprakları parçalanmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması şartları itibarıyla çok ağır bir antlaşmadır. İtilaf Devletleri bu antlaşma maddelerine dayanarak Osmanlı topraklarını işgal ettiler.

### I. Dünya Savaşı'nın Sonuçları:

- Avrupa'nın sınırları değişti.
- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkıldı. Avusturya, Macaristan, Polonya, Yugoslavya ve Çekoslovakya gibi yeni devletler kuruldu.
- Osmanlı Devleti'nden ayrılan Ürdün, Irak, Arabistan ve Suriye bağımsız devlet oldu.
- Avrupa'daki monarşi rejimlerinin yerine cumhuriyet rejimleri kuruldu.
- Savaş sonrası İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ni işgal etti.
- Milletler Cemiyeti kuruldu.
- Sömürgecilik nitelik değiştirerek mandacılık anlayışına dönüştü.
- Savaşa katılan ülkelerde milyonlarca insan öldü, şehirler harap oldu.

## TÜRK YURDU İŞGAL EDİLEMEZ!



### DÜŞÜNELİM

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası başlayan işgaller karşısında Türk halkı nasıl bir tepki vermiştir?

I. Dünya Savaşı yaklaşık dört yıl sürmüş, insanlık tarihinin ilk büyük savaşıdır. Bu savaşa Osmanlı Devleti de farklı amaçlarla girmişti. ABD'nin İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesi ile dengeler değişmiş, savaş kısa süre sonra İtilaf Devletleri lehine sonuçlanmıştı. Savaşın devam ettiği yıllarda Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi ile zor durumda kalan Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleriyle 30 Ekim 1918 tarihinde Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan çekilmişti. Bu antlaşmanın şartları ise şöyleydi:

- Boğazlar açılacak ve her iki Boğaz da İtilaf Devletlerince kontrol edilecek,
- Sınırların korunması ve iç düzenin sağlanması için belirlenen Osmanlı askerleri dışındaki kuvvetler terhis edilecek,
- Osmanlı kara sularında güvenlik için gerekli küçük gemiler hariç tüm gemiler İtilaf Devletlerince belirlenen limana çekilecek.
- Osmanlı elinde bulunan İtilaf Devletlerine ait esirler derhâl bırakılacak, Osmanlı esirleri ise bırakılmayacak,
- İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum olursa herhangi bir noktayı işgal edebilecek, (7. Madde)
- Toros Tünelleri, İtilaf Devletlerince işgal edilecek,
- Osmanlı Devleti İttifak Devletleriyle tüm ilişkilerini kesecek,
- Trablus'ta ve Bingazi'de bulunan Osmanlı subayları en kısa sürede İtalyan garnizonuna teslim olacak,
- Doğudaki altı vilayette ( Sivas, Elazığ, Bitlis, Diyarbakır, Van, Erzurum) karışıklık çıkarsa bu vilayetleri İtilaf Devletleri işgal edecekler.(24. Madde)

Bu antlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra Osmanlı toprakları İtilaf Devletlerince işgal edilmeye başlandı.

Mondros Sonrası Gerçekleşen İşgaller	
İngiltere	Musul, Urfa, Antep ve Maraş
Fransa	Mersin, Adana ve çevresi
İtalya	Antalya, Konya ve Muğla
Yunanistan	Paris Barış Konferansı sonrası İzmir ve çevresi



## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

13 Kasım 1918'de İtilaf Devletlerine ait donanma gemileri İstanbul Limanı'na demirleyerek İstanbul'u denetim altına aldılar. O gün düşman donanmasını İstanbul'da gören Mustafa Kemal yaverine dönerek şu tarihî cümleyi söylemiştir: “Geldikleri gibi giderler.” Mustafa Kemal'in bu cümlesi ileride bağımsızlık için büyük bir mücadeleye girileceğinin ilk göstergesidir.

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası işgal edilen Türk yurdunu gösteren aşağıdaki haritayı inceleyiniz.



Görsel 2.6 Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası işgal edilen Türk yurdu

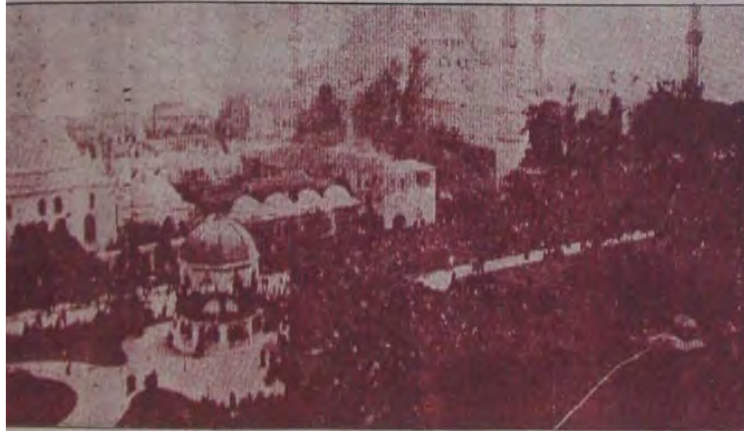
Mondros sonrası Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti istifa etti. Yeni hükûmeti Damat Ferit Paşa kurdu. İstanbul yönetimi ve Damat Ferit Paşa, Mondros sonrası gerçekleşen bu işgallerin kalıcı değil geçici olduğunu savunuyor, halkı sâkin olmaya çağırıyorlardı. Mondros sonrası yurdumuz işgal edilmiş, ordularımız dağıtılmış, tünel ve önemli yollarımız düşman tarafından tutulmuş buna rağmen Damat Ferit Paşa Hükûmeti, milletimizi aşırı tepki vermemeye, beklemeye davet ediyordu.

Mustafa Kemal, işgallerin hızlı bir şekilde gelişeceğini önceden sezmiş Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sadece beş gün sonra sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya bir telgraf çekerek : “ Ciddi olarak arz ederim ki gereken tedbirleri almadıkça orduyu terhis etmeyiniz! Şayet orduları terhis edecek ve İngilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak düşman ihtiraslarının önüne geçmeye imkân kalmayacaktır.” diyerek ne kadar ileri görüşlü olduğunu bir kez daha ispat etmiştir.

Mustafa Kemal'in bu uyarısı dikkate alınmadı. İstanbul Hükûmeti antlaşma şartlarının uygulanması konusunda kararlıydı. İtilaf Devletleriyle herhangi bir mücadeleye girmenin imkânı yoktu. Milletini ve vatanını, canından çok seven Mustafa Kemal için bu durumu kabullenmek düşmana teslim olmak kabul edilir bir şey değildi. İşgaller karşısında aciz kalan İstanbul yönetimi artık milletin duygularını yansıtmıyordu. Türk milleti bağımsızlık yolunda canını vermeye, kanının son damlasına kadar düşmanla savaşmaya çoktan hazırды. Türk milletinin bu duygular içinde olduğunu çok iyi bilen Mustafa Kemal, halkını arkasına alıp düşmanla savaşmaktan başka çarenin kalmadığını çok iyi biliyordu. Halk, yurdun farklı yerlerinde yerel güçler hâlinde düşmanla mücadeleye etmeye çoktan başlamıştı. Milletimiz, Kuvâ-yı Millîye adı altında küçük birlikler kurarak mücadelesine başlamıştı. Alaşehir ve Balıkesir gibi yerlerde kongreler düzenleniyor halk millî cemiyetler etrafında örgütleniyordu. Bütün bu gelişmeleri yakından takip eden Mustafa Kemal, halkın bu tepkisini yakılacak olan büyük meşalenin küçük kıvılcımları olarak görüyordu. Düşman güçlüdü, güçlü düşman karşısında parça parça savaşmak bize bağımsızlığı getirmezdi. Bu durumu çok iyi bilen Mustafa Kemal, tüm memleketi kapsayan bir vatan hareketi yapmanın gerekliliğini yakın arkadaşlarına her seferinde anlatıyordu.

Mondros sonrası işgal edilen yerlerden biri de İzmir'di. İzmir, Yunanlılarca işgal edilmişti. Bu işgal Türk milleti için bir dönüm noktası olmuştu. Yüzyıllarca Osmanlı toprağında huzur içinde yaşayan Yunanlıların bu işgali asla kabul edilemezdi. Bu işgal sonrası İstanbul Sultan Ahmet Meydanı'nda halk toplanmış, İzmir'in işgalini şiddetle protesto etmişlerdir.

## Yüz bin Türk vatani kurtarmaya yemin etti



Dün Sultanahmet meydanında yapılan büyük mitinge uzaktan bakış

alayları tertip eden ecdadımızın ruhu bizi seyrediyor. Dünyaların öbür ucuna at süren nâmağlöp Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıym. Bugün de dünkü kadar kahraman ve talihsiz Türk milletinin anasıyım. Millet nâmına, ecdadımızın bizi seyreden ruhlarına yemin ediyorum. Bugün kolları kesilmiş olan Türk'ün kalbi, eski cesaret ve gücünü kaybetmemiştir. Yemin ediyorum ki: Osmanlı sancağına, tarihine hiyanet etmeyeceğim."

Halide Edip, Türkiye'yi bölmeye kalkışan Avrupa devletlerini suçlamış, "Ayda ve yıldızlarda Türk toprakları ve milletleri olduğu haber alınsa oraya istilâ ordusu göndermek için mutlak yol bulacak olan bu Avrupa'nın" istilâ siyasetini yermiş ve elemle haykırmıştır:

"Kardeşlerim, evlâdlarım Osmanlı toprağında böyle muazzam, böyle tarihi bir gün belki bir daha görmeyeceğiz. Evlâtlarım öyle bir gün olur da bir daha toplanamazsak, içimizde ölenler olursa, Türk'ün istiklâl bayrağı-

Benimle beraber yemin ediniz. Türkiye'nin istiklâl ve hak hayatını alacağı güne kadar hiç bir korku, hiçbir güçlük önünden kaçmayacağız. (Vallahi sesleri ile meydan çılmıştır.)

700 senenin tarihini ağlayan minareler altında yemin ediniz, bayrağımıza, ecdadımızın nâmusuna ihanet etmeyeceğiz, bu uğurda can vermekten çekinmeyeceğiz."

Halide Edip Hanım'ın bu sözlerine de bütün meydan ve yüz bin kişi, "Vallahi, Vallahi" sedaları ile cevap vermiştir.

Selâm Sırrı ve Dr. Sabit beylerin konuşmalarından sonra mitinge katılanlara bir bildiri sunulmuş ve oy birliğiyle onaylanmıştır.

Bu bildiri de, "Vatan- daşlar, vatanımızı hayat pahasına kurtarmak lüzumunu duyalım. Ve yalnız bizim için değil, çocuklarımız için ve bize bu armağanı burakan ecdadımız için gerekirse ölmeyi bilelim. Bu muazzam toplantıya biz bütün dünyaya gösteriyoruz ki, Türk buradadır. Burada yaşayacak ve burada ölecek-

Görsel 2.7 Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası basından haberler

### KUVÂ-YI MİLLÎYE VE CEMİYETLER



#### DÜŞÜNELİM

Kuvâ-yı Millîye hangi amaçla kurulmuştur?

Türk milleti, yurdunun İtilaf güçlerince işgalini asla kabul etmemiş bu konuda ilk günden tepki göstermiştir ancak Yunanlıların İzmir ve çevresini işgal edip halka kötü muamele yapması Millî Mücadele sürecinde bir dönüm noktası olmuştur. Gerçekleşen işgalleri İstanbul Hükûmeti'nin geçici bir durum olarak görmesine rağmen Türk halkı işgallerin ciddiyetini çoktan anlamış bölgelerini ve vatanlarını savunmak için işe koyulmuşlardı. İşgallerin geçici değil kalıcı olacağını halk tarafından anlaşılması üzerine Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin çalışmaları sonucunda direniş birlikleri oluşturuldu.

Kuvâ-yı Millîye denilen bu birliklerde görev yapan askerler gönüllü kişilerdi. Bu birlikleri terhis edilmiş Osmanlı subayları komuta ediyordu. Bu birliklerde kadın, erkek her yaşta vatan sevdalısı bulunuyordu. Kuvâ-yı Millîye'nin ihtiyaçları halk tarafından karşılanıyordu.



Görsel 2.8 Kuvâ-yı Millîye (Millî güçler)

rinde isyan ederek Büyük Millet Meclisine karşı geldiler. Bu gibi isyanlar Batı Cephesi'nde düşmanın yurttan atılmasını geciktirmiştir.

#### Cemiyetler

1. Millî Cemiyetler
2. Azınlıklar Tarafından Kurulan Cemiyetler
3. Millî Varlığa Düşman Cemiyetler

Gönüllülerden oluşan bu birlikler düzenli Türk ordusu kurulana kadar düşmanla kahramanla mücadele etmiş, bazı yerlerde düşmanı durdurmuş, bazı yerlerde ise yavaşlatmıştır. Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılmasından sonra Meclise karşı başlatılan isyanların bastırılmasında da aktif görev almışlardır. Birinci İnönü Savaşı öncesinde düzenli orduların kurulmasıyla birlikte Kuvâ-yı Millîye güçleri de düzenli orduya dâhil edilmiştir. Düzenli orduya katılmak istemeyen bazı Kuva-yi Millîyeciler bölgele-

## 1. Millî Cemiyetler

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası başlayan işgaller karşısında İstanbul Hükûmeti'nin sessiz kalması üzerine halk, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri etrafında teşkilatlanmış ve millî cemiyetleri kurmuştu. Şimdi bu millî cemiyetleri tanıyalım.

### a. Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Edirne'de kurulan bu cemiyet Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini engellemek için kurulmuş olup Mavri Mira Cemiyetine karşı mücadele vermiştir.

### b. Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

İstanbul'da kurulmuş olup Erzurum ve Elazığ'da şubeler açmıştır. Doğu illerimizin Ermenilere verilmesini engellemek için çalışmalar yürütmüştür.

### c. Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti

Karadeniz bölgesindeki Pontus Rumlarının faaliyetlerine engel olmak için Trabzon'da kurulmuştur.

### ç. İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

İzmir'in Yunanlılar tarafında işgalini önlemek için İzmirli vatanseverlerce kurulmuştur.

### d. Millî Kongre Cemiyeti

Türk milletinin haklı davasını dünya kamuoyuna basın yayın yoluyla duyurmak için İstanbul'da kurulmuştur.

### e. Kilikyalılar Cemiyeti

Çukurova bölgesinin Fransızlarca işgalini ve bölgedeki Ermeni faaliyetlerini engellemek için kurulmuştur.

Kuruluş amaçları itibarıyla bölgesel kararlar alan Millî Cemiyetler yurdun farklı yerlerinde yaptıkları çalışmalarla halkı bilinçlendirmiş millî bilincin oluşmasına katkı sağlamışlardır. Bu cemiyetler Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal tarafından "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*" adı altında birleştirilmiştir.

## 2. Azınlıklar Tarafından Kurulan Cemiyetler

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası yüzyıllardır Anadolu'da huzur içinde yaşayan azınlıklar dış güçlerin kışkırtmalarıyla kendi bölgelerinde huzursuzluk çıkararak zararlı cemiyetler kurmaya başladılar. Amaçları İtilaf güçleriyle iş birliği yaparak işgalleri kolaylaştırmaktı.

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

### a. Mavri Mira Cemiyeti

İzmir ve Doğu Trakya'yı Yunanistan'a katmak için İstanbul'da kurulmuştur. Rum patrikhanesi tarafından kurulan bu cemiyet Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı amaçlamıştır.

### b. Pontus Cemiyeti

Doğu Karadeniz'de Pontus Rum Devleti kurmayı amaçladı. İnebolu'dan Batum'a kadar faaliyetlerini yürüttü.

### c. Hınçak ve Taşnak Cemiyeti

Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni devleti kurmayı hedefleyen bu cemiyet bölgede Türkleri göçe zorlamıştır.

## 3. Millî Varlığa Düşman Cemiyetler

Azınlıkların kurduğu cemiyetlerin yanında ülkemizin millî çıkarlarını zedeleyici, millî birlik ve beraberliğimizi bozucu, İtilaf Devletlerinin işgallerini destekleyici faaliyetlere hizmet eden bazı cemiyetler de kuruldu. Bu cemiyetlerin ortak özelliği ise bağımsızlık duygusuna sahip olmayan bazı Müslüman Türkler tarafından kurulmalarıdır. Bu cemiyetlerden bazıları kendi emellerini gerçekleştirmek için uğraşırken bazıları da doğrudan dış güçlere hizmet etmişlerdir.

### a. Kürt Teali Cemiyeti

Wilson İlkelerinden esinlenerek kurulan ve İngilizlerce desteklenen bu cemiyet Doğu Anadolu'da zararlı faaliyetler yürütmüştür. Cemiyet, Doğu Anadolu'da ayrı bir devlet kurmayı amaçlamıştır.

### b. Wilson Prensipleri Cemiyeti

Bu cemiyetin kurucuları Osmanlı Devleti'nin devamlılığının sağlanabilmesi için Amerikan mandasına girilmesi gerekliliğini savundular. Cemiyet, İstanbul'da kuruldu.

### c. İngiliz Muhipler Cemiyeti

Damat Ferit Hükûmetince desteklenen cemiyet, İstanbul'da kuruldu. İngiliz mandasının gerekliliğini savundular. Bu cemiyet, vatanın kurtuluşu için mücadele veren millî harekete karşı da zararlı eylemlerde bulunmuştur.

### d. Sulh ve Selamet-i Osmaniye Cemiyeti

Bu cemiyet üyeleri ülkenin ancak padişah ve halifeye bağlı kalmakla kurtulabileceğini savundular.

## BAĞIMSIZLIK YOLUNDA



## DÜŞÜNELİM

Mustafa Kemal, Millî Mücadele'yi neden Anadolu'da başlatmıştır?

Aşağıdaki haritayı inceleyiniz.

## MİLLÎ MÜCADELE HAZIRLIK DÖNEMİ



Görsel 2.9 İstanbul'dan Ankara'ya Millî Mücadele Dönemi

## Mustafa Kemal Samsun'a Çıkıyor

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı sırada Mustafa Kemal, Suriye'de bulunuyordu. Mustafa Kemal'in de ordusu terhis edilmişti. Bu gelişme üzerine Mustafa Kemal İstanbul'a dönerek yakın arkadaşlarıyla toplantılar yapıp ülkenin geleceği ile ilgili kararlar aldı. İstanbul'da bulunduğu sürede ülkenin kurtuluşu için çıkış yolları arayan Mustafa Kemal, bağımsızlık meşalesinin buradan yakılamayacağını anladı ve Anadolu'ya geçme kararı aldı. Kurtuluşun İstanbul'dan olamayacağını iyice anlayan Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçmek için fırsat kolluyordu.

Samsun ve çevresinde İngiliz desteğini alan Rumlar, bölgede kargaşalar çıkarıyorlardı. İngilizler bu kargaşaların sorumlusu olarak Türkleri görüyor, bunların Osmanlı tarafından bastırılmaması durumunda Samsun ve çevresinin işgal edilebileceği tehdidini savuruyorlardı. Bu tehdit karşısında Osmanlı yönetimi bölgeye 9. Ordu Müfettişi olarak Mustafa Kemal'i gönderme kararı aldı. Mustafa Kemal, bölgedeki asayişin sağlamasını ve halkın elindeki silahları toplamak üzere bölgeye gönderildi. Doğudaki iki kolordu ve valiler

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

Mustafa Kemal'in emrine verildi. Mustafa Kemal bu geniş yetkilerle 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan deniz yoluyla hareket etti.

Mustafa Kemal, İstanbul'dan ayrılmadan bir gün önce Yunanlılar İzmir'i işgal etmişti. Bu gelişme de Mustafa Kemal'in kendi fikirlerine ne kadar haklı olduğunu göstermiştir.



**Görsel 2.10** Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Samsun'a çıkışı (temsili)

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal ve arkadaşları acilen çalışmalarına başladılar. Mustafa Kemal ilk iş olarak ordu komutanlarına bir telgraf göndererek ordunun dağıtılmamasını istedi. Samsun'da incelemeler yapan Mustafa Kemal, bölgedeki kargaşanın Türklere değil Rumlardan kaynaklandığını rapor ederek İstanbul'a gönderdi. O günlerde Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyordu. Mustafa Kemal daha rahat hareket edebilmek için Havza'ya geçti. Havza'ya

geçen Mustafa Kemal, burada hem genelge yayımladı hem de İzmir'in işgalini protesto eden mitinge katılarak milletine destek verdi.

### Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919)

Havza'dan Amasya'ya geçen Mustafa Kemal, Rauf Bey ve Ali Fuat Paşa ile birlikte Amasya Genelgesi'ni hazırlayıp yayınladılar. Bu genelge için O sırada Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir'in de telgrafla onayı alındı. Mustafa Kemal, bu bildirgeyi resmî görevini kullanarak sivil ve askerî yetkililere gönderdi. Amasya Genelgesi'nin maddeleri:

1. Vatanın bütünlüğü, milletin istiklâli tehlikededir.
2. İstanbul Hükûmeti, üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememektedir. Bu hâl, milletimizi âdeta yok olmuş göstermektedir.
3. Milletin istiklâlini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
4. Milletin içinde bulunduğu bu duruma göre harekete geçmek ve haklarını yüksek sesle cihana işittirmek için her türlü tesir ve denetimden uzak millî bir heyetin varlığı zaruridir.
5. Anadolu'nun her bakımdan emniyetli yeri olan Sivas'ta bir kongre toplanacaktır.
6. Bunun için her ilden milletin güvenini kazanmış üç temsilcinin mümkün olduğu kadar çabuk yetişmek üzere yola çıkarılması gerekmektedir. Bu temsilciler, Müdafaa-i Hukuk, Redd-i İlhak Cemiyetleri ve belediyeler tarafından seçilecektir.

7. Her ihtimale karşı, bu meselenin bir millî sır hâlinde tutulması ve temsilcilerin, lüzum görülen yerlerde, seyahatlerini kendilerini tanıtmadan yapmaları lazımdır.
8. Doğu illeri için, 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Bu tarihe kadar diğer illerin temsilcileri de Sivas'a gelebilirlerse; Erzurum Kongresi'nin üyeleri, Sivas genel kongresine katılmak üzere hareket edecektir.

Amasya Genelgesi, Millî Mücadele'nin temel gerekçe, amaç ve yöntemini ilk olarak belirten bir bildiridir. Amasya Genelgesi'nin yayınlanması İstanbul'da bulunan işgal güçlerinin tepkisini çekmiştir. İngilizler, Mustafa Kemal'i geri getirmek için İstanbul Hükûmeti üzerindeki baskılarını iyice artırmışlardır. Mustafa Kemal ise İstanbul'a dönmediği için daha sonra görevinden alınacaktır. O sırada İçişleri Bakanı olan ve Millî Mücadele'ye sıcak bakmayan Ali Kemal Bey, bir genelge yayınlayarak, Mustafa Kemal'in iyi bir asker olduğunu fakat İngiliz baskısı sonucu görevinden alındığını duyurmuştur.

### **Erzurum Kongresi (23 Temmuz – 7 Ağustos 1919)**

Anadolu'da Millî Mücadele'nin ikinci adımı Erzurum Kongresi ile atıldı. Amasya Genelgesi'nden sonra İstanbul ve askerlikle ilişkisi kesilen Mustafa Kemal'e, başta Kazım Karabekir olmak üzere Anadolu'daki komutan ve mülki amirlerin büyük bir çoğunluğu destek verdiler. Amasya Genelgesi'nde yer aldığı gibi, Mustafa Kemal bu dönemde millî bir kongre toplayarak, Millî Mücadele ile ilgili tüm faaliyetleri birleştirmeyi planlıyordu. Kazım Karabekir, millî bir kongreden önce Doğu illeri için bölgesel bir kongre toplanmasının faydalı olacağı görüşündeydi. Mustafa Kemal, bölgesel bir kongreye karşı olmasına rağmen, Kazım Karabekir ve Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ısrarları karşısında bir kongre toplanmasını ve kongreye katılmayı kabul etti. Millî bir hâl alan kongrede, genel değerlendirmeler yapıldı ve doğu illerinin durumu görüşüldü. Millî Mücadele'nin temelleri açısından önemli kararlar alındı. Erzurum Kongresi'nin kararları:

1. Millî sınırlar içinde vatan bölünmez bir bütündür; parçalanamaz.
2. Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet topyekûn kendisini savunacak ve direnecektir.
3. Vatanı korumayı ve istiklali elde etmeyi İstanbul Hükûmeti sağlayamadığı takdirde, bu gayeyi gerçekleştirmek için geçici bir hükûmet kurulacaktır. Bu hükûmet üyeleri millî kongrece seçilecektir. Kongre toplanmamışsa, bu seçimi Temsil Heyeti yapacaktır.
4. Kuvâ-yı Millîye'yi tek kuvvet tanımak ve millî iradeyi hâkim kılmak temel esastır.
5. Hristiyan azınlıklara siyasi hâkimiyet ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.
6. Manda ve himaye kabul edilemez.
7. Millî Meclisin derhal toplanmasını ve hükûmet işlerinin Meclis tarafından kontrol edilmesini sağlamak için çalışılacaktır.



### Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919)



Görsel 2.11 Sivas Kongresi

Erzurum Kongresi'nden sonra kongre ile ilgili çalışmalar yapılıyordu. Bu arada Fransızlar Sivas Kongresi'ne karşı bazı önlemler alıyordu. Fransız Binbaşı Brunot, kongrenin toplanması hâlinde Sivas Valisi Reşit Paşa'ya şehrin işgal edileceğini söylemişti. Hatta Elazığ Valisi Ali Galip, kongreyi basmakla görevlendirilmişti. Tüm engellemelere rağmen, kongre 4 Eylül 1919'da bugün lise olarak kullanılan

binada saat 15.00'de toplandı. Mustafa Kemal'in Kongre başkanlığına seçilmesine kimi üyelerden itirazlar geldi ancak yapılan seçimde kongre başkanlığına Mustafa Kemal Paşa getirildi. Kongre ilk günlerinde, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkisi olup olmadığını tartıştı. Daha sonra manda sorunu gündeme geldi. Sivas Kongresi, ilk millî kongre niteliğinde olduğu için kararlar da bu doğrultuda alınmıştır. Erzurum Kongresi'nde alınan kararların tümü kabul edilmiştir. Yurtta ayrı ayrı bölgesel olarak çalışan tüm cemiyetlerin birleştirilmesi ve tek yönetim altına alınması sağlandı. Yeni bir Temsil Heyeti oluşturuldu ve bu heyetin başına Mustafa Kemal getirildi. Sivas Kongresi Kararları:

1. Millî sınırları içinde vatan bölünmez bir bütündür; parçalanamaz.
2. Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet top yekûn kendisini savunacak ve direnecektir.
3. İstanbul Hükûmeti, harici bir baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk mecburiyetinde kalırsa vatanın bağımsızlığını ve bütünlüğünü temin edecek her türlü tedbir ve karar alınmıştır.
4. Kuvâ-yı Millîye'yi tek kuvvet tanımak ve millî iradeyi hâkim kılmak temel esastır.
5. Manda ve himaye kabul olunamaz.
6. Millî iradeyi temsil etmek üzere, Meclis-i Mebusanın derhal toplanması mecburidir.
7. Aynı gaye ile millî vicdandan doğan cemiyetler, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında genel bir teşkilat olarak birleştirilmiştir.
8. Genel teşkilatı idare ve alınan kararları yürütmek için kongre tarafından Temsil Heyeti seçilmiştir.

## Amasya Görüşmeleri (20-22 Ekim 1919)

Anadolu'daki Millî Mücadele hareketi kararlılıkla devam ederken Damat Ferit Hükûmeti de Mustafa Kemal'i engellemek için elinden gelen her şeyi yapıyordu. İstanbul Hükûmetinin Sivas Kongresi'ni engelleme çabaları Mustafa Kemal'i harekete geçirdi. Mustafa Kemal, Temsil Heyeti Başkanlığı görevini kullanarak İstanbul ile Anadolu arasındaki haberleşmenin kesilmesini istedi.

Bu gelişme üzerine Damat Ferit Paşa Hükûmeti istifa etti. Yeni hükûmeti Ali Rıza Paşa kurdu. Ali Rıza Paşa, Millî Mücadeleye karşı ılımlı bir kişiydi. Karşılıklı yapılan görüşmeler sonunda Amasya Görüşmesi'nin yapılması kararlaştırıldı. Amasya Görüşmelerinde alınan kararlar:

1. Yabancı devletlere ve bu devletlerin tüccarlarına Türk sınırları içerisinde; Türk devletinin menfaatini ve geleceğini tehlikeye atılacak şekilde kapitülasyon ve ayrıcalıklar verilmesi kesinlikle reddedilmiştir.
2. İstanbul Hükûmeti, Anadolu ve Rumeli başta olmak üzere tüm Osmanlı sınırları içerisindeki mücadeleyi hukuki sahada yürütmekte olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni resmi bir kurum olarak tanımıştır.
3. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrıldıktan sonra teslim şartlarını konuşmak üzere Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılması planlanan görüşmeye Temsil Heyeti'nden de birkaç kişinin katılması kabul edilmiştir.
4. İstanbul'un İngiliz işgalinde olması, dolayısıyla pek de güvenli olmaması sebebiyle Meclis-i Mebusan'ın İstanbul dışında toplanması uygun görülmüştür. (Amasya görüşmelerinin en kritik kararlarından biridir.)
5. Türk topraklarının hangi amaçla olursa olsun düşmana verilmesinin teklifinin bile yapılamayacağı; Türk toprağını düşmana terk etmek için hiçbir geçerli mazeret olamayacağı kabul edilmiştir.

Amasya Görüşmelerinin en önemli sonucu Osmanlı yönetiminin Temsil Heyeti resmen tanınmış olmasıdır.

Mustafa Kemal, Millî Mücadele'nin hazırlık aşamasında başta İstanbul Hükûmeti olmak üzere İngiltere ve Fransa'nın engellemesiyle karşılaşmıştır. 1919 yılının Mayıs ayından itibaren Mustafa Kemal, ülkesinin bağımsızlığını elde edebilmek için birçok zorluğa göğüs germiştir.

Karşılaştığı zorluklar karşısında hiçbir zaman ümidini kaybetmeden fikirlerini kararlılıkla gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal, ikna gücü çok yüksek olan bir liderdi. Bu özelliğini kullanarak herkesi bağımsızlık meşalesi etrafında birleştirmeyi başarmıştır. Mustafa Kemal'in Millî Mücadele'nin hazırlık aşamasında karşılaştığı engellemelere verilecek en iyi örnek Ali Galip Olayı'dır.

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar



### OKUMA METNİ

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra ülkenin İtilaf Devletlerinin işgali altına girdiğini gören Mustafa Kemal Paşa, halkı bilinçlendirmek ve kurtuluş hareketini başlatabilmek için Anadolu'ya geçmiştir. O günden itibaren millî bir kongrenin toplanmasının gerekliliğini savunan Mustafa Kemal, daha kongre toplanmadan birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. Damat Ferit Paşa Hükûmeti Millî Mücadele hareketinin kuvvet bulmasından çekindiği için Elazığ Valisi Ali Seydi Bey'i görevden alarak yerine Ali Galip Bey'i tayin ettirmiştir. Aynı gün Sivas'a gelen Ali Galip, Mustafa Kemal Paşa'nın tutuklanması için Sivas Valisi Reşit Paşa'ya baskı yapmış ancak bir sonuç alamamıştır. Bununla yetinmeyen Ali Galip, Sivas Kongresi'nin dağıtılmasına yönelik teşebbüste bulunmuşsa da Milli Mücadele hareketinin baltalanmasına yönelik olan bu girişim vaktinde alınan önlemler sayesinde başarısız kılınmıştır. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükûmeti tarafından tertip edilen Ali Galip Olayı'nı çok iyi değerlendirmiş ve Millî Mücadeleye düşmanlığıyla tanınan Damat Ferit Paşa hükûmeti'nin düşürülmesini sağlamıştır.

<http://dergipark.gov.tr/>

### Basının Önemi

Basın, toplumları etkileyen toplumun karar vermesine etki eden önemli bir güçtür. Millî Mücadele yıllarında da basın, halkı etkilemek için etkin olarak kullanılıyordu. Özellikle İtilaf güçleri çıkarmış oldukları gazetelerle yalan ve yanlış haber yaparak Türk halkını yanıltmaya çalışıyorlardı. Anadolu'da başlatılmış olan bağımsızlık mücadelesini engelleyici ve kötüleyici haberler yaparak halkın moralini bozuyorlardı. Düşman güçlerinin bu faaliyetlerine rağmen Millî Mücadele'yi destekleyen gazeteler de vardı. Mustafa Kemal, basının ne kadar önemli bir kitle iletişim aracı olduğunu farkındaydı.

Mustafa Kemal, zorlu şartların yaşandığı Millî Mücadele'nin hazırlık aşamasında tüm yurdu tek tek gezip halkı bilinçlendiremezdi. Bunun için mutlaka basının gücünden yararlanılmalıydı. Mustafa Kemal, Sivas Kongresi sonrası alınan kararların iç ve dış kamuoyuna ulaştırılması için bir gazete çıkarılmasını istedi.



Görsel 2.12 İrade-i Mülkiye Gazetesi

İrade-i Millîye gazetesi de bu amaçla Sivas'ta çıkarılmıştır. Bu gazete Millî Mücadele'nin ilk yayın organı olarak bağımsızlık yolunda önemli görevler başardı. Mustafa Kemal, Ankara'ya geldikten sonra ise Hâkimiyet-i Millîye adlı ikinci bir gazete çıkarılmasını istedi. Hâkimiyet-i Millîye Gazetesi Millî Mücadele'nin resmî yayın organı olarak kabul edilmiştir. 6 Nisan 1920' de ise iç ve dış kamuoyunda Türk milletinin haklı davasını duyurmak için Anadolu Ajansı kurulmuştur.

## ULUSAL ANT: MİSAKİMLİ



### DÜŞÜNELİM

Birinci Büyük Millet Meclisi neden Ankara'da açılmış olabilir?

Temsil Heyeti ile İstanbul Hükûmeti, Amasya Görüşmelerinde bir araya gelmiş bazı ortak kararlar almıştı. Bu kararlar gereği Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplandı. Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Misakımillî kabul edilerek kararları duyuruldu.

### Misakımillî Kararları

- Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada işgal altında olmayan ve Osmanlı İslam çoğunluğunun bulunduğu topraklar bölünmez bir bütündür.
- İşgaller sırasında Arap nüfusunun çoğunlukta olduğu yerlerin geleceğini bölge halkının oyu belirleyecektir.
- Kars- Ardahan – Batum için gerekirse halk oylaması yapılacaktır.
- Batı Trakya'nın durumunun bölge halkı belirleyecektir.
- Azınlıklara ayrıcalık sağlayabilecek haklar verilmeyecektir.
- Kapitülasyonlar kaldırılmalıdır.

### Misakımillî'nin Önemi

- Millî sınırların ne anlama geldiği açıkça ifade edilmiştir.
- Siyasî, askerî ve ekonomik yönden tam bağımsızlık istendiği açıkça vurgulanmıştır.
- Millî egemenlik hariç, Sivas ve Erzurum Kongrelerinde alınan kararlar ve Mustafa Kemal'in fikirleri Osmanlı Parlamentosunca da kabul edilmiştir.
- Alınan kararlar TBMM tarafından uygulanmıştır.
- Millî Mücadele'nin siyasî programı belirlenmiştir.

Misakımillî'nin ilan edilmesi üzerine 16 Mart 1920'de İtilaf Devletleri, İstanbul'u resmen işgal etmiştir. Bazı vekiller tutuklanmış bazıları ise sürgüne gönderilmişti. TBMM bunun üzerine Ankara'da toplanmış, Mustafa Kemal, tutuklanmayan vekillerin acilen Ankara'ya gelmelerini istemiştir.

### Yeni Başkent: Ankara

Ülkenin kurtuluşu için Sivas'ta yoğun çalışmalar yürüten Mustafa Kemal, Son Osmanlı Mebusan Meclisinin çalışmalarını daha yakın bir yerden takip edebilmek için zorlu bir yolculuktan sonra 27 Aralık 1919'de Ankara'ya geldi. Ankara bu tarihten sonra Millî Mücadele'nin sevk ve idare edildiği merkez oldu. Ankara'nın merkez seçilmesinde:

- Osmanlı Mebusan Meclisinin çalışacağı İstanbul'a yakın ve her türlü ulaşımının kolay olması,

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

- Ülkenin merkezinde işgallerden uzak bir noktada olması,
- Kurtuluş mücadelesinin yapılacağı Batı Anadolu'ya yakın olması,
- Demir yolu ağına sahip olması.

gibi faktörler etkili olmuştur.



Görsel 2.13 Atatürk'ün Ankara'ya gelişi

İstanbul'un İtilaf Devletlerince işgal edilip Son Osmanlı Mebusan Meclisinin dağıtılmasından sonra Mustafa Kemal'in talimatları ile 19 Mart 1920 tarihinden sonra ülke genelin seçimler yapılmıştır. Yapılan seçimler sonucunda seçilen temsilciler 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanarak Meclisin açılışına katılmışlardır. Bu Mecliste Mustafa Kemal, başkan seçilerek Türk milletinin tartışılmaz lideri olmuştur. 23 Nisan 1920'de toplanan Meclis, en yaşlı üye olan Sinop ve-

kili Şerif Bey'i Meclis Başkanı seçerek çalışmalarına resmen başlamıştır. Ankara milletvekili olarak Meclis'e katılan Mustafa Kemal, Meclis kürsüsüne çıkarak Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan o güne kadar yaşanan durumu vekillere özetlemiştir. 24 Nisan 1920'de Meclis, aldığı kararla Meclis başkanı olarak Mustafa Kemal'i seçmiştir. 3 Mayıs 1920'den sonra da oluşturulan yeni hükümete Büyük Millet Meclisi Hükümeti denilmiştir. Ankara'da Meclisin açılmasıyla birlikte ulusal mücadelemiz hukuki bir zemin üzerine oturtulmuştur. Artık Türk milletinin egemenliğinin tek temsilcisi Meclis olmuştur. Uluslararası platformlarda ise bağımsızlığımızı yine TBMM, temsil etmiştir. Bu tarihten sonra İstanbul Hükümeti meşruti hâkimiyetini kaybetmiş, Millet'in tek temsilcisi artık Ankara'daki TBMM olmuştur.

**Mustafa Kemal, Meclisin açılmasından bir gün sonra aşağıdaki önergeyi hazırlayarak Meclis'e sunmuştur:**

- Hükümet kurmak gereklidir. Geçici olarak bir hükümet başkanı tanımak doğru değildir.
- Büyük Millet Meclisinin üstünde bir güç yoktur.
- Yeni Meclis, yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplar.
- Padişah ve halife, baskıdan kurtarıldıktan sonra, Meclisin kararına göre yerini alır.

Meclisin açılması artık yeni Türk devletinin kurulduğunun ispatıydı. Millî Mücadele'nin hazırlık aşamasında çok önemli kararlara imza atan Temsil Heyetinin görevi de Meclisin açılmasıyla son bulmuştu. Bu saatten sonra Büyük Millet Meclisini zor günler bekliyordu, çünkü ülke işgal edilmiş ordular dağıtılmıştı. Meclis, ülkesinin tam bağımsızlığını sağlamak, halkın egemenliğini temin etmek için çok çalışmalıydı. BMM, hızlı ve etkili kararlar alabilmek için güçler birliği ilkesini benimsemiştir. Bu dönemde Meclis, tüm bu özelliklerinden dolayı kurucu meclis olarak nitelendirilmiştir.

## BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI ÇIKARILAN AYAKLANMALAR



### DÜŞÜNELİM

BMM'nin Ankara'da açılmasında sonra ülkenin farklı yerlerinde Meclise karşı çıkarılan ayaklanmaların genel amacı nedir?

23 Nisan 1920'de BMM'nin açılması sonrası Damat Ferit Paşa ve İtilaf Devletlerinin düşmanca tavırları giderek sertleşti. Ankara'da açılan Meclisin çalışmasını engelleyebilmek için her yola başvurdular. Bu oluşumun hukuk dışı olduğunu, Mustafa Kemal'in yasaları çiğnediğini ve idam edilmesi gerektiğini söylediler. Amaçlarına ulaşip halk üzerinde baskı kurabilmek için halkı türlü yalanlarla BMM'ye karşı kışkırttılar. Damat Ferit Hükûmeti'nin ve İtilaf Devletlerinin tüm bu zararlı faaliyetleri sonucunda ülkenin farklı yerlerin Meclise karşı ayaklanmalar çıkmıştır.

**Bu ayaklanmaların genel nedenleri şunlardır:**

- İstanbul Hükûmeti'nin halkı kışkırtması,
- İtilaf Devletlerinin türlü yalanlarla halkı kışkırtması,
- İstanbul şeyhülislamının Millî Mücadele aleyhine fetva çıkarması,
- Uzun süren savaşıardan halkın yorulması,
- Kuvâ-yı Millîye birliklerinin halka karşı bazı olumsuz davranışları,
- Azınlıkların çalışmaları ve bağımsızlık istemeleri,
- Bazı Kuvâ-yı Millîye birliklerinin düzenliye orduya katılmak istememeleridir.

**Meclise Karşı Çıkarılan Ayaklanmaları Üç Başlık Altında İnceleyebiliriz:**

### A) Doğrudan İstanbul Hükûmeti Tarafından Çıkarılan Ayaklanmalar

**1. Anzavur Ayaklanması:** İngilizlerin teşviki ile Güney Marmara, Manyas, Balıkesir ve Gönen'de çıkartılmıştır. Ayaklanma Çerkez Ethem ve kuvvetleri ile bastırılmıştır.

**2. Kuva-yı İnzibatiye Ayaklanması (Halifelik Ordusu Ayaklanması):** Bu ordu

İngilizlerin teşviki ve yardımı ile Osmanlı saltanatına bağlı olarak kurulmuştur .

Ayaklanma İstanbul ve Anadolu arasında önemli bir geçit olan Geyve Boğazı'nın Kuvâ-yı Millîye birliklerinin eline geçmesini önlemek için çıkartılmıştır Ayaklanma Ali Fuat Paşa tarafından bastırılmıştır.

### B) İstanbul Hükûmeti ve İşgalcilerin Kışkırtmaları Sonucu Çıkan Ayaklanmalar

**1. Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı Ayaklanmaları:** İngilizler boğazları elde tutmak için İstanbul Hükûmeti ile işbirliği yaptılar. Bölgedeki halk kışkırtıldı. Geyve'deki birliklerimiz pusuya düşürüldü. Ayaklanma, Ali Fuat Paşa ve Refet Paşa tarafından bastırıldı.

**2. Yozgat Ayaklanması:** Yozgat, Boğazlayan, Yeni Han ve çevresinde Çapanoğlu, Aynacıoğlu gibi bölgenin ileri gelenleri, padişah ve halifeye bağlılık iddiasıyla ayaklandılar,

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

çünkü bu kişiler, Meclisin açılışı ve yeni bir devletin kuruluşu ile otoritelerinin yok olacağından endişe etmekte idiler. Bu ayaklanmayı batı cephesinden çağrılan Çerkez Ethem ve birlikleri bastırmışlardır.

**3. Konya – Bozkır Ayaklanması:** Delibaş Mehmet tarafından bozkırda başlayan ayaklanma Konya ve çevresine yayıldı. Ayaklanmayı Refet Paşa bastırdı. Delibaş, Fransızlara sığındı.

**4. Afyon'da Çopur Musa Ayaklanması:** Halifelik elden gidiyor diye başlatılan ayaklanma, aslında Yunan ajanlarının kışkırtması ile başlatıldı. Ayaklanma bastırılınca Çopur Musa, Yunanlılara sığındı. Yunanlılar böylece Batı Anadolu'da daha rahat ilerleyeceklerini düşünüyorlardı.

**5. Millî Aşireti Ayaklanması:** Daha önce Kuvâ-yı Millîye tarafları olan bu aşiret, Fransızların kışkırtması ile Urfa ve civarında ayaklandı.

### C) Önceden Kuvâ-yı Millîye Yanlısı Olup Sonradan Ayaklananlar

Düzenli ordunun kurulması ile bu ordunun emrine girmek istemeyen bazı Kuvâ-yı Millîye komutanları isyan etti.

**1. Demirci Mehmet Efe Ayaklanması:** Denizli, Burdur, Dinar ve Çal çevrelerinde çıkarıldı. Ayaklanma Refet Paşa tarafından bastırıldı.

**2. Çerkez Ethem Ayaklanması:** Kütahya, Gediz ve Demirci çevresinde çıkarıldı. Ayaklanma I. İnönü Savaşı sonrası İsmet Paşa tarafından bastırıldı.

### TBMM'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler

- İstanbul Hükûmeti ile tüm haberleşmeyi kesmiştir.
- Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu çıkararak BMM'ye karşı isyan çıkaranların cezalandırılacağını duyurmuştur.
- İstiklal Mahkemeleri kurarak ayaklananları burada yargılamıştır.
- Ankara Müftüsü Rifat Börekçi başta olmak üzere birçok müftüden Millî Mücadeleyi destekleyen fetvalar çıkartmıştır.
- Damat Ferit'i vatan haini ilan ederek vatandaşlıktan çıkarmıştır.
- İsyancıların üzerine Kuvâ-yı Millîye birliklerini sevk ederek ayaklanmaları bastırmıştır.

### İsyanların Sonuçları

- Millî Mücadele'nin kazanılması gecikmiştir.
- İtilaf Devletlerinin Anadolu'daki işgallerini kolaylaştırmıştır.
- Çok sayıda Müslüman Türk yaşamını kaybetmiştir.
- Ülke maddi yönden büyük kayıplara uğramıştır.
- Ayaklanmaların bastırılması TBMM'nin otoritesini ve gücünü artırmıştır.
- Ayaklanmalar, düzenli ordunun kurulma zorunluluğunu bir kez daha göstermiştir.
- Ayaklanmaların bastırılmasıyla İstanbul yönetiminin otoritesi sarsılmıştır.

## KABUL EDİLEMEZ BİR ANTLAŞMA: SEVR



## DÜŞÜNELİM

Sizce Mustafa Kemal ve Türk milleti, Sevr Antlaşması'na neden karşı çıkmıştır?

Birinci Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri, Paris Barış Konferansı'nı düzenleyerek yenilen devletlerle ağır şartlar taşıyan barış antlaşmaları imzalamışlardı. Bu konferansta Osmanlı Devletiyle ilgili bir karar alınmamış, konu daha sonra görüşülmek üzere ertelenmişti. İlerleyen zamanda İngiltere, Fransa ve İtalya aralarında yaptıkları gizli görüşmelerde Osmanlı'nın nasıl paylaşılacağına bir türlü karar veremediler.

İtilaf Devletleri, İtalya'nın San Remo kentinde bir konferans düzenleyip bir araya geldiler. İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesinden silmeye burada karar verdiler. Görüşmelere Osmanlı temsilcileri davet edilmeden kendi aralarında yaptıkları ölüm fermanını Osmanlıya dikte ettiler. Osmanlı yönetimi antlaşma maddelerinin çok ağır olduğunu söyleyerek taslak antlaşmayı imzalamaya yanaşmadı. Bu gelişme üzerine İtilaf Devletleri karşı hamle yaparak: Balıkesir, Bandırma, Bursa, Mudanya ve Edirne'yi işgal ettiler. Bu işgaller Osmanlıya gözdağı vermek için yapılmış olsa da Osmanlı üzerinde gerekli baskıyı yapmıştır. İtilaf Devletleri türlü baskılarla hazırladıkları antlaşmayı Osmanlıya imzalatmayı başardılar. (10 Ağustos 1920). İtilaf Devletlerinin Sevr Antlaşması sonrası işgal planlarını gösteren aşağıdaki hayali haritayı inceleyiniz.



Görsel 2.14 Sevr Antlaşmasına Göre Osmanlı Devleti



## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar



Önceki sayfada verilen işgal haritasına göre Anadolu'nun işgal sonrası son durumu ile ilgili neler söylenebilir?

Türkiye Büyük Millet Meclisinin tüm karşı çıkmalarına rağmen İstanbul Hükûmeti tarafından imzalanan Sevr Antlaşması'nın 433 maddesinden bazıları şöyledir:

- Osmanlı toprakları, İstanbul ve Anadolu'nun küçük bir kısmı olarak sınırlandırıldı.
- Boğazlar, Osmanlı yönetiminden alınarak uluslararası bir komisyonun yönetiminde tüm geçişlere açılacak.
- İzmir ve Batı Trakya, Yunanlılara verilecek.
- Doğu Anadolu'da iki yeni devlet kurulacak.
- Konya, Antalya ve çevresi İtalyanlara, Çukurova Fransızlara verilecek.
- Azınlıkların hakları genişletilecek.
- Ege Adaları, Yunanistan'a bırakılacak.
- Osmanlı, savaş tazminatı ödeyecek.
- Kapitülasyonlar tüm devletin yararlanacağı şekilde genişletilecek.
- Osmanlı maliyesi İtilaf Devletlerince kontrol edilecek.
- Zorunlu askerlik kaldırılacak Osmanlı ordusu 50. 700 kişi ile sınırlandırılacak bu askerlerde de hafif silahlar olacak.
- İstanbul, Türklerin başkenti olarak kalacak ancak azınlıkların hakları gözetilmez ise şehir Türklerden alınacak.
- Suriye Fransa'ya, Arabistan ve Irak İngiltere'ye, Rodos ile On İki Ada ise İtalyanlara bırakılacaktır.

Sevr Antlaşması hiçbir şekilde Türk milletine yaşama hakkı tanımıyordu. Bu antlaşmaya göre egemenlik ve bağımsızlık kavramlarından söz etmek asla mümkün değildi. Bu antlaşmayı Türk milletinin kabul etmesi asla mümkün değildi. Sevr Antlaşması aslında ölü doğan bir antlaşmadır, çünkü bu antlaşma Osmanlı Mebusan Meclisince imzalanmamıştı. Antlaşmanın imzalandığı tarihten önce Meclis dağıtılmıştı. Antlaşmayı “Saltanat Şurası” adı altında bir komisyon imzalamıştı.

Türk milletine yaşama hakkı tanımayan Sevr Antlaşması'nı BMM' de ilk günden itibaren kesinlikle tanımamıştır. Mustafa Kemal, Sevr Antlaşması'nı şu sözlerle tanımadığını ifade etmiştir: “*Siyasî bağımsızlığımızı, adli, ekonomik ve mali hayatımızı yok etmeye ve sonucunda yaşama hakkımızı ortadan kaldırmaya yönelmiş Sevr Antlaşması bizce yoktur.*”



### ÖZET

Avrupa devletleri 19. yüzyıldan itibaren kendi aralarında ekonomik ve siyasî bazı mücadelelere giriştiler. İngiltere, Fransa ve Rusya İtilaf; Almanya, İtalya, Avusturya- Macaristan ise İttifak grubunu kurdular. Bu gruplaşma 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde Osmanlı Devleti ilk önce İngiltere ile yakınlaşmak istedi. İngiltere, Rusya'yı küstürmemek için Osmanlı'nın bu istediğini kabul etmedi.

Osmanlı yönetiminde bulunan İttihat ve Terakki yöneticileri ise Almanya'nın bu ihanetini kazanacağını düşünerek İttifak grubunda yer almayı tercih ettiler. I. Dünya Savaşı'nda birçok cephede savaşan Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle zor durumda kalarak 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması'yla savaştan çekildi. İtilaf Devletleri bu antlaşmaya dayanarak yurdumuzu işgal etti.

Bu işgali Mustafa Kemal ve Türk milleti ilk andan itibaren asla kabul etmedi. Kurtuluşun Anadolu'dan başlaması gerektiğine karar veren Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak bağımsızlık meşalesini yaktı. Vatanın kurtuluşu için hızlı bir şekilde çalışmalara başlayan Mustafa Kemal; Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongresi ile halkın millî bilincini uyandırdı. Yurdun dört bir yanına çektiği telgraflarla işgallere karşı halkı birleştirdi.

Türk halkı işgallere anında tepki göstererek kendi arasında birleşti. Yurdun çeşitli yerlerinde kurtuluş için çalışan cemiyetler kurdu. Düşmana silahla direnmekten başka çare olmadığını anlayan vatan sevdalıları Kuvâ-yı Millîye adı altında düşmana direndiler. Kuvâ-yı Millîye gönüllüleri düzenli ordu kuruluncaya kadar düşmanın ilerleyişini yavaşlatmış, zaman zamanda düşmana ağır kayıplar verdiren saldırılar yapmışlardır.

İstanbul'da toplanan Son Osmanlı Mebuslar Meclisinin Misakımillî'yi tanıması üzerine Meclis; İngilizlerce kapatılmış, milletvekillerin bir kısmı tutuklanmış, bir kısmı da sürgün edilmiştir. Bu gelişme Türk milletinin Ankara'da yeni bir Meclis açma sürecini hızlandırmıştır.

23 Nisan 1920'de Ankara'da BMM açılmıştır. Bu tarihten sonra Ankara, Millî Mücadele'nin merkezi olmuştur. Ankara'da Meclisin açılmasından sonra İstanbul Hükûmeti'nin ve İngilizlerin kışkırtmaları ile ülkenin farklı yerlerinde isyanlar çıkmıştır. Bu isyanları bastırmak için Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılarak İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Bu isyanların bastırılmasında Kuvâ-yı Millîye birlikleri aktif görev almışlardır.

10 Ağustos 1920'de Türk milletinin ölümlü fermanı olarak nitelendirilen Sevr Antlaşması Osmanlı yönetimince imzalanmıştır. Bu ferman Mustafa Kemal ve Türk milletince tanınmamıştır. "Ya İstiklal Ya Ölüm!" parolasıyla başlayan Millî Mücadelemiz düşmanın yurttan atılmasına kadar devam etmiştir.

## 2. ÜNİTE

### ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. 1914-1918 yılları arasında meydana gelen I. Dünya Savaşı aşağıdaki hangi alanda yaşanan gelişmelerle doğrudan ilişkilendirilebilir?

- A) Din                                      B) Kültür  
C) Ekonomi                                D) Sanat

2. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde İtilaf Devletleri doğru olarak verilmiştir?

- A) Almanya- İtalya- Rusya  
B) İngiltere- Fransa-Rusya  
C) Bulgaristan-Almanya-İtalya  
D) İngiltere-Fransa-Almanya

3. 1789 yılında Fransa'da başlayan Fransız İhtilali, ulusları daha çok milliyetçilik alanında etkilemiş özellikle Balkanlar'da yaşayan birçok milletin bağımsızlık ümidiyle isyan etmesine neden olmuştur.

**Bu isyan hareketlerinden aşağıdaki devletlerden en çok hangisi etkilenmiştir?**

- A) Fransa                                    B) Osmanlı Devleti  
C) Almanya                                D) İtalya

4. İtilaf Devletleri Boğazlardan rahatlıkla geçerek müttefikleri olan Rusya'ya askerî ve ekonomik yardım da buluncaklardı. Bu geçiş sırasında İstanbul da işgal edilecek Osmanlı Devleti teslim alınacaktı.

**İtilaf Devletlerinin bu planı aşağıdaki hangi cephedeki başarımız ile amacına ulaşmamıştır?**

- A) Kafkas                                    B) Kanal  
C) Çanakkale                                D) Galiçya

5. İngilizlerin bazı yerel Arap halk ile birlikte hareket ederek Medine'yi kuşatmaları üzerine Medine kalesini aylarca müdafaa etmiştir. Son kurşunu kalınincaya kadar düşmana teslim olmamıştır.

**Yukarıda hakkında bilgi verilen Osmanlı Paşası aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Enver Paşa  
B) Ömer Fahrettin Paşa  
C) Mithat Paşa  
D) Osman Paşa

6. I. Dünya Savaşı'nın aşağıdaki sonuçlarından hangisi uluslararası barışı koruma adına atılmış bir gelişmedir?

- A) Savaş sonrası İtilaf Devletlerinin Osmanlı Devleti'ni işgal etmesi  
B) Milletler Cemiyetinin kurulması  
C) Sömürgecilik nitelik değiştirerek mandacılık anlayışına dönüşmesi  
D) Bazı imparatorlukların parçalanarak yeni devletlerin kurulması

## 2. Ünite: Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

7. Kuvâ- Milliye ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Gönüllü kişilerden oluşmuştur.
- B) Genelde Osmanlı ordusundan ayrılan subaylarca idare edilmişlerdir.
- C) İhtiyaçları devlet tarafından temin edilmiştir.
- D) İç isyanların bastırılmasında etkili olmuşlardır.

8. Osmanlı hanedanına bağlı ayanlardan olan Çapanoğulları tarafından çıkarılan, BMM karşıtı bir isyandır.

Hakkında bilgi verilen isyan aşağıdaki hangi şehirde başlamıştır?

- A) Konya
- B) Afyon
- C) Bolu
- D) Yozgat

9. Manda ve himaye fikri aşağıdakilerin hangisinde kesin olarak reddedilmiştir?

- A) Amasya Genelgesi'nde
- B) Erzurum Kongresi'nde
- C) Sivas Kongresi'nde
- D) Amasya Görüşmelerinde

10. Aşağıdaki faktörlerden hangisi Ankara'nın başkent olmasında etkili olmamıştır?

- A) İstanbul'a yakın ve her türlü ulaşımının kolay olması
- B) Ülkenin merkezinde işgallerden uzak bir noktada olması
- C) Kurtuluş mücadelesinin yapılacağı Batı Anadolu'ya yakın olması
- D) Ekonomik yapısının gelişmiş olması

11. Aşağıdakilerden hangisi Sevr Antlaşması'nın maddelerinden biri değildir?

- A) İzmir ve Batı Trakya Yunanlılara verilecek.
- B) Doğu Anadolu'da iki yeni devlet kurulacak.
- C) Tüm kapitülasyonlar kaldırılacak
- D) Ege Adaları Yunanistan'a bırakılacak.

12. Sevr Barış Antlaşması'na göre aşağıdaki şehirlerden hangisi İtalyanlarca işgal edilmiştir?

- A) Antalya
- B) Çorum
- C) Trabzon
- D) Kayseri

# 3. ÜNİTE

## MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!



### KONULAR

1. DOĞU VE GÜNEY CEPHESİ
2. BATI CEPHESİ
3. SAVAŞA RAĞMEN EĞİTİM KONGRESİ
4. MİLLÎ SEFERBERLİK: TEKALİF-i MİLLÎYE
5. SAKARYA MEYDAN SAVAŞI VE BÜYÜK TAARRUZ
6. LOZAN ANTLAŞMASI
7. MİLLÎ MÜCADELE'NİN TOPLUM ÜZERİNE YANSIMASI

### ANAHTAR KAVRAMLAR

- Kuvâ-yı Millîye
- Dayanışma
- Muharebe
- Millî seferberlik
- İşgal
- Nutuk
- Beraberlik
- Gazi

## DOĞU VE GÜNEY CEPHESİ



### DÜŞÜNELİM

Kazım Karabekir'in Milli Mücadele'ye katkıları nelerdir?

Millî Mücadele dönemini Doğu, Güney ve Batı Cephesi olarak üç başlık altında inceleyebiliriz. Millî Mücadele Türk milleti için bir ölüm kalım savaşıdır. “*Ya İstiklal Ya Ölüm!*” parolası bu savaşın milletimiz için ne kadar önemli olduğunu özetleyen güzel bir sözdür. Türk milleti bağımsızlığına ve vatanına göz dikmiş Batılı devletler karşısında tarihte eşi benzeri görülmemiş bir mücadele sergilemiştir. Modern silahlarla donatılmış düşman karşısında büyük bir dayanışma örneği göstererek ilk günden itibaren yurdunun işgalini kabul etmemiştir.

### İlk Zaferimiz: Doğu Cephesi



Görsel 3.1 Kazım Karabekir Paşa

Osmanlı Devleti'nin farklı yerlerinde yüzyıllardır huzur içinde yaşayan Ermeniler, 19. yüzyılın ikinci yarından itibaren İngiliz ve Rusların kışkırtmaları ile Osmanlı Devleti içinde huzursuzluk çıkarmaya başladılar. 1878'de Rusların, Ermenilerle ilgili iddialarını Berlin Konferansı'na taşımaları ile birlikte sorun uluslararası bir sorun hâline dönüşmüştü. Bu tarihten sonra Ermeniler, kendi içlerinde örgütlenerek türlü sorunlar çıkarmaya başlamışlardır. Kafkas Cephesi'nde Ruslarla birlik yapan Ermeniler, Osmanlı ordusunu zorda bırakmışlardı. I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Ruslar ülkelerinde ihtilal çıkması üzerine Doğu Anadolu'daki Osmanlı topraklarını bırakıp çekilmişlerdi. Bu olaylar sonrası 1918 yılında Ermeniler, merkezi Erivan

olan bir Ermeni Devleti kurdular. Rusların bölgeden çekilmesiyle birlikte Ermeniler, Wilson İlkeleri'ni kendilerine göre yorumlayarak Gümrü, Iğdır, Arpaçay ve Aras'a kadar olan yerleri işgal ettiler. Yıllardır milleti sadıka olarak nitelendirilen Ermeniler, Osmanlı'nın en zor günlerinde ihanet ettiler. İngilizlerin de desteğini alan Ermeniler, devletlerini kurarak çevredeki Türk yerleşim yerlerine saldırmaya başladılar. Doğu Anadolu'da yaşanan bu gelişmeler üzerine BMM, 15. Kolordu Komutanı olan ve kendisine bağlı orduları terhis etmeyen Kazım Karabekir'i tam yetki ile Doğu Cephesi Komutanlığına atadı (9 Haziran 1920).

Kazım Karabekir, hızlı bir şekilde taarruza geçerek Sarıkamış ve Kars'ı Ermeni işgalinden kurtardı. Bu yenilgi karşısında Ermeniler barış istedi. 3 Aralık 1920'de BMM ile Ermeni Hükûmeti arasında Gümrü Antlaşması yapıldı. Bu antlaşmaya göre:

- Ermeniler, Sevr Antlaşması'nın geçersiz olduğunu kabul etti.
- Kars, Sarıkamış ve Gümrü BMM Hükûmetine bırakıldı.

- Ermeniler, Doğu Anadolu'daki tüm isteklerinden vazgeçmeyi kabul etti.

Gümrü Antlaşması BMM'nin uluslararası alandaki ilk siyasî başarısıdır. Misakımlı'nın Doğu sınırı gerçekleştirilmiştir.

Bu zafer Türk milletinin bağımsızlık yolundaki azmini artırması açısından da önemli bir olaydır. Doğu Cephesi'nin kapatılmasıyla birlikte burada bulunan silah ve cephane Batı Cephesi'ne kaydırılmıştır. Kendisi de yetim olarak büyüyen Kazım Karabekir Paşa, Anadolu'daki yetim çocuklara sahip çıkmış onlar için yurt ve okullar açmıştır. Yetimlerin babası olarak anılan Kazım Karabekir, Millî Mücadele sonrası da ülkesi için aktif olarak çalışan bir kişi olarak tarihe geçmiştir.

### İşgaller Karşısında Türk Milleti Örgütleniyor: Güney Cephesi

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hukuk dışı maddelerine dayanarak Güney illerimizden Urfa, Maraş ve Antep'i işgal eden İngilizler, Fransa ile yaptıkları gizli görüşmeler sonunda bölgeyi Fransızlara bıraktılar. Fransızlar ise işgalleri kendi adına kolaylaştırabilmek için Suriye'den Ermenileri getirerek silahlandırdılar. Fransızlarca silahlandırılan Ermeniler, bölgedeki Müslüman Türklere saldırmaya başladı. Bu gelişmeler üzerine halk, kendi aralarında oluşturdukları Kuvâ-yı Milliye birlikleri ile işgalcilere karşı koymaya başladı.

### Kahraman Şehir: Maraş



Görsel 3.2 Sütcü İmam Anıtı

İlk önce İngiliz daha sonra da Ermeni ve Fransızlarca işgal edilen Maraş, tarihte eşi benzeri görülmemiş bir kahramanlıkla kendini savundu. Fransızların Türk köylerine yaptığı insanlık dışı muameleler halkın azmini iyice artırdı. 20 Ocak 1920'de Fransızlar'ın, Maraş'ın ileri gelenlerini tutuklayıp halka ateş açmaları üzerine halk yoğun bir şekilde direnişe geçti. Modern silahlarla donatılmış düşman askerleri karşısında kahramanca mücadele eden Maraşlılar şehirlerini teslim etmediler. Sütçü İmam'ın başlattığı mücadeleye halkın verdiği destekle 12 Şubat 1920'de Fransızlar şehri terk etmek zorunda kaldı. Maraş halkının bu mücadelesi 1973'te TBMM tarafından "Kahraman" unvanıyla ödüllendirildi.

Maraş'ın işgali sırasında yaşanan aşağıdaki örnek olayı inceleyiniz.

### OKUMA METNİ

31 Ekim 1919 günü Ermeniler, Fransız askerleriyle birlikte şehri dolaşırken önlerine gelen Türklere hakaretler ederek saldırılarda bulunuyorlardı. Bu esnada bir grup Fransız askeri hükümet konağındaki nöbetçi askerlere sataşarak, devleti küçültücü ve tahrik edici sözler söylediler. Oradan geçmekte olan bir posta dağıtıcısını da dövdüler. Bütün bu haberler şehre yayıldı. Fransız askerleri, hürriyetine bağlı, şeref ve namusuna son derece düşkün, bu uğurda ölümü hiçe sayan Maraş halkını henüz tanımıyor, her yaptıklarının yanlarına kalacağını sanıyorlardı.



### 3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

Türkler için son derece çileli ve ağır geçen bu gün sona ermek üzereydi. İkinci üzeri bir grup Fransız askeri ve Ermeni, kışlarına dönüyorlardı. O sırada Uzunoluk Hamamı'ndan çıkıp evlerine gitmekte olan kadınları gören işgalcilerden biri onlara yaklaşarak; "Burası artık Türklerin değildir. Fransız memleketinde böyle gezilmez" dedi. Bu sözlere önem vermeyen kadınlara güçlerini göstermek isteyen Fransız askerler sataşmaya başladılar. Kadınlardan biri olayın etkisiyle bayılınca diğer kadınlar da fer-yada başladılar. Hamamın yakınındaki Kel Hacı'nın kahvesinde bulunan Maraşlılar olay yerine gelerek Ermenileri uyardılar fakat bunları dinleyen olmadı. Bunun üzerine Çakmakçı Said ve Gaffar Kabuloğlu Osman, hanımları işgalcilerin elinden almak isterken dipçik ve kurşunla ağır yaralandılar. Bu sırada yan tarafta küçük bir dükkânda süt satan ve olayları soğukkanlılıkla seyreden Sütçü Hacı İmam, Karadağ tabancasını alarak olay yerine geldi. Silahını, kadınlara sataşan ve Çakmakçı Said'i yaralayan Ermeni'nin üzerine doğrultarak ateşledi. Kurşun isabet eden Ermeni yere düştü diğerleri ise kaçtılar. Maraş'ta düşmana sıkılan bu ilk kurşun ile Türk milletinin işgalcilere ve Ermenilere, yaptıklarının yanlarına kalmayacağı gösterildi. Olay yerine Fransız askerleri geldi. Bu esnada Sütçü İmam, Nalbant Bekir'den aldığı bir atla Bertiz'in Ağabeyli köyünde bulunan Beyazıt oğlu Muharrem Bey'in yanına gitti.

Ermenilerin ve Fransızların bütün çabalarına rağmen Sütçü İmam bulunamadı ancak olayın intikamını almak isteyen Ermeniler sağa sola ateş ederek Zülfikar Çavuş oğlu Hüseyin'i şehit ettiler. Bu arada; Türkleri öldürüp kadınlarını alacaklarını, camilerine çan takacaklarını söylemeye başladılar.

Bu olayda aldığı yaradan dolayı Çakmakçı Said, şehit oldu. Yaralanan Ermeni ise öldü. Ölen Ermeni için 1 Kasım 1919 tarihinde kalabalık bir cenaze töreni düzenlendi. Fransızlar da misilleme hareketlerine girişerek Sütçü İmam'ın dayısının oğlu Tiyeklioğlu Kadir'in ellerini ve ayaklarını arkasından bağlayıp burun ve kulaklarını kestikten sonra boğazlayarak şehit ettiler.

<http://www.kmaraskutup.gov.tr/>

#### Gazi Şehir: Antep

Fransızlar Antep'i İngilizlerden devraldıktan sonra şehirde Ermenilerin Türk halkına kötü muamele yapmasına göz yumdular. Şehirde kontrolü sağlamak için takviye güç gönderen Fransızları Kilis-Antep yolunda Şahin Bey ve emrindeki Kuvâ-yı Millîye güçleri karşıladı. Fransızlar Şahin Bey'den yolun açılmasını istediler. Fransızların bu isteğine Şahin Bey mektupla şu karşılığı verdi:

*"Kirli ayaklarınızın bastığı şu toprakların her zerresinde Türk kanı, her bucağında bir atanın mezarı vardır. Din için, namus için, hürriyet için ölüme atılmak bize, ağustos ayı sıcağında soğuk su içmekten daha tatlı gelir. Bir an evvel topraklarımızdan savuşup gidiniz. Yoksa kıyarız canınıza."*

Düzenlenmiştir.



Görsel 3.3 Şahin Bey Anıtı

Bu mektup sonrası saldırıya geçen Fransızlara son kurşunu kalıp şehit oluncaya kadar direnen Şahin Bey, adını Türk tarihine altın harflerle yazdırmıştır. Şahin Bey, Elmalı Köprü mevkiinde Fransız askerlerinin bir kısmını etkisiz hâle getirdi. Şahin Bey'in şehit olmasından sonra Antep'e ilerleyen Fransızlar burada da yoğun bir şekilde halk direnişiyle karşılaştılar. On ay süren direniş sonunda halk silah, cephane ve yiyecek kıtlığından dolayı teslim olmak zorunda kaldı. Bu kahramanca direniş karşısında TBMM, daha savaşın devam ettiği yıllarda Antep'e "Gazilik" unvanını verdi.

### Şanlı Şehir: Urfa

Fransızlar Ekim 1919'da güçlü bir orduyla Urfa'yı işgal ettiler. Bu ordunun büyük bir çoğunluğu Suriye'den getirilen Ermenilerden oluşuyordu. Urfa halkı Mustafa Kemal tarafından görevlendirilen Ali Saip Bey'in etrafında birleştiler. Ali Saip Bey Fransız komutanlığına verdiği nota ile 24 saat içinde şehri terk etmelerini istedi. Bu isteğin kabul edilmemesi üzerine işgalci Fransızları şehirleri çıkarmak için Türk birlikleri harekete geçti. 9 Şubat'ta Türk birlikleri şehre girdi. Şehirde uzun süren çatışmalar karşısında daha fazla tutunamayan Fransızlar, 11 Nisan 1920'de Urfa'yı terk ettiler. Urfa'nın bu kahramanlığı 1984 yılında TBMM tarafından "Şanlı" unvanıyla ödüllendirilmiştir.

Urfa direnişini bir diğer kahramanları ise "Onikiler" olarak bilinen vatanseverler grubudur. Onikiler olarak tanınan bu kahramanlar, Urfa'nın kurtuluşu için kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde aktif rol almış ülkelerinin kurtuluşu için çalışmışlardır.



Görsel 3.4 Onikiler olarak bilinen vatanseverler grubu

## BATI CEPHESİ



### DÜŞÜNELİM

Batı Cephesi'nde hangi ülke ile savaşılmıştır?

Batı Cephesi'nde Millî Mücadele'nin kaderini belirleyen savaşlar yapılmıştır. BMM'nin kurmuş olduğu düzenli birlikler ilk kez bu cephede savaşmıştır.

## KUVÂ-YI MİLLÎYE

Kuvâ-yı Millîye, Yunanlıların İzmir ve çevresini işgali üzerine vatansever gönüllü insanlarca kurulmuş olan direniş birlikleridir. Kuvâ-yı Millîye, genellikle Osmanlı ordusundan ayrılmış Çerkez Ethem, Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe gibi komutanlar tarafından idare edilmekte olup merkezî bir otoriteye bağlı olmayan birliklerdi. Bu birlikler düşmanın Anadolu içlerine doğru hızla ilerlemesine engel olmuş, zaman zaman düşmana ağır kayıplar verdirmişlerdir. Düzenli ordunun kurulmasına kadar düşmanın karşısına dikilen gönüllüler birliğidir. Bu birlikler ihtiyaçlarını halktan karşılar, kendi komutanlarından aldığı emirle hareket ederlerdi. Kuvâ-yı Millî birlikleri ihtiyaçları için halktan yardım toplarken bazı kişisel uygulamalar nedeniyle halk ile sorunlar yaşamıştır. Bu durum bazı yerlerde halkın tepkisine neden oldu. Kuvâ-yı Millîye güçlerinin ortak amacı, ülkenin bir an önce düşmandan temizlenmesi milletimizin koşulsuz özgürlüğüne kavuşmasıydı. Kuvâ-yı Millîye birlikleri içinde kadın, erkek, çocuk ve yaşlılar vardı. Mustafa Kemal, Kuvâ-yı Millîye birliklerinin vatanları için yaptığı fedakârlıkları yakından takip ediyor ancak düşmanın bu şekilde yurttan atılamayacağını da iyi biliyordu. Düşmana direniş olarak kurulan bu birlikler I. İnönü Savaşı öncesine kadar vatan için mücadele vermiş, I. İnönü Savaşı'nda düzenli ordularla birleştirilmiştir. Kuvâ-yı Millîye ruhu Millî Mücadele süresince de Türk milletine manevi destek vermiştir. Kuvâ-yı Millîye, düşmanın ilerlemesini yavaşlatmış, BMM'ye karşı çıkan isyanların bastırılmasında ise aktif rol oynamıştır.



Görsel 3.4 Düzenli Ordular

Kuva-yı Millîye birlikleri kahramanca savaşmasına rağmen düşmanı ancak yavaşlatıyor veya zaman zaman durdurabiliyordu. Bu şekilde düşmanın yurttan atılması zordu. Mecliste düzenli birliklerle ilgili tartışmaların yaşandığı bir zamanda Yunan askerleri Uşak yönünde saldırıya geçerek Temmuz 1920'de Bursa'yı işgal ettiler. Yunanlıların bu saldırısını Kuva-yı Millîye birlikleri durduramamıştı. Yaşanan bu gelişme üzerine BMM, düzenli orduların kurulmasına karar verdi. 1920 yılında Doğu ve Batı

Cephesi Komutanlıkları kuruldu. Batı Cephesi Komutanlığına Albay İsmet Bey atandı. Meclisin bu kararı sonrası Kuva-yı Millîye birliklerinin büyük bir çoğunluğu düzenli orduya katılarak merkezî otoriteye tâbi olmuşlardır.

## Düzenli Ordunun İlk Zaferi:

### I. İnönü Muharebesi (6 Ocak 1921)

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası İzmir ve çevresini işgal eden Yunanlılara ilk kurşunu gazeteci Hasan Tahsin sıkmıştı. Bu olay sonrası Türk halkı, Yunanlılara karşı Kuvâ-yı Milliye birliklerini kurarak yurdunu savunmuştu. Bu savunma karşısında Yunan güçleri hayli zorlanıyorlardı. İtilaf Devletleri ise Yunan ordusuna her türlü yardımı yaparak ısrarla ilerlemelerini ve Ankara'yı işgal etmelerini istiyordu. Çerkez Ethem isyanıyla uğraşan Türk birliklerinin bu zor anını fırsat bilen Yunanlılar, Eskişehir ve Afyon yönünde ilerlemeye başladılar. Yunanlıların bu ani ilerleyişini Batı Cephesi Komutanı İsmet İnönü, emrindeki düzenli ordu birlikleriyle İnönü bölgesinde durdurdu. Burada yapılan savunma savaşında düzenli ordu düşman güçlerine geçit vermedi. Düzenli ordunun bu ilk askerî başarısı sonrası Yunan askerleri geri çekilmek zorunda kaldı ( 10-11 Ocak 1920). I. İnönü Zaferi'nin bazı sonuçları:

- Büyük Millet Meclisinin itibarı arttı.
- Türk halkının kurtuluş umudu güçlendi.
- İtilaf Devletlerinin Yunanlılara olan güveni sarsıldı.
- Türk ordusunun bu başarısı sonrası Londra Konferansı'nın toplanması kararlaştırıldı.

### İnönü Zaferi Sonrası Yaşanan Diğer Gelişmeler

#### Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1920)

Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisinin yetkilerinin ve yeni yönetim yapısının esaslarının belirlenmesi için yeni bir anayasaya ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için Meclis, günün şartlarına göre yeni bir anayasa yaptı (Teşkilat-ı Esasiye). Bu anayasanın önemli maddeleri şunlardır:

- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Yasama ve yürütme yetkileri milletin tek temsilcisi olan BMM'de toplanır.
- Büyük Millet Meclisinin başkanı, hükûmetinde başkanıdır.
- BMM seçimleri iki yılda bir yapılır.

#### Londra Konferansı (21 Şubat- 12 Mart 1921)

I. İnönü Savaşı, İtilaf Devletleri'ni tam bir hayal kırıklığına uğrattı. Kolaylıkla Ankara'ya ulaşip Millî Mücadeleyi daha başlamadan sonlandırmayı düşünüyorlardı. İtilaf Devletleri askerî yoldan yapamadıklarını diplomasi ile yapmayı planlıyorlardı. Sevr Antlaşması'nın zorla Türk milletine dikte edilemeyeceğini anlayan İtilaf Devletleri bu antlaşmanın maddelerini biraz değiştirerek BMM'ye kabul ettirmeyi amaçladılar. İtilaf Devletleri Londra Konferansı'na doğrudan Osmanlı Hükûmetini davet ederek Mustafa Kemal ve Ankara temsilcilerinin de katılabileceğini duyurdular. İtilaf Devletleri böyle davranarak Millî Mücadele hareketini yok saydıklarını ifade ediyorlardı. BMM bu tutum karşısında konferansa katılmama kararı aldı. İtalya'nın arabuluculuk yapması üzerine İtilaf Devletleri bu kez doğrudan BMM temsilcilerini konferansa davet ettiler. Büyük Millet Meclisini Bekir

### 3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

Sami Bey, Osmanlı Hükûmetini ise Tevfik Paşa temsil ediyordu. İlk sözün Tevfik Paşa'ya verilmesi üzerine Tevfik Paşa "Türk Milletinin gerçek temsilcisi Büyük Millet Meclisidir." diyerek sözü Bekir Sami Bey'e verdi. Bekir Semi Bey konferansta Türk milletinin millî davasını tüm dünyaya anlattı isteklerini sıraladı. İtilaf Devletlerinin bu istekleri kabul etmemesi üzerine konferans 12 Mart 1921' de dağıldı. Londra Konferansı'nın önemli sonuçları:

- İtilaf Devletleri TBMM Hükûmetini resmen tanımış oldu.
- "Türkler barış istemiyor." yalanı geçerliliğini kaybetti.
- Misakımillî kararları konferansta İtilaf Devletlerine resmen duyurulmuş oldu.

#### İstiklal Marşının Kabulü (12 Mart 1921)



Görsel 3.5 Mehmet Âkif Ersoy

Millî marşlar bir milletin bağımsız olduğunu dosta düşmana duyuran eserlerdir. Bu marşlar tüm milleti kucaklar toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirir. TBMM'de zor zamanların yaşandığı bu dönemde milletin birlik ve beraberliğini pekiştirecek, askerine moral verecek halkın bağımsızlık ateşini artıracak bir marş yazılması için harekete geçti. Düzenlenen yarışmaya 700 den fazla eser katılmasına rağmen beğenilen olmadı. Böyle bir marşın Mehmet Âkif tarafından yazılabileceğini çok iyi bilen dönemin Millî Eğitim Bakanı Hamdullah

Suphi Bey, Mehmet Âkif'e gelerek ondan ricada bulundu. Mehmet Akif'in para ödülü karşılığında şiir yazmayacağını söylemesi üzerine para ödülünün bağışlanması çözümü bulundu. 48 saat içinde Mehmet Âkif şiirini yazıp verdi. Şiir Hamdullah Suphi tarafından Meclis kürsüsünden defalarca okundu. Milletvekilleri gözyaşlarını içinde İstiklal Marşımızı ayakta alkışlayarak kabul ettiler.

#### Türk-Afgan Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)

I. İnönü Savaşı, Afgan halkı tarafından da yakından takip ediliyordu. Afganlılar maddi ve manevi anlamda Türk kardeşlerini destekliyorlardı. Afgan heyetinin ve Türk heyetinin Moskova'da olduğu bir dönemde iki ülke arasında dostluk ve iş birliği antlaşması imzalandı. Böylece TBMM, Afganistan'ın bağımsızlığını; Afganistan da TBMM Hükûmetinin bağımsızlığını tanıdı. Bu antlaşma ile Türkiye'den Afgan ordusunu eğitmek üzere subayların gönderilmesi kararlaştırıldı. Afganistan ile imzalanan bu antlaşma sonrası İslam dünyasının Millî Mücadele'ye olan desteği arttı.

#### Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

I. Dünya Savaşı sonrası Sovyet Rusya ile İtilaf Devletlerinin arası açılmıştı. Türk milleti de İtilaf Devletlerine karşı bağımsızlık mücadelesi veriyordu. Durum böyle olunca iki devlet ortak düşman karşısında iş birliği yapma ihtiyacı hissettiler. Moskova'ya giden Türk heyeti ile Sovyet Rusya arasında Moskova Antlaşması imzalandı. İlk defa büyük bir devlet tarafından Millî Mücadelemiz tanınmış oldu. Bu antlaşmaya göre, iki devlet arasında imzalanan daha önceki antlaşmalar iptal edilerek Batum, Gürcistan'a verildi. Sovyet Rusya, I. İnönü Savaşı sonrası Anadolu'da başlatılan bağımsızlık mücadelesine inanmış bazı konularda Ankara Hükûmetine yardım etmiştir.

## II. İnönü Muharebesi (23 Mart-1 Nisan 1921)

İtilaf Devletleri, I. İnönü Muharebesi sonrası Sevr Antlaşması'nı Türk Hükûmetine siyasi yollardan kabul ettirebilmek için Londra Konferansı'nı toplamışlardı. Burada istediklerini elde edemeyen İtilaf Devletleri Yunan askerlerini yeni bir saldırı için hazırladılar. Birkaç koldan taarruza geçen Yunan güçleri düzenli Türk birlikleri tarafından bir kez daha durduruldu. Hatta geri çekilen Yunan güçlerine önemli kayıplar verdirildi. Bu zafer sonrası Mustafa Kemal, İsmet Paşa'ya şu telgrafi gönderdi:

(...) *“Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin tersine dönmüş talihini de yendiniz. İstila altındaki talihsiz topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı, azminizin ve vatanseverliğinizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu.”* (...)

Nutuk,s.384-385

II. İnönü Zaferi'nden sonra Türk milletinin azmini gören İtalyanlar işgal ettikleri Anadolu topraklarından çekilmeye başladılar. Bu olay İtilaf Devletleri arasında çıkan görüş ayrılıklarının gün yüzüne çıkmasına neden oldu. Halkın Meclise duyduğu güven arttı. Halkın bağımsızlık umudu güçlendi. Bu zafer sonrası yurdun farklı yerlerinde sevinç kutlamaları yapıldı. Fransızlar da işgal ettikleri Zonguldak ve çevresinden çekilme kararı aldılar.

## Kütahya – Eskişehir Muharebeleri (10-24 Temmuz 1921)

I.ve II. İnönü Muharebelerinde Yunan güçlerinin düzenli Türk ordusu karşısında başarısız olmasına rağmen İngiltere, Yunan güçlerini desteklemeye devam etti. İzmir'e kadar gelen Yunan kralı burada bir açıklama yaparak bir sonraki açıklamayı Ankara'da yapacağını söyledi. Yapılacak bir sonraki taarruzda Yunan güçleri Anadolu'daki millî direnişi sonlandırmayı düşünüyorlardı. Tüm bu düşüncelerle tüm hazırlıklarını İngiliz desteğiyle tamamlayan Yunan güçleri 8 Temmuz 1921'de üç koldan saldırıya geçti. Yunan ordusunun bu saldırıda iki hedefi vardı:

I. Eskişehir, Kütahya ve Afyon hattını ele geçirip bu bölgeyi tamamen kontrol altına almak,

II. İşgal bölgesini Ankara'ya kadar genişleterek Türkiye Büyük Millet Meclisini dağıtmak ve böylece Millî Mücadele'yi sonlandırmak.

8 Temmuz'da başlayan Yunan saldırıları karşısında hazırlıklarını tamamlayamayan Türk ordusu kayıplar vermeye başladı. Türk ordusunun bu durumundan yararlanan Yunan güçleri Afyon, Kütahya ve Eskişehir'i işgal ettiler. Düzenli ordunun taarruz denemesi de başarılı olamayınca Yunan güçleri hızla ilerlemeye başladılar. Bu durum karşısında daha fazla kayıp vermemek için Türk ordusu Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekilmek zorunda kaldı. Bu muharebe sonrası İtalya çekilme kararını iptal etti. Fransa ise Türk Hükûmetiyle yaptığı ikili görüşmeleri erteleme kararı aldı. Bu geri çekiliş bir yenilgi değil askerî bir taktikti ve ordumuza zaman kazandıracak bir plandı. Kütahya- Eskişehir Muharebeleri sonrası Büyük Millet Meclisi ordunun başına Mustafa Kemal'in geçmesine karar verdi. Görevi kabul eden Mustafa Kemal, hızlı karar alabilmek için Meclisin tüm yetkilerinin üç aylığına kendisine verilmesini istedi. 5 Ağustos 1921'de çıkarılan Başkomutanlık Yasası ile Meclisin tüm yetkileri Mustafa Kemal'e devredildi.

## SAVAŞA RAĞMEN EĞİTİM KONGRESİ



### DÜŞÜNELİM

1921 yılında Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nin önemi nedir?

Yunan ordusuna ait top seslerinin Ankara'dan duyulduğu zor bir dönemde bile Mustafa Kemal, eğitim konusunu ihmal etmeyerek 16-21 Temmuz 1921 tarihlerinde Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamıştır. Eskişehir-Kütahya Savaşlarının devam ettiği dönemde Mustafa Kemal, Ankara'daki Erkek Öğretmen Okulunun konferans salonunda 180 katılımcı ile eğitim konferansını toplamıştır. Mustafa Kemal, yeni kuracağı devletin eğitim politikasını çağdaş ve millî temeller üzerine oturtmak için hemen çalışmalara başlamıştı. Mustafa Kemal, bir ulusun kalkınmasının ancak çağdaş ve millî eğitim politikaları ile gerçekleşeceğini çok iyi biliyordu.

Maarif Kongresi, dönemin Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver başkanlığında 7 gün sürmüştür. 12 gün sürmesi planlanmış ancak Yunan taarruzundan dolayı süre kısa tutulmuştur.

### Kongre Gündemindeki Konular Şöyleydi:

- Mevcut okul, öğrenci ve öğretmen sayısı ile ilgili istatistiki bilgiler,
- Okulların durumu, yarım kalanların yapımı,
- Ziraat ve sanayi okullarının durumu,
- Yabancı ve özel okulların kapatılması,
- İlköğretim modelinin değiştirilmesi, yöreye göre, ihtiyaca göre eğitim sisteminin belirlenmesi,
- İlköğretimin 5 seneye çıkarılması,
- Yerel üretim ile ilgili bilgiler ve bu bilgilere sahip bunları aktarabilecek uzmanların olup olmadığı gibi konular ele alınmıştır.

Maarif Kongresi'nde görüşülen konular ve alınan kararlar gelecekte kurulacak olan Türk Devleti'nin eğitim politikalarına yön vermiştir.

Mustafa Kemal'in Maarif Kongresi'nde yaptığı aşağıdaki konuşmayı okuyunuz.



### OKUMA METNİ

Muhterem Hanımlar, Efendiler! Harb-i umûmî memleketimize bir mağlûbiyet tevcih etti. Düşmanlarımız bunu vesile kılarak, milletimizi tamamen imhâ etmek istediler. Buna karşı vukûa gelen galeyân-ı milliyeye, Ankara, muazzam bir sahne oldu. Bizi yaşatmamak isteyenlere karşı yaşamak hakkımızı müdafaa etmek üzere toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, burada, Ankara'da toplandı. Bugün, Ankara, millî Türkiye'nin "millî maarifini" kuracak olan Türkiye Muallime ve Muallimler Kongresi'nin toplantısına sahne olmakla da iftihar etmektedir. Asırların yüklü olduğu derin bir ihmal-i idarinin bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedavi için harcanacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda hazırlamamız lâzımdır.(...)

<https://tedmem.org/genel/>

## MİLLÎ SEFERBERLİK: TEKALİF-İ MİLLÎYE



## DÜŞÜNELİM

Tekalif-i Millîye kararları neden ilan edilmiştir?

Türk ordusunun Eskişehir-Kütahya Muharebeleri sonrasında Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi halk arasında büyük moral bozukluğuna neden oldu. Bu geri çekiliş Mecliste büyük tartışmalara yol açtı. Hatta Meclis binasının Kayseri'ye taşınması bile bazı milletvekillerince düşünüldü. Mecliste yaşanan bu olaylardan sonra Meclis kararı ile ordunun başına Mustafa Kemal geçti. Mustafa Kemal, böylece üç ay süreyle Meclise ait tüm yetkileri üzerinde toplamış oldu. Artık Mustafa Kemal'in vereceği her emir kanun hükmünde sayılacaktı.

Bu yetkileri kullanan Mustafa Kemal, ordumuzun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hiç vakit kaybetmeden Tekalif-i Millîye Emirlerini yayımladı (7-8 Ağustos 1921). Bu emirlerin maddeleri ise şöyleydi:

1. Her ilçede bir Tekâlif-i Millîye yani Millî Vergi Komisyonu kurulacak
2. Her evden bir çift çorap ve bir çift çarık istenecek
3. Tüccarın elinde bulunan stoklardan yüzde kırkına bedeli savaş sonunda ödenmek üzere el konulacak
4. Herkes hububat, hayvan ve yem stoklarının yüzde kırkını, bedeli yine savaştan sonra ödenmek üzere orduya verecek



Görsel 3.6 Tekalif-i Millîye'nin uygulanışı (temsili)



### 3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

5. Memleketteki demircilerin, dökümcülerin, marangozların, sanayi imalathanelerinin listesi çıkarılarak sahiplerinin ismi belirlenecek ve görevlendirilecek
6. Halkın elinde bulunan savaşa elverişli bütün silah ve cephane, 3 gün içinde ordu ambarına teslim edilecekti.

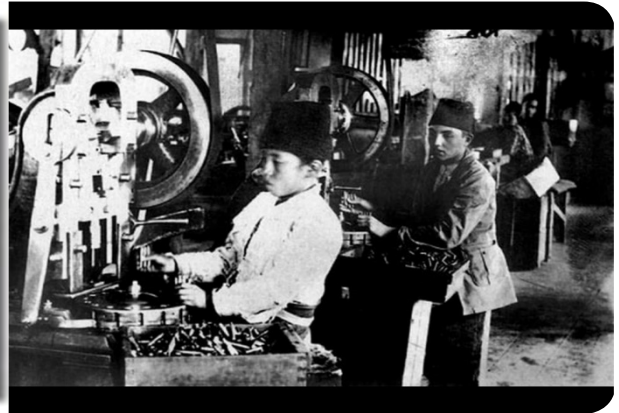
Bir önceki sayfada verilen Tekalif-i Millîye Emirlerinin uygulanış görseline göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Kırmızı masada oturan görevliler ne yapmaktadır?
2. Kırmızı masanın gerisindeki insanlar neden sıraya girmişlerdir?
3. Resimde neden kadın, yaşlı ve çocuklar çoğunluktadır?
4. Görselde görünen silah, ayakkabı, gıda maddeleri ve farklı giysiler neden toplanıyor olabilir?

Tekalif-i Millîye, Türk milleti için bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu emirler sonrası milletimiz tüm gücüyle ordusuna yardım etmiştir. Mustafa Kemal, Tekalif-i Millîye emirlerinin uygulanmasında sıkıntıların yaşanmaması için İstiklal Mahkemelerinin kurulmasını emretmiştir.

Milletimizin elinde ne varsa ordusuyla paylaşması sonucu ordumuzun ihtiyaçlarının büyük bölümü kısa sürede tamamlanmıştır. Bağımsızlığına düşkün olan milletimiz kısa sürede bu kadar malzemeyi temin ederek dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir yardımlaşma örneği sergilemiştir. Milletimiz Millî Mücadelenin başarıya ulaşması için elinden gelen her türlü fedakârlığı bu emirler doğrultusunda göstermiştir.

Millî Mücadele yıllarında milletimiz ülkesinin işgalden kurtulup tekrar bağımsızlığına kavuşabilmesi için yaşlısı, kadını ve çocuğuyla top yekûn bir mücadele içine girmiştir. Yurdun farklı yerlerinde kurulan silah ve mermi üretim yerlerinde gece gündüz demeden Mehmetçik için silah ve mermi üretmişlerdir. Ankara'da kurulan mermi üretim hanesi ile silah fabrikasının bulunduğu aşağıdaki görselleri inceleyiniz.



Görsel 3.7 / 3.8 Ankara'da mermi üretimi ve İmalatıharbiye silah fabrikasında çalışan çocuklar

## SAKARYA MEYDAN SAVAŞI VE BÜYÜK TAARRUZ



### DÜŞÜNELİM

Sakarya Savaşı'nın önemiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Eskişehir - Kütahya Muharebeleri sonrası Türk ordusunun Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekilmesi üzerine Afyon, Eskişehir ve Kütahya, Yunanlıların eline geçmişti. Bu gelişmeler üzerine ordumuzun başına Mustafa Kemal geçmişti ve ordunun ihtiyaçları için Tekalif-i Milliye Emirlerini ilan ederek ordunun ihtiyaçlarını temin etmişti. Türk ordusunun toparlanmasına fırsat vermek istemeyen Yunanlılar, İngilizlerin desteği ile 23 Ağustos 1921'de Sakarya Nehri'nin doğusuna geçerek taarruza geçtiler. Türk ordusu ile Yunan ordusu arasında şiddetli çarpışmalar yaşandı. Bir ara Yunan ordusu Ankara Polatlı yakınlarına kadar ilerledi. Bu olumsuz gelişme üzerine yeni bir savunma çizgisi oluşturulması istendi. Mustafa Kemal, bu öneriye şiddetle karşı çıkarak şu tarihî emri verdi:

*“Savunma hattı yoktur, savunma sathı vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kaniyle ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik, ilk durabildiği noktada yeniden düşmana cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tâbi olamaz. Bulduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur.”*

Türk ordusu bu emir doğrultusunda yeni savunma hattı oluşturarak düşmanın ilerleyişini durdurmayı başardı. Ordumuz Mustafa Kemal'in bu emrini büyük bir başarı ile yerine getirerek düşmanın Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemesini durdurdu. 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun zaferi ile sonuçlandı. Mustafa Kemal, Sakarya Meydan Muharebesi'nde atından düşerek kaburgasını kırmasına rağmen ordusunun başından ayrılmayarak askerlere her zaman moral vermiştir. Bu zafer Türk tarihî için çok önemli bir yere sahiptir. Yüzyıllardır süren Türk ordusunun savunma savaşları bitmişti. Artık ordumuz Batılı düşmanlara karşı taarruza geçmişti. Sakarya sonrası Yunan ordusu ordumuzun karşısında tutunamayarak geri çekilmek zorunda kaldı. Mustafa Kemal'in bu fedakârlığı ve başarısı sonrasında Meclis bu büyük komutana “mareşallik” rütbesi ile “gazilik” unvanını vermiştir.



Görsel 3.9 Sakarya Meydan Muharebesi (temsili)

### 3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

Sakarya Zaferi hem yurt içinde hem de yurt dışında büyük yankı uyandırdı. Türk milletinin bağımsızlık inancı bir kez daha pekişti. Bu zafer sonrası şu gelişmeler yaşandı:

- Sovyet Rusya'nın girişimleriyle Türk Hükûmeti, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında 13 Ekim 1921'de **Kars Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşma ile Kafkas devletleri daha önce imzalanmış olan Moskova Antlaşması'nın hükümlerini tanıdılar. Böylece doğu sınırimız güvence altına alındı. Bu antlaşmayı Büyük Millet Meclisi adına Kazım Karabekir Paşa imzalamıştır.
- Fransa, Sakarya Zaferi'nden sonra işgal ettiği güney illerimizden çekilme kararı aldı. 20 Ekim 1921'de Türk Hükûmeti ile **Ankara Antlaşması**'nı imzalayarak Hatay hariç güney illerimizden çekildi. Fransa ile imzalanan bu antlaşma sonrası İngiltere ile Fransa arasında yaşanan görüş ayrılığı gün yüzüne çıktı ve İtilaf bloğu parçalandı.
- Sakarya Zaferi'nden sonra İngiltere'de Türk Hükûmetiyle anlaşmak istedi. Hazırladığı yeni bir anlaşmayı Ankara'ya sundu. Ancak Büyük Millet Meclisi tam bağımsızlıktan başka bir şart kabul etmediği için İngiltere ile anlaşamadı.

#### **Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922)**

Yunan askerleri Sakarya Meydan Muharebesi sonrası daha fazla ilerleyemeyeceklerini anlayarak işgal ettikleri yerleri ellerinde tutabilmek için savunma hatları oluşturmaya başladılar. Yunan ordusuna zaman kazandırmak isteyen İngiltere türlü anlaşmalarla Türk Hükûmetinin karşısına çıktı. Türk Hükûmeti ise koşulsuz olarak işgal edilen yerlerin boşaltılmasını istedi. Bu gelişme karşısında barış için bir adım atılamadı. Türk yurdunun düşmandan temizlenmesi için tek çare kalıyordu: O da askerî mücadele.

Düşmanın iyi yapılmış bir taarruz planı ile yurttan atılması gerekiyordu. Ordunun ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması için taarruz için bir yıl hazırlık yapıldı. Mustafa Kemal, hazırlıkları büyük bir gizlilik içinde yürütüyordu. Düşmanın hazırlıklardan haberdar olmaması için bazen bir spor müsabakası bazen de bir gezi tertip ediliyordu. Bu faaliyetler sayesinde Mustafa Kemal, komutanlarla gizlice görüşüyor taarruz planlarının üzerinden geçiyordu. Nihayet beklenen gün gelmişti. Gazeteler Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da çay ziyafeti vereceğini yazmıştı o gün. Oysaki Mustafa Kemal, Büyük Taarruz için cepheye hareket etmişti. 26 Ağustos 1922 tarihinde saatler sabaha doğru 05.30'u gösterdiğinde bağımsızlık için Türk meşaleleri yakıldı. Türk ordusu Afyon Kocatepe'den düşmana karşı taarruza geçti. Yunan savunma hatları kısa zamanda yıkıldı. 30 Ağustos günü düşman kuşatıldı. Tarihe Başkomutanlık Meydan Muharebesi diye geçen bu çarpışmadan sonra Yunan askerleri darmadağın oldu. Yunan ordusu başkomutanı esir alındı.



Görsel 3.10 Türk ordusunun İzmir'e girişi, 1922

Geriye kalan Yunan askerleri de mevzilerini terk ederek kaçmaya başladılar. 1 Eylül 1922'de Mustafa Kemal, Türk ordusuna şu emiri verdi: "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" Bu emiri alan ordumuz kaçan düşman askerlerini İzmir'e kadar takip etti. Türk ordusu 9 Eylül 1922'de İzmir'e ulaştı.

Fevzi Çakmak Paşa'nın hazırlamış olduğu Büyük Taarruz planı büyük bir başarı ile uygulanmış, Yunan askeri denize dökülmüştü. Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonrası bozguna uğrayan Yunan askerlerini kurtarmak isteyen İtilaf heyeti Türk Hükûmeti'ne ateşkes önerisinde bulundu. Sakarya ve Büyük Taarruz Savaşları Türk tarihinde çok önemli bir yere sahiptir, çünkü 1683 yılından beri devam Türk ordularının geri çekilme süreci bu savaşlarda durdurulmuştur.

### Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922)

Büyük Taarruz sonrası ülkemizin batı bölgeleri düşmandan temizlenmişti. Geriye İtilaf Devletlerinin elinde bulunan İstanbul ve Boğazlar ile Yunanlıların elindeki Trakya kalmıştı. Marmara Bölgesini düşman işgalinden kurtarmak isteyen Türk ordusu Bursa'ya doğru ilerledi. Türk ordusu ile savaş durumunu göze alamayan İngilizler, barış teklifinde bulundular. Bu teklifi Türk Hükûmeti de kabul etti. İngilizler ile TBMM arasında yapılacak olan görüşmelerin Mudanya Limanı'nda yapılması kararlaştırıldı. İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcilerinin katıldığı görüşmelere Türk Hükûmeti adına İsmet İnönü katıldı. Bu görüşmelere Yunan temsilcileri katılmamıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde 11 Ekim 1922'de İtilaf Devletler ile TBMM arasında **Mudanya Ateşkes Antlaşması** imzalandı.



Görsel 3.11 Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı bina, Bursa.

#### Mudanya Ateşkes antlaşmasının maddeleri:

- Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki savaş sona erecek,
- Doğu Trakya, Meriç Nehri sınır olmak üzere Türkiye'ye verilecek,
- Yunan askerleri 15 gün içinde Doğu Trakya'yı boşaltacak,
- Türkler barış antlaşması imzalanana kadar güvenlik ve güveni sağlamak için Doğu Trakya'da sekiz bin jandarma bulunduracak,
- İstanbul ve Boğazlar, TBMM Hükûmetinin yönetimine bırakılacaktır.

Mudanya Ateşkes Antlaşması ile İstanbul, Boğazlar ve Doğu Trakya savaş yapılmadan kurtarılmıştır. Bu başarı, TBMM'nin diploması alanındaki başarısına örnektir. Bu antlaşma ile İtilaf Devletlerinin asırlık Türk yurdunu ele geçirme planları tamamen boşa çıkmıştır.

Mudanya Ateşkes Antlaşması ile Türk milletinin asırlardır süren Batı'ya karşı kendini savunma mücadelesi son bulmuştur. Bu tarihten sonra Türk milletinin bağımsızlığı için verdiği mücadele, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla taçlanmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması ile Millî Mücadel'e'nin askerî safhası son bulmuş, diploması safhası başlamıştır.

## LOZAN ANTLAŞMASI



### DÜŞÜNELİM

Lozan Antlaşması'nın tarihi önemiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Mudanya Ateşkes Antlaşması ile işgal altındaki Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar da diplomasi yoluyla düşman elinden kurtarılmıştı. Sıra Batı ile kalıcı bir antlaşma yapmaya gelmişti. Mustafa Kemal, görüşmelerin İzmir'de yapılmasını istiyordu. Bu sayede TBMM ile Türk heyetiyle daha kolay iletişim kurulacak bir de Yunanlıların İzmir'e verdiği zararı Batı'ya gösterilecekti. Bu fikre İtilaf Devletleri şiddetle karşı çıkarak görüşmelerin tarafsız bir ülkede yapılması gerektiğini savundular. Sonuçta görüşmelerin İsviçre'nin Lozan kentinde yapılmasına karar verildi. İtilaf Devletleri Lozan Görüşmelerine Ankara Hükûmetinin yanı sıra İstanbul Hükûmetini de davet ettiler. İtilaf Devletleri bu şekilde davranarak iki hükûmet arasında itilaf çıkarmayı ve bazı değişikliklerle Sevr Antlaşmasını kabul ettirmeyi amaçlamışlardır. Bu gizli planın farkında olan TBMM, 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırdığını duyurdu. Böylece Türk devletinin tek temsilcisinin TBMM olduğu dünya kamuoyuna duyurulmuş oldu. İki başlılığı ortadan kaldıran bu uygulama ile Osmanlı Devleti hukuken sona ermiş oldu.

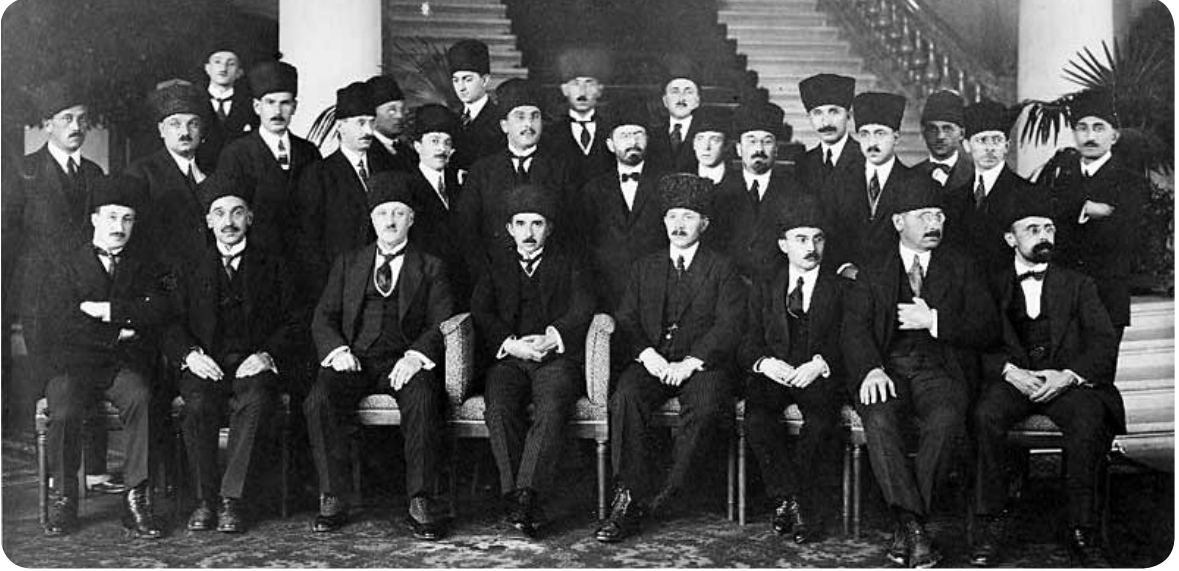
Lozan Görüşmelerine katılan devletlerin konferanstan beklentileri farklı farklıydı. İtilaf Devletleri hâlâ eski düşüncelerini koruyor Sevr'i ortaya atmayı planlıyorlardı. Türk temsilcileri ise bağımsızlığını kazanmış hür millet olarak Misakımillî'yi tüm dünyaya kabul ettirmeyi amaçlıyordu. Türk heyeti İsmet Paşa'nın başkanlığında Lozan'a gitti. Heyetin işi hiç de kolay değildi çünkü karşılarında İtilaf Devletler bloğu vardı. Türk heyeti Anadolu'da vermiş olduğu kahramanca mücadeleler sonucunda kendini Batı'ya kabul ettirmiş yeni bir devlet olarak Lozan'a katılmıştır.

Konferansta söz alan İsmet Paşa'nın şu sözü konferansa damga vurmuştur: "... Çok ıstırap çektik, çok kan akıttık. Bütün medeni milletler gibi hürriyet ve bağımsızlık istiyoruz." Konferansta Türk heyetini asırlık sorunlar bekliyordu ancak Mustafa Kemal heyete şu iki konuda asla taviz verilmemesi gerektiğini söylemişti:

- Doğu Anadolu Bölgesi'nde planlanan Ermeni Devleti'nin kurulmasına asla müsaade edilmeyecek,
- Yıllardır Türk ekonomisine büyük zararlar veren kapitülasyonlar koşulsuz şartsız kaldırılacak.

Büyük tartışmalarla konferans başladı. Batı grubu Türk heyetine galip devlet değil mağlup devlet muamelesi yapıyorlardı. Ermeni meselesi, kapitülasyonlar ve dış borçlar gibi konular tartışılmış ve hiçbir sonuca ulaşılammıştı. Bu gelişmeler sonrası Türk heyeti 4 Şubat 1923'te konferansı terk etti. Bu gelişme üzerine Mustafa Kemal, İzmir iktisat

Kongresini toplayarak ekonomik alanda Türk heyetinin elini güçlendirdi. Ayrıca Boğazlar ile Musul üzerine askerî bir hazırlık başlattı. Mustafa Kemal'in bu hamlesi karşısında bazı devletlerin arabuluculuk yapması üzerine 23 Nisan 1923'te görüşmeler tekrar başladı. Zorlu görüşmeler sonucunda 24 Temmuz 1923'te **Lozan Barış Antlaşması** imzalandı.



Görsel 3.12 Lozan görüşmelerine katılan Türk heyeti.

Lozan Barış Antlaşması, I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ve yürürlükte olan tek anlaşma olması bakımından önemlidir.

## Lozan Antlaşması'nın Maddeleri

### a) Sınırlar

- Suriye; 20 Ekim 1921'de Fransa Hükûmeti ile yapılan Ankara Antlaşması'na göre belirlenmiştir. Böylelikle Hatay, Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalmıştır ancak 1939 yılında yapılan bölge referandumu ile Antakya, Türkiye'ye bağlanmıştır.
- Yunanistan; Mudanya Ateşkes Antlaşması'na göre belirlenmiş, Meriç Irmağı iki ülke arasındaki sınır olarak kabul edilmiştir.
- Irak; antlaşma sırasında çözülemeyen konulardan birisidir. Musul – Kerkük sınır anlaşmazlığı nedeniyle bu konu Türkiye ve İngiltere arasında 9 ay içinde çözümlenmek üzere ertelenmiştir.
- Türkiye – Bulgaristan sınırı 1913 İstanbul Antlaşması'na göre belirlenmiştir.
- Türkiye'de Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adası haricindeki Ege adalarını Yunanistan'a vermiştir. On iki Ada ise İtalya'ya kalmıştır ancak 2. Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'nın On İki Ada'dan çekilmesiyle birlikte ada Yunanistan'a bırakılmıştır.

### 3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

---

#### b) Boğazlar

- Türklerin başkanlığını yaptığı komisyon kurulacak ve bu komisyon tarafından yönetilecektir.
- Boğazların iki tarafındaki 15 – 20 kilometrelik alan askerden ve silahtan tamamen arındırılacaktır.
- Ticaret gemileri bu boğazlardan barış zamanında serbest bir şekilde geçebilecek, savaş gemileri ise sınırlandırılacaktır.
- Boğazlara herhangi bir saldırı olması durumunda gereken önlem Milletler Cemiyeti tarafından alınacaktır.

#### c) Borçlar

- Osmanlı Devleti'nin 1854 tarihinden beri aldığı borçlar artık ödenemez hâle gelmişti. I. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan Lozan Antlaşması'na göre TBMM heyeti Osmanlıdan kalan borçları ödemeyi kabul etmiştir,
- Kalan borçlar, Osmanlıdan ayrılan devletler arasında paylaştırılmış ve ödenmek üzere taksite bağlanmıştır.
- Borçların Türk Lirası ya da Fransız Frangı olarak ödenmesi kararına varılmıştır,
- Genel Borçlar Yönetimi ve Düyun-u Umumiye İdaresi kaldırılmıştır.

#### ç) Savaş Tazminatı

- Yunan Hükûmetinin, Türkiye Cumhuriyeti'ne tazminat ödemesine karar verilmiştir. Yunan Hükûmetinin ekonomik bakımdan zayıf olması sebebiyle bu tazminatı ödeyemeyeceği düşünülerek, Karaağaç ve çevresinin tazminat olarak Türkiye'ye bırakılması kararlaştırılmıştır.

#### d) Azınlıklar

- Türkiye sınırlarında yaşayan tüm azınlıklar Türk yurttaşı sayılmıştır.
- Azınlıklara tanınan ayrıcalıklara son verilmiş, azınlıkların Türk vatandaşlarına verilen haklardan yararlanmaları sağlanmıştır. Bu madde sayesinde Avrupalı devletlerin iç işlerimize karışması engellenmiştir.

- Azınlıklarla ilgili alınan kararlardan biri de nüfus mübadelesi kararıdır. Bu karar ile Türkiye’de yaşayan Rumlar ile Yunanistan’da yaşayan Türkler yer değiştirmiştir. Nüfus Mübadelesine İstanbul ve Batı Trakya’da yaşayanlar dâhil edilmemiştir.

#### e) Kapitülasyonlar

- TBMM’nin kararlı olduğu ve kesinlikle taviz vermediği konu olarak bilinmektedir. Yabancı devletlere tanınan ayrıcalıklara tamamen son verilmiştir.
- Kapitülasyonları fırsat bilerek ülkemizde faaliyet gösteren ticaret kuruluşlarına, T.C. yasalarına uyma zorunluluğu getirilmiştir.

#### f) Yabancı Okullar

- Yabancı okulların, Türkiye’nin koyduğu yasalara uygun bir şekilde faaliyetlerine devam edebilmesi kararı alınmıştır.
- Bu okulların düzenlenmesinin Türk Hükûmeti tarafından yapılacağına karar verilmiştir. Bu sayede okullarda dinî ve siyasî içerikli eğitim verilmesi engellenmiştir. Bu konu Fransa, Vatikan ve Türkiye arasında daha sonra tekrar bir sorun hâline gelmiştir.

#### Lozan’ın Sonuçları

1. Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığı ve Misakımilli, İtilaf Devletleri tarafından resmen tanınmış ve kabul edilmiştir.
2. Bu antlaşmanın yapılmasıyla birlikte Türkiye’yi zor durumda bırakan Sevr Antlaşması geçersiz hâle gelmiştir.
3. Kapitülasyonlar kesin olarak kaldırılmış ve Türkiye Cumhuriyeti ekonomik özgürlük kazanmıştır.
4. Verilen bağımsızlık mücadelesi ve bazı devletlere umut ışığı olmuştur.
5. Rum ve Ermeni iddiaları tamamen sona ermiştir.
6. Bu antlaşmadan sonra Batılı devletlerle ilişkiler yumuşamaya başlamış ve inkılaplara ortam hazırlanmıştır.



## MİLLÎ MÜCADELE'NİN TOPLUM ÜZERİNE YANSIMASI



### DÜŞÜNELİM

Bazı romanlar neden yaşanmış olaylardan esinlenir?

Bir milletin yaşamını etkileyen savaş ve doğal afet gibi olaylar, toplum üzerinde doğrudan etki eder. Türk milleti 20.yüzyılın başlarında yaşama hakkına göz dikmiş Batılı devletlere karşı tarihte eşi benzeri görülmemiş bir bağımsızlık mücadelesine girerek galip gelmişti. Bu mücadele Türk ulusu için var oluş veya yok oluş mücadelesiydi. Bağımsızlığına düşkün olan milletimiz Mustafa Kemal'in önderliğinde Batılı devletleri mağlup etmişti. İşte milletin tüm benliğiyle yürüttüğü bu savaşa Millî Mücadele denilmiştir. Millet yaşamış olduğu mutlu, hüzünlü veya coşkulu zamanlarını ya dil marifetiyle ya da beceri marifetiyle hayatına yansıtır. Milletimiz, Millî Mücadele yıllarını sosyal, kültürel, sanat ve edebiyat alanlarına çok güzel yansıtmıştır. Milletin duyguları bazen bir yazarın kalemin roman olarak bazen bir heykeltıraşın ellerinden sanat olarak bazen de bir annenin dilinden ağıt olarak dökülür. İşte ulusumuzun Millî Mücadele yıllarımızı bu şekilde anlatan çok sayıda eserimiz vardır. Tarık Buğra'nın Küçük Ağa, Halide Edip Adıvar'ın Türkün Ateşle İmtihanı, Samim Kocagöz'ün Kalpaklılar adlı eserleri Millî Mücadele ruhuyla yazılmış eserlere örnektir. Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay gibi yazarlarımızda eserleriyle dönemi anlatmışlardır. Şimdi Ateşten Gömlek adlı aşağıdaki roman hakkında bilgi sahibi olalım.



Görsel 3.13 Ateşten Gömlek

Halide Edip Adıvar'ın kaleme aldığı Ateşten Gömlek, edebiyatımızdaki Kurtuluş Savaşı üzerine yazılan ilk romandır. Roman, roman kahramanlarından Peyami'nin Cebeci Hastanesinde beynindeki kurşunun çıkarılması için yapılacak ameliyatı beklerken yazdığı anılarından oluşmuştur. Eser, yaşanmış olaylara dayanan gerçekçi bir romandır. Eserde coşkulu bir dil kullanılmış, canlı betimlemelere yer verilmiştir.

**Romanın Özeti:** Peyami, zengin bir ailenin oğludur. Peyami'nin arkadaşı Cemal ise I. Dünya Savaşı'nda yaralanmış bir subaydır. Cemal, Peyami'yi Binbaşı İhsan'la tanıştırır, bu üç arkadaş sık sık toplanarak memleketin içinde bulunduğu kötü durumu konuşurlar. Cemal'in İzmir'de oturan Ayşe adında bir kız kardeşi vardır.

Ayşe, Peyami ile evlendirilmek üzere İstanbul'a çağrılır. Peyami onunla evlenmek istemez. Bu durum Ayşe'nin gururuna dokunur. Peyami'yle evlenmemeyi aklına koyar ve bir başkasıyla İzmir'de evlenir. 15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilir.

ve Ayşe'nin kocası ve çocuğu süngülenerek öldürülür. Ayşe de kolundan yaralanır. Bu sıralarda kardeşi Cemal, Binbaşı İhsan ve Peyami İstanbul'dadır. Ayşe de İstanbul'a onların yanına gelir. Bir gün Sultanahmet Meydanı'nda büyük bir miting yapılır. Halk, ülke kurtuluncaya kadar savaşmaya sanki ant içmiştir. İşte bu mitingden sonra Cemal ile İhsan, Anadolu'ya geçer. Ayşe ile şiddetli bir tifo geçiren Peyami de bir kağıyla Anadolu'da İhsan'a yetişir. Bir çete kurarlar, ulusal harekete karşı çıkan köylüler yola getirilir. Peyami tercüman olarak Millî Müdafaa'da görevlendirilir. Ayşe ise hemşire olup Eskişehir'e gider. İhsan, Metristepede göğsünden vurulunca hastanede yer olmadığı için onu bir otel odasında yatırır. Bakımını Ayşe yapar. İyileşen İhsan cepheye döner. Bir saldırı anında İhsan, tırmandığı tepenin en yüksek yerinde makineli ateşle vurulur, Peyami'nin kolları arasında can verir, İhsan'ın şehit olduğu haberini duyan Ayşe, cephenin en ileri hattına kadar koşar bu sırada bir top mermisi parçasıyla vurulur ve ölür.(...)

### Genel Ağ'dan kısaltılmıştır.

Millî Mücadele yıllarının sanat yoluyla anlatıldığı eserler, bizlere o günleri tekrar yaşatır gibi canlıdır.



Görsel 3.14 / 3.15 Büyük Taarruzu anlatan panoramadan bir kesit ve Şerife Bacı Anıtı

Şimdi de Millî Mücadele yıllarında yaşanmış olaylardan esinlenerek yazılmış “Küçük Ağa” romanına ait özeti okuyunuz.

Dünya Savaşı resmen sona ermiş olmakla birlikte, Osmanlı Devleti üzerinde yarattığı etkiler tüm gücüyle devam etmektedir. Savaş sonrası birçok asker memleketine geri dönmüştür. Zayıfın büyüklüğü evlerine dönen erlerin sayıca azlığıyla daha da iyi anlaşılmıştır. Bu erlerden biri de Salih adlı Akşehirli bir askerdir. Memleketine döndüğünde kaybettiği kolunun acısıyla beraber, ülkenin durumunu daha acı bir şekilde anlayan Salih gittiğinden beri çok şeyin değiştiğini görür. Önceleri dost olarak yaşayan Rumlar ve kendi halkı şimdi birbirinden soğumuştur. Salih'in samimi arkadaşı olan Niko da bir Rum'dur ve gelişmelerden o da etkilenmiştir. Yavaş yavaş Yunan ve İngiliz ordularının işgal haberleri gelmekte ve iki halkın birbirine olan düşmanlığı artmaktadır. Salih ise yıllardır Osmanlı himayesinde rahatça yaşayan Rumların bu davranışını bir ihanet olarak görmekle beraber arkadaşı Niko'dan kopmamaktadır. Rumlarla olan dostluğu kasabalı tarafından fark edilir ve kasabalı Salih'i dışlar. Salih artık sürekli Niko ve O'nun çevresiyle

### 3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

dolaşır olmuştur. Artık Osmanlı ve Padişaha olan güvenci de sarsılmıştır. Kaybettiği kolunun hayatına tesiri büyük olmuştur.

Kimsenin O'na hak ettiği saygıyı göstermediğine inanan Salih, kendini namazdan niyazdan çekmiştir. Öte yandan halk işgallere tepkisiz kalmama kararı almıştır fakat bunun kimin önderliğinde yapılacağı karmaşası vardır. Salih günler geçtikçe kendi kasabalısının tepkisini kazanmış ve artık istenilmeyen biri olmuştur. Bu sırada kasabaya İstanbullu Hoca adında bir hoca gönderilir. İstanbul'dan gönderiliş amacı kasabada padişaha ve Osmanlı'ya bağlılığı teşvik edici düşünceyi sağlamaktır. Hoca gerçekten de çok etkili bir insandır ve halkın büyük beğenisini ve takdirini kazanır. Vaazlarda cemaate Osmanlı padişah ve din lehinde düşüncelerini aktarmaktadır. Bu sırada memlekette Hoca'nın düşüncesine tam ters olmamakla birlikte, kurtuluş ümidi olabilecek bir örgüt kurulmaktadır. Kuvâ-yı Millîye adı verilen bu oluşum Anadolu'da işgalleri önlemek ve İstanbul ve padişah yönetiminin boyunduruğundan kurtulmak için kurulmuştur fakat Kuvâ-yı Millîye'nin işi çok güçtür. Memlekette işgallere karşı veya işgallerden yana birçok örgüt vardır. Önce bu örgütleri kendi tarafına çekmeli veya bertaraf etmelidir. Hoca'nın vaazları da Kuvâ-yı Millîye ilkelerine ters düşmektedir. Hoca her fırsatta padişaha bağlılıktan bahsetmektedir, Kuvâ-yı millîye ise padişahı kurtulmak, yeni bir yönetim kurmak amacını gütmektedir. İşte bütün bu ihtilaflar dolayısıyla Kuvâ-yı Millîye yandaşları ve Hoca arasında bir elektriklenme ve zıtlasma meydana gelir. Hoca ise halka kendini çok sevdirmiştir çünkü her yönüyle iyi ve doğru bir insandır, fakat Hoca da kendi içinde bir yandan yaptığı işin gerçekten doğru olup olmadığının sorgulamasını, padişaha olan güvencinin doğruluğunun şüphesini yoklamaktadır. Kuvvacılarla Hoca arasındaki çatışma zamanla iyice açık şeklini alır ve vaazlarda karşıt fikirler açıklanır. Olaylar gelişirken Salih ise unutulmuşluk ve terk edilmişlikten bir kaçış olarak Kuvâ-yı Millîye katılmaya karar verir. O'nu bu karara vermeye zorlayan başka bir şey ise yakın arkadaşı Niko'nun da sonunda Osmanlıya karşı savaşta yer almasıdır. Salih bu ihanetin öcünün peşinden koşacak ve kurtuluş mücadelesinde büyük rol oynayacaktır. Kuvva bir türlü hizaya gelmeyen Hoca hakkında ölüm emri çıkartır. Hoca evliliği ve çocuğu ve en önemlisi de halkın zorlamasıyla Akşehir'den kaçır ve çete reislerine sığınır. Kuvva ile arasında yaşanan kovalamacadan sağ kurtulur ve kendi başına yanına adam da alarak bir kasabaya sığınır. Kuvva ise Hocayı kaçırdığı için üzgündür ve Salih'i O'nu bulmakla görevlendirir. Hoca ise şimdi hangi tarafta yer almak gerektiğinin hesabını yapmaktadır. Kuvâ-yı Millîye ise her geçen gün başarı kazanmakta ve güçlenmektedir. Salih, Hoca'yı bulur ve O'nu padişah hizmetinden vazgeçerek Kuvva yararına çalışmaya ikna eder. Beraberce Çerkez Ethem'in kardeşi Tevfik Bey'in çetesine katılırlar. Çerkez Ethem ve kardeşleri Milli Mücadele de en büyük rollerden birini üstlenmiş ve gerek düşman işgallerine gerekse ayaklanmalara karşı başarılar sağlamışlardır, fakat şimdi düzenli ordu ve İsmet Paşa'nın emri altına girmek söz konusu olunca Çerkez Ethem ve kardeşleri zıt bir tavır takınarak Kuvva'ya ve Ankara'ya karşı isyan bayrağı açmıştır. Hoca ise bu yolun yanlış olduğuna inanır ve onları bu yoldan döndürmek için planlar kurar. Hoca'nın amacı Çerkez Ethem ve kardeşlerini Kuvva'ya karşı cephe almaktan vazgeçirmek olmasa bile olası bir isyan hâlinde güçlerini zayıflatmaktır. Bu sırada Hoca Salih'i haber edinmek için Akşehir'e yollar. Akşehir'de ise Hoca, öldü diye bilinmektedir. Oysa Hoca hayattadır ve yeni kimliği "Küçük Ağa" ile Kuvva yararına çalışmaktadır. Hoca'nın Kuvva yararına çalıştığı haberi Salih tarafından Akşehir'de sadece Kuvvacı olan birkaç kişiye duyurulur ve memnuniyet yaratır.(...)

**Genel Ağ'dan kısaltılmıştır.**

## ÖZET

1914-1918 yılları arasında devam eden I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletler grubu yenilmişti. Osmanlı Devleti de bu grup yer alıyordu. Savaşın devam ettiği yıllarda Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkes Antlaşması ile cihan harbinden çekilmişti. İtilaf Devletleri bu antlaşma sonrası Osmanlı topraklarını hızlı bir şekilde işgal ettiler. Doğu'da Ermeniler; Batı'da Yunanlılar; Güney'de ise İngiliz, Fransız ve İtalyanlar yurdun farklı yerlerini işgal ettiler. İşgaller karşısında İstanbul Hükûmetinin tepkisiz kalması üzerine genç subay Mustafa Kemal ve silah arkadaşları Anadolu'ya geçerek Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini başlattılar. Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı mücadeleyi Mondros sonrası ordularını terhis etmeyen Kazım Karabekir yürüttü. Mustafa Kemal'e bağlılığını bildiren Kazım Karabekir komutasında yapılan savaşta Ermeniler yenilgiye uğratıldı. Bu savaş sonunda Türk temsilcileri ile Ermeniler arasında Gümrü Antlaşması imzalandı.

Güney Cephesi'nde Urfa, Maraş ve Antep illerini Ermeni işbirlikçilerle birlikte işgal eden Fransa'ya karşı mücadele verilmiştir. Bu üç ilde Kuvâ-yı Millîye birlikleri önderliğinde halk direnişi ile düşmana karşı konulmuştur. Güney Cephesi'nde işgalcilerle mücadele edildiği dönemde daha düzenli Türk birlikleri kurulmamıştı. Bu üç ilde devam eden mücadeleyi geneli Meclis tarafından gönderilmiş eski Osmanlı subayları tarafından yönetiliyordu. Güney batı illerini işgal eden İtalyanlarla herhangi bir silahlı mücadele yaşanmamıştır.

Asırlardır Osmanlı topraklarında huzur ve güven içinde yaşayan Yunanlılar 1830 yılında Osmanlıdan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. I. Dünya Savaşı sonrası İtilaf Devletleri Anadolu'nun işgalinde Yunanlılara da pay vermişlerdi. İşte Yunanlılar İtilaf Devletlerinden aldıkları bu güçle 15 Mayıs 1919'da İzmir ve çevresini işgal ettiler. Yunanlıların asırlık Türk yurdunu işgal etmeleri ve yerli halka son derece kötü davranmaları üzerine halk, ilk direniş güçleri olan Kuvâ-yı Millîye birlikleri kurdu. Bu birlikler gönüllü insanlardan oluşuyordu. Düzenli ordunun kurulmasına kadar düşmana karşı mücadele veren Kuvâ-yı Millîye birlikleri vatanın kurtuluşunda önemli bir görev üstlenmiş Millî Mücadele'nin sonraki dönemlerinde de birleştirici bir ruh olarak önemini korumuştur.

Ankara'da TBMM'nin açılmasından sonra düzenli Türk orduları oluşturulmuş, Yunanlılarla I. ve II. İnönü, Eskişehir-Kütahya, Sakarya Meydan Muharebesi ve son olarak da Büyük Taarruz Savaşları yapılmıştır. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden sonra TBMM ile İtilaf Devletleri arasında Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanarak silahlı mücadeleye son verilmiştir. Bu mücadeleler sonunda Yunan orduları tamamen yurdumuzdan atılmıştır. Batı Anadolu'nun Yunan işgalinden temizlenmesinden sonra Lozan Görüşmeleri başlamıştır. İlk görüşmelerde mutabakat sağlanamaması üzerine Mustafa Kemal, zekice bir hamle ile o an işgal altında olan İstanbul ve Boğazları kurtarmak için Bursa üzerinden askeri bir harekât başlatma kararı almıştır. Trakya yöresinin büyük bir bölümünü ellerinde tutan İngilizler yeni bir savaşı göze alamayarak Lozan Görüşmelerinde Türk heyeti ile anlaşmaya sıcak bakmışlardır. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile tüm dünya bağımsızlığımızı tanımıştır.

### 3. ÜNİTE

#### ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesiyle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Ermenilerle mücadele edilmiştir.
- B) TBMM tarafından kurulan düzenli ordunun ilk zaferidir.
- C) Cephe, Gümrü Antlaşması'yla kapanmıştır.
- D) Bu cephede kazanılan zafer Türk milletinin bağımsızlık azmini güçlendirmiştir.

2. Fransızların şehrin ileri gelenlerini tutuklayıp halka ateş açmaları üzerine halk yoğun bir şekilde direnişe geçti. Modern silahlarla donatılmış düşman askerleri karşısında kahramanca mücadele eden halk şehirlerini teslim etmedi. Sütçü İmam'ın başlattığı mücadeleye halkın verdiği destekle 12 Şubat 1920'de Fransızlar şehri terk etmek zorunda kaldılar

**Yukarıda kahramanlığından söz edilen şehir hangisidir?**

- A) Mardin
- B) Urfa
- C) Maraş
- D) Antep

3. Millî Mücadele yıllarında Güney Cephesi'nde "Onikiler" olarak bilinen vatansever grup hangi ilimizde faaliyet göstermişlerdir?

- A) Urfa
- B) Diyarbakır
- C) Van
- D) Maraş

4. "Kirli ayaklarınızın bastığı şu toprakların her zerresinde Türk kanı, her bucağında bir atanın mezarı vardır. Din için, namus için, hürriyet için ölüme atılmak bize, ağustos ayı sıcağında soğuk su içmekten daha tatlı gelir. Bir an evvel topraklarımızdan savuşup gidiniz. Yoksa kıyarız canınıza."

**Güney Cephesi'nde Fransız komutana yukarıdaki mektubu yazan Millî Mücadele kahramanı aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) İsmet İnönü
- B) Kazım Karabekir
- C) Fevzi Çakmak
- D) Şahin Bey

HAYAT BOYU ÖĞRENME

5. Kuvâ-yı Millîye ile ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) İhtiyaçlarını halktan karşılamışlardır.
- B) Düzenli ordunun kurulmasıyla birlikte kaldırılmışlardır.
- C) Genel bir merkezden yönetilmemişlerdir.
- D) Batı Cephesi'nde Yunan güçlerini durdurmayı başarmışlardır.

6. Aşağıdaki gelişmelerden hangisi I. İnönü Savaşı'nın sonuçlarıyla ilişkilendirilemez?

- A) Yurt çapında Büyük Millet Meclisinin itibarı arttı.
- B) Türk halkının kurtuluş umudu güçlendi.
- C) İngiltere Yunanlılara verdiği desteği geri çekti.
- D) Türk Hükûmeti'nin bu başarısı sonrası Londra Konferansı düzenlendi.

7. 16 - 21 Temmuz 1921 tarihlerinde Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'ne katılanlar hangi amaç için bir araya gelmişlerdir?

- A) Türk eğitim sistemini belirlemek
- B) Ankara'nın mimari yapısını belirlemek
- C) Milli Mücadele süresince uygulanacak olan ekonomik tedbirleri belirlemek
- D) Uluslararası siyasette Türkiye'nin yerini belirlemek

8. Tekalif-i Millîye Emirleri hangi savaş öncesi çıkarılmıştır?

- A) I. İnönü
- B) II. İnönü
- C) Sakarya
- D) Büyük Taarruz

- 9.
- Her ilçede bir Tekâlif-i Millîye yani Millî Vergi Komisyonu kurulacak,
  - Her evden bir çift çorap ve bir çift çarık istenecek,
  - Tüccarın elinde bulunan stoklardan yüzde kırkına bedeli savaş sonunda ödenmek üzere el konulacak.

**Yukarıda Tekalif-i Millîye Emirleri'nin bazı maddeleri verilmiştir. Bu maddelere göre;**

- I. Devletin her türlü malzemeye ihtiyacı vardır.
- II. Tekalif-i Millîye Emirleri'ne uymak yasal bir zorunluluktur.
- III. Tekalif-i Millîye Emirleri yurt geneli kapsayan genel bir uygulamadır.

**ifadelerinden hangileri söylenebilir?**

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) I, II ve III

10. "Savunma hattı yoktur, savunma sathı vardır. O satıh bütün vatandır." Mustafa Kemal bu sözü hangi savaş öncesi söylemiştir?

- A) I. İnönü
- B) II. İnönü
- C) Sakarya
- D) Büyük Taarruz

### 3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

11. Sakarya Meydan Muharebesi ile ilgili verilen aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) 22 gün 22 gece devam etmiştir.
- B) Yunan ordularının ilerleyişi durdurulmuştur.
- C) Bu muharebe sonrası Mustafa Kemal "gazilik" ünvanı verilmiştir.
- D) Düzenli ordunun ilk zaferi olan bu muharebe millete moral vermiştir.

12. 13 Ekim 1921'de imzalanan Kars Antlaşması'yla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Moskova Antlaşmasını tamamlayıcı niteliktedir.
- B) Bu antlaşma ile Güney sınırimız güvence altına alınmıştır.
- C) Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan anlaşmayı imzalamıştır.
- D) Antlaşmayı TBMM adına Kazım Karabekir imzalamıştır.

13. Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı sırada aşağıdaki yerlerden hangisi işgal altındadır?

- A) İzmir
- B) Afyon
- C) İstanbul
- D) Denizli

14. "TBMM'nin kararlı olduğu ve kesinlikle taviz vermediği konu olarak bilinmektedir. Yabancı devletlere tanınan ekonomik ayrıcalıklara tamamen son verilmiştir."

**Lozan Antlaşması'nda yer alan bu madde aşağıdaki hangi konu ile ilişkilendirilebilir?**

- A) Dış Borçlar
- B) Kapitülasyonlar
- C) Azınlık Okulları
- D) Boğazlar

#### HAYAT BOYU ÖĞRENME

15. I. Dünya Savaşı resmen sona ermiş olmakla birlikte, Osmanlı Devleti üzerinde yarattığı etkiler tüm gücüyle devam etmektedir. Zayıfın büyüklüğü evlerine dönen erlerin çoğunun gazi oluşuyla daha da iyi anlaşılmıştır. Bu erlerden biri de Salih adlı Akşehirli bir askerdir. Memleketine döndüğünde kaybettiği kolunun acısıyla beraber, ülkenin durumunu daha acı bir şekilde anlayan Salih, gittiğinden beri çok şeyin değiştiğini görür. Önceleri dost olarak yaşayan Rumlar ve kendi halkı şimdi birbirinden soğumuştur.

**"Küçük Ağa" romanından kısaltılarak verilen bu bölüme göre aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?**

- A) Anadolu'da sadece Türklerin yaşadığı
- B) Savaşın toplumsal yaşama zarar verdiği
- C) Osmanlı Devleti'nin bu savaştan olumsuz etkilendiği
- D) Savaş sonrası sosyal yaşamda değişikliklerin yaşandığı

# 4. ÜNİTE

## ATATÜRKÇÜLÜK VE ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE



### KONULAR

1. ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE VE ATATÜRK İLKELERİ
2. SİYASİ ALANDAKİ GELİŞMELER
3. HUKUK ALANINDAKİ GELİŞMELER
4. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDAKİ GELİŞMELER
5. TOPLUMSAL ALANDAKİ GELİŞMELER
6. EKONOMİK ALANDA YAŞANAN GELİŞMELER
7. SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER
8. ATATÜRK VE CUMHURİYET
9. ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ TEMEL ESASLARI

### ANAHTAR KAVRAMLAR

- Çağdaşlaşmak
- İlke
- Hak
- Millî
- Bağımsızlık
- Egemenlik
- Millet
- İnkılap



### ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE VE ATATÜRK İLKELERİ



#### DÜŞÜNELİM

Cumhuriyet yönetimi Türk milletine neler kazandırmıştır?

Türk milleti yurdunu işgal eden İtilaf Devletlerine karşı tarihte eşi benzeri az görülür bir bağımsızlık mücadelesi vererek vatanını işgalcilerden kurtardı. Bu büyük mücadeleye Millî Mücadele denildi. Mustafa Kemal önderliğinde kazanılan bu zafer sonrası imzalanan Lozan Antlaşması ile yeni Türk devletini tüm dünya tanıdı. Lozan sonrası milletimiz yeni bir mücadelenin içine girdi. Bu mücadelenin adı: gelişme, kalkınma ve modernleşmeydi. Mustafa Kemal çok sevdiği yurdunu ve milletini bir an önce kalkındırmak için çalışmalara başladı. Yaptığı her şeyi aklın ve bilimin ışığında şekillendiriyordu. Mustafa Kemal'in bu fikirleri ve yaptığı yenilikler ise Atatürk ilkelerinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu ilkeler şunlardır:

#### Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet, millet egemenliğini esas alan, kişi ya da grup egemenliğine izin veremeyen yönetim şeklidir. Bu yönetim şeklinde millet yöneticilerini belli süreler için kendisi seçer. Egemenliğini de bu seçtiği temsilciler aracılığı ile kullanır. Seçilen yöneticiler belli bir gurubun ya da belli bir bölgenin değil tüm ulusun ve bütün ülkenin temsilcisidirler. Ülkemizde halkın temsilcileri Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yaparlar. Atatürk cumhuriyet rejimini şöyle tanımlamaktadır: “.. *Demokrasi ilkesinin en çağdaş ve mantıki uygulamasını sağlayan hükûmet şekli, cumhuriyettir.*” Atatürk tarafından bu şekilde nitelendirilen cumhuriyet, onun cumhuriyetçilik ilkesinin temelini oluşturmuştur. Cumhuriyetçilik ilkesi yeni Türk Devleti'nin hedefini belirlemiştir. Demokrasi, cumhuriyetçilik ilkesi sayesinde ülkemizde yerleşip kökleşmiştir.

Yönetim sisteminde cumhuriyetçilik ilkesini esas alan Türkiye Cumhuriyeti, gücünü millettendirilmektedir. Devletimizin nitelikleri T.C. Anayasası'nın 2. maddesinde açıkça belirtilmektedir: “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” Saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilan edilmesi, çok partili siyasi hayata geçilmesi ile kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması cumhuriyetçilik ilkesiyle ilişkilendirilebilecek gelişmelerdendir.

#### Milliyetçilik

Aynı topraklar üzerinde yaşayan hüznüleri, sevinçleri ve zorlukları hep birlikte paylaşan insanlar bütününe **millet** denir. Millet olabilmek için aynı ırktan aynı dinden olmak zorunlu değildir. Edirneli, Muğlalı, Giresunlu, Hakkâri, Konyalı yani ülkemizin her

yerinde yaşayan insanlar bu ülkenin evlatlarıdır. Millet, aynı kültüre ve birlikte yaşama arzusuna sahip kişiler tarafından oluşturulur. Millî Mücadele yılları incelendiğinde bu topraklar üzerinde yaşayan insanların düşmana karşı verdikleri mücadele ile millet olma sınavını kazandıkları görülür. Millî Mücadele yıllarında milliyetçilik duyguları ile hareket eden milletimiz, düşman karşısında tek yumruk olmuştur. Milliyetçilik, ulusu birleştiren bir ilkedir. Milletin millî menfaatleri bu ilke ile ön planda tutulur. Ülkemizin yerli ürünleri desteklenir. Kültürümüzü koruyup gelecek kuşaklara aktarmak bu ilkenin esasları arasındadır.

Cumhuriyet sonrası açılan Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu milliyetçilik ilkesi doğrultusunda yapılmış yeniliklerdir. 1926 yılında çıkarılan Kabotaj Kanunu da milliyetçilik ilkesiyle doğrudan ilişkili olarak yapılan faaliyetlerdendir.

### Halkçılık



Görsel 4.1 Halkçılık

Halkçılık, bütün vatandaşların yasalar önünde eşit olması devletin tüm imkânlarından aynı oranda yararlanabilmesi ilkesi olarak tanımlanabilir. Mustafa Kemal Atatürk bu ilkeye büyük önem verirdi. Halkla konuşmayı onların sorunlarına çözüm bulmayı çok önemserdi. Halkçılık ilkesine göre kanun önünde hiçbir zümreye ayrıcalık tanınmaz. Bu ilke tüm halkın mutlu ve huzur içinde yaşamasını hedefler. Halkçılık, toplumsal barışı ve adaleti esas alır. Halkçılık ilkesi cumhuriyetçilik ilkesinin tamamlayıcısı niteli-

ğindedir. Medeni Kanunun çıkarılması, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilerek meslek tercihinin serbest bırakılması halkçılık ilkesinin sonucuyla ilgilidir.

### Devletçilik



Görsel 4.2 Devletçilik

Millî Mücadele sonrası ülke ekonomik olarak yıpranmıştı. Üretime dayalı iş yeri açacak girişimci bulmak hayli zordu. Ülkede yatırımların yapılması üretimin bir an önce başlaması gerekiyordu. İşte özel sektörün yetersiz kaldığı yerlerde yatırımların devlet tarafından yapılmasını ön gören Atatürk ilkesine devletçilik denildi.

Bu sistemde yatırım yapmak isteyen kişiler devlet tarafından desteklendi. Vatandaşın yapamadığı yatırımı da devlet yaptı. Yandaki görselde Atatürk, Sümerbank'ı gezmektedir. Ülkemizde uygulanan devletçilik ilkesi ekonomik kalkınmayı bir an önce gerçekleştirmek için zorunlu olarak uygulanmış bir programdır. İlk zamanlarda ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme amacıyla uygulanan devletçilik, ilerleyen zamanlarda ülkedeki millî birlik ve beraberliğin korunması ile toplumun çağdaşlaşması için de uygulanan bir sistem olmuştur. Bir ülkenin tam anlamıyla bağımsız olabilmesi için ekonomik anlamda da tam bağımsız olması gerekir. Osmanlı Devleti zamanının uygulanan

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

kapitülasyonlar devletin ekonomik alanda bağımsız hareket etmesine engel olan uygulamalardandı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Lozan Antlaşması ile kapitülasyonları kaldırdığı için ekonomide tam bağımsız olarak hareket etme hakkını elde etmiştir. Bu ilke doğrultusunda Etibank kurulmuş, I. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış, faiz oranları devlet tarafından kontrol edilmiş; eğitim, kültür ve sağlık sektörlerinde halkın ihtiyaçlarına cevap verecek yeni yatırımlar yapılmıştır.

#### Laiklik

Laiklik, devlet işlerinin dinî kurallara göre değil akıl ve bilim esasına göre yönetilmesi olarak tanımlanabilir. Laik devlet anlayışında herkes dinini istediği gibi yaşama hakkına sahiptir. Kimse kimseye dininden dolayı baskı yapamaz. Mustafa Kemal'in laiklikle ilgili şu sözü laikliği bize özetlemektedir: *“Her fert, istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre malik olmak, mensup olduğu bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine maliktir.”*

Laik devlet anlayışı dinsizliği değil dinde inanç özgürlüğünü esas alır. Laik devlet anlayışına göre devlet, farklı dinleri benimsemiş tüm halkını eşit oranda kucaklar. Devletin bu yaklaşımı farklı din ve mezhepleri benimsemiş vatandaşlar arasında birlik ve beraberliği artırır, toplumsal kaynaşmaya katkı sağlar. Laiklik ilkesi doğrultusunda Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak Türk eğitim sistemi modernleştirilmiştir. Yine bu devlet anlayışı doğrultusunda halifelik kaldırılmış (1924), 1928 yılında ise “Devletin dini İslam'dır.” maddesi anayasadan çıkarılmıştır.

#### İnkılapçılık

Toplumun düzen ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan değişikliklere inkılap denir. Türk inkılabı çağın gerisinde kalmamak için yapılmış yeniliklerdir. Türk inkılapları yapılırken aklın ve bilimin ilkeleri esas alınmıştır.



Görsel 4.3 İnkılapçılık

Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk yapmış olduğu köklü inkılaplarla her alanda değişime öncülük etmiştir. Kılık kıyafet alanında yapılan yeniliklerde halkına model olmuştur. İnkılapçılık ilkesi çağdaş ve muasır medeniyetler seviyesine çıkmayı amaçlar. Atatürk, Millî Mücadele sonrası başlattığı inkılap hareketleriyle Türk milletine dinamizm kazandırmıştır. Atatürk'ün Türk inkılabı ile ilgili aşağıdaki sözlerini okuyunuz.

*“Yurdumuzu dünyanın en bayındır ve en uygar ülkeleri düzeyine çıkaracağız, milletimizi en geniş refah araç ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız.”*, *“Artık duramayız. Behemehâl ileri gideceğiz. Geriye ise hiç gidemeyiz çünkü ileri gitmeye mecburuz. Millet açıkça bilmelidir; medeniyet öyle bir kuvvetli ateştir ki ona kayıtsız olanları yakar mahveder.”* Ülkemizde Millî Mücadele sonrası yapılan tüm yenilikler, inkılapçılık düşüncesiyle yapılmış ileriye dönük hamlelerdir.

## SIYASİ ALANDAKİ GELİŞMELER



### DÜŞÜNELİM

Millî Mücadele yıllarında ve sonrasında siyasi alanda ne gibi yenilikler yapılmıştır?

### Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)

Millî Mücadele'nin devam ettiği yıllarda İngiltere'nin başkenti Londra'da bir konferans toplanmıştı. Bu konferansa TBMM heyeti ile birlikte Osmanlı temsilcileri de davet edilmişti. İtilaf Devletleri Türk heyetleri arasında ikilik çıkararak Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek istiyorlardı. Bu gizli planın farkında olan TBMM, Osmanlı Devleti'nin uluslararası alanda varlığına son vermek için 1 Kasım 1922'de kabul ettiği bir kanunla saltanat ile halifeliği birbirinden ayırarak saltanatın kaldırıldığını ilan etti.



Görsel 4.4 Saltanatın Kaldırılması

Saltanatın kaldırılmasından kısa bir süre sonra son Osmanlı padişahı Vahdettin, ülkeyi terk etti. Saltanatın kaldırılması ile iki başlılık ortadan kaldırıldı. Türk milletinin tek temsilcisi olarak TBMM'nin varlığı kabul edilmiş oldu. Bu gelişme aynı zamanda yeni kurulacak olan devletin laik bir yönetim sistemine sahip olacağını da ilk kanıtıdır. Saltanatın kaldırılmasıyla kişi egemenliği son buldu, halk egemenliği benimsendi.

### Ankara'nın Başkent Olması (13 Ekim 1923)

Lozan Antlaşması sonrası İtilaf Devletlerinin İstanbul'u boşaltması sonrası yeni kurulmuş Türk Devletinin başkentinin neresi olacağı tartışılmaya başlandı. İstanbul yıllarca Osmanlı Devletine başkentlik yapmıştı. Bazı milletvekilleri İstanbul'un başkent olarak kalması gerektiğini savunuyorlardı ancak başkent korunaklı bir yerde olmalıydı. İtilaf Devletleri Mondros sonrası rahatlıkla İstanbul'a gelerek başkenti işgal ettikleri için bu şehir başkent olamazdı.



Görsel 4.5 Günümüzde Ankara'dan bir görünüm

Ankara, Anadolu'nun ortasında her yere ulaşım imkânları elverişli sade bir kentti. Millî Mücadele Ankara'dan sevk ve idare edilmiş, büyük mücadelemizin simgesi olmuştu. Türkiye Büyük Millet Meclisinin de Ankara'da olması bu şehri ön plana çıkarıyordu. 13 Ekim 1923'te Meclise sunulan "Türkiye Devleti'nin başkenti Ankara'dır." kanun teklifi kabul edildi. Cumhuriyet sonrası hızlı bir gelişim geçiren Ankara, günümüz Türkiye'sinin modern şehirlerinden biri hâline gelmiştir.

### Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)

Millî Mücadelâ'nin devam ettiği yıllarda Mustafa Kemal, yakın çevresine millet egemenliğine dayalı yeni bir rejimin kurulacağını sinyallerini veriyordu. Mustafa Kemal, kongreler döneminde aldığı kararlarla da millet egemenliğine önem veriyordu. Atatürk, Türk milletinin karakterine ve geleneklerine en uygun yönetim şeklinin cumhuriyet olduğunu sık sık söylüyordu. 1921 Anayasasında yer alan "Egemenlik kayıtsız şartsız millettir." maddesi ismi konulmayan cumhuriyet rejiminin üstü kapalı tanımıdır. Ankara'da BMM'nin açılmasıyla birlikte millet egemenliğine dayalı yeni bir Türk devletinin temelleri atılmış oldu ancak bu devletin yönetim yapısının cumhuriyet olduğu uygun şartların oluşmadığı için resmen söylenmedi. Saltanatın kaldırılmasıyla birlikte devlet başkanlığı sorunu ortaya çıkmıştı. Mustafa Kemal, Meclis başkanı olarak devlet başkanlığı görevini de yürütüyordu. Ülkede kamuoyunda devlet başkanlığı ve yeni yönetim yapısının ne olacağı ile ilgili tartışmalar başlamıştı. Bu tartışmaları sonlandırmak ve yeni rejimin adını koymak artık kaçınılmazdı. Bu tartışmaların yaşandığı dönemde mevcut hükûmetin kurucu olan Fethi Bey Hükûmeti de istifa etti. Bu istifa sonrası Meclis'te hükûmet kurulmıyor ortam gün geçtikçe sertleşiyordu.



Görsel 4.6 Cumhuriyetin İlanı

Tüm sorunları ortadan kaldırmak için Mustafa Kemal bir önerge hazırlayarak Meclis'e sundu. Sunulan bu önerge 29 Ekim 1923'te kabul edilerek Cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyetin ilanı ile ülkedeki rejim tartışması son buldu. Hükûmet kurmada kabine sistemine geçilerek Meclis başkanlığı ile hükûmet başkanlığı birbirinden ayrıldı. Yürütme gücü Meclisten alınarak hükûmete verilmiş oldu. Mustafa Kemal, devlet başkanı, İsmet İnönü başbakan, Fethi Bey ise Meclis başkanı seçildi. Cumhuriyetin

ilanından sonra 1921 Anayasasına "Türkiye Devleti'nin idare yapısı cumhuriyettir." maddesi eklendi.

### Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Saltanatın kaldırılmasından sonra halifelik makamının tüm siyasi yetkilerine son verilmişti. Buna rağmen saltanatın kaldırılmasından sonra saltanat taraftarları halifelik makamının etrafında toplanmışlardı.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel ilkeleriyle artık halifelik uyşmuyordu. Halife olarak seçilen Abdülmecit Efendi yaptığı davranışlarıyla sanki Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkanı gibi davranıyor yabancı elçilerle görüşüyor, kendi isteğine göre törenler düzenliyordu. Bunun gibi nedenlerden dolayı 3 Mart 1924'te halifelik kaldırıldı. Halifeliğin kaldırılmasından sonra Abdülhamit ve ailesi İsviçre'ye gönderildi. Halifeliğin kaldırılması laiklik yolunda atılmış önemli adımlardan biriydi. Halifeliğin kaldırılması modern dünya ile ilişkilerimizi olumlu etkilemiştir.

### 3 Mart 1924'te halifeliğin kaldırılması ile birlikte şu inkılaplar da gerçekleştirilmiştir:

- Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi: Ülkedeki tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlanarak eğitimde birlik sağlandı.
- Erkan-ı Harbiye Vekâleti kaldırıldı: Bu kurumun yerine Genel Kurmay Başkanlığı kurularak ordu siyasetten ayrıldı.
- Şeriye ve Evkâf Vekâleti kaldırıldı: Bu kurumun da yerine Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu.

### 1924 Anayasası'nın Kabulü ( 20 Nisan 1924)

23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla birlikte egemenlik hakkı halkın eline geçmişti. Meclisin açıldığında Millî Mücadele devam ediyordu. Millî Mücadele yıllarında hızlı kararlar verip bu kararları uygulamak çok önemli olduğu için 1921 yılında Teşkilat-ı Esasiye adı verilen bir anayasa hazırlanmıştı. Bu anayasa dönemin zorlu şartlarına cevap verecek şekilde oluşturulmuştu. Kişi hak ve özgürlükleri ile ilgili ayrıntılı maddelere yer verilmemişti.

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra değişen koşullara daha iyi cevap verebilmek için yeni bir anayasanın düzenlenmesi gerekiyordu. Yeni anayasa için yapılan çalışmalar 20 Nisan 1924'te sonuçlandırılarak 1924 Anayasası kabul edildi.

### 1924 Anayasası'nın Bazı Maddeleri:

- Türkiye Devleti bir cumhuriyettir.
- Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır. Resmî dili Türkçe, başkenti Ankara'dır.
- Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir.
- On sekiz yaşını doldurmuş her erkek oy kullanma hakkına sahiptir.
- Türk milletini ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve Millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır.
- Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır.
- Meclis, yürütme yetkisini kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır.
- Yargı hakkı, millet adına usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.

### 1924 Anayasası'na farklı zamanlarda şu maddeler eklenmiştir:

- 1928'de "Devletin dini İslam'dır." maddesi anayasadan çıkarıldı. Böylece anayasal laiklik sağlanmış oldu.
- 1934'de kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanındı. Böylece siyasal alanda kadın erkek eşitliği sağlandı.
- 1937'de Atatürk ilkeleri anayasaya dâhil edildi.

### HUKUK ALANINDAKİ GELİŞMELER



#### DÜŞÜNELİM

Cumhuriyet sonrası hukuk alanında hangi düzenlemeler yapılmıştır?

Kişilerin birbiriyle veya devletle olan her türlü ilişkilerini düzenleyen, toplumun huzur ve güvenliğini koruyan kurallara **hukuk** denir. Hukuk kuralları yapılırken toplumun ihtiyaç gereksinimleri ile devletle olan her türlü ilişkisi göz önünde tutulur. Bu nedenle her devletin kendisine ait hukuk kuralları vardır. Nasıl ki her insanın ihtiyaçları farklıdır devletlerin de hukuk kuralları böyle farklıdır. Değişen yaşam şartları hukuk kurallarının zamanla değişiklikler göstermesine neden olabilir. Toplumun huzur ve mutluluğu insanların hukuk kurallarına uymasıyla yakın ilişkilidir. Her devlet kendi özelliklerine uygun iç hukukunu kendisi belirler.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1923 yılında kurulmuş kendi ihtiyaçlarına göre kendi hukuk kurallarını çağın şartlarına göre düzenlemiş büyük bir devlettir. Ülkemiz kanunları demokratik ilkelere dayanan millî, çağdaş ve insan haklarına saygılı maddelerden oluşmaktadır. Emin adımlarla çağdaşlaşma yolunda ilerleyen devletimiz uluslararası alanda da diğer ulusların kutsallarına saygılıdır.

Osmanlı Devleti çok uluslu bir yapıya sahip dinî kurallara göre yönetilen bir “şer-i hukuk” devletiydi. Osmanlı Devleti içinde yaşayan azınlıklar son dönemlerde sürekli huzursuzluk çıkarıyorlardı. Bu huzursuzlukları çözmek için Osmanlı Devleti zaman zaman farklı uygulamaları hayata geçirmiştir. Osmanlı zamanında uygulanan kapitülasyonlar, toplumun toplumsal ve ekonomik temellerine zarar veriyordu.

Osmanlı Devleti toplumsal alanda eşitliği sağlayabilmek için Tazminat’tan itibaren birçok değişiklik yapmıştır. Osmanlı Devleti son dönemlerinde hukuk alanında birçok düzenleme yapmasına rağmen hâlâ sosyal ve siyasi alanlarda bazı eşitsizlikler vardı. Örneğin, kadınlar devlet görevinde yer alamıyor, seçme ve seçilme hakkını kullanamıyorlardı. Evlenme, boşanma ve miras konularında ise kadın erkek eşitliği yoktu.



Görsel 4.7 Adalet

Cumhuriyet sonrası tüm bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için hukuk alanında çalışmalar yapıldı. Lozan Antlaşması sonrası ülkedeki tüm azınlıklara verilen ayrıcalıklar ortadan kaldırılmıştı herkes yasalar önünde eşit hâle gelmişti. Yeni anayasa düzenlemeleri laik hukuk devleti ilkelere göre din, dil ve ırk ayrımı yapılmadan toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ele alındı. Yapılan hukuki düzenlemelerin desteklenmesi için 1925 yılında Ankara Adliye Hukuk Mektebi ( Hukuk Fakültesi) açıldı.

### Türk Medeni Kanununun Kabulü (17 Şubat 1926)

Osmanlı Devleti zamanında uygulanan Mecelle Medeni Kanunu, cumhuriyet sonrası Türk toplumunun ihtiyaçlarına cevap verecek yeterlilikte değildi. Mecelle Kanunu'nu inceleyen uzmanlar bu kanunun artık bizim için kullanılamaz olduğuna karar verdiler. Bu karar üzerine hızlı bir şekilde çalışmalar başlatıldı. 4 Ekim 1926'da Türk Medeni Kanunu uygulanmaya konuldu. Medeni Kanunun kabulü hukuksal alanda yapılmış en önemli yeniliklerdendir. Bu kanun kadınlara evlenme, boşanma ve miras konularında erkeklerle aynı haklar sundu. Yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu ile kadının sosyal alandaki statüsünü erkekle eşit hâle getirildi. Türk Medeni Kanunu ile dünyanın pek çok ülkesindeki kadınlardan önce Türk kadını sosyal ve siyasi haklara kavuştu. Türk Medeni Kanunu'nun bazı maddeleri:

- Evlilikte kadının da rızası alınacak,
- Kadınlara istediği mesleği seçebilme hakkı tanınacak,
- Resmî nikâh devlet tarafından görevlendirilmiş görevlilerce kıyılacak,
- Tek kadınla evlilik esası getirilecek,
- Kadına da boşanma hakkı tanınacak,
- Mirastan kadın ve erkek eşit oranda yararlanabilecek,
- Boşanma durumunda çocukların hakları korunacak.

Millî Mücadele'nin kazanılmasında olağanüstü gayret gösteren Türk kadını, Medeni Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte çağdaş dünya kadınlarının sahip olduğu haklara kavuşmuş oldu.



Görsel 4.8 Cumhuriyet sonrası toplumsal yapı

Türk toplumunun çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşabilmesi için Türk Medeni Kanunu'nun yanı sıra İtalya'dan Ceza Kanunu, İsviçre'den Ticaret Kanunu, Almanya'dan ise Ceza Mahkemeleri Kanunu ile Deniz Ticaret Kanunu'nu aldı.



## EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDAKİ GELİŞMELER



### DÜŞÜNELİM

Cumhuriyet sonrası eğitim alanında hangi düzenlemeler yapılmıştır?

Eğitim ve kültür bir ulusun gelişip muasır medeniyetler seviyesine çıkabilmesi için gerekli olan önemli iki kriterdir. Eğitim konusunda ilerlemiş uluslar diğer alanlarda da hızla ilerler. Osmanlı devletindeki eğitim sistemi son dönemlerde eğitimden uzak kişilerce kontrol edildi. Osmanlı üniversiteleri olan medreseler, aklın ve bilimin ışığından uzaklaştı. Osmanlı Devleti'nde bozulan eğitim sistemi diğer kurumlarında hızla bozulmasına neden oldu.

Mustafa Kemal, eğitim konusuna büyük önem vermiş bir liderdir. Millî Mücadele'nin devam ettiği yıllarda Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamış, eğitime dair önemli kararlar almıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kuruluşundan itibaren eğitim sistemimizi dünyada ki modern eğitim sistemlerine göre düzenlemiştir.

### **Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)**

Osmanlı Devleti kuruluş ve yükselme dönemlerinde çağının çok ötesinde bir eğitim sistemine sahipti. 19. yüzyılda devlet dağılma sürecine girince eğitim sistemi de bozuldu. Ülkede Batı tarzı modern okullar açıldı. Medreselerle birlikte Batı tarzı okulların aynı anda farklı eğitim vermeleri eğitimde ikiliğin çıkmasına neden oldu. Bu okulların yanında ülkenin farklı yerlerinde azınlık okulları eğitim verdi. Bu azınlık okulları Osmanlı eğitim sistemi ile değil kendi konsolosluklarının talimatlarıyla yönetiliyordu. Tüm bu durumlar Osmanlı eğitim sisteminde kargaşa neden oluyordu. Atatürk, Millî Mücadele'nin devam ettiği yıllarda Maarif Kongresi'ni toplamış Türk eğitim sistemine yön verecek önemli kararlar almıştı. Atatürk, Türk Eğitim sisteminin millî ve çağdaş temeller üzerine oturmasına istiyordu. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde kararlı ve merkezî bir eğitim sistemi oluşturulması için acilen çalışmalar başlatıldı. 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak eğitimde birlik sağlandı. Ülke genelinde farklı sistemlerle eğitim veren tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı. Yabancı ve azınlık okulları devlet kontrolüne alınarak bu okulların zararlı faaliyetlere karışması engellenmiş oldu.

### **Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri (1928)**

Türkler tarih boyunca farklı coğrafyalarda yaşamış farklı medeniyetlerle tanışmıştır. Buna bağlı olarak da farklı alfabeler kullanmışlardır. Türkler, İslam dinine girme süreciyle birlikte Arap ve Farsça kökenli kelimeleri de kullanmaya başladılar. Osmanlı Devleti zamanında ise halk ile yazar ve şairler arasında hem kültür hem de dil farkı oluştu. Bu farklılık toplumda sosyal ve kültürel kopukluğa neden oldu. 20.yy başlarına gelindiğinde bu toplumdaki dil farklılığını ortadan kaldırmak için bazı çalışmalar yapılmışsa da bir sonuç alınamamıştır.

Cumhuriyet sonrası ise Atatürk, Türkçemizin yabancı dillerin etkisinden kurtulması için yoğun çaba harcadı. “Ülkesinin yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyun duruğundan kurtarmalıdır.” diyerek Türk diline verdiği önemi göstermiştir.



Görsel 4.9 Türk Harflerinin Kabulü

Atatürk'ün yoğun gayretleri sonucunda 1 Kasım 1928'de Türk Harflerinin Kabul ve Uygulanması Hakkındaki Kanun kabul edildi.

Bu kanun ile Latin alfabesinden alınan yeni Türk alfabesi kullanılmaya başlandı. Atatürk, harf inkılabının cehalet yolunda atılmış en önemli adım olduğunu şu sözlerle açıklamıştır: “Bugün yeni Türk harfleriyle cehalete karşı açtığımız mücadelenin yarın millet için 26 Ağustos Zaferi'nden daha yüksek ve geniş saadet göstereceğini mu-

hakkak görüyorum.” Yeni Türk harflerinin kabulü sonrası ülke çapında bütün okullarda eğitim-öğretim yeni Türk harfleriyle yapıldı, ders kitapları ise Türkçe alfabeyle göre basıldı. Orta dereceli okullarda Arapça dersleri kaldırıldı. Gazete, dergi ve bilimsel araştırmalarda yeni harfler kullanıldı.



Görsel 4.10 Millet Mektepleri

Yeni harflerin ülke çapında tüm halka öğretilmesi için seferberlik başlatıldı. Bu amaçla Millet Mektepleri açıldı. Atatürk bu harfleri halkına öğretmek için yurt gezilerine çıkarak kara tahtanın başına geçti milletine öğretmenlik yaptı. Ülkenin dört bir yanına açılan Millet Mekteplerine katılım zorunlu hâle getirildi. Bu kursları bitirenlere sertifikalar verildi. Okuma yazmanın devamlılığını sağlamak için “Halk Mecmuası” adıyla dergi çıkarıldı. Millet mekteplerinin temel amacı okul çağını geçmiş kadın ve erkeklere

okuma yazma öğretmekti. 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren Millet Mekteplerine katılım bir milyonu geçti. Ülke genelinde kısa sürede okuma-yazma oranı yüzde ellilere ulaştı. Harf inkılabı sayesinde konuşma ve yazışma dilinde birlik sağlandı. Halk ile şair ve yazarlar arasındaki dil alanındaki kopukluk giderildi.

Mustafa Kemal, milletine yeni alfabeyle bizzat öğrettiği için 24 Kasım 1928'de kendisine “Başöğretmen” unvanı verildi. Atatürk'e başöğretmenlik unvanının verildiği gün olan 24 Kasım öğretmenler günü olarak kutlanmaya başlanmıştır.

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

##### **Türk Tarih Kurumu (12 Nisan 1931)**

Tarih; kendisinden ders çıkarılan ve milletleri geleceğe taşıyan bir bilimdir. Türk tarihi çok eski dönemlere dayanır. Atalarımız her dönemde güçlü devletler kurmuşlar bağımsız yaşamaya büyük önem vermişlerdir. Tarihini bilmeyen milletler geleceğe umutla bakamazlar. Ulusların güçlü ve köklü devlet kurabilmeleri için tarihlerinden ders almaları şarttır. Ulusların millî tarih bilincine sahip olması o ulusun çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmasını kolaylaştırır. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında köklü devletler kuran Türk milleti dünya uygarlığının gelişmesine katkıda bulunmuş, gittikleri yerlerde barışı, adaleti ve huzuru her zaman ön planda tutmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, öğrencilik yıllarından itibaren Türk tarihine büyük ilgi duymuş, hayatı boyunca da binlerce tarih kitabı okumuştur. Atatürk, Türk milletinin tarih boyunca güçlü devletler kurduğunu ve tarihiyle her zaman gurur duyduğunu her yerde sık sık dile getirmiştir.

Atatürk Millî Mücadele sonrası kurulan Türk devletinin kendi tarihine büyük önem vermiş, Orta Asya Türk devletlerinden itibaren Türk tarihini araştırmıştır. Atatürk şu sözü ile Türk tarihine verdiği önemi vurgulamıştır: *“Büyük devletler kuran atalarımız, büyük ve kapsamlı uygarlıklara da sahip olmuştur. Bunu aramak, incelemek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur.”*

Türk tarihine büyük önem veren Atatürk, Türk tarihinin kökenlerini araştırarak Türklerin dünya medeniyetine katkılarının araştırılması için 1931 yılında Türk Tarih Kurumunun kurulmasını sağlamıştır. Bu kurum kurulmasında sonra Türk tarihi ile ilgili birçok bilgiyi gün yüzüne çıkaran önemli çalışmalara imza atmıştır. Türk Tarih Kurumu yaptığı çalışmaları yerel ve uluslararası kamuoyuyla paylaşmak için kuruluşundan sonra çok sayıda tarih kongresi de düzenlemiştir.

##### **Türk Dil Kurumu (12 Temmuz 1932)**

Uluslar kültürlerini gelecek nesiller dil aracılığıyla aktarır. Bizler günlük yaşamımızda sevinçlerimizi ve üzüntülerimizi dil aracılığıyla dost ve sevdiğimizimize aktarırız. Kişilerin sosyal yaşamında dilin büyük önemi vardır. Köklü bir yapıya sahip olan Türk diline zamanla başka dillerden çok sayıda kelime girdi. Bu durumda halk ile şair, yazar ve yöneticiler arasında farklılıkların oluşmasına neden oldu. Atatürk, cumhuriyet sonrası Türk dilinin yabancı milletlerin dilinin etkisinden kurtulması için çalışmalar başlattı. Atatürk, bir yıl önce tarih alanında başlatılan millîleşme hareketinin dil alanında da yapılmasını istedi ve bu amaçla 1932 yılında Türk Dil Kurumunun kurdu. Atatürk'e göre dil ile millî kültür arasında güçlü bir bağ vardır. Bu nedenle dil bir milletin en kıymetli hazineleri arasında yer alır. Dili güçlü ve zengin olan ulusların kültürleri de zengin ve güçlü olur. Dilini koruyup geliştirmek her vatan evladının asli görevleri arasındadır. Atatürk, Türk Dil Kurumunun kurulmasında sonra dil kurultayları düzenleyerek dilimizin gelişimine katkı sağlamıştır. Atatürk, Türk Tarih ve Dil Kurumlarının kuruluşuna öncülük ederek millî kültürümüzün gelişimi için genç nesillere yol göstermiş büyük bir liderdir.

## Üniversite Reformu (1 Ağustos 1933)

Osmanlı Devleti zamanında kurulan Dârülfünun kurumları modern ilimleri ülkeye getirmek için kurulmuşlardır. Bu kurumların kuruluş amaçları arasında devlet kadrolarına nitelikli eleman yetiştirme amacı da vardı. Dârülfünun kurumları Osmanlı zamanında istenilen atılımları gerçekleştirmedi. Cumhuriyet Dönemi'nde de ülke çapında başlatılan inkılap hareketlerine yeterli desteği veremediği için eleştirilere maruz kaldı. Dârülfünun'un yeniden modernize edilmesi için İsviçre'den konuyla ilgili bilim adamları getirtilerek rapor hazırlanması istendi. Hazırlanan raporda Dârülfünun'un çağın gerisinde modern olmayan yöntemler kullandığı ve revize edilmesi gerektiği bilgileri yer aldı.

Bu gelişmeler üzerine 1 Ağustos 1933'te Dârülfünun Kurumu kaldırılarak yerine modern yöntemlerle eğitim veren İstanbul Üniversitesi açıldı.



Görsel 4.11 İstanbul Üniversitesi

Yeni açılan üniversite bünyesinde tıp, hukuk, fen ve edebiyat fakülteleri açılarak modern yöntemlerle yükseköğretime geçildi. İstanbul Üniversitesinin açılmasından sonra Avrupada yaşayan çok sayıda bilim adamı İstanbul'a göç ederek üniversitenin hızlı bir şekilde modernleşmesine katkı sağladılar. Ülkemizde çağdaş yöntemlerle eğitim veren yükseköğretim kurumlarının yaygınlaşması için çok çalışan Mustafa Kemal, bu konuda şöyle demiştir: “Dünyada her şey için,

*maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için en hakiki yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde yol gösterici aramak gaflettir, cehalettir, delalettir.”*

## Güzel Sanatlar ve Spor Alanındaki Gelişmeler

Atatürk, bilime teknolojiye ve tarihe verdiği önem kadar spora ve sanat da önem verirdi. “*Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.*” Sözüyle sanata verdiği önemi göstermektedir.



Görsel 4.12 Atatürk'ün müze ziyareti

Atatürk fırsat buldukça müze ve sergileri gezer, bu alanda yapılan çalışmalara destek verirdi. Atatürk, Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından Türk ulusunun kültürel alanda da gelişiminin şart olduğunu belirtmiş, kültür ve sanat alanında da birçok yenilik getirmiştir. Türkiye'de yüksek bir medeniyet seviyesine ulaşılması hedefini yakalayan Atatürk, sanata verdiği önemle modern Türk sanatlarının öncüsü ve mimarı olmuştur.

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

Cumhuriyetin ilk yıllarında daha ülkede doğru düzgün otel, lokanta yokken Atatürk, Avrupa'ya resim, müzik tahsiline öğrenciler yolladı. Atatürk, güzel sanatlar alanında şöyle demiştir: “Güzel sanatlarda muvaffak olmak, bütün inkılaplarda başarıya ulaşmak demektir. Güzel sanatlarda muvaffak olamayan milletler ne yazık ki, medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatıyla yer almaktan ilelebet mahrum kalacaklardır.”

Mustafa Kemal Atatürk, Türk halkının güzel sanatların önemli kollarından resim ve heykeltıraşlıkta da ilerlemesi için birtakım faaliyetler yürütmüştür. Cumhuriyet Dönemi'nde tüm Türk ressamlarının, Cumhuriyet ve inkılaplarını resmetmelerini sağlayarak, millî birliğin sanat alanına yansımaları hedefine ulaşılmıştır. Tüm Türkiye'de heykel ve anıt dikilmesine başlanması da, onun getirdiği yeniliklerden biridir.

Atatürk'ün bu çalışmaları sonucu, Türkiye'de resim ve heykel sanatları önemli ölçüde gelişme kaydetmiştir. Türk milletinin sanatsal geçmişine de sahip çıkan Atatürk, 1937 yılında Resim ve Heykel Müzesini açarak, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemin sanatsal ürünlerini aynı çatı altında bir araya getirmiştir. Atatürk bir konuşmasında şöyle demiştir: “Milletimizin güzel sanatlar sevgisini her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür.” Ata'nın sanatçıya verdiği büyük değeri gösteren bir hatıra da



Görsel 4.13 Günümüzde Ulus Cumhuriyet Anıtı

şöyledir: Daha devlet tiyatrosu kurulmamışken, İstanbul'daki şehir tiyatrosu sanatçıları Ankara'ya gelerek o zamanki Türk Ocağında temsiller verir. Atatürk de bu temsillerin birinde bulunur ve sanatçıları Çankaya'ya davet ederek ağırlar. Hepsine ayrı ayrı iltifat eder. Ayrılma vakti gelince, Reşit Galip sanatçılara, Atatürk'ün elini öperek veda etmelerini söylediğinde, Ata'nın cevabı şu olur: “Hayır, sanatkâr el öpmez, sanatkârın eli öpülür.”

Atatürk, spora ve sporcuya büyük önem verirdi. “Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.” diyerek sporcuya yüklediği görevi dile getirmiştir. Atatürk, Türk gençlerinin spor yapmasını çok önemserdi. Alanında başarılı olan sporcularla özel olarak ilgilenir onlara teşvik amaçlı çeşitli hediyeler verirdi.

Spor, eski Türk büyüklerince de önemsenen bir faaliyetti. Spor kişiyi her zaman zinde tutar, gençleri zararlı alışkanlık ve faaliyetlerden uzaklaştırır. Sporun tüm bu yararlarını bilen Atatürk fırsat buldukça spor yapar çevresindekiler de spor yapmalarını tavsiye ederdi.

## TOPLUMSAL ALANDAKİ GELİŞMELER



### DÜŞÜNELİM

Cumhuriyet sonrası toplumsal alanda yapılan yeniliklere neden ihtiyaç duyulmuştur?

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde toplumsal alanda bazı yenilikler yapılmıştır. Örneğin, II. Mahmut zamanında devlet memurlarının kılık kıyafetleriyle ilgili bir takım düzenlemeler yapılmış memurlara fes giyme zorunluluğu getirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise kılık kıyafet konusunda ciddi değişiklikler yapılmıştır.



Görsel 4.14 Şapka Kanunu

Mustafa Kemal, çağdaş ve modern cumhuriyetin Batılı muasır medeniyetler seviyesine çıkabilmesi için her alanda olduğu gibi toplumsal alanda da yapılan yeniliklerle mümkün olacağını biliyordu. Atatürk, kılık kıyafet yeniliklerine fes yerine şapkayı getirerek başlamıştır. Kastamonu'da şapka giyerek halkına örnek olmuştur. 25 Kasım 1925'te ise Şapka Giyilmesi Kanunu çıkarıldı. Bu kanun sonrası fes yasaklandı. Devlet memurlarına şapka giyme zorunluluğu getirildi. 3 Aralık 1925'te çıkarılan bir kanun ile bazı giysilerin giyilmesi yasaklandı. Yapılan bu yeniliklerle Türk toplumunda birlik ve beraberlik sağlandı. Toplumdaki giyim kargaşasına son verildi.

### Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)

Osmanlı eğitim sisteminde mahalle mektepleri ile sıbyan okullarını bitiren kişiler eğitimlerine devam etmek isterlerse büyük şehirlerdeki medreselere yani yüksekokullara devam ediyorlardı. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra ise çağdaş anlamda eğitim veren çeşitli kademedeki okullar Osmanlı Devleti'nde yaygındı. Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan azınlıkların da kendi özel okulları vardı. Osmanlı eğitim sistemi içinde tarikat mensuplarının ibadet ettiği tekkeler vardı. Tekkelerin küçük olanlarına ise zaviye deniliyordu.

Tekke ve zaviyeler Osmanlı Devleti'nin erken dönemlerinde Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslam dinini kabul edilmesi konularında önemli çalışmalar yapmıştı. Ancak devletin yıkılma döneminde bu eğitim merkezleri eski işlevini kaybetti. Bu eğitim merkezlerine kötü niyetli bazı yerli ve yabancı insanlar sızmıştı. Bu kişiler zaman zaman ülkenin ve halkın huzurunu bozucu zararlı faaliyetlere de karışıyorlardı. İşte tüm bu sıkıntılardan dolayı 1925 yılında **Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Hakkındaki Kanun** çıkarıldı.

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

Bu kanun ile toplumsal alandaki huzursuzluklar ortadan kaldırıldı. Bu kanun ile toplumda şeyh, derviş, dede ve seyit gibi unvanlar yasaklandı.

#### Takvim, Saat ve Ölçülerin Değişimi

Osmanlı Devleti'nde kullanılan takvim, saat ve ölçüler Batılı devletlerin kullandığı birimlerden farklıydı. Bu durumda Osmanlı Devleti'nin Batı ile olan alışverişlerinde farklı sorunların çıkmasına neden oluyordu. Osmanlı Devleti coğrafi olarak büyük topraklara sahip olduğu için ülkenin de farklı yerlerinde farklı birimler kullanılıyordu. Bu farklılık ülke sınırları içinde de sorunların yaşanmasına neden oluyordu.

Cumhuriyet sonrasında ise Batılı devletlerle yakın ilişkiler kurulması ve bu devletlerle yoğun şekilde ticaret yapılmasından dolayı Batılı devletlerle aynı takvim, saat ve ölçü birimlerinin kullanılması bir zorunluluk hâline gelmişti. 1 Ocak 1926'dan itibaren Miladi Takvim kullanımına geçildi. Saat uygulamasında ise alaturka saatten uluslararası saat uygulamasına geçildi. Devletlerarası ticarete uyumu kolaylaştırmak içinse 1928'de Uluslararası Rakamların Kabulü Kanunu çıkarıldı. 1931 yılında ise arşın, okka ve endaze yerine ağırlık birimi olarak kilogram, uzunluk birimi olarak da metre kullanılmaya başlandı. 1935 yılında çıkarılan bir kanunla da resmî tatil günü cuma yerine pazar olarak belirlendi. Yapılan tüm bu düzenlemelerle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin iç ve dış platformlardaki ekonomik ilişkilerde yaşadığı sorunlar çözülmüş oldu. Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz.

Takvim	Saat	Rakamlar	Ağırlık Ölçü Birimleri	Uzunluk Ölçü Birimleri
				
Hicri Rumi	Güneşin batışına göre ayarlanan Alaturka saat	Arap rakamları	Okka Dirhem Kantar	Arşın Kulaç
Miladi	Uluslararası saat	Uluslararası rakamlar	Kilogram	Metre

#### Soyadı Kanunu

Osmanlı Devleti'nde kişilerin ve ailelerin soyadı yoktu. Kişiler genellikle baba adı, meslek veya lakaplarıyla çağrılıyordu ( Ahmet oğlu Sinan, Şarkikaraağaçlı Murat gibi). Tapu, miras, askerlik ve diğer işlerde kişiler arasında karışıklıklar yaşanabiliyordu. Cumhuriyet sonrası yaşanan bu karışıklıkları önlemek için 1934 yılında Soyadı Kanunu çıkarıldı. Bu kanunla birlikte toplumda ayrıcalıklara neden olan ağa, dayı, bey, paşa, hafız ve molla, hanım, hazretleri gibi lakaplara da son verildi. Bu kanunun bazı maddeleri şöyledir:

- Her Türk öz adından başka soyadını da taşımaya mecburdur.
- Öz ad önde soyadı arkada kullanılır.
- Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleriyle umumi edebe uygun olmayan ve gülünç soyadlar kullanılamaz.

1934 yılında Meclis'te kabul edilen bir yasa ile Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadı verilmiştir. Atatürk, soyadı başkaları tarafından kullanılamaz sadece Mustafa Kemal'e aittir.

## Türk Kadını Haklarına Kavuştu

Kadın eski Türklerde önemli bir yere sahiptir. Kadın, sosyal ve askerî alanda aktif rol almıştır. Türklerde hakanın eşi olan hatun devlet yönetiminde etkilidir. Eski Türklerde devlet işlerinin görüldüğü yer olan Kurultaylara hakanın eşleri de katılırdı. Selçuklu Dönemi'nde ise kadınlar adına camii, medrese ve imarethaneler yapılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde de kadınlar adına sosyal ve kültürel faaliyetler yapılabiliyordu. Osmanlı Devleti zamanında kadınlar evlenme, boşanma ve miras konularında erkeklerle aynı haklara sahip değildi. Eğitimde ve devlet yönetiminde pek yer alamıyorlardı.

Millî Mücadele yılları incelendiğinde Türk milletinin bağımsızlığını kazanma yolunda vermiş olduğu büyük mücadelenin Türk kadınının yardımıyla sağlanmış olduğu anlaşılır. Kara Fatmalar, Şerife Bacılar Millî Mücadele'nin unutulmaz kadın kahramanlarından sadece birkaçıdır. Atatürk, Türk kadınına verdiği önemi şu sözlerle belirtmektedir: *"Dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret sarf ettim' diyemez."*

Atatürk, 1924 Anayasası'na ilköğretimin kadın ve erkek için zorunlu olduğu maddesini ekletti. 1926 yılında çıkarılan Türk Medeni Kanunu ile kadınlara evlenme, boşanma ve miras konularında erkeklerde eşit haklar sağlandı. 3 Nisan 1930'da çıkarılan kanunla kadınlara belediye seçimlerine katılabilme hakkı verildi. 1933 yılında çıkarılan kanunla da kadınlara muhtarlık seçimlerine katılabilme hakkı tanındı.



Görsel 4.15 Kadınların Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkı

1933 yılında ise Anayasa da yapılan değişiklikle Türk kadınına Milletvekili seçme ve seçilebilmenin önü açıldı. Yapılan bu yeniliklerle Türk kadını toplumdaki sosyal ve ekonomik yerini almış oldu. 1934 yılında ise milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuşan Türk kadını bu hakları dünyanın o dönem için gelişmiş pek çok ülkesinden önce kavuşmuştur. Aşağıda dünya kadınlarının milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etme tarihleri verilmiştir.

Fransa: 1944	Çin: 1949	İsviçre: 1971	Yunanistan: 1952
--------------	-----------	---------------	------------------



### EKONOMİK ALANDA YAŞANAN GELİŞMELER



#### DÜŞÜNELİM

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomi alandaki yeniliklere neden ağırlık verilmiştir?

Millî Mücadele Türk milletinin bağımsızlık yolunda vermiş olduğu büyük bir mücadeledir. Millî Mücadele sonrası ülke ekonomisi kötü durumdaydı. Üretim neredeyse durma noktasındaydı. Ekonomik olarak bağımsızlığın elde edilmesi siyasi bağımsızlık kadar önemlidir. Ekonomik bağımsızlıkla taçlandırılmayan hiçbir siyasi bağımsızlık uzun süre yaşayamaz. Ekonomik bağımsızlığın temel noktalarından biri de millî üretime önem vererek dışa bağımlılıktan kurtulmaktır. Osmanlı Devleti, dış ülkelere tanımış olduğu kapitülasyonlar nedeniyle ekonomik olarak çökmüştü. Ülke gelirlerinin büyük bir kısmı yabancıların kontrolüne geçmişti. Ülke gelirlerine Düyûn-u Umûmiye denen dış teşkilat tarafından el konulmuştu. Bu durumda Osmanlı ekonomisi yabancıların kontrolünde olup bağımsızlıktan uzaktı.

#### İzmir İktisat Kongresi (27 Şubat – 4 Mart 1923)

Tam bağımsızlık için ekonomik bağımsızlığın şart olduğunu bilen Mustafa Kemal, İzmir İktisat Kongresi'nin toplanmasını istedi. Bu kongreye sanayici, çiftçi, tüccar, işçi ve ekonomist gibi toplumdan geniş bir katılım sağlandı. Bu kongrede ülkenin ekonomik bağımsızlığını kazanıp ekonomi alanında hamle yapabilmek için kararlar alındı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik politikasını belirleyen Misak-ı İktisadi (Ekonomik And) kararları kabul edildi. Bu kongrenin yapıldığında Lozan Barış Görüşmeleri devam ediyordu. Bu kongrenin böyle bir süreçte toplanması ekonomiye verilen önemin en belirgin göstergesidir.

Aşağıda verilen Misak-ı İktisadî Kararlarını okuyunuz.

- Ülkede yerli malının kullanılmasını ve yerli malının kullanımının yaygınlaşmasını sağlamak
- Teknik eğitimi geliştirmek
- Ham maddesi yurt içinde olan sanayi dallarını kurmak ve genişletmek
- Küçük olan imalattan büyük işletmelere geçmek
- Özel teşebbüse kredi sağlayacak bir devlet bankası kurmak
- Demir yolu inşaatını bir programa bağlamak
- Yabancıların kurduğu tekellerden kaçınmak
- İşçilerin durumunu düzeltmek

Alınan bu kararlar ile ekonomide millî seferberlik başlatılmıştır. Yerli üretim desteklenmiştir. Halk yerli ürün tüketimi konusunda teşvik edilmiştir. Devlet millî sermayenin yaygınlaşması konusunda kendisi de seferber olmuş, 1933 yılından itibaren millî ekonomiye geçiş projesi uygulamaya konulmuştur.

### Tarım Alanında Yapılan Çalışmalar

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda ülkede üretim yapan tesis yok denecek kadar azdı. Ülkede üretim yapılan en önemli alan tarımdı. Halkın büyük bir çoğunluğu tarımla uğraşarak geçimini tarımdan temin ediyordu. Ülke gelirinin büyük kısmı tarımsal vergilerden elde ediliyordu. Aşar vergisi tarımsal üretimden alınan bir vergi olup üreticiyi son derece zorluyordu. Bu durumun düzeltilmesi köylünün sırtındaki ağır vergi yükünün kaldırılması için 1925 yılında Aşar vergisi kaldırıldı. Aşar vergisinin kaldırılmasından sonra tarımsal üretimin geliştirilmesi için bazı projeler başlatıldı.



Görsel 4.16 Gazi Orman Çiftliği

Ziraat Bankası aracılığıyla çiftçilerin sermaye ihtiyacı karşılanmaya çalışıldı. Tarım alanında uzman kişiler yetiştirmek için Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu. Bu enstitü sayesinde yurdun farklı yerlerindeki üreticilere ucuz ve kaliteli tohumlar dağıtıldı. Toprağı olmayan köylülere toprak dağıtıldı. Üretimi ve kaliteyi artırmak için modern tarımsal aletleri kullanımı teşvik edildi. Atatürk milletine model olabilmek için bu dönemde Gazi Orman Çiftliğini kurmuş burada yine halkına örnek olabilmek için traktörle tarla sürmüştür.

### Sanayi ve Ticaret Alanında Yapılan Çalışmalar

Millî Mücadele sonrası Anadolu'da sanayi üretimi yok denecek kadar azdı. Halkın elinde üretim yapacak hammadde yoktu. Sanayi alanında gelişme sağlanamadan ülke ekonomisini düzeltmenin zor olduğunu bilen Atatürk bu alanda ilerleme kaydedilmesi için özel sektörü desteklemiştir. Özel sektör eliyle yapılamayan girişimleri de devlet eliyle yaptırmıştır. Bu hedefler doğrultusunda 1924'te Türkiye İş Bankası kuruldu. 1927'de ise Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılarak girişimcilere destek olundu. Daha sonra tüccar ve sanayicinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Sümerbank ve Etibank kuruldu. Ancak ülke genelinde yapılan bu ekonomik hamlelere rağmen istenilen atılım gerçekleştirilemedi. 1929 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik krizin etkisiyle yatırımlar iyice yavaşladı. Dünyada yaşanan bu ekonomik krizin ülkemiz üzerindeki etkilerini en aza indirmek için yerli malı üretimi teşvik edildi, devlet birçok zorunlu tüketim ürününü kendisi üretti.

1934 yılında I. Beş Yıllık Kalkınma Planı devreye sokuldu. Bu dönemde özel sektörün yapamadığı üretim devlet tarafından yapıldı ülke genelinde demir yolu ağı döşenmesine hız verildi. Üretimde ham maddesi ülke içinde olan maddelerin işlenmesine ağırlık verildi.

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

Malatya ve Kayseri gibi illerde dokuma tesisleri kuruldu. İzmit'te kâğıt, Karabük'te demir-çelik, Beykoz'da ise cam fabrikası kuruldu. Yer altı madenlerimizin bulunması ve işletilmesi için de Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kuruldu.

#### Denizcilik Alanında Yapılan Çalışmalar

İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi sonrası denizcilik alanında millileştirme hamleleri yapıldı.



Görsel 4.17 Kabotaj Bayramı

Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemizde deniz ticaretinin geliştirilmesi için 19 Nisan 1926 Kabotaj Kanunu çıkarıldı. Bu kanun ile Türk karasularında gemi işletme ayrıcalığı yabancıların elinden alınarak Türk vatandaşlarına verildi. Bu kanun gereği Türk karasularında ticaret yapma hakkı Türk sancağı taşıyan gemilere tanındı. Kabotaj Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Temmuz günü ise Kabotaj Bayramı olarak kabul edildi.

Kabotaj Kanunu'nun önemini anlatan aşağıdaki şiiri okuyunuz.

#### KABOTAJ

Denizlerde, göllerde, akarsularda  
Kıyılarda, kendi limanlarımızda  
Ülkenin tüm karasularında  
Yapılan ticari taşımacılıktır kabotaj

8333 km'lik sahil şeridimizle  
Üç tarafımız çevrili denizlerle  
En güvenli, en çevreci taşımacılıktır  
Denizcilik, en ekonomik ulaşımdır

1 Temmuz 1926'da kabul edildi  
Kıyılarımızdaki egemenlik bize geçti  
Bu hak sonsuza kadar Türklerin hakkı  
Kabotaj, Türk denizciliğinin başarısı

Kabotaj, milli egemenliğin işareti  
Millî ekonominin çeşitliliği  
Millî ekonomiye katkı sağlayan  
Kabotaj, denizlerimizin egemenliği

Kapitülasyonlarla verilen haklar  
Kabotaj Kanunu ile geriye alındı  
Kabotaj, Atatürk'ün bize armağanı  
1 Temmuz Denizcilik ve Kabotaj Bayramı

**Genel Ağ'dan alınmıştır.**

## SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER



## DÜŞÜNELİM

Sağlık alanında halkına iyi imkânlar sunmak devletin temel görevlerinden midir? Neden?

Yıllarca süren savaş nedeniyle ülkemizde sağlık hizmetleri ihmal edilmişti. Uzun süren bu savaşlar nedeniyle halk yorgundu. Ülke genelinde hastane, dispanser, doktor ve eczane ihtiyacı vardı. Ülkenin bazı yerlerinde salgın hastalıklar baş göstermişti. Daha cumhuriyet ilan edilmeden önce ülkede yaşanan bu olumsuzlukları yok etmek için Atatürk sağlık alanında acilen çalışmaların yapılmasını istedi. 1920 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kuruldu. 1925 yılına gelindiğinde ise Ankara, Erzurum, Sivas ve Trabzon gibi illere Numune Hastaneleri açıldı.

Ülke genelinde sağlık personelinin sayısı artırıldı. 1930 yılında çıkarılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile koruyucu sağlık hizmetleri alanında yenilikler yapıldı. Salgın hastalıklarla daha iyi mücadele edebilmek için Ankara'da Umumi Hıfzıssıhha Enstitüsü kuruldu. Bu kurum yaptığı çalışmalar ile ülke genelindeki serum ihtiyacına cevap verdi. Ankara'da veremle mücadele edebilmek için Sanatoryum Hastanesi açıldı.



Görsel 4.18 Günümüzde Sanatoryum Hastanesi, Ankara

Ülke genelinde başlatılan sağlık seferberliğinin daha da etkili olabilmesi için okullarda sağlıkla ilgili dersler okutuldu. Özel sektörde çalışan işçilerin sağlıklı ortamlarda çalışabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapıldı. Sağlık alanında tüm hizmetleri üstlenen devlet, kurulduğu yıldan itibaren büyük projelere imza attı. Yürütülen çalışmalarla ülke genelinde neredeyse yok denebilecek olan sağlık hizmetleri çağın gereklerine göre düzenlemeye çalışıldı. Anayasamızın 56. maddesinde yer alan: “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.” maddesi gereğince vatandaşa daha iyi sağlık hizmeti sunabilmek için çalışmalar yapıldı. Sağlık alanında yapılan tüm bu çalışmalar ülke genelinde kısa sürede meyvesini verdi. Ölüm oranları azaldı, yaşam standartları ve yaşam süresi uzadı. Savaşlar nedeniyle azalan ülke nüfuzu hızlı bir yükselişe geçti.

## ATATÜRK VE CUMHURİYET



### DÜŞÜNELİM

Cumhuriyet bizlere neler kazandırmıştır? Örnekler veriniz.

### Nutuk

Atatürk araştırmayı ve okumayı çok severdi. Yaşanan olayları yazarak kayıt altına alırdı. Nutuk da Atatürk'ün bu şekilde kaleme almış olduğu çalışmalardandır. 1919 yılında Atatürk'ün Samsun'a çıkması ile başlayan eser 1927 yılına kadar olan olayları anlatır. Bu eserde Millî Mücadele yılları ve 1927 yılına kadar olan yenilik hareketleri anlatılır. Atatürk Nutuk'u TBMM' de Cumhuriyet Halk Fırkasının üyelerine yaptığı 6 gün süren konuşmasında 36 saat okuyarak bitirebilmiştir.



Görsel 4.19 Nutuk

nek olmuş bir eserdir.

Bu eser Millî mücadele yıllarını ayrıntılı bir şekilde anlatması bakımından eşsiz bir tarihi kaynaktır. Nutuk, birçok yabancı dile çevrilerek dünya tarihinin hizmetine sunulmuş eşsiz bir bilgi kaynağıdır. Nutuk, Türk ulusunun devrin süper güçlerine karşı vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesini anlatması bakımından İslam ülkeleri ve dünyadaki mazlum milletler tarafından ilgiyle okunmuş onlara bağımsızlık yolunda örnek olmuş bir eserdir.

Atatürk, Nutuk'ta olayları belgelere dayanarak anlatmıştır. Türk milletinin yeniden şahlanış destanını anlatan bu çalışma büyük uğraşlar sonucu ortaya konulmuştur.

### Onuncu Yıl Nutku

Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyetin onuncu yıl kutlamalarında Ankara'da yapmış olduğu konuşmasına "Onuncu Yıl Nutku" denir. Atatürk, Batı emperyalizmi tarafından bir milletin nasıl yok edilmek istendiğini gören tarihin canlı tanığıdır. Bu aziz millet makûs tarihini Atatürk'ün liderliğinden yenmiş tam bağımsızlığına cumhuriyet ile kavuşmuştur.

Atatürk, daha Millî Mücadelenin devam ettiği yıllarda gelecek için planlar yapmış yeni kurulacak olan devletin temellerini akla ve bilime dayandırmak için çalışmıştır. Atatürk'ün en büyük amacı millî değerlere dayalı çağdaş bir toplum oluşturmaktır. Atatürk, milletini çağdaş ulusların seviyesine ulaştırabilmek için birçok inkılap yaptı. İnkılaplarında aklın ve bilimin ışığını takip etti.

Atatürk yaptığı yenilikleri bizzat kendisi halka anlatarak halkın bu yenilikleri kısa sürede halkın benimsemesini sağladı. Atatürk hitabet yeteneği son derece yüksek olan bir liderdi. Atatürk, Millî Mücadele ve inkılaplar döneminde kendisine muhalif olan birçok kişiyi konuşarak ikna etmiştir. Aşağıda Onuncu Yıl Nutku'ndan bir bölüm verilmiştir.

### **Yurttaşlarım;**

Az zamanda, çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan, Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bundaki muvaffakiyeti, Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak, azimkârane yürümesine borçluyuz fakat, yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu, dünyanın en mamur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi, en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.

Bunun için, bizce, zaman ölçüsü, geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir. Geçen zamana nispetle, daha çok çalışacağız, daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da, muvaffak olacağımıza şüphem yoktur çünkü, Türk milletinin, karakteri yüksektir; Türk milleti çalışkandır; Türk milleti zekidir çünkü Türk milleti, millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü Türk milletinin, yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir. (...)

(www.atam.gov.tr adresinden kısaltılmıştır.)

### **Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi**

Atatürk büyük eseri olan Nutuk'u Gençliğe Hitabe ile bitirmiştir. Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, gençlere yol gösterici bir kılavuz niteliğindedir. Atatürk, konuşmalarında cumhuriyeti Türk gençliğine emanet ettiğini sık sık dile getirmiştir. Bu yüzden Atatürk gençlere büyük önem vermiştir. Sonraki sayfada Gençliğe Hitabe verilmiştir, okuyunuz.

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

“Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dâhilî ve haricî, bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur!”

(www.atam.gov.tr)

?

Atatürk, Gençliğe Hitabesinde sözüne neden “Ey Türk Gençliği” diye başlamış olabilir?

### Atatürk'ün Kişilik Özellikleri

Atatürk, tarihe yön veren çok yönlü bir liderdir. Aklı ve bilimi her zaman kendisine rehber edinmiş yaptığı tüm inkılaplarda bu iki kavramı kendisine kılavuz olarak kabul etmiştir. Milletini ve ülkesini muasır medeniyetler seviyesine çıkarabilmek için birçok yenilik yapmış, yaptığı bu yenilikleri de üstün ikna gücünü kullanarak halkına bizzat kendisi anlatmıştır.

## Çok Yönlülüğü



Görsel 4.20 Atatürk'ün çok yönlülüğü

Atatürk, okumayı çok seven, edebiyat, tarih, geometri ve spora önem veren bir kişiydi. Atatürk, yapacağı işleri aklın ve bilimin ışığında değerlendirirdi. Atatürk'ün çok yönlülüğünü en iyi gösteren gelişme yaptığı inkılaplardır çünkü eski bir uygulamayı veya kurumu kaldırıp yerine modern ve çağdaş olanını getirmek kolay bir iş değildir. Yapılacak yeniliğin çok boyutlu sonuçlarını düşünmek ve karar vermek kişinin çok yönlülüğünü ifade eder. Askerlik, siyaset, eğitim, sanat, sosyoloji, din, felsefe, matematik, hukuk ve daha birçok alanda hem düşünen hem de eserler veren Atatürk, çok yönlü bir liderdi.

## Akılcılığı, Bilimselliği ve Çağdaşlığı

Akılcılık, yani sorunlara akılcı görüşle yaklaşım, Atatürkçülüğün diğer bir ilkesidir. Atatürkçülüğün bütün ilkeleri temelde akılcılık, bilimsellik ve gerçekçilikten kaynaklanmaktadır; diğer bir ifade ile bu ilkelerin hepsinin özünde akılcılık, bilimsellik ve gerçekçilik yer almaktadır çünkü bu ilkeler, hayalden, teoriden değil, doğrudan doğruya yaşamdan doğmuş ilkelerdir.

Gerçeği aramak, gerçeğe yönelmek, gerçeği konuşmak Atatürk'ün yöntemi idi. Onun, *"Biz daima gerçek arayan ve onu buldukça, bulduğumuza inandıkça ifadeye cürret gösteren adamlar olmalıyız!"* sözü, bu yöntemi yansıtıyordu. Bu bakımdan Atatürkçülük akla değer verir, olaylara bilim gözüyle bakar, gerçeği kavramaya çalışır. Hayal gücü ile sorunlara yaklaşmak, ön yargılarla hareket etmek, Atatürkçü düşünce ile bağdaşmaz. Atatürk'e göre, *"Akıl ve mantığın çözemeyeceği sorun yoktur."* Atatürk'ün çağdaşlaşma ile ilgili düşünceleri ise şöyledir:

Memleket kesinlikle çağdaş, uygar ve yepyeni olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır. Bütün özverimizin faydalı bir sonuç vermesi buna bağlıdır. Türkiye, ya yeni fikirle donatılmış, namuslu bir yönetim olacaktır ve yahut olamayacaktır. Halk ile çok temasım vardır. O saf kitle, bilmezsiniz ne kadar yenilik taraftarıdır. Yapacağımız işlerde hiçbir zaman bu engeller, kesif tabakadan gelmeyecektir. Halk refaha kavuşmuş, bağımsız, zengin olmak istiyor; komşularının refahını gördüğü hâlde, fakir olmak pek ağırdır. Gericî fikirler besleyenler belli bir sınıfa dayanabileceklerini zannediyorlar. Bu kesinlikle bir kuruntudur, bir zandır. Gelişme yolumuzun önüne dikilmek isteyenleri ezip geçeceğiz. (...)

1923 (Atatürk'ün S.D. III, s. 72)



### ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ TEMEL ESASLARI



#### DÜŞÜNELİM

Atatürk ilke ve inkılaplarının temel kaynağı nedir?

Atatürk ilke ve inkılapları kaynağını bilimden, fenden ve çağdaş sistemlerden alır. Bu ilke ve inkılapların temel hedefi ülkemizi muasır medeniyetler seviyesine çıkarabilmektir. Atatürkçü düşünce sistemi de bu ilke ve inkılaplardan beslenir. Geçmişten ders alarak güvenle geleceğe bakmayı hedefler. Atatürk ilke ve inkılaplarının şekillenmesinde Atatürk'ün kişilik özellikleri etkili olmuştur. Millî Mücadele Dönemi'nin hazırlık aşamasında yapılan Amasya Genelgesi'nde alınan şu karar Atatürk ilke ve inkılaplarının temelini oluşturmaktadır: “Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.” Bu karar daha sonraki yıllarda yapılacak olan inkılaplarada temel teşkil edecektir.

Atatürk ilke ve inkılaplarının dayandığı temel esasları şöyle özetleyebiliriz:

#### Millî Tarih Bilinci

Milletlerin güvenle geleceğe bakabilmesi için millî tarih bilincine sahip olabilmesi gerekir. Tarihlerini bilmeyen milletler güvenle geleceğe bakamazlar. Tarih bilinci toplumların yolunu aydınlatan bir ışıktır. Tarihten ders almak gelecek için her zaman faydalı olur. Atatürk, Türk evladına millî tarih bilinci kazandırmanın önemini sık sık dile getirmiştir.

#### Bağımsızlık ve Özgürlük

Bağımsızlık bir ulusun kendi geleceğini, iç ve dış meselelerini kendi özgür kararlarıyla belirleyebilmesidir. Türk ulusu tarihin her döneminde bağımsızlığından asla taviz vermemiş bir millettir. Atatürk, bağımsızlığa verdiği önemi şu sözlerle dile getirmiştir: “*Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir.*” Ülkesi bağımsız olamayan esaret altındaki milletler kendi ülkelerinde serbest hareket edemez, egemenlik haklarını kullanamazlar.

#### Egemenliğin Millete Ait Olması



Görsel 4.20 Egemenlik hakkı

Daha Millî Mücadele yıllarında benimsenen ve o günden bu güne TBMM'de yazılı olan “*Egemenlik kayıtsız şartsız millettir.*” ifadesi ulus olarak halk egemenliğine ne kadar önem verdiğimizizi gösterir. Egemenlik hakkının halka ait olması için Atatürk, birçok yenilik yapmış, halk egemenliğinin her şeyin üstünde olduğunu sık sık söylemiştir.

## Millî Kültürün Geliştirilmesi

Kültür, milletlerin tarih sürecinde kazandıkları maddi ve manevi tüm kazanımlarıdır. Atatürk millî kültürün geliştirilmesini devletin temeli olarak görmüş bu konuda ayrıntılı çalışma ve faaliyetler yapmıştır. Atatürk, Türk milletinin zengin bir kültüre sahip olduğunu ortaya çıkarmak için Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarını kurdu muştur. Millî kültürün çağın gereksinimlerine göre sürdürülmesi dinamik bir yapıya kavuşma adına önemlidir. Türk evladı kendi kültürünü tanıdıkça ve kendi kültürüne sahip çıktıkça ilelebet var olacaktır.

## Türk Milletini Çağdaş Uygarlık Düzeyinin Üstüne Çıkarma İdeali

Ulusların ayakta kalabilmeleri için değişimi ve gelişimi yakından takip etmeleri gerekir. Dönemin teknolojik ve kültürel gelişmelerini takip etmeyen milletler zamanla diğer toplumlardan koparlar. Atatürk ilke ve inkılaplarının temel hedefi ulusumuzu çağdaş uygarlıkların üstüne çıkarabilmek olduğu için bizlerin sürekli değişim ve gelişime açık olmamız gerekmektedir.

## Millî Birlik ve Beraberlik

Türk ulusu tarihin her döneminde iç ve dış düşmanların saldırısıyla karşı karşıya kalmış ama her seferinde millî birlik ve beraberlik şuurunu ile bu tehlikeleri atlattığı aziz bir millettir.



Görsel 4.20 Millî Birlik ve Beraberlik

Millî Mücadele yıllarında devrin güçlü devletleri tarafından vatanımız işgal edilmek istenmiş bu güçlü düşman karşısında milletimiz birlik ve beraberlik duyguları sayesinde galip gelmiştir. Tarihler 15 Temmuz 2016'yı gösterdiğinde hain planlar yine devreye sokuldu. Milletimizin egemenliği ve bağımsızlığı yok edilmek istendi. Bu hain plan karşısında milletimiz yine tek yumruk olmuş, birlik ve beraberlik içinde sokaklara çıkarak darbeyi hainlere gereken dersi vermiştir.

## Ülke Bütünlüğü

Aynı vatan üzerinde dili, dini ve ırkı farklı milletler yaşar. Bu milletlerin ortak duygularından biri de vatan bütünlüğüdür. "Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez." ilkesi vatan bütünlüğüne verilen önemi en iyi şekilde ifade etmektedir. Vatan sınırları içinde hiçbir şekilde bölücülüğe ve ayrımcılığa izin verilemez. Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde ülke savunması bazı çevreler tarafından bölgesel olarak yapılmak istenmişti. İleri görüşlü ve birleştirici kişiliğe sahip olan Mustafa Kemal, bu fikre karşı çıkarak ülkenin bir bütün olduğunu savunmanın da topyekûn olarak yapılması gerektiğini söyleyerek ülke bütünlüğüne verdiği önemi göstermiştir.

### ÖZET

Çağdaşlaşan Türkiye Cumhuriyetinin temeli Atatürk ilke ve inkılaplarıdır. Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik ve inkılapçılık bu ilkelere aittir. Atatürk ilke ve inkılapları birleştirici ve bütünleyici özelliklere sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin muasır medeniyetler seviyesi üzerine çıkabilmesi için pek çok yenilik yapılmıştır. Saltanatın kaldırılması, Ankara'nın başkent olması, halifeliğin kaldırılması, Şerîye Efkâf Vekâletinin kaldırılması ve Erkân-ı Harbiye Vekâleti'nin kaldırılması gibi yenilikler siyasi alanda yapılan yeniliklerdendir.

Türk Medeni Kanunu'nun çıkarılması ve kadına hukuk alanında diğer hakların verilmesi ise hukuk alanında yapılan inkılaplardandır. Türk Tarih Kurumunun kurulması, Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabul edilmesi, Harf İnkılabının yapılması, Millet Mekteplerinin açılması ve üniversite reformunun yapılması ise eğitim ve kültür alanındaki yeniliklerdendir.

Şapka ve kıyafet düzenlemeleri, tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, takvim saat ve ölçülerin değişimi ile Soyadı Kanunu'nun getirilmesi ise toplumsal alanda yapılan yeniliklere örnektir.

İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması, tarım, ticaret ve denizcilik alanlarında yapılan yenilikler de ekonomik alanda yapılan inkılaplara örnektir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ve sonrasında sağlık alanına da önem verilmiş özellikle nüfusun fazla olduğu illere büyük ve donanımlı hastaneler yapılmış, ülke genelinde hizmet veren sağlık personelinin sayısı artırılmıştır.

Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1919 yılından 1927 yılına kadar yaşanan gelişmeleri titiz bir çalışma ile bir araya getirmiştir. Bu çalışma daha sonra derlenerek büyük nutuk hâline getirilmiştir. Atatürk çok yönlü, akılcılığa önem veren, bilimi ve çağdaşlığı kendisine rehber edinen büyük bir liderdir.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yol gösteren Atatürk ilke ve inkılaplarıdır. Bu ilke ve inkılapları oluşturan temel esaslar vardır. Bu esaslar: millî tarih bilinci, bağımsızlık ve özgürlük, egemenliğin millete ait olması, millî kültürün geliştirilmesi, Türk milletini çağdaş uygarlık üzerine çıkarma ideali, millî birlik ve beraberlik ile ülke bütünlüğü olarak sıralanabilir.

## 4. ÜNİTE

### ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. ....millet egemenliğini esas alan, kişi ya da grup egemenliğine izin vermeyen yönetim şeklidir. Bu yönetim şeklinde millet yöneticilerini belli süreler için kendisi seçer.

**Yukarıda ile boş bırakılan yere hangi Atatürk ilkesi yazılmalıdır?**

- A) Cumhuriyetçilik  
B) Halkçılık  
C) Milliyetçilik  
D) Laiklik

2. Bütün vatandaşların yasalar önünde eşit olması ve devletin tüm imkânlarından aynı oranda yararlanabilmesi ilkesi olarak tanımlanır.

**Hakkında bilgi verilen Atatürk ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Laiklik  
B) Halkçılık  
C) Devletçilik  
D) Milliyetçilik

3. “Her fert, istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre malik olmak, mensup olduğu bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine maliktir.”

**Mustafa Kemal’in bu sözü aşağıdaki hangi ilkeyle ilişkilendirilebilir?**

- A) İnkılapçılıkla  
B) Laiklikle  
C) Cumhuriyetçilikle  
D) Devletçilikle

4. Aşağıdaki özelliklerden hangisi Ankara’nın başkent olmasında etkili olmamıştır?

- A) Ülkenin ortasında olması  
B) Ulaşım imkânlarının elverişli olması  
C) Sanayisinin gelişmiş olması  
D) TBMM’nin burada olması

5. Aşağıdaki gelişmelerden hangisi saltanatın kaldırılmasının sonuçlarıyla doğrudan ilişkilendirilemez?

- A) Sultan Vahdettin’in yurt dışına çıkmasıyla  
B) TBMM’nin varlığının kabul edilmesiyle  
C) Yönetimde iki başlılığın son bulmasıyla  
D) İstanbul’un işgal edilmesiyle

6. • 1928’de “Devletin dini İslam’dır.” maddesi anayasadan çıkarıldı. Böylece anayasal laiklik sağlanmış oldu.  
• 1934’de kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanındı. Böylece siyasal alanda kadın erkek eşitliği sağlandı.  
• 1937’de Atatürk ilkeleri anayasaya dâhil edildi.

**Yukarıdaki değişiklikler hangi anayasa ile yürürlüğe girmiştir?**

- A) 1921  
B) 1924  
C) 1961  
D) 1982

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

7. Halifelik kaç yılında kaldırılmıştır?

- A) 1923 B) 1924  
C) 1925 D) 1927

8. Kişilerin birbirleriyle veya devletle olan her türlü ilişkilerini düzenleyen, toplumun huzur ve güvenliğini koruyan kurallara .....denir.

**Yukarıdaki boş bırakılan yere hangi kavram yazılmalıdır?**

- A) Hukuk  
B) Örf  
C) Gelenek  
D) Ceza

9. Aşağıdakilerden hangisi Türk Medeni Kanunu'nun maddelerden biri **değildir**?

- A) Evlilikte kadının da rızası alınacak  
B) Miras paylaşımında kadın erkek eşit haklara sahip olacak  
C) Tek kadınla evlilik esası getirilecek  
D) Boşanma durumunda tüm çocuklar annenin bakımına verilecek

10. Ülke genelinde farklı sistemlerle eğitim veren tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı. Yabancı ve azınlık okulları devlet kontrolüne alınarak bu okulların zararlı faaliyetlere karışması engellenmiş oldu.

**Verilen uygulamalar aşağıdaki hangi yeniliğin sonuçlarıdır?**

- A) Türk Medeni Kanunu'nun  
B) Şapka Kanunu'nun  
C) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun  
D) Cumhuriyetin ilanının

HAYAT BOYU ÖĞRENME

11. Millet Mektepleri kaç yılında açılmıştır?

- A) 1925  
B) 1928  
C) 1929  
D) 1930

12. Tarihini bilmeyen milletler geleceğe umutla bakamazlar. Ulusların güçlü ve köklü devlet kurabilmeleri için tarihlerinden ders almaları şarttır. Ulusların millî tarih bilincine sahip olması o ulusun çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmasını kolaylaştırır.

**Yukarıdaki cümleler hangi yenilikle doğrudan ilişkilendirilebilir?**

- A) Halifeliğin kaldırılmasıyla  
B) Türk Tarih Kurumunun kurulmasıyla  
C) Türk Dil Kurumunun kurulmasıyla  
D) Saltanatın kaldırılmasıyla

13. Osmanlı Devleti'nde kişiler; ağa, dayı, bey, paşa, hafız ve molla, hanım, hazretleri gibi lakaplarla çağrılırlardı. Bu durum ise askerlik, vergi ve mahkeme süreçlerinde birçok karışıklıklara neden olurdu.

**Cumhuriyet Dönemi'nde yukarıdaki karışıklıklara hangi inkılap ile son verilmiştir?**

- A) Soyadı Kanunuyla  
B) Kılık kıyafet yeniliğiyle  
C) Üniversite reformuyla  
D) Saltanatın kaldırılmasıyla

14. "Dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret sarf ettim' diyemez." Atatürk'ün bu sözüne göre Türk kadınıyla ilgili:

- I. Bağımsızlığına düşkündür.  
II. Çalışkandır.  
III. Vatanını çok sever.

**ifadelerinden hangileri söylenebilir?**

- A) Yalnız I  
B) I ve II  
C) II ve III  
D) I, II ve III

15. 27 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresi hangi alanda kararlar almıştır?

- A) Eğitim  
B) Turizm  
C) Ekonomi  
D) Askerî

16. 1929 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik krizin etkisiyle yatırımlar azaldı. Dünyada yaşanan bu ekonomik krizin ülkemiz üzerindeki etkilerini en aza indirmek için:

- I. Yerli malı üretimi teşvik edildi.  
II. Devlet birçok zorunlu tüketim ürünü kendisi üretti.  
III. Tüm yatırımları durdurdu.

**ifadelerinden hangileri söylenebilir?**

- A) Yalnız I  
B) I ve II  
C) II ve III  
D) I, II ve III

17. Aşağıdakilerden hangisi cumhuriyet sonrası tarım alanında yapılan yeniliklerden değildir?

- A) Aşar vergisinin kaldırılması  
B) Yüksek Ziraat Enstitüsünün kurulması  
C) Çiftçilere toprak verilmesi  
D) Kabotaj Kanununun kabul edilmesi

18. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı kaç yılında uygulamaya konulmuştur?

- A) 1934  
B) 1939  
C) 1940  
D) 1941

#### 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

19. Nutuk, hangi yıllar arasındaki olayları konu alır?

- A) 1919-1927
- B) 1919-1938
- C) 1923- 1930
- D) 1923- 1938

20. • Rüштиye  
• İdadi  
• Medrese

Osmanlı eğitim sisteminde yer alan yukarıdaki okulların günümüzdeki karşılıkları hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) İlkokul-Ortaokul-Lise
- B) Ortaokul- Lise- Üniversite
- C) İlkokul- Lise- Üniversite
- D) Ortaokul- Üniversite-Lise

21. Cumhuriyet sonrası verem hastalığı ile mücadele edebilmek için kurulan Sanatoryum Hastanesi hangi ilimizdedir?

- A) Konya
- B) Sivas
- C) İstanbul
- D) Ankara

22. Atatürk, okumayı çok seven, edebiyat, tarih, geometri ve spora önem veren bir kişiydi. Atatürk, yapacağı işleri aklın ve bilimin ışığında değerlendirirdi.

**Yukarıdaki ifadeler Atatürk'ün hangi kişilik özelliğiyle ilişkilendirilebilir?**

- A) Kararlılığıyla
- B) Çok yönlülüğüyle
- C) İleri görüşlülüğüyle
- D) Çalışkanlığıyla

23. Vatan sınırları içinde hiçbir şekilde bölücülüğe ve ayrımcılığa izin verilemez.

**Verilen cümle aşağıdaki hangi ifade ile eşleştirilebilir?**

- A) Ülke bütünlüğü
- B) Millî birlik
- C) Millî tarih
- D) Bağımsızlık

# 5. ÜNİTE

## DEMOKRATİKLEŞME ÇABALARI



### KONULAR

1. DEMOKRATİKLEŞME YOLUNDA ATILAN ADIMLAR
2. MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ
3. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK TEHDİTLER

### ANAHTAR KAVRAMLAR

- Demokratikleşme
- Siyasi Tarih
- Dış Tehdit



### DEMOKRATİKLEŞME YOLUNDA ATILAN ADIMLAR



#### DÜŞÜNELİM

Cumhuriyetin ilk yıllarında demokratikleşme yolunda neden bazı yeniliklerin yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur?

Atatürk daha Millî Mücadele'nin devam ettiği yıllarda ve sonrasında yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çağdaş, modern ve demokratik temeller üzerine oturması için birçok yenilik yapmıştır. Demokrasinin ne olduğuna dair birçok tanım olmakla birlikte kişilerin kendi yöneticilerini seçebilmesi ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi olarak kısaltılabilir.

Demokrasi ile yönetilen yerlerde kişiler inançlarını özgürce yerine getirebilirler. Farklı düşüncelere toplumlumun her kesiminde yer verilir. Başkalarının düşüncelerine saygı duyulur. Cumhuriyet yönetimi demokratik ilkeleri esas alır. Sivil toplum örgütleri ve partiler sosyal ve siyasî hayatın vazgeçilmezlerindedir. Siyasî partiler farklı düşüncelerin toplumda ve meclislerde temsil edilmesi anlamına da gelir. Millî iradenin hâkim olduğu yerlerde demokrasi gelişir.

Millî Mücadele yıllarından itibaren millî iradeyi hâkim kılma ve demokratikleşme çabalarını şöyle özetleyebiliriz:

- Büyük Millet Meclisinin açılması (1920)
- Saltanatın kaldırılması (1922)
- Cumhuriyetin ilan edilmesi (1923)
- Halifeliğin kaldırılması (1924)
- Çok partili siyasî hayata geçmek için ilk adımın atılması (1924)

Ankara'da kurulan ilk Meclis üyeleri arasında farklı gruplar oluşturulmuş olmakla birlikte Mecliste bir parti kurulmuş değildi. Bu Meclisin ortak amacı vatanın bağımsızlığını kurtarmaktı.

#### Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923)

I. Meclis Dönemi'nde Lozan Görüşmelerinin devam ettiği sırada Musul konusunda yaşanan sert tartışmalar milletvekilleri arasında devam eden görüş ayrılıklarının gün yüzüne çıkmasına neden oldu. Bu gelişme üzerine Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesine karar verildi. Yapılan seçimleri Mustafa Kemal'in liderliğini yaptığı Müdafaa-i Hukuk Grubu kazandı. Mustafa Kemal'in grubunun seçimi kazanmasından ardından yeni bir partinin kurulmasına karar verildi.

Müdafaa-i Hukuk Grubu “Halk Fırkası” adıyla yeni bir siyasî partiye dönüştü (9 Eylül 1923). Halk Fırkası Cumhuriyet tarihinin ilk siyasî partisi olmuştur. Bu parti 1950 de Demokrat Parti’nin seçimleri kazanmasına kadar ülkeyi tek başın yönetti. Bu parti 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası, 1935’te ise Cumhuriyet Halk Partisi adını aldı.

### Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet Halk Fırkasının kurulmasından sonra demokratik bir siyasî ortamın kurulması için başka siyasî partilerinde kurulmasını istedi. Atatürk, çok partili siyasî hayata geçilmesi konusunda görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

*“ Millî egemenlik temeline dayanan ve özellikle cumhuriyet yönetimine sahip olan memleketlerde siyasal partilerin bulunması doğaldır.”*

(www.atam.gov.tr)



**Görsel 5.1** Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurucularından Kazım Karabekir Paşa.

1924 yılında ülkeyi Cumhuriyet Halk Fırkası yönetiyordu. Mustafa Kemal, iktidar partisinin ülkeyi daha iyi yönetmesi ve iktidarın kontrol edilebilmesi için yeni bir siyasî partinin kurulmasını istedi. Cumhuriyet Halk Fırkasının kurulmasından kısa bir süre sonra Meclis için yeni bir grup oluştu. Bu grubun içinde: Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Refet Bele, Rauf Bey (Orbay) ve Adnan Bey (Adıvar) gibi kişiler yer alıyordu. Bu grup 17 Kasım 1924’te başkanlığını Kâzım Karabekir’in yaptığı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular. Bu parti cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi oldu. Bu parti ekonomide liberal modeli (ekonomide serbest girişim) savundu. İnkılapların hızlı bir şekilde değil de zamana yayılarak yapılması gerektiğini savundu. Partinin diğer ilkeleri ise şöyledir:

- Parti dinî düşünce ve ifadelerle saygılıdır.
- Cumhurbaşkanı olan kişinin milletvekilliği kaldırılmalıdır.
- Serbest ekonomi politikası izlenmelidir.
- Parti özgürlüklerden yanadır.
- Devlete ait olan çiftlik ve araziler köylülere dağıtılmalıdır.

Bu partinin kurulmasından yaklaşık altı ay sonra bazı doğu illerini etkisi altına alan Şeyh Said İsyanı patlak verdi. İsyan cumhuriyeti ve inkılapları hedef aldı. Şeyh Said İsyanı ülke içinde ve dışında devleti bazı zararlara uğrattı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının bazı yöneticilerinin bu isyana destek verdikleri gerekçesiyle 3 Haziran 1925’te parti kapatıldı. Bu olay sonrası cumhuriyet tarihinin ilk çok partili hayata geçiş denemesi başarısızlıkla sonuçlanmış oldu ve ülkenin henüz çok partili hayata geçiş için yeterince hazır olmadığı anlaşıldı. İsyanı katılan bazı gruplar ve bazı parti üyeleri İstiklal Mahkemelerinde yargılanarak gereken cezaya çarptırıldılar. Suçsuz olduğu anlaşılan diğer parti mensupları ise beraat etti.

### Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra Türkiye’de 1930 yılına kadar çok partili siyasî geçiş denemesi yapılmadı. Ülkenin tek parti ile yönetilmesi ülkede demokrasi ortamının gelişmesine engel oluyor, farklı yeni fikirlerin gelişmesini engelliyordu. Halk, 1930 yılına gelindiğinde iktidar partisine karşı tepkiliydi. Yurt gezilerine çıkan Mustafa Kemal, halkın bu tepkisine şahit oluyordu.



Görsel 5.2 Fethi Bey (solda)

Bu sıkıntılara bir çare bulmak isteyen Mustafa Kemal, yakın arkadaşı Fethi Bey (Okyar)’ den yeni bir siyasî parti kurmasını istedi. Fethi Bey de bir grup milletvekili ile Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdu (12 Ağustos 1930). Muhalefet partisinin kurulmasından kısa bir süre sonra iktidar partisi ile mücadele yaşanmaya başladı. Yeni partinin bazı üyeleri Mustafa Kemal’i muhalefet diye tanımlamaya başladılar. Bazı cumhuriyet karşıtlarında parti içinde huzursuzluk çıkarması üzerine Fethi Bey, 17 Kasım 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı kapatma

kararı aldı. Cumhuriyet tarihinin ikinci muhalefet partisi olan bu yeni oluşum yaklaşık olarak üç ay varlığını sürdürebildi. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kendi kendini feshetmesinden 1945 yılına kadar yeni bir parti denemesi bir daha olmadı. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın bazı ilkeleri:

- Liberal ekonomi modeli savunuldu.
- Vergilerin halkın gücüne göre yeniden düzenlenmesi gerektiği savunuldu.
- Kadınlara siyasî hakların verilmesi gerektiği savunuldu.
- Limanlardaki tekellerin kaldırılması savunuldu.

### Ülkedeki Demokratikleşme Çabalarının Nutuk’ta Ele Alınışı

Nutuk, Millî Mücadele’yi bizlere ayrıntılı bir şekilde anlatan en önemli eserlerdendir. Nutuk’ta yer alan bilgiler binlerce belgenin taranması ile ortaya konmuştur. İstanbul’un İtilaf Devletlerince resmen işgal edilip son Osmanlı Mebusan Meclisinin dağıtılması sonrası Ankara’da yeni bir Meclisin açılması artık zorunlu oldu. Ankara’da açılacak olan yeni Meclis’e ülkenin dört bir tarafından seçilecek üyeler katılacaktı. Mustafa Kemal bu seçimler öncesi ilgili makamlara Nutuk’ta yer alan aşağıdaki şu talimatları telgraf çeker:

- Memleket işlerini idare etmek ve denetlemek üzere, Ankara’da Fevkalade yetkilere sahip bir Meclis toplanacaktır.
- Bu Meclise üye olarak seçilen kimseler, mebuslar hakkındaki kanuna tabiidir.
- Seçimlerde livalar (Osmanlı idare bölümlerinden birisi) esas alınacaktır.
- Bu Meclis üyeliğine her fırka, zümre ve cemiyet tarafından aday gösterilmesi mümkündür.

Nutuk s.358-359

## MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ



### DÜŞÜNELİM

Mustafa Kemal'e neden suikast girişiminde bulunulmuş olabilir?

Bazı değerler vardır ki sadece kendi başına koskoca bir ulusu veya ülkeyi temsil ederler. Ay yıldızlı al bayrak ve İstiklal Marşı bu değerlerdendir. Türk ulusu için Mustafa Kemal: yenilik, vatan sevgisi, bağımsızlık ve egemenlik gibi değerleri temsil etmektedir. Mustafa Kemal yıkılan bir devletin küllerinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti gibi modern ve güçlü bir devlet kuran güçlü bir liderdir. İşte yeni kurulan bu devletin güçlü ve bağımsız olmasını istemeyen birtakım hain gruplar Mustafa Kemal'i ortadan kaldırarak bu kirli planlarına ulaşabileceklerini düşündüler. Bu planlarını Mustafa Kemal'in Haziran 1926'da İzmir'e yapacağı gezisi sırasında uygulamaya karar verdiler. Suikast planı ve sonrası yaşanan gelişmeler şöyledir:

16 Haziran 1926 Çarşamba günü İzmir'e gitmek üzere seyahatte bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapacakları ihbarı üzerine, suikastı fiilen yapmakla görevli olanlar, suç vasıtaları olan bomba ve silahlarıyla birlikte yakalanmışlardır. Suikast şebekesi, aylardan beri birtakım özel tertibat ile her ne olursa olsun Gazi'ye karşı suikast yapmayı ve bu suretle de hükümeti devirmeyi kararlaştırmıştı. Suikastı hazırlayanlar, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına mensup bazı kimselerdi.

En önemli rolü oynayanlar Terakkiperver Fırkadan İzmit Milletvekili Şükrü Bey ile eski İttihat ve Terakkici Kara Kemal'di. Suikast önce Ankara'da tasarlanmış, Erzincan Milletvekili Sabit Bey'le Faik Bey'in müdahaleleri ile önlenmiş, daha sonra Bursa'da düşünülmüş, bu da uygun görülmemekle İzmir'de gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. 16 Haziran 1926'da İzmir'e gelmesi beklenen trenin gelmemesi sonucu Giritli Şevki durumu İzmir Valisi'ne ihbar etmiş ve suikastçılar silahları ile birlikte yakalanmışlardır.

Suikast olayının Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın bir kısım mensupları ile ilgili bulunduğu ortaya çıkmış ve eski İttihat ve Terakkicilerin de bu olayın tahrik ve düzenleyicileri oldukları anlaşılmıştır. Amaçları, önce irticayı tahrik ve dinî siyasete alet ederek Mustafa Kemal Paşa'yı iktidardan düşürmekti. Buna muvaffak olamayınca, İttihat ve Terakki'nin bazı ileri gelenleri, Terakkiperver Fırkanın içindeki adamlarıyla suikast teşebbüsü hazırlıklarına girişmişlerdir. Kurulan İstiklal Mahkemesi, suçları sabit olanları idama mahkûm etmiştir. 14 Temmuz 1926'da başta Ziya Hurşit, Laz İsmail, Gürcü Yusuf, Çopur Hilmi, Şükrü Bey, Ayıcı Arif, İsmail Canpolat olmak üzere 13 kişi idam edilmiştir.

### Kamuoyunda Suikastın Yankıları

Suikast haberinin duyulması, yurdun her yanında özellikle de İzmir'de büyük üzüntü ve galeyana yarattı. Bu sırada Anadolu Ajansına bir demeç veren Gazi Mustafa Kemal Atatürk, demecinin sonunda halkına olan güvenini şöyle dile getiriyordu: *"Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır..."*

# TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK TEHDİTLER



### DÜŞÜNELİM

Mehmet Âkif Ersoy'un "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın." sözünden ne anlıyorsunuz?

Türk milleti tarih boyunca büyük ve güçlü devletler kurmuştur. Türkler ilk büyük devletini Orta Asya'da kurmuş zamanla da Batı'ya doğru hareket etmişlerdir. Tarihin yakın dönemlerine baktığımızda ise Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Devletleri Türkler tarafından kurulmuş güçlü devletlerdendir. Anadolu coğrafyası ilk defa Selçuklularca yurt edinilmiş stratejik bir yerdir. Bu coğrafya üç büyük kıtanın birleştiği noktada olup sahip olduğu boğazlar ile de son derece önemli bir konuma sahiptir. Tüm bu nedenlerden dolayı şu an ülkemizin bulunduğu coğrafya, tarih boyunca önemsenmiş bir yerdir.

Bu coğrafyaya sahip olmanın ülkemiz için bazı tehditleri de vardır. Türkiye'nin sahip olduğu bu jeopolitik konum bazı dış devlet ve güçlerin yoğun ilgisini çekmektedir. Yüzyıllardır dünyayı istedikleri gibi yöneten sömürgeci ülkeler, bölgede Türkiye gibi güçlü ve söz sahibi bir ülkenin olmasını istememektedirler. Zamanında üç kıtaya hükmeden Osmanlı gibi bir devletin mirasından kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güçlenmesi dış güçlerin işini bozmaktadır.



Görsel 5.3 Vatan ve Bayrak Sevgisi

Türk milleti tarihin en eski dönemlerinden itibaren bağımsızlığı için tüm zorluklara katlanmış yüce bir millettir. Önceki işlediğimiz konularımızdan da hatırlanacağı gibi Millî Mücadele dönemi'nde İtilaf güçleri ülkemizi işgal ettiklerinde buraya sadece işgal amacıyla gelmediler. Asıl gayeleri Türk ulusunu yok etmek tarih sahnesinden silmekti. Millî Mücadele yılları incelendiğinde ulusumuzun elinde bulunan en güçlü varlık millî birlik ve beraberlikti.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yönelik ilk tehdit Türkiye ile İngiltere arasında Musul konusunda yaşandı. Musul, Lozan Barış Antlaşması ile bir karara bağlanamamış konulardandır. Musul petrol bakımından zengin rezervlere sahip bir bölge olduğu için İngiltere tarafından bırakılmak istenmiyordu. Türkiye de Musul'dan vazgeçmiş değildi.

İngiltere, Türkiye'yi iç ve dış platformlarda zor duruma düşürerek Musul'u tamamen Türkiye'den ayırabilmek için ülke içindeki hainlerle iş birliği yaptı. Doğu illerimizde etkili olan Şeyh Sait isyanı genç cumhuriyete yöneltilmiş ilk tehditlerden sayılmaktadır.

Genç Türkiye için bir diğer tehdit ise birliğini geç tamamlayan İtalya'nın Akdeniz ve Orta Doğu'daki saldırgan siyaseti nedeniyle yaşandı. Türkiye, bölgesinde yaşanan bu siyasî gerginliği uyguladığı dostane ve işbirlikçi siyaset sayesinde çözmüştür.

Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, genç cumhuriyeti iç ve dış tehditlerden korumak için millî birlik ve beraberliğe büyük önem vermiş, kurmuş olduğu devleti gençlere emanet etmiştir. Atatürk, uluslararası barışa büyük önem verir, hiçbir ülkenin başka bir ülkenin iç işlerine karışmasına izin vermezdi.

1920'lerden 1937'a kadar, Anadolu'da küçüklü büyüklü 27 isyan hareketi gerçekleştirilmiştir. Bu isyanlarda ülkenin bütünlüğünü ve milletin bölünmezliğini bozmak esas amaçtır.

Türkiye Cumhuriyet Devletine yönetilen bir diğer tehditte PKK terör örgütünün yürütmüş olduğu kanlı faaliyetlerdir. Bu örgüt dış güçlerin kuvvetinden beslenerek özellikle doğu ve güneydoğu yörelerimizde bölücü faaliyetlerini yürütmüştür. Yıllarca süren PKK terörü yüzünden otuz binin üzerinde vatandaşımız şehit olmuştur ancak ülkemizin kararlı ve cesaretli hamleleri ile günümüzde PKK bitme noktasına gelmiştir.



Görsel 5.3 Millî Birlik ve Beraberlik

15 Temmuz 2016 tarihinde ordu içerisinde örgütlenmiş olan FETÖ, savaş uçakları, helikopter ve tanklarla kanlı ve çılgın yeni bir darbe girişiminde bulunmuştur. Sokakta darbeye karşı çıkan vatandaşların üzerine tankları sürmüştür. Ankara ve İstanbul'da, Cumhurbaşkanlığı, parlamento, emniyet ve kamu binaları ile darbeye karşı çıkan insanları savaş uçaklarıyla bombalayan FETÖ, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a da suikast girişiminde bulunmuştur. Darbe girişimi halkın ve devletin diğer unsurlarının karşı koymasıyla başarısız olmuştur. Darbe girişimi sırasında 173 sivil, 62 polis ve 5 asker hayatını kaybetmiştir. Darbecilerin saldırısında ayrıca 1491 kişi

de yaralanmıştır. Darbe girişimi başarılı olsaydı, binlerce masum insan hayatını kaybetmiş, demokrasi ve özgürlükler ortadan kaldırılmış ve Fethullah Gülen'in sapkın dinî görüşleri ekseninde askerî bir diktatörlük kurulmuş olacaktı. Bu çağ dışı darbe girişimine farklı düşünceden toplumun bütün kesimleri; siyasal partiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları, medya ve iş dünyası şiddetle karşı koymuşlardır. Gelinen noktada kanlı darbe girişimi bastırılmış, devlet kurumları olağan işleyişine dönmüştür.

**Genel Ağ'dan alınmıştır.**

### ÖZET

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik ve çağdaş temeller üzerine oturan bir devlet olması için birçok yenilik yapmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün de girişimleriyle Cumhuriyet Halk Partisi kuruldu. Bu parti yıllarca tek başına ülkeyi yönetti. Mustafa Kemal, iktidar partisinin ülkeyi daha iyi yönetmesi ve iktidarın kontrol edilebilmesi için yeni bir siyasî partinin kurulmasını istedi. Atatürk, yaşadığı dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisinde farklı siyasî fikirleri savunan partilerin olmasını çok istedi bu amaçla da iki kez çok partili siyasî hayat girişimde bulunuldu. Bu girişimlerde bazı cumhuriyet karşıtlarının yeni kurulan partilerin etrafında toplanarak zararlı faaliyetlerde bulunması nedeniyle bu partiler kapatılmıştı.

Cumhuriyet Halk Fırkasının kurulmasından kısa bir süre sonra Meclis için yeni bir grup oluştu. Bu grubun içinde: Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Refet Bele, Rauf Bey(Orbay) ve Adnan Bey (Adivar) gibi kişiler yer alıyordu. Bu grup 17 Kasım 1924'te başkanlığını Kâzım Karabekir'in yaptığı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular. Bu parti cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi oldu. Bu parti ekonomide liberal modeli (ekonomide serbest girişim) savundu. İnkılapların hızlı bir şekilde değil de zamana yayılarak yapılması gerektiğini savundular.

Ülkenin daha iyi yönetilmesini isteyen Mustafa Kemal, yakın arkadaşı Fethi Bey' den yeni bir siyasî parti kurmasını istedi. Fethi Bey'de bir grup milletvekili ile Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdu (12 Ağustos 1930). Muhalefet partisinin kurulmasından kısa bir süre sonra iktidar partisi ile mücadele yaşanmaya başladı. Yeni partinin bazı üyeleri Mustafa Kemal'i muhalefet diye tanımlamaya başladılar. Bazı cumhuriyet karşıtlarının da parti içinde huzursuzluk çıkarması üzerine Fethi Bey, 17 Kasım 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkasını kapatma kararı aldı.

16 Haziran 1926 'da İzmir'e gitmek üzere seyahatte bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşaya bazı cumhuriyet karşıtlarınca suikast yapılmak istendi. Bu suikastın önceden haber alınması üzerine hainler emellerine ulaşmadan yakalanmışlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında genç cumhuriyete yönelik ilk tehdit Musul meselesi yüzünden İngiltere'den gelmiştir. Daha sonraki yıllarda ise İtalya ve Almanya'nın saldırgan tutumları Türkiye'yi bölgesinde huzursuz etmiştir. 1980 sonrasında ise ülkemiz, PKK terör örgütü ile uğraşmıştır. 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirilmek istenen darbe girişimi ise ülkemizin bağımsızlığına ve egemenliğine düzenlenen hain bir girişim olarak tarihe geçmiştir.

## 5. ÜNİTE

### ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. I. Büyük Millet Meclisinin açılması
- II. Saltanatın kaldırılması
- III. Cumhuriyetin ilan edilmesi
- IV. Halifeliğin kaldırılması

**Yukarıdakilerden hangileri millî iradeyi hâkim kılmayı amaçlayan yeniliklerdendir?**

- A) I ve II                                      B) II ve III  
C) I, II ve IV                                 D) I, II, III ve IV

2. 1950 yılına kadar Türkiye’de ülkeyi tek başına yöneten siyasî parti aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cumhuriyet Halk Partisi  
B) Demokrat Parti  
C) Millî Kalkınma Partisi  
D) Serbest Cumhuriyet Fırkası

3. Halk Fırkasının kurulmasından kısa bir süre sonra Meclis için yeni bir grup oluştu. Bu grubun içinde: Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebe-soy), Refet Bele, Rauf Bey (Orbay) ve Adnan Bey (Adivar) gibi kişiler yer alıyordu. Bu grup 17 Kasım 1924’te başkanlığını Kâzım Karabekir’in yaptığı ..... kurdular. Bu parti cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi oldu. Bu parti ekonomide liberal model (ekonomide serbest girişim) savundu.

**Yukarıda boş bırakılan yere hangi partinin adı yazılmalıdır?**

- A) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını  
B) Cumhuriyet Halk Partisini  
C) Demokrat Partiyi  
D) Serbest Cumhuriyet Fırkasını

4. Ülke içinde ve dışında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni bazı zararlara uğrattı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının bazı yöneticileri bu isyana destek verdikleri gerekçesiyle 3 Haziran 1925’te parti kapatıldı. Böylece cumhuriyet tarihinin ilk çok partili hayata geçiş denemesi başarısızlıkla sonuçlanmış oldu ve ülkenin henüz çok partili hayata geçiş için yeterince hazır olmadığı anlaşıldı. Bu olaylar sonrası isyana katılan bazı gruplar ve kişiler mahkemelerce gerekli cezalara çarptırıldı.

**Yukarıda anlatılan olumsuz duruma neden olan gelişme hangi seçenekte verilmiştir?**

- A) Anzavur İsyanı                         B) Şeyh Said İsyanı  
C) Menemen Olayı                        D) Yozgat İsyanı

5. 12 Ağustos 1930’da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İsmet İnönü                             B) Fethi Okyar  
C) Refet Bele                                D) Kazım Karabekir

6. Anadolu Ajansına bir demeç veren Gazi Mustafa Kemal Atatürk, demecinin sonunda halkına olan güvenini şöyle dile getiriyordu: “Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır...”

**Mustafa Kemal Atatürk yukarıdaki sözünü hangi olay sonrası söylemiştir?**

- A) Menemen Olayı  
B) Hatay Olayı  
C) İzmir Suikastı  
D) Şeyh Said İsyanı



## 5. Ünite: Demokratikleşme Çabaları

7. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti Devletine yönelik ilk tehdit Türkiye ile ..... arasında Musul konusunda yaşandı. Musul, Lozan Barış Antlaşması ile bir karara bağlanamamış konulardandır. Musul petrol bakımından zengin rezervlere sahip bir bölge olduğu için ..... tarafından bırakılmak istenmiyordu.

**Verilen boşluklara aşağıdaki ülkelerden hangisi yazılmalıdır?**

- A) Rusya  
B) İtalya  
C) Fransa  
D) İngiltere

8. Aşağıdaki siyasî partilerden hangisi Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde kurulmamıştır?

- A) Demokrat Parti  
B) Cumhuriyet Halk Partisi  
C) Serbest Cumhuriyet Fırkası  
D) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

9. "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın."

**Mehmet Akif Ersoy yukarıdaki sözünü hangi savaş sonrası söylemiştir?**

- A) I. Dünya Savaşı  
B) Kurtuluş Savaşı  
C) II. Dünya Savaşı  
D) Kıbrıs Savaşı

10. Cumhuriyetin ilk yıllarında Akdeniz'de ve Orta Doğu'da saldırgan tutumları ile bölge barışını tehdit eden ülke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İtalya  
B) Fransa  
C) İngiltere  
D) Yunanistan

HAYAT BOYU ÖĞRENME

11. I. Mevcut iktidar partisinin yanlışlarının eleştirilebilmesi için  
II. Ülke sorunlarının TBMM'ye tarafsız bir şekilde taşınabilmesi için  
III. Meclis'te Demokratik bir yapının oluşabilmesi için istemiştir

**Mustafa Kemal Atatürk, Mecliste çok partili siyasî yapının olmasını; yukarıdaki ifadelerden hangileri nedeniyle istemiştir?**

- A) Yalnız I  
B) Yalnız II  
C) I ve II  
D) I, II ve III

# 6. ÜNİTE

## ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI



### KONULAR

1. TÜRK DIŞ POLİTİKASININ İLKELERİ VE TEMEL AMAÇLARI
2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI
3. HATAY'IN ANA VATANA KATILMASI

### ANAHTAR KAVRAMLAR

- Millî menfaat
- Millî çıkar
- Kamuoyu

# TÜRK DIŞ POLİTİKASININ İLKELERİ VE TEMEL AMAÇLARI



### DÜŞÜNELİM

Tam bağımsızlık ifadesinden ne anlıyorsunuz?

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dış politikasına büyük önen veren Atatürk, dış politika esaslarımızı millî değerler üzerine oturtmak için çok çalışmıştır. Atatürk, dış ilişkilerde devletlerin birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı duymalarını çok önemserdi. Hiçbir milletin toprağında bizim gözümüzün olmadığını söyler, başkalarının da bizim topraklarımız üzerinde söz söylemesine asla müsaade etmezdi. Atatürk, dış politikada tüm devletlerle iyi ilişkiler kurmaya özen gösterirdi. Millî Mücadele yıllarında bağımsızlığımıza göz dikmiş devletlerle bile cumhuriyet sonrası iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Atatürk, Türk dış politikasını bazı esaslara dayandırmıştır.

### Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Temel İlke ve Esasları Şöyledir:

**Tam Bağımsızlık:** Bir devletin, iç ve dış işlerine başka devletleri karıştırmayacak durumda olmasıdır. Bağımsız devletler, toprak bütünlüğüne sahip, kendi kendini serbestçe idare eden, başka devletler karşısında eşit hakları ve yetkileri bulunan devletlerdir. Tam bir bağımsızlık için o devletin iç ve dış işlerinde tam egemen olması gerekir. Buna karşılık dış işlerinde egemen olmayan, iç işlerinde egemen olan yarı bağımsız devletler de vardır. Bu bakımdan bağımsızlık hali, bir devlet için, egemenlik kavramı ile eşdeğerli bir anlam taşır. Lozan Barış Antlaşmasıyla kapitülasyonların ve Duyun-u Umumiye Teşkilatının kaldırılması genç cumhuriyetin her alanda tam bağımsız olmak istediğinin kanıtıdır. Şu sözler Atatürk'ün bağımsızlığa verdiği önemi gösterir:

*“Ben yaşamak için kesinlikle bağımsız bir ulusun evladı kalmalıyım.”, “Bağımsızlık, özgürlük benim karakterimdir.”*

**Gerçekçilik:** Gerçeği aramak, gerçeğe yönelmek, gerçeği konuşmak Atatürk'ün yöntemi idi. Onun, *“Biz daima gerçek arayan ve onu buldukça, bulduğumuza inandıkça ifadeye cüret gösteren adamlar olmalıyız!”* sözü, bu yöntemi yansıtır. Bu bakımdan Atatürkçülük akla değer verir, olaylara bilim gözüyle bakar, gerçeği kavramaya çalışır. Hayal gücü ile sorunlara yaklaşmak, önyargılarla hareket etmek, Atatürkçü düşünce ile bağdaşmaz.

**Akılcılık:** Sorunlara akılcı görüşle yaklaşım, Atatürkçülüğün diğer bir ilkesidir. Atatürkçülüğün bütün ilkeleri temelde akılcılık, bilicilik ve gerçekçilikten kaynaklanmaktadır; diğer bir ifade ile bu ilkelerin hepsinin özünde akılcılık, bilimsellik ve gerçekçilik yer almaktadır. Çünkü bu ilkeler, hayalden, teoriden değil, doğrudan doğruya yaşamdan doğmuş ilkelere aittir. Atatürk, Türk dış siyasetini takip ederken her zaman aklın ve bilimin yolunu izlemiştir. 1939 yılında Hatay'ın anavatana katılması da dış siyasette izlenen akılcı politikanın bir sonucudur.

**Mütekabiliyet:** Türk dış politikası barışçı ve insancıl ilişkiler üzerine oturtulmuştur. Diğer devletlerle iş birliğine her zaman önem verilmiştir. Türkiye ile iyi ilişkiler kuran ülkelerle sıcak ilişkiler kurulmuştur. Ülkemize karşı düşmanca tavır sergileyen ülkelere karşı ise gerekli her türlü önlem alınmıştır.

**Millî Menfaatleri Esas Alma:** Atatürk dış politikasında her zaman millî menfaatler ön planda tutulmuştur. Ülkeye zarar verecek her türlü dış ve iç faaliyetlerden uzak durulmuştur.

**Barış:** Atatürk dönemi dış politikasının bir başka özelliği barışı esas almasıdır. Bunun en güzel örneği Milli Mücadele yıllarında verilmiştir. Savaş ortamı içerisinde bile görüşmeler yoluyla barışın sağlanması için her türlü çaba sürdürülmüştür. Bir asker olarak savaşın ne demek olduğunu en iyi bilen kişi olarak Mustafa Kemal Paşa; *“Ben harpçi olamam. Çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim.”* demiştir. Atatürk’ün barışçılığı yine kendisinin söylediği *“Yurtta Sulh Cihanda Sulh”* sözünde ifadesini bulacaktır ki, bu Türk dış politikasının temel yaklaşımı olacaktır. Ancak bu temel yaklaşıma uygun olarak bölgesinde barışı korumada üzerine düşeni gerçekleştiren genç cumhuriyet, teslimiyetçi ve pasifist bir politika da izlememiştir. Yani barış içinde yaşamak için gerekli hazırlıkları yapmak, gerekirse barış için savaşa hazır olmak kararlılığıyla hareket edilmiştir.

### Türk ve Dünya Kamuoyunu Dikkate Alma:



Görsel 6.1 Atatürk bir vatandaşı dinlerken

Atatürk, Millî Mücadele yıllarının daha hazırlık döneminde halkın desteğini alarak mücadeleye başlamıştır. Bu yıllarda haklı davamızı dünya ya doğru anlatabilmek için gazete kurmuştur. Atatürk, Millî Mücadele sonrası sık sık yurt içi gezilerine çıkarak halkla iç içe olmuş bu sayede hem halkın sorunlarını dinlemiş hem de yapılan inkılapları doğrudan halka kendisi anlatmıştır. Atatürk, dünya da yaşanan kültür, sanat, spor ve teknoloji alanındaki gelişmeleri yakından takip etmiştir.

Atatürk olaylar karşısında mantıklı ve uygulanabilir kararlar veren ileri görüşlü bir liderdir. Şimdi de Atatürk’ün ileri görüşlülüğünü daha yakından inceleyelim.

Atatürk, ileri görüşlülüğü ile durumu önceden tespit eden ve değerlendiren bir liderdi. Olaylara gerçekçi yaklaşır, üstün sezgi gücü sayesinde çok doğru tahminler yapardı. Örneğin; daha Birinci Dünya Savaşı’nın başlarında Osmanlı Devleti’nin felâkete doğru sürüklendiğini teşhis etmişti. Yine II. Dünya Savaşı’nın çıkacağını önceden tahmin etmişti. O’nun özellikle 1933 yılında SSCB’nin gelecekteki durumu hakkında yaptığı tespitlerin hepsi doğru çıkmıştır. Atatürk, 1933 yılında yaptığı bir konuşmada; SSCB’nin günün birinde parçalanabileceğini belirtmişti. Böyle bir durum karşısında orada yaşayan Türklerle sahip çıkmaya hazır olmamızı istemişti. Atatürk’ün aynı konuşmasında söylediği *“... Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların (Dış Türklerin) bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli...”* sözlerinin doğruluğu bu gün herkes tarafından kabul edilmiştir.

### ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI



#### DÜŞÜNELİM

Dış politikada millî menfaatleri ön planda tutmak ne anlama gelir?

Lozan Barış Antlaşması, Türk milletinin bağımsızlığını ve kahramanlığını dosta düşmana kabul ettirdiği ulusal bir başarıdır. Türk Hükümeti Lozan'da tüm istediklerini yapmasa da bağımsızlığını uluslararası platformda herkese kabul ettirmiştir.

Lozan Barış Antlaşması, Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. Çünkü Batılı devletlerle yeni Türk devleti arasındaki bütün ilişkiler, bu antlaşma ile yeniden düzenlenmiştir. Bu antlaşma ile Türk Devleti'nin, uluslararası alanda bütün devletlerle eşit, onurlu bir varlık olduğu tanınmış ve kabul edilmiştir.

Türk milleti Misakımillî sınırları içinde bağımsız yaşamak, komşularıyla iyi ilişkiler kurarak varlığını sürdürmek amacındadır. Büyük önder Mustafa Kemal Atatürk, dünya devletleriyle barış ve huzur içinde yaşamayı gaye edinmiştir.

*“Millî hudutlar içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı devam ettirmek, millet ve memleket gerçek saadet ve ümrânına çalışmak.”; “ Medeni cihandan medeni ve insani muameleye ve karşılıklı dostluğa intizar etmek.”*

Atatürk'ün bu sözlerinden de anlaşılacağı gibi Türk Devleti'nin iç ve dış siyaseti tamamen yapıcı ve barışçı bir fikre dayanıyordu. Bu fikir sonraları “Yurtta barış, cihanda barış.” özdeyişiyle ifade edilmiştir. Atatürk'ün “Yurtta barış, cihanda barış.” sözü Türk dış politikasına yön vermektedir.



**Görsel 6.2** Atatürk yabancı devlet adamlarıyla görüşmeye önem verirdi.

Atatürk, tarih bilgisinin diplomasideki önemini bildiğinden bu alanda çok okur ve gerekli dersleri çıkarırdı. Geleceğe yönelik plan ve programları da bu bilgi ve birikimleri doğrultusunda yapardı. Atatürk ülkeler arasında diyaloga açık, güvene dayalı ilişkilerin kurulmasına özen göstermiştir. Güçlü ve dinamik kişiliğinin sonucu aktif bir dış politika izlemiştir. Bu politikanın amacı Türkiye'nin bağımsızlığının özenle korunmasına yöneliktir. Lozan Barış Antlaşmasının öngördüğü dengenin korunması, yeni Türk Devleti'nin hedeflerinden biri oldu.

Atatürk, millî dış politikada Türkiye'nin güvenliğini ve milletin çıkarlarını korumayı

amaçlamıştır. Bu politika aynı zamanda hiçbir milletin aleyhinde olmayan bir anlayışı öngörmektedir. Atatürk'ün düşüncede millî dış politika politikanın başlıca ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

- a. Bağımsızlığı her şeyin üstünde tutmak,
- b. Gerçekçilik ve barışı esas almak,
- c. Türkiye'nin millî çıkarlarını esas almak,
- ç. Milletler arası ilişkilerde eşitliğe dayanan karşılıklı ilişkiler, dostluklar ve ittifaklar kurmak,
- d. Millî dış politikayı yürütürken daima iç kamuoyunu dikkate almak, aynı zamanda dünya konjonktürünü göz önünde bulundurmak,
- e. Başka devletlerin iç politika ve yönetim sistemlerinden etkilenmemek,
- f. Dış politikada, diplomaside bilim ve teknolojiyi yol gösterici olarak kullanmak,
- g. Yurtta ve dünyada barışa önem vermek.

Yukarıda esasları verilen Türk dış politikası Atatürk'ün sağlığında titizlikle uygulanmıştır. Temel niteliği gerçekçilik olan Türk dış politikasında Türkiye'nin çıkarlarından ödün verilmemiştir. Dünyada gelişen olaylar da dikkate alınarak Irak sınırı belirlenmiş, Boğazlar sorunu çözümlenmiş, komşu ülkelerle paktlar imzalanmıştır. Türkiye dünya barışında ve diplomasisinde söz sahibi olabilmek için Milletler Cemiyetine katılmıştır.

## LOZAN'DAN KALANLAR

Lozan Barış Antlaşması ile Misakımillî büyük ölçüde gerçekleştirilmişti. Bununla birlikte Musul sorununun çözülmesi ile Irak sınırının belirlenmesi konferans sonrasında Türkiye ve İngiltere arasında yapılacak görüşmelere bırakılmıştı. Batı Trakya'nın Yunanistan'da kalmasına engel olunamamıştı. Ancak ne kadar zor şartlar altında diplomatik bir savaş verildiği düşünülecek olursa Lozan Barış Antlaşmasının Türkiye için bir zafer sayılması gerekir.

Lozan Barış Antlaşması ile çözülemeyen sorunlardan biri de yabancı okullar sorunu idi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yabancı okullar hiçbir kayıt ve kontrol altında değildi. Lozan Barış Antlaşması ile bu okulların bazı koşullarla Türkiye'de çalışmalarına izin verilmişti. Cumhuriyet Döneminde yabancı okullara tanınan ayrıcalıklar ortadan kaldırıldı. Yabancı okullarda Türkçe öğretim yapılması, Türkiye aleyhine yayınlar olmaması ve bu okulların Millî Eğitim Bakanlığına bağlı müfettişlerce teftiş edilmesi şartı konuldu. Bu şartlara itiraz eden yabancı okullar kapandı ve ülkede eğitim birliği sağlanmış oldu.

Türkiye, Lozan Barış Konferansı'nda Musul'un Misakımillî sınırlar içinde olduğunu belirterek kendisine bırakılmasını istemişti. İngilizler ise Musul'un Irak Hükümetine ait olduğunu ileri sürdü. Bu sorun, Türkiye ile İngiltere'yi ilgilendirdiği için antlaşmadan sonra çözülmesi uygun görüldü.

## 6. Ünite: Atatürk Dönemi ve Türk Dış Politikası

1924'te İngilizlerle İstanbul'da görüşmeler başladı fakat bir sonuca ulaşılamadı. Bunun üzerine konu Milletler Cemiyeti Konseyine bırakıldı. Konseyin de bir karar verememesi üzerine Lahey Adalet Divanına gidildi. Nihayet İngilizlerle 5 Haziran 1926'da Ankara'da bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre Irak ile olan bugünkü sınırlar tespit edildi. Musul, Irak Hükümetine bırakıldı. Irak'a ait petrol vergi gelirlerinin %10'unun 25 yıl süreyle Türkiye'ye verilmesi kararlaştırıldı.

Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye ile Yunanistan arasındaki azınlıklar meselesinin mübadele (değiş-tokuş) yoluyla halledilmesi kararlaştırılmıştı. İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler, anlaşma gereği mübadelenin dışında kalacaktı. Bu bağlamda Anadolu'da ve Doğu Trakya'daki Rumlar Yunanistan'a, Yunanistan'daki Türklerin 400 bin kadarı da Türkiye'ye nakledildi.

Lozan Barış Antlaşması, yeni Türk Devleti için siyasi bir zafer olmasına rağmen çözümlenmesi gereken bazı sorunlar da ortaya çıkardı. Antlaşmaya göre Boğazlar, Türkiye Cumhuriyetinin egemenliğinden ayrılıyor ve askersiz bir bölge olarak kabul ediliyordu. Barış ve savaş zamanlarında ticaret ve savaş gemilerinin Boğazlardan geçmesi serbest bırakılıyordu. Ayrıca Boğazların yönetimi başkanlığını Türkiye'nin yaptığı, İngiltere, Japonya, Fransa ve İtalya'dan oluşan uluslararası bir komisyona bırakılmıştı.

Boğazlar ili ilgili antlaşma maddeleri 1936 yılına kadar yürürlükte kaldı, II. Dünya Savaşı öncesinde Avrupada birçok siyasi değişiklikler oldu. Boğazların korunmasını üstlenen devletlerden İtalya, Habeşistan'a saldırdı. Japonya, Milletler Cemiyetinden çekildi. Avrupada yeniden savaş rüzgârları esmeye başladı.

Avrupalı devletlerin silahlanmaya başladıklarını gören Atatürk, Boğazlar sorununu kesin olarak çözmeye karar verdi. Türkiye, Millet Cemiyetine başvurarak Lozan Antlaşmasındaki Boğazlara ait hükümlerin değiştirilmesini istedi. Bunun üzerine İsviçre'de Montreaux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi imzalandı (20 Temmuz 1936). Bu sözleşmeye göre;

1. Boğazlar kayıtsız şartsız Türk egemenliğine bırakıldı.
2. Türkiye Boğazlar çevresinde, istediği kadar asker bulundurabilecekti.
3. Savaş zamanında Boğazlardan geçişlere bazı sınırlamalar getirildi.
4. Barış zamanında ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.

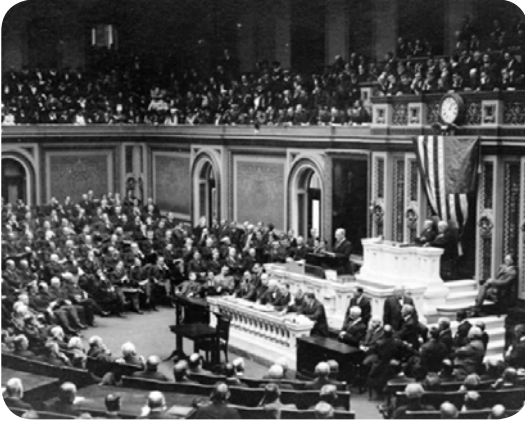
Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Boğazlar üzerinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kesin egemenliğinin kurulmasını sağlamıştır.

Atatürk, Boğazların Türk egemenliğine geçmesini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Tarihte birçok defa tartışma ve tutku sebebi olan Boğazlar, artık tam anlamı ile Türk egemenliği altında, yalnız ticaret ve dostluk ilişkilerinin ulaşım yolu hâline girmiştir.”*

Lozan Barış Görüşmelerinde Türk Hükûmetini zorlayan önemli konuların başında dış borçlar geliyordu. Dış borçlar Osmanlı Devletinden kalma borçlardı. Osmanlı Devleti ilk kez 1854 yılında Rusya ile yaptığı Kırım Savaş'ında dış borç almıştı. Bu dış borç ülke için faydalı ve ekonomik işlerde kullanılmadığı için kısa sürede bitmiş ve geri ödenememişti. Alacaklı ülkeler Osmanlıdan borçlarını tahsil edebilmek için 1881'de Duyun-u Umûmiye adlı bir teşkilat kurarak Osmanlının pek çok gelirine el koymuşlardı. I. Dünya Savaşı da Osmanlı Devletinin dış borçlarının iyice çoğalmasına neden olmuştur.

Tüm bu dış borçlar Lozan Görüşmelerinde toplanarak Türk temsilcilerinin önüne konulmuştur. Türk Hükûmeti dış borçları ödemeyi kabul etmişti. Ancak bu borçların tamamının ve nasıl ödeneceğinin konularında sert tartışmalar çıkmıştır. Türk Hükûmeti Osmanlıdan kalan tüm borçların sadece Türk Hükûmetine yüklenmesine karşı çıkararak bu borçların Osmanlıdan ayrılan diğer devletlere de paylaştırılmasını istemiştir. Uzun tartışmalar sonunda Osmanlıdan kalan dış borçlar Türkiye, İtalya, Bulgaristan, Yugoslavya, Irak, Arnavutluk, Yunanistan Yemen, Suriye- Lübnan ve Filistin devletlerine yirmi yıl içinde ödenmek şartıyla gelir durumlarına göre paylaştırılmıştır. Türkiye bu borç paylaşımını sonucunda en fazla borcu üstlenen ülke olsa da tüm borçlarını 1954 yılında ödemiştir.

### Milletler Cemiyetine Giriş (18 Temmuz 1932)



Görsel 6.3 Milletler Cemiyeti toplantısı

Milletler Cemiyeti I. Dünya Savaşının galip devletlerince kurulmuş bir örgüttür. 1920 yılında kurulan bu örgüt I. Dünya Savaşının meydana getirdiği büyük yıkımın bir daha oluşmaması için kurulmuştur. Atatürk bölge ve dünya barışına katkıda bulunmak için her türlü çabayı göstermiştir. Bu çabaları sırasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milletin çıkarlarını daima gözetmiştir.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonraki süreçte yapılan yeniliklerle Türk milleti ve devleti çağdaş bir kimlik kazandı.

Türkiye uluslararası ilişkilerde izlediği siyasetle bölgesinde barışçı ve güvenilir bir devlet haline geldi. Bu durum Batılı devletlerin Türkiye'ye karşı tutumlarını değiştirmelerine neden oldu. Bu dönemde komşu olan ve olmayan devletlerle dostluk ve ticaret antlaşmaları imzalandı.

Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlamak için yaptığı çalışmaların yanında dünya barışını korumak ve geliştirmek için gösterdiği gayret dünya devletlerinin Türkiye'ye olumlu yaklaşımlarına neden oldu. Dünya barışının korunmasında gösterdiği gayreti gören Milletler Cemiyeti, 1932'de Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini cemiyete resmen davet etti. Türkiye 18 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyetine üye oldu.



## 6. Ünite: Atatürk Dönemi ve Türk Dış Politikası

Atatürk, bir konuşmasında dünya milletlerinin barışa olan ihtiyacını şöyle açıklar: “Dünya ve dünya milletleri arasında sükûn ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendisi için ne yaparsa yapın huzurdan mahrumdur.”

### Balkan Antantı (9 Şubat 1934)

Dünya devletleri arasında barışın sağlanması amacıyla gösterilen çabalar çoğu zaman yeterli olmadı. Devletlerarasında imzalanan barış ve güvenlik anlaşmaları sürekli barışı sağlayamadı. Milletler Cemiyetinin bu alandaki çalışmaları da çatışmaları önleyemedi. Özellikle Avrupalı devletlerarasında Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra silahlanma yarışı başladı.



Görsel 6.4 Balkan Antantı'nı imzalayan devletler haritası

Almanya ile İtalya'nın Balkanlar ve Orta Doğu'ya yönelik izlediği yayılcı politikalar Balkan devletlerini endişelendirdi. Bu durum Balkan devletleri arasında bir güç birliğinin oluşmasına zemin hazırladı. Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya arasında devam eden görüşmeler sonucunda Balkan Antantı imzalandı (9 Şubat 1934). Balkan Antantına üye devletler birbirlerinin sınırlarını tanımayı ve bölgedeki mevcut durumu değiştirmek isteyen devletlere karşı birlikte önlem almayı kabul ettiler. Türkiye bu antant ile hem bölgenin huzurunun korunmasına katkı sağlamış hem de Batı sınırlarını korumuştur.

### Sadabat Paktı (8 Temmuz 1937)

Balkan Antantı ile Batı sınırlarını güvence altına alan Türkiye, diğer komşu devletlerle de iyi ilişkiler kurmaya çalıştı. İtalya'nın 1935'te Habeşistan'a saldırması ile Ortadoğu'da güvenlik krizi yaşandı. Bu durumdan rahatsız olan Türkiye, bölge devletleriyle güvenlik işbirliği içine girme ihtiyacı duydu.

Tahran'da bir araya gelen Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Sadabat Paktı imzalandı (8 Temmuz 1937). Sadabat Paktı hem dostluk hem de iş birliği maddeleri içeriyordu. Pakta imza atan devletler birbirlerinin sınırlarına saygı göstermeyi ve birbirlerinin iç işlerine müdahale etmemeyi taahhüt ediyorlardı. Türkiye bölgesinde barışçı siyaset yapan, bölgesinin huzuru için çalışmalara liderlik yapan örnek bir yönetim olarak bu yıllarda tüm devletlere model olmuştur.

## HATAY'IN ANA VATANA KATILMASI (1939)



## DÜŞÜNELİM

Atatürk, Hatay'ın ana vatana katılmasına neden büyük önem vermiştir?

Bariş yoluyla kazanılan siyasi zaferlerden biri de Hatay'ın ana vatana katılmasıdır. Ankara Antlaşması ile Fransızlara bırakılan Hatay'da özerk bir yönetim kurulacak ve Fransa buradaki Türklerin haklarını koruyacaktı. Fakat Fransızlar, antlaşmanın bu koşullarına uymadılar. Özellikle Hatay'da Türk kültürünü yok etmeye çalıştılar. Oysaki Hatay'ın çoğunluğu Türk'tü ve Türkçe resmî dil olarak kalacaktı.

Hatay'ın ana vatana katılmasına çok önem veren Atatürk “*Kırk asırlık Türk yurdu yabancı elinde kalmaz.*” sözüyle bu bölgenin Türkiye'ye katılması için gereken çabayı göstereceğini vurguladı. Atatürk bu sözlerini 1938 yılında güney illerine gerçekleştirdiği bir gezi ile destekledi. Atatürk hasta olmasına rağmen saatlerce ayakta ordunun geçit törenini izledi. Bu konuda ne kadar kararlı olduğunu tüm dünyaya gösterdi.

1936 yılında Fransa, mandası altında olan Suriye'nin bağımsızlığını tanıyıp Hatay'ı da bu devletin egemenliğine bıraktı. Bu durum karşısında Türkiye de Milletler Cemiyetine başvurarak Hatay'ın geleceğine Hatay'da oturanların karar vermesini istedi. Öneri kabul edilerek Fransa ile Türkiye arasında görüşmeler başladı. Sonunda Hatay'da bağımsız bir Türk devletinin kurulması konusunda anlaşmaya varıldı. Bir anayasa hazırlanarak seçimler yapıldı ve Bağımsız Hatay Devleti kuruldu (2 Eylül 1938). Bu tarihten sonra Türkiye ile Fransa arasındaki görüşmeler devam etti ve sonunda Hatay'ın Türkiye'ye bağlanması kabul edildi.



Görsel 6.5 Hatay'ın Türkiye'ye katılması

Bunun üzerine Hatay Millet Meclisi Türkiye ile birleşme kararı aldı (23 Haziran 1939).7 Temmuz 1939'da da Hatay Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir ili hâline geldi. Hatay'ın Türkiye'ye katılması Atatürk'ün dış politikadaki büyük başarısının bir göstergesidir.

Atatürk, Hatay'ın anavatana katıldığını çok istemesine rağmen görememiştir. Hatay'ın

Türk yurduna katılışı Millî Mücadelenin yol göstericisi niteliğinde olan Misakımillî'nin son zaferidir.

### ÖZET

Atatürk' e göre dış politika esaslarımızı millî değerler üzerine oturtmak çok önemlidir. Atatürk, dış ilişkilerde devletlerin birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı duymalarını çok önemserdi. Hiçbir milletin toprağında bizim gözümüzün olmadığını söyler, başkalarının da bizim topraklarımız üzerinde söz söylemesine asla müsaade etmezdi. Dış politikada tüm devletlerle iyi ilişkiler kurmaya özen gösterirdi. Tam bağımsızlık, gerçekçilik, akılcılık, mütekabiliyet, barış, millî menfaatleri esas alma, Türk ve dünya oyununu dikkate alma gibi esaslar Atatürk dış politikasının temel amaçları arasındadır.

Atatürk, hayatı boyunca okumaya, çalışmaya, güncel gelişmeleri takip etmeye önem verirdi. Atatürk'ün bu özellikleri onun ileri görüşlü bir lider olmasına sağlamıştır. Atatürk'ün ileriye dönük yaptığı birçok tahminin gerçekleşmiş olması da onun ileri görüşlülüğünün bir ispatıdır.

Lozan Barış Antlaşması, Türk milletinin bağımsızlığını ve kahramanlığını dosta düşmana kabul ettirdiği ulusal bir başarıdır. Lozan Barış Antlaşması, Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. Batılı devletlerle yeni Türk devleti arasındaki bütün ilişkiler, bu antlaşma ile yeniden düzenlenmiştir. Bu antlaşma ile Türk Devleti'nin, uluslararası alanda bütün devletlerle eşit, onurlu bir varlık olduğu tanınmış ve kabul edilmiştir. Lozan, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birçok sorununu çözmekle birlikte Boğazlar ve Hatay konularında kalıcı bir çözüm bulamamıştır. Bu konular daha sonra çözüme kavuşturulmuştur.

Türkiye, bölgesinde ve dünyada kalıcı barışın devam etmesi için her türlü çalışmaya dâhil olmuş barışçı bir devlettir. Bu amaçla da Milletler Cemiyeti gibi dünya barışına katkı sağlamayı amaçlayan bir örgüte üye olmuştur. Sadabat Paktı ile Balkan Antantı da bölge barışını temin etmek için oluşturulmuş birliklerdendir.

Hatay konusu Lozan Barış Antlaşması ile çözüme kavuşturulamamıştı. Atatürk, sağlığında Hatay'ın anavatana katılması için çok mücadele etmiş hasta olduğu zamanlarda dahi konu ile yakından ilgilenmişti. Hatay, Atatürk'ün ölümünden sonra 1939 yılında Türkiye'ye katılmıştır.

## 6. ÜNİTE

### ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Türk dış politikası barışçı ve insancıl ilişkiler üzerine oturtulmuştur. Diğer devletlerle iş birliğine her zaman önem verilmiştir. Türkiye ile iyi ilişkiler kuran ülkelerle sıcak ilişkiler kurulmuştur. Ülkemize karşı düşmanca tavır sergileyen ülkelere karşı ise gerekli her türlü önlem alınmıştır.

**Yukarıdaki bilgiler Türk dış politikasının hangi temel ilkesi hakkında bilgi vermektedir?**

- A) Tam bağımsızlık      B) Akılcılık  
C) Mütekabiliyet      D) Barış

2. Bir asker olarak savaşın ne demek olduğunu en iyi bilen kişi olarak Mustafa Kemal Paşa; “Ben harpçi olamam. Çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim.” demiştir. Atatürk’ün barışçılığı yine kendisinin söylediği “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” sözünde ifadesini bulacaktır ki bu Türk dış politikasının temel yaklaşımı olacaktır.

**Yukarıdaki bilgiler Türk dış politikasının hangi temel ilkesi hakkında bilgi vermektedir?**

- A) Barışçılık  
B) Gerçekçilik  
C) Akılcılık  
D) Millî menfaatleri esas alma

3. Milletler Cemiyetiyle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) I. Dünya Savaşı sonrası kurulmuştur.  
B) Türkiye 1940 yılında üye olmuştur.  
C) Cemiyet, 1920 yılında kurulmuştur.  
D) Dünya barışını sağlamayı amaçlar.

4. Aşağıdakilerden hangisi Montrö Boğazlar Sözleşmesi maddelerinden **değildir**?

- A) Boğazlar kayıtsız şartsız Türk egemenliğine bırakıldı.  
B) Türkiye Boğazlar çevresinde, istediği kadar asker bulundurabilecektir.  
C) Savaş zamanında Boğazlardan geçişlere bazı sınırlamalar getirilmeyecektir.  
D) Barış zamanında ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.

5. Balkan Antantı aşağıdaki hangi devletlerin saldırgan siyasetlerine karşı oluşturulmuştur?

- A) ABD- İtalya  
B) İngiltere-Almanya  
C) Rusya- Fransa  
D) İtalya- Almanya

6. Balkan Antantı’na aşağıdaki devletlerden hangisi imza **atmamıştır**?

- A) Romanya      B) Yugoslavya  
C) İtalya      D) Türkiye

## 6. Ünite: Atatürk Dönemi ve Türk Dış Politikası

7. Sadabat Paktı ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) İran'da imzalanmıştır.
- B) 1937 yılında yürürlüğe girmiştir.
- C) Fransa'nın saldırgan siyasetine karşı kurulmuştur.
- D) Antlaşma hem dostluk hem de ekonomik maddeler içerir.

8. Aşağıdaki devletlerden hangisi Sadabat paktına üye değildir?

- A) Türkiye
- B) Irak
- C) Afganistan
- D) Suriye

9. Lozan Barış Görüşmelerinde Osmanlıdan kalan dış borçlar bazı devletler arasında paylaştırılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi borçların paylaşıldığı bu devletlerden biri değildir?

- A) İtalya
- B) Bulgaristan
- C) Yugoslavya
- D) Japonya

10. Osmanlı Devleti hangi devletle yaptığı savaş sonrası ilk kez dış borç almıştır?

- A) Rusya
- B) Yunanistan
- C) İtalya
- D) Bulgaristan

11. Hatay meselesi hangi devletle Türkiye arasında sorun olmuştur?

- A) Almanya
- B) Fransa
- C) İran
- D) Rusya

12. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk dönemi Türk dış politikasının temel esaslarından biri değildir?

- A) Milletler arası ilişkilerde eşitliğe dayanan karşılıklı ilişkiler, dostluklar ve ittifaklar kurmak
- B) Millî dış politikayı yürütürken iç kamuoyunu dikkate almak
- C) Başka devletlerin iç politika ve yönetimlerine müdahale edici politikalar izlemek
- D) Dış politikada, diplomaside bilim ve teknolojiyi yol gösterici olarak kullanmak

13. Mustafa Kemal Atatürk, Millî Mücadele döneminde Türk halkını ve dünya kamuoyunu doğru bilgilendirebilmek için bazı tedbirler almıştır. Atatürk, Millî Mücadele sonrası sık sık yurt içi gezilerine çıkarak halkla iç içe olmuş bu sayede hem halkın sorunlarını dinlemiş hem de yapılan inkılapları doğrudan halka kendisi anlatmıştır.

Yukarıdaki anlatılanlar Atatürk dış politikasının hangi esasi ile ilişkilendirilebilir?

- A) Akılcılık
- B) Tam bağımsızlık
- C) Millî menfaatleri esas alma
- D) Türk ve dünya kamuoyunu dikkate alma

14. "Erişilemeyecek hayali emeller peşinde milleti uğraştırmamak..." Atatürk'ün bu sözü aşağıdaki hangi kavramla yakın ilişkilidir?

- A) Çalışkanlıkla
- B) Gerçekçilikle
- C) Tarafsızlıkla
- D) Planlılıkla

# 7. ÜNİTE

## ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ VE SONRASI



### KONULAR

1. ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜNÜN YANSIMALARI
2. ATATÜRK'ÜN BIRAKTIĞI ESERLER
3. YAKLAŞAN DÜNYA SAVAŞI
4. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ
5. DEMOKRASİ YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

### ANAHTAR KAVRAMLAR

- Dış Basın
- Egemenlik Hakkı
- Seçim

## ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜNÜN YANSIMALARI

### DÜŞÜNELİM

Atatürk'ün ölümü neden dünya basınında önemsenmiştir?

Atatürk, tarihin yetiştirdiği büyük liderlerden biridir. Atatürk'ün askerî dehası Millî Mücadele'yi kazanmamızda önemli bir rol oynamıştır. O, sadece Türk milletinin değil dünyadaki birçok lider ve halkın da gönlünü fethetmiştir. Atatürk'ün en büyük eseri bizlere emanet ettiği Türkiye Cumhuriyeti devletidir. Atatürk şu sözleriyle cumhuriyete verdiği önemi ifade etmiştir: *“Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza kadar yaşayacaktır.”*

Atatürk, ömrünü milletine adanmış yurdunu ve milletini büyük bir sevgiyle seven bir liderdi. Hayatının son dönemlerinde hastalıktan güçsüz düşmüş olmasına rağmen yurt gezilerine çıkmaktan geri durmamıştır. Doktorlarının ısrarla *“Dinlenmelisin.”* uyarılarına rağmen milleti için çalışmaya devam etmiştir.

1938 yılının Mayıs ayında güney illerine çıktığı gezide iyice hastalandı ve Dolmabahçe Sarayı'nda dinlenmeye çekildi. Doktorların tüm çabasına rağmen Atatürk 10 Kasım 1938 tarihinde saat 9'u beş geçte vefat etti. 16 Kasım günü Atatürk'ün naaşı çok sevdiği halkının ziyaretine açılarak Dolmabahçe Sarayı'nın salonuna konuldu. Atatürk'ün naaşı daha sonra trenle Ankara'ya getirilerek 21 Kasım 1938'te geçici olarak Etnografya Müzesine konuldu. Atatürk'ün kalıcı mezarının yapılması için çalışmalar başlatıldı. Yapılacak anıt mezar için proje yarışması yapıldı. Değerlendirme sonunda Türk mimarlarının *“Anıtkabir”* projesi kabul edilerek inşaat başlandı. 10 Kasım 1953'te Anıtkabir'in yapım aşaması tamamlanarak Atatürk'ün naaşı buraya nakledildi. Atatürk yurdunun her köşesini çok seven bir liderdi. Bunun için de yurdun dört bir yanından getirilen topraklar naaşı olduğu yerdeki özel bölümlere yerleştirildi. Atatürk'ün ölümü yurt içinde ve yurt dışında derin bir üzüntüye neden oldu.



Görsel 7.1 Atatürk'ün ölümü sonrası gazete manşetleri



**Görsel 7.2 / 7.3** Atasına gözyaşı döken Türk halkı ve Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda top arabasıyla taşınması

Atatürk'ün ölüm haberi ile birlikte yurdun üzerine bir hüznün bulutu çöktü. Yurdun dört bir köşesinde yaşayan herkes Atası için gözyaşı döktü. Atatürk'ün ölümü gencinden yaşlısına erkeğinden kadınına tüm halkı yasa boğdu. O günler de yayımlanan gazetelerde yer alan manşetler Türk halkının Atasını kaybetmesi sonrası yaşadığı büyük üzüntüyü özetler nitelikteydi.



**Görsel 7.4** Atatürk'ün vefatı sonrası basın

**Atatürk'ün ölümü sonrası yurt içinde bazı şair ve yazarlarca şu sözler söylenmiştir:**

• Onsuz... fakat ona bin kere verdiğimiz bir tek namus sözüyle kaldık: Eserini ve davasını korumak ve yükseltmek. Bizler için hayatın manası varsa, bu yemini yerine getirmek için yaşamaktı.

**A.Rıfki Atay**

• Seni sevmek, saygı göstermek her Türk vatanseverinin millî ödevi ve namus borcudur.

**Celal Bayar**

• Unutulmaz Atatürk'ün büyük hatırası Türk ulusu kadar ebedîdir.

**Mareşal Fevzi Çakmak**

• Ey büyük Türk milleti, Atatürk sana, üzerinde şaşmadan yüzyıllarca yürüyeceğin eserler ve ilkeler bıraktı. O eserlerle ilkeler ışığında çalıştıkça, büyük evladınla kucak kucağa yaşamakta devam edeceksin.

**Yunus Nadi Abalıoğlu**



## 7. Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası

Atatürk, insanlık tarihinin az yetiştirdiği dahi askerlerden biriydi. Millî Mücadele yıllarında göstermiş olduğu kahramanlık ve askerî dehası tüm dünya liderleri tarafından da her zaman takdirle karşılanmıştır. Atatürk'ün liderliğinde Türk halkının gerçekleştirdiği bağımsızlık mücadelesi dünyadaki tüm mazlum milletlere örnek olmuştur. Bu yüzden de Atatürk, tüm dünyanın sevdiği ve takdir ettiği bir liderdir. Atatürk, Millî Mücadele sonrası yaptığı yeniliklerle ve dünya barışı için gösterdiği çabalarla da dünya uluslarınca her zaman beğeni toplamıştır. Şimdi de dünya liderlerinin 10 Kasım 1938 sonrası söylemiş oldukları aşağıdaki sözlerle ulusal gazetelerde çıkan manşetleri okuyalım.

- Atatürk'ün ölümü, yalnız Türk milleti için değil, onun benzerine çok muhtaç olan bütün doğu milletleri için de bir büyük kayıptır.”

### 1938 Suriye, Ekabil Gazetesi

- Atatürk'ün devlet yönetimi ve yaptığı inkılap; yalnız Türkiye'yi değil, bütün dünyayı etkilemiştir.

### 1938 Yani Mihal Metaksas, Yunan Başkanı

- “Atatürk gibi insanlar, bir kuşak için doğmadıkları gibi bir devre için de doğmazlar. Onlar, önderlikleriyle yüzyıllarca milletlerinin tarihinde hüküm sürecek insanlardır.”

### 1938, İran, Tahran Gazetesi

- Atatürk adı kadar, çağdaş hiçbir isim büyük bir saygı telkin edememiştir.

### İngiliz Basını

- Atatürk'ün, ele avuca sığmaz iradesi ve olağanüstü yönetimiyle Türkler ve Türkiye ruh ve cisim olarak tamamen değişmiştir. Türk halkı kuvvetli ve gururlu bir ulus, Türkiye bayındır bir ülke olmuştur. Artık Türkiye, dostluğu aranan bir ülkedir.

### Mısırlı Yazar Aziz Hakkı

- Yeni Türk harflerini öğretmek için şehir şehir dolaştı, herkes onu meydanlarda, bir kara tahtanın başında, yazmak bilmeyenlerin elini kendi eline alarak onlara tebeşirle isimlerini yazdırırken gördü.

### Fransız Basını

- Savaşta Türkiye'yi kurtaran savaştan sonra da Türk milletini yeniden dirilten Atatürk'ün ölümü, yalnız yurdu için değil, Avrupa için de en büyük kayıptır. Her sınıf halkın O'nun ardından döktükleri içten gözyaşları, bu büyük kahramana ve modern Türkiye'nin Atası-na değer bir görünümünden başka bir şey değildir.

### 1938, Winston Churchill, İngiltere Başbakanı

- Benim üzüntüm iki türlüdür: Önce böyle büyük bir adamın kaybindan dolayı bütün dünya gibi üzgünüm. İkinci üzüntüm ise, bu adamla tanışmak hususundaki şiddetli arzumun gerçekleşmesine artık imkân kalmamış olmasıdır.

(Franklin ROOSEVELT, ABD. Başkanı)

## İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi



Görsel 7.5 İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesi ve gazete manşetleri

Mustafa Kemal Atatürk'ün hastalığı ilerlemişti. Büyük lider kasım ayının başlarında komaya girmişti. Bu günlerde yeni cumhurbaşkanının kim olacağı konusunda şiddetli tartışmalar yaşanıyor. 10 Kasım 1938 tarihinde Atatürk'ün vefatı üzerine Meclis başkanı Mustafa Abdülhalik Renda vekâleten cumhurbaşkanı oldu. 11 Kasım'da ise Meclis, yeni cumhurbaşkanını seçmek için olağanüstü toplandı. Yapılan gizli oylamada İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçildi. Seçim sonuçlarının Meclis başkanınca duyurulmasından sonra İsmet İnönü, Meclise gelerek yemin etti. Yeni cumhurbaşkanının seçilmesinden sonra Celal Bayar kabinesi usulen istifasını verdi. İnönü yeni kabineyi kurmakla yine Celal Bayar'ı görevlendirdi. Yeni Celal Bayar kabinesinde önemli iki değişiklik dikkati çekiyordu. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın yerine Dr. Refik

Saydam, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın yerine Şükrü Saraçoğlu getirilmişti. Bu değişiklikler İnönü'nün işaret ve tavsiyeleri ile yapılmıştı.

İsmet İnönü cumhurbaşkanlığı görevini 1950 yılına kadar devam ettirmiştir. 1950 genel seçimlerinden sonra CHP, iktidarı Demokrat Parti'ye bırakırken, İsmet İnönü de 1960 yılına kadar ana muhalefet partisi genel başkanlığı yaptı. 27 Mayıs askerî müdahalesinden sonra Kurucu Meclis üyeliğine seçildi ve 10 Kasım 1961 tarihinde başbakanlığa atandı. 1965 yılında bu görevden ayrıldıktan sonra milletvekili olarak siyasî yaşamını sürdürdü. 1972'de toplanan CHP Kongresi'nde kendi desteklediği grubun Bülent Ecevit'in listesi karşısında yenilgiye uğraması üzerine, genel başkanlık ve milletvekilliğinden istifa etti.

İsmet İnönü, 25 Aralık 1973 tarihinde ölünceye kadar Anayasa gereğince Cumhuriyet Senatosu tabii üyeliği yapmıştır.

### ATATÜRK'ÜN BIRAKTIĞI ESERLER



#### DÜŞÜNELİM

Atatürk'ün bizlere bıraktığı en büyük eser nedir?

Mustafa Kemal Atatürk, çocukluk ve gençlik yıllarından itibaren çevresindeki ve ülke-sindeki sorunlara duyarlı olmuş bir kişidir. Daha ortaokul yıllarında başarılı ve planlı oluşuyla öğretmenlerinin dikkatini çekmiştir. Derslerinde her zaman başarılı olan Mustafa Kemal, yabancı dile de ayrı bir merak duymuştur. Mustafa Kemal'in doğup büyüdüğü Selanik ve Manastır gibi şehirler kültürel ve ekonomik yönden gelişmiş yerlerdi. Bu şehirlerin sosyo-kültürel yapısı Mustafa Kemal'in kişiliği ve fikri hayatı üzerinde doğrudan etkili olmuştur.



Görsel 7.6 Mustafa Kemal çalışırken

Mustafa Kemal, daha çocukluk yıllarından itibaren çok yönlü kişiliğiyle dikkat çekmiştir. Mustafa Kemal askerî bir deha, başarılı bir devlet yöneticisi olarak her dönemde takdir toplamış bir liderdir. Atatürk okumayı çok severdi. Yerli ve yabancı binlerce yazarın eserini defalarca okumuş onlardan notlar çıkarmıştır. Okumuş olduğu bu yerli ve yabancı kitaplar onun ufkunu genişletmiştir. Hayatının her döneminde okumaya önem veren Mustafa Kemal, kendisi de birçok eseri kaleme almıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün yazdığı eserler ise şunlardır:

Nutuk	Takımın Muharebe Talimi	Geometri
Cumali Ordugâhı	Taktik Tatbikat Gezisi 1	Birinci Ta'biye Meselesinin Hâlli
Bölüğün Muharebe Eğitimi	Taktik Meselesinin Çözümü Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler	Ta'lim ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar

**Şimdi de Mustafa Kemal'in yazdığı kitaplardan bazılarını daha yakından tanıyalım.**

### **Bölüğün Muharebe Eğitimi**

“Bölük Muharebe Eğitimi” olarak yayınlanan eser, meskûn yerlerde muharebe, savunma ve taarruz konularını kapsamaktadır. Meskûn yerlerin sınırlayıcı durumlarının muharebeye etkisi, savunma mevziinin seçimi, savunma mevziinin hazırlanması, ateş sahalarının temizlenmesi, ateş taksimi, ateş tutmayan ölü bölgelerin kapatılması ve mevziin işgali gibi savunmanın esasını oluşturan konular işlenmiştir. Ayrıca taarruzda birliğin aldığı tertip ve düzen, ilerleme, ateş üstünlüğü, ihtiyatların kullanılması gibi taarruz harekâtında her zaman karşılaşılabilecek konular ele alınmıştır. Genç Kurmay Onyüzbaşı Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından, Almanca aslından tercüme edilen ve bağlı olduğu ordunun eğitimine katkısı olan bu eserden yeni nesillerin de faydalanabilmeleri için bugünkü Türkçe'ye çevrilmiştir.

### **Cumalı Ordugâhı**

Cumalı Ordugâhı; Makedonya bölgesinde, Köprülü - İştîp yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu ordugâhta, 3. Süvari Tümen Komutanı Tuğgeneral Suphi Paşa'nın komutası altında kurulan bir süvari tugayına eğitim ve manevra yaptırılmıştır. Bu manevraya katılan Mustafa Kemal, “Cumalı Ordugâhı” adlı eserini yazmış; süvari, bölük, alay, tugay eğitim ve manevralarını anlatmıştır.

Mustafa Kemal bir kurmay subay olarak teorik bilgilere önem vermekte, ancak askerî tatbikat ve manevralardan sadece katılanların yararlanmasını yeterli görmemektedir. Bu yüzden, 10 gün süren bu tatbikat sırasında tuttuğu gözlem notlarını, hazırlanan meseleleri ve komutanların yaptıkları eleştirileri yazmış, bol kroki ile küçük bir broşür hâline dönüştürmüştür. 12 Eylül 1909'da tamamladığı bu eseri, Selanik'te 1909 yılında matbaa harfleriyle basılmıştır. Eser; 39 sayfa metin ve 7 adet krokiden oluşmaktadır.

### **Takımın Muharebe Eğitimi**

Bu kitap; Berlin Askerî Üniversitesi eski müdürlerinden General Litzmann'ın “Seferber Mevcudunda Takım, Bölük ve Taburun Muharebe Talimleri” adlı eserinin ilk bölümünü oluşturmakta olup, Selanik'te 3.Ordu Karargâhı'nda görevli, Kurmay Kıdemli Yüzbaşı Mustafa Kemal tarafından Almandan Osmanlıca diline çevrilmiş ve 1908 yılında Selanik Asır Matbaasında basılmıştır.

Kitabın özü; seferi tam mevcutlu bir takımın, değişik hava şartları ve çeşitli arazide, basit bir mesele içinde muharebe yöntemlerinin uygulaması, avcı hattı teşkiliyle bir avcı hattının ateş muharebesi üzerinde toplanmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, subayların arazide yetiştirilmesini amaçlayan tatbikatın, önemini vurgulayan bu eserini, 1911 yılında 5. Kolordu Harekât Şube Müdürü iken yazmıştır. Bu eserde, karşılıklı olarak kırmızı ve mavi muharebe birliklerinin Selanik-Kılıkış arasında yaptıkları savunma ve taarruz uygulamalarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

### **Geometri**

Atatürk bu kitabı ölümünden bir buçuk yıl önce III. Türk Dil Kurultayı'ndan hemen sonra 1936-1937 yılı kış aylarında Dolmabahçe Sarayı'nda kendi eliyle yazmıştır. Atatürk Arapça ve Farsça terimlerle dolu ders kitaplarının öğrenciler açısından öğrenimi geciktireceğini düşünmüştü.

<http://www.erkurum.gov.tr/ataturkun-yazili-eserleri>

### YAKLAŞAN DÜNYA SAVAŞI



#### DÜŞÜNELİM

Atatürk'ün yaklaşan II. Dünya Savaşı'nı önceden tahmin etmesi onun hangi kişisel özelliğiyle ilişkilendirilebilir?

I. Dünya Savaşı sonuçları itibarıyla birçok devleti etkilemiş büyük bir savaştır. Savaş sonunda galip devletler mağlup devletlerle şartları çok ağır antlaşmalar imzalamışlardı. İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği İtilaf Devletler grubu, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı gibi devletlerle çok ağır şartlar içeren antlaşmalar imzaladı. Bu koşulları yıllar sonra değerlendiren Mustafa Kemal, sürecin yeni bir savaşa neden olabileceğini tahmin etmiştir. Atatürk, ömrü boyunca “ Yurtta barış, dünyada barış” ilkesini savunmuştur. Atatürk'ün imzalanmasında liderlik ettiği Sadabat Paktı ile Balkan Antantı bölge ve dünya barışı için atılmış büyük adımlardır.

**Aşağıdaki Genel Ağ haberini okuyarak verilen soruları cevaplayınız.**

#### Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı Öncesindeki Görüşleri

Dünya politikası ile yakından ilgilenen ve özellikle Avrupa'da gelişen olayları dikkatle değerlendiren Atatürk, yeni bir dünya savaşının çıkacağını yıllar öncesinden görebilmiştir. Daha 1932 yılında ABD generali Mac Arthur'la yaptığı bir görüşme sırasında, “Almanya'nın İngiltere ve Rusya hariç bütün Avrupa'yı işgal edebilecek bir orduyu kısa zamanda kurabileceğini ve savaşın 1940-1946 seneleri arasında başlayacağını” belirtmiştir. Ayrıca Atatürk, Amerika'nın I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi ileride çıkabilecek bir savaşta da tarafsız kalmayacağını ve Almanya'nın ancak Amerika'nın müdahalesiyle yenilebileceğini söylemiştir. Ayrıca Atatürk devletler arasındaki sorunlara barışçıl çözümler getirilmedikçe savaşın yakın bir tarihte çıkacağını söylemiştir. Bu konuda, “Avrupa devlet adamları önemli politik sorunları her türlü bencillikten uzak ve tam bir iyi niyetle ele alamazlarsa korkarım ki felaketin önü alınamayacaktır.” demiştir. Atatürk'ün bu görüşlerinin hepsi ileride aynen gerçekleşmiştir.

Atatürk,1935'te, “Milletlerin aralarındaki anlaşmazlıkların ortadan kalkması, medeni insanlığın başlıca dileği olmalıdır.” diyerek, milletler arasındaki sorunların barış yoluyla çözümlenmesinde tüm milletlerin katkısının önemini vurgulamıştır. “Eğer savaş, bir bombanın patlaması gibi birden bire çıkarsa milletler savaşa engel olmak için silahlı kuvvetlerini ve mali güçlerini saldırgana karşı birleştirmekte tereddüt etmemelidir.” diyerek bir saldırı karşısında milletlerin çabuk ve etkili önlem almasını istemiştir. O, barışın korunmasına verdiği önemi bu sözleriyle belirtmiştir.

Atatürk, İtalya ve Almanya'nın izledikleri dış siyaseti hatalı buluyordu. O, İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasını yeni bir savaşın başlangıcı olarak görüyordu. İtalya'nın saldırgan politikasını onaylamıyordu. Ayrıca, Almanya'nın ırkçı bir politika izleyerek Avrupa'yı egemenliği altında almaya çalışmasını da tehlikeli görüyordu. 1937'de II. Dünya Savaşı'nın çıkıp çıkmayacağı konusundaki düşüncesini soran Amerikalı gazeteciye, İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasıyla bu savaşın zaten başladığını söylemiştir.

Atatürk, 1938’de ise; “Çok geçmeden Avrupada bir fırtına kopacak, bu müthiş fırtına dünyanın her tarafına yayılacak ve insanlık bir savaş felaketinin bütün kötülükleriyle bir daha karşılaşacaktır.” diyordu.

“Bu tehlikeli durumda tarafsız kalmak, savaşa katılmamak, barış içinde yaşamaya çabalamak bizim için hayati önem taşımaktadır.” sözü ile de Türkiye’nin savaş karşısında izlediği politikayı çok önceden belirlemiştir.

Atatürk, 1938 yılında hasta yatağında Afet İnan’a şu sözleri not ettirmiştir: “Devletler, İkinci Dünya Savaşı’na hazırlanıyor. Biz bu durumda iki konuya önem vermeliyiz: birincisi, doğu ve batı komşularımız olduğu gibi öteki devletlerle kurduğumuz anlaşmaları güçlendirmek, ikincisi ise yurdumuzun ekonomik durumunu geliştirmek ve bu bakımdan ekonomik planlarımızı uygulamaktır.” Ayrıca: “Bir dünya savaşı olacaktır. Bu savaş sonucunda dünyanın durumu ve dengesi baştanbaşa değişecektir. İşte bu devre hâlinde başımıza büyük felaketlerin gelmesi mümkündür.” demiştir.

**Genel Ağ’dan alınmıştır.**

?

- Atatürk, II. Dünya Savaşı öncesi ifade etmiş olduğu yukarıdaki sözlerini hangi gelişmelere dayanarak söylemiş olabilir?
- II. Dünya Savaşı’nın çıkmasında hangi devletlerin tutumu etkili olmuştur?

İkinci Dünya Savaşı öncesi On iki Ada’yı elinde bulunduran İtalya’nın saldırgan politikalar izlemeye başlaması Atatürk’ü endişelendirmiştir. Ülkenin güvenliğini güçlendirmek isteyen Atatürk, Milletler Cemiyeti’ne başvurarak Boğazlar üzerindeki Türk egemenliğinin güçlendirilmesini istemiştir. Bu başvuru üzerine Boğazlar üzerindeki egemenlik hakkı ile silahlı bölgenin hâkimiyeti de Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne devredilmiştir. Türkiye bu başarı ile Boğazlar üzerindeki tam bağımsızlığını garanti altına almıştır.



Görsel 7.7 II. Dünya Savaşı

Almanya’nın saldırgan siyaseti nedeniyle büyük bir dünya savaşının çıkması artık kaçınılmazdı. 1939 yılında II. Dünya Savaşı’nın başladığında İsmet İnönü cumhurbaşkanıydı. İsmet İnönü de ülkeyi bu savaşın dışında tutabilmek için gayret gösterdi. Savaşın iki cephesi vardı: Mihver ve Müttefik devletler. Bu iki grupta coğrafi ve stratejik olarak önemli bir konuma sahip olan Türkiye’nin kendi yanlarında yer alması için baskı yapıyorlardı.

Tüm şiddetiyle devam eden II. Dünya Savaşı milyonlarca insanın ölmesine neden olmuş birçok ülkeyi ekonomik olarak bitirme noktasına getirmiş büyük bir savaş olarak tarihe geçmiştir. Türkiye, bu savaşın bataklığına girmemek için savaşın son bulduğu yıllara kadar mücadele etmiştir.

## 7. Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası

### Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz.

Müttefik Devletler	Mihver Devletler
Fransa, ABD, İngiltere (Birleşik Krallık), ve SSCB	Almanya, İtalya ve Japonya

Müttefik devletler, Almanya'yı etkisiz hâle getirebilmek için Türkiye'den sürekli taleplerde bulunuyor, Türk Hükümetini savaşa çekebilmek için ellerinden gelen her baskıyı yapıyorlardı. Müttefikler 1943 yılında Adana ve Kahire'de düzenledikleri konferanslarda Türkiye'yi savaşa çekebilmek için çeşitli planlar devreye sokuyorlardı. Müttefiklerin artan baskıları karşısında Türkiye bazı şartlar karşılığında savaşa girmeyi kabul etti. Türkiye, 1944'de müttefikler ile imzalanan usul gereği Almanya ile siyasi ilişkilerini kesti. 4-11 Şubat 1945'te ABD, İngiltere ve SSCB Yalta Konferansı'nı düzenlediler. Bu konferansta müttefikler, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmeyen hiçbir devletin savaş sonunda kurulacak gelecek oluşumlarda söz sahibi olamayacağını ilan ettiler. Bu gelişme üzerine Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya'ya savaş ilan etti. Bu savaş ilanı uygulamada olmayan sadece kâğıt üzerinde olan bir durumdu. Türkiye bu hamlesi ile savaş sonunda San Francisco Konferansı'na katılarak Birleşmiş Milletlerin kurucu üyeleri arasında yer aldı.

### I. Dünya Savaşı'nın Sona Ermesi



Görsel 7.8 Japonya atılan atom bombası sonrası, 1945

1945 yılına gelindiğinde başını Almanya'nın çektiği Mihver devletler grubu II. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak çıktı. ABD'nin bu savaşa dâhil olması dengeleri bir anda değiştirmiş Müttefik devletlerin elini güçlendirmişti. Mihver devletler grubundan olan İtalya, savaşta ilk önce teslim alınan ülkedir. Daha sonra Fransa toprakları Alman işgalinden kurtarıldı. Savaşa son noktayı koyan gelişme ise 1945 yılında ABD'nin iki kez Japonya'ya atom bombası atması ile yaşanmıştır. Bu gelişme sonrası Japonya'da

yüzbinlerce insan öldü, atom bombasının atıldığı Hiroşima ve Nagazaki şehirleri yerle bir oldu. 14 Ağustos 1945'te Japonya teslim olduğunu dünyaya duyurdu. Bu gelişme ile II. Dünya Savaşı resmen bitmiş oldu.

Savaş sonunda Mihver devletler çok ağır yaptırımlar içeren antlaşmalar imzalayarak bu savaşta yenildiklerini kabul ettiler.

## II. DÜNYA SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ



### DÜŞÜNELİM

İkinci Dünya Savaşı Türkiye'yi en çok hangi alanda etkilemiştir? Neden?

Türkiye, II. Dünya Savaşı'na bizzat girmemiş olsa da savaşın olumsuz etkilerinden savaşa giren devletler kadar etkilenmiştir. Bu savaş 1939 yılından 1945 yılına kadar sürmüş milyonlarca insanın ölmesine neden olmuş büyük bir savaştır. Türkiye'de siyasî, ekonomik ve sosyal olarak bu savaştan etkilenmiştir. Türkiye savaşın sürdüğü dönemlerde dünyada etkili olan ekonomik sıkıntılara karşı ciddi tedbirler almıştır. Alınmış olan bu tedbirler ise ülke içinde bazı sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye coğrafi konumu nedeniyle savaş döneminde müttefik ve mihver devletler tarafından kendi yanlarında savaşa girmesi konusunda zaman zaman zorlanmış, bu nedenle Türkiye maddi olarak zorluklar çekmiştir. Savaş döneminde Türkiye ve diğer ülkeler bütçelerini savunma ihtiyacına ayırdıkları için ekonomi, sanayi, tarım ve diğer alanlarda üretim düşmüştür. Üretim düştüğü için temel gıda maddelerinde sıkıntılar yaşanmıştır. Ülkenin bazı yerlerinde karaborsacılık olaylarının yaşanması üzerine 1940 yılında **Millî Korunma Kanunu** çıkarılmıştır. Bu kanun ile üretim, dağıtım ve tüketim devletin kontrolü altına alınmıştır.

Ülke genelinde bazı gıdalarda sıkıntılar yaşanmaya başlanınca Ocak 1942 den itibaren ekmek, un, şeker ve et gibi ürünlerde karne uygulaması başlatıldı. Bazı yerlerde ürünlerini yüksek fiyatla satan ve yüksek gelir elde edenlerden **Varlık Vergisi Kanunu** ile vergi alınmaya başlandı.



Görsel 7.9 Köy Enstitüsü

Ülke genelinde 20-45 yaş arasındaki erkeklerin silah altına alınması sonucu genç nüfus azaldı, tarımsal üretim düştü. Bilimsel tarım teknikleri ile üretimi desteklemek için 1940'da Köy Enstitüleri açıldı. Masrafları köylü üzerinden karşılanan **Köy Enstitüleri** artan tepki üzerine Öğretmen Okulları olarak dönüştürülmüştür.

Savaş dönemlerinde hava saldırılarına önlem almak amacıyla geceleri yerleşim yerlerinde "karartma" ve sokağa çık-

ma yasağı uygulamaları getirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru dünyada ve Türkiye bazı demokratikleşme hareketleri yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı öncesi İtalya ve Almanya'nın baskıcı rejimleri nedeniyle uluslararası siyasî tansiyon yükselmiş bu olumsuz durum savaşa ortam hazırlamıştı. Bu durumun tekrar yaşanmaması için uluslararası platformda demokratik yapıdaki yönetimlerin güçlenmesi için gerekli adımların atılmasına karar verildi. Türkiye de dünyada esen bu demokratikleşme hareketine uyum sağlamak için çok partili siyasî hayata geçiş için adımlar atmaya başladı.



## DEMOKRASİ YOLUNDA ATILAN ADIMLAR



### DÜŞÜNELİM

Siyasî partiler ülke yönetimine hangi katkıları sağlar?



Görsel 7.10 Adnan Menderes çalışırken

Türkiye, cumhuriyet sonrası çok partili siyasî hayata geçebilmek için iki kez teşebbüste bulunmuş fakat başarılı olamamıştı. Yaşanan olumsuzluklar üzerine çok partili siyasî hayata geçiş denemesine uzun bir süre ara verilmiştir. Rusya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra sıcak denizlere inebilmek için Boğazlara sahip olabilmeyi sürekli hedeflemiştir. Rusya bu tarihî amacını gerçekleştirebilmek için 19 ve 20. yy'da Osmanlı Devleti'ni daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti'ni tehdit etmiştir. Türkiye bu durumdan kurtulabilmek için demokratik rejimlere destek olacaklarını açıklayan ABD ve Avrupa devletleriyle iş birliğine

açık olduğunu duyurdu. Türkiye, II. Dünya savaşı öncesi ve sonrası tek partili siyasî rejimle yönetiliyordu. Bu durum Batı için olumlu bir durum değildi. Batı ile iyi ilişkiler kurabilmek ve ülke içinde demokrasiyi geliştirebilmek çok partili rejime geçmek gerekiyordu. II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu ekonomik sıkıntı Türkiye'yi de fazlasıyla etkilemişti. Bu dönemde yönetimde tek başına bulunan CHP, aldığı sıkı ekonomik tedbirler nedeniyle ülke içinde sık sık eleştiriliyordu. CHP yönetiminin uygulamış olduğu ekonomik politikaları eleştirecek yanlışlarını söyleyecek bir muhalefet partisi yoktu.



Görsel 7.11 Millî Kalkınma Partisi'nin açılışı

Mecliste toprak reformu yasası görüşülürken Aydın milletvekili olan Adnan Menderes'in görüşülen yasa tasarısını sert bir dille eleştirmesi parti içinde derin tartışmalara neden olmuştu. Bu olay Adnan Menderes'in ön plana çıkarak daha çok tanınmasına ortam hazırlamıştır. 1945 yılına gelindiğinde ise Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan CHP milletvekilleri oldukları hâlde parti içinde bazı talepler ortaya attılar. Tarihte "Dörtlü Tahrir" diye geçen bu hareket sonrası dört milletvekiline "Parti içinde muhalefet yapmayınız. Kendiniz bir parti kurup öyle yapın istediklerinizi." diye bir öneri sunuldu.

22 Eylül 1945'te CHP içinde tartışmalar tüm hızıyla devam ederken Nuri Demirbağ adlı iş adamı **Millî Kalkınma Partisi** adıyla bir parti kurdu. Bu parti Atatürk'ün vefatından sonra Türkiye'de kurulan ilk siyasî oluşumdur. 7 Ocak 1946'da yukarıda anlatılan dört milletvekili önderliğinde **Demokrat Parti** kuruldu. Celal Bayar, partinin genel başkanlığına seçildi.

Demokrat Partinin kuruluşu sonrası ülkede onlarca siyasî parti kuruldu. Bu Partilerle birlikte 21 Temmuz 1946'da Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili seçimi yapıldı.



Görsel 7.12 Adnan Menderes halka seslenirken

Bu seçim “Açık oy, gizli sayım” yöntemiyle yapıldığı için adil bir yöntem olmamakla birlikte ülkede demokrasinin gelişmesi adına olumlu karşılandı. Seçim sonucunda CHP 390, Demokrat Parti 65, bağımsızlar ise 7 vekille Meclis'e girdiler. 1946 seçimlerinde CHP seçimleri kazanarak 390 vekille Meclis'e girmişti. Bu seçim Türkiye içinde bazı ilklerin başlangıcı olmuştu millet iradesi tamamen olmasa da sandığa yansımış, muhalefet partileri ilk kez Meclis'te yer almıştı.

Bu tarihten sonra Türk siyasetine uzun bir dönem yön veren, yaptığı icraatlarla birçok yeniliğe imza atan demokrasi şehidi Adnan Menderes'i daha yakından tanıyalım.

### Adnan Menderes

1899 yılında Aydın'da doğdu. Asıl adı Ali Adnan Ertekin Menderes'tir. Anne ve babasını küçük yaşta kaybetti. O'nu annesi büyüttü. Tahsil hayatına İzmir İttihat ve Terakki Mektebi'nde başlayan Adnan Menderes, Kızılçulu Amerikan Koleji'nde okurken misyonerlerle başı derde girdiği için, çeşitli makamlara müracaat etti. Müracaat ettiği makamların birinin başında Celal Bayar vardı. Bayar'la böyle tanışmış oldu. 1931 yılında CHP Aydın milletvekili seçildikten sonra ise Ankara Hukuk Fakültesine girerek, 1935 yılında mezun oldu. Yedek subay eğitimi almasına karşı, Birinci Dünya Savaşı'na sıtma hastalığına yakalandığı için katılamayan Menderes, Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği başarılarından ötürü İstiklal Madalyası almaya layık görüldü. İzmir'in ünlü ailelerinden, Evliyazade Fatma Berin Hanım ile 1929 yılında evlendi ve Yüksel, Mutlu, Aydın olmak üzere üç oğlu oldu.

16 Mayıs 1945'de toprak kanunu tasarısını protesto etmesinden dolayı Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan yaptıkları muhalefet nedeni ile partiden atıldılar. Bu olaylar 7 Ocak 1946'da Demokrat Partinin kurulmasına sebep oldu. Menderes, Demokrat Partisi aracılığı ile Kütahya milletvekili olarak tekrar Meclise girdi. 'Beyaz Devrim' olarak adlandırılan 1950 seçimlerinde hilesiz hürdasız olarak DP genel başkanlığına seçildi. On yıl başkanlık etti. Bu on yıllık sürede Türkiye için önemli olayların gerçekleştiği yıllardan biridir. Sanayileşme ve şehirleşme hamlesi başladı, köye makine girdi, ulaşım, enerji, eğitim, sağlık, sigorta ve bankacılık yeniden başladı. Türkiye kalkınma kavramıyla tanıştı.

27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askerî darbeyle iktidardan indirildi. Yassıada'ya hapsedildi. Millî birlik komitesi tarafından kurulan Yüksek Adalet Divanınca idama mahkûm edildi. Yassıada'da tutuklu bulunduğu sırada çeşitli işkencelere maruz kaldı. 17 Eylül 1961 tarihinde İmralı Adası'nda idam edildi. Ölümünden yıllar sonra naaşı 17 Eylül 1990 tarihinde İstanbul'da yaptırılan anıt mezara nakledildi.

**Genel Ağ'dan kısaltılarak alınmıştır.**

### ÖZET

Mustafa Kemal Atatürk, yıkılmakta olan Osmanlı Devleti'nin kalıntılarından millî temeller üzerine oturmuş demokratik bir devlet kurmuş büyük bir liderdir. Bu büyük lider 10 Kasım 1938'te İstanbul'da vefat etmiştir. Atatürk'ün ölümü hem yurt içinde hem de yurt dışında büyük üzüntülere neden olmuştur. Atatürk'ün ölümü sonrası dünya liderleri yayınladıkları mesajlarla Atatürk'ün büyüklüğüne, siyasî ve askerî başarısına değinmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Atatürk'ün ölümü üzerine devletin ikinci cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmuştur.

Atatürk, öğrencilik yıllarından itibaren okumaya büyük önem veren ufku geniş bir kişidir. Yerli ve yabancı binlerce yazarın kitabını okumuş, bu kitaplardan notlar çıkarmıştır. Atatürk kitap okumayı sevdiği kadar üretmeyi de çok severdi. Hayatı boyunca birçok eseri kaleme almıştır. Nutuk ve modern yöntemlere göre yazdığı geometri kitabı bunlardan bazılarıdır.

Atatürk gençlik yıllarından itibaren kültürlü, akılcılığa önem veren dünyadaki siyasî ve teknolojik gelişmeleri yakından takip eden bir kişidir. Atatürk, bu özellikleri nedeniyle olaylar hakkında doğru tespitler yapabilen bir liderdir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalara bakarak bu anlaşmaların çok ağır olduğunu uzun süre uygulanamayacağını ve bu durumun yeni bir savaşa neden olacağını söylemiştir.

1939 ile 1945 yılları arasında süren II. Dünya Savaşı her alanda olduğu gibi ekonomi alanında da birçok ülkeyi etkilemiştir. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye fiilen savaşa katılmamış olmasına rağmen savaşın olumsuz etkilerinden aşırı derecede etkilenmiştir. Ülke genelinde bazı ekonomik tedbirler alınmış, bu tedbirlerde halkın yaşam kalitesini olumsuz şekilde etkilemiştir.

Atatürk'ün sağlığında çok partili siyasî hayata geçebilmek için iki kez teşebbüste bulunmuş ikisinde de başarısız olmuştur. 1945 yılına Millî Kalkınma Partisi, 1946 yılında ise Demokrat Parti kurulmuştur. 1946 yılında ise Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili seçimi yapılmıştır.

## 7. ÜNİTE

### ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Mustafa Kemal Atatürk'ün naaşı Anıtkabir'e hangi yıl nakledilmiştir?

- A) 1938                      B) 1940  
C) 1953                      D) 1957

2. "Atatürk'ün ölümü, yalnız Türk milleti için değil, onun benzerine çok muhtaç olan bütün doğu milletleri için de bir büyük kayıptır."

1938 yılında Suriye'nin Ekabil Gazetesi'nde Atatürk'ün ölümü üzerine yazılan bu söz aşağıdaki hangi kavramı işaret etmektedir?

- A) Bağımsızlık  
B) Siyasî kalkınma  
C) Modernleşme  
D) Kültürel birliktelik

3. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938 yılında vefatı sonrası cumhurbaşkanı olarak aşağıdakilerden hangisi seçilmiştir?

- A) Fevzi Çakmak  
B) Kazım Karabekir  
C) İsmet İnönü  
D) Celal Bayar

4. Mustafa Kemal bir kurmay subay olarak teorik bilgilere önem vermekte ancak askerî tatbikat ve manevralardan sadece katılanların yararlanmasını yeterli görmemektedir. Bu yüzden, 10 gün süren bu tatbikat sırasında tuttuğu gözlem notlarını, hazırlanan meseleleri ve komutanların yaptıkları eleştirileri yazmış, bol kroki ile küçük bir broşür hâline dönüştürmüştür. Eser, 12 Eylül 1909'da tamamlanmıştır.

**Yukarıda hakkında bilgi verilen eser Mustafa Kemal'in hangi kitabını anlatmaktadır?**

- A) Nutuk  
B) Geometri  
C) Cumali Ordugâhı  
D) Bölüğün Muharebe Eğitimi

5. Atatürk bu kitabı ölümünden bir buçuk yıl önce 1936-1937 yılı kış aylarında Dolmabahçe Sarayı'nda kendi eliyle yazmıştır. Atatürk, Arapça ve Farsça terimlerle dolu ders kitaplarının öğrenciler açısından öğrenimi geciktireceğini düşünmüştür.

**Yukarıda hakkında bilgi verilen eser Mustafa Kemal'in hangi kitabını anlatmaktadır?**

- A) Geometri  
B) Takımın Muharebe Talimi  
C) Taktik Tatbikat Gezisi 1  
D) Birinci Ta'biye Meselesinin Hâlli

## 7. Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası

6. Dünya politikası ile yakından ilgilenen ve özellikle Avrupa'da gelişen olayları dikkatle değerlendiren Atatürk, yeni bir dünya savaşının çıkacağı yıllar öncesinden görebilmiştir.

**Yukarıdaki ifade Atatürk'ün hangi kişisel özelliğiyle ilişkilendirilebilir?**

- A) Kararlılığıyla
- B) İleri görüşlülüğüyle
- C) Çalışkanlığıyla
- D) Planlı olmasıyla

7. Aşağıdakilerden hangisi II. Dünya Savaşı'nın sonuçları arasında gösterilemez?

- A) Savaşı demokrasiyi savunan ülkeler kazanmıştır.
- B) Savaş sonrası Birleşmiş Milletler Cemiyeti kurulmuştur.
- C) Devletler arasındaki ekonomik rekabet son bulmuştur.
- D) Mihver devletler savaşı kaybetmiştir.

8. Aşağıdaki devletlerden hangisi Müttefik devletler grubunda yer almaz?

- A) Fransa
- B) İngiltere
- C) ABD
- D) İtalya

9. 1940 yılında çıkarılan Millî Korunma Kanunu ile aşağıdakilerden hangisi uygulamaya konulmuştur?

- A) Üretim, dağıtım ve tüketim devletin kontrolü altına alınmıştır.
- B) Millî savunmaya öncelik verilmiştir.
- C) Ülkeye yurt dışından mal alımı yasaklanmıştır.
- D) Yabancı sermayenin ülkeye girişi yasaklanmıştır.

10. Aşağıdakilerden hangisi "Dörtlü Tahrir" diye isimlendirilen oluşumun içinde yer almaz?

- A) Adnan Menderes
- B) Fuat Köprülü
- C) Refik Koraltan
- D) İsmet İnönü

11. Cumhuriyet tarihinin çok partili ilk seçimi kaç yılında yapılmıştır?

- A) 1940
- B) 1946
- C) 1948
- D) 1950

12. 1950 ile 1960 yılları arasında Türkiye'yi hangi siyasî parti yönetmiştir?

- A) Cumhuriyet Halk Partisi
- B) Demokrat Parti
- C) Millî Kalkınma Partisi
- D) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

## CEVAP ANAHTARLARI

1. ÜNİTE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	B	C	D	B	A	D	A	A	B	D
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	D	A	D	C	C	A	A	D	A	D

DOĞRU SAYISI YANLIŞ SAYISI 

2. ÜNİTE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	C	B	B	C	B	B	C	D	C	D
	11	12								
	C	A								

DOĞRU SAYISI YANLIŞ SAYISI 

3. ÜNİTE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	B	C	A	D	D	C	A	C	D	C
	11	12	13	14	15					
	D	B	C	B	A					

DOĞRU SAYISI YANLIŞ SAYISI

## 7. Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası

<b>4. ÜNİTE</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
	A	B	B	C	D	B	B	A	D	C
	<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
	B	B	A	D	C	B	D	A	A	B
	<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>							
	D	B	A							

DOĞRU SAYISI

YANLIŞ SAYISI

<b>5. ÜNİTE</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
	D	A	A	B	B	C	D	A	B	A
	<b>11</b>									
	D									

DOĞRU SAYISI

YANLIŞ SAYISI

<b>6. ÜNİTE</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
	C	A	B	C	D	C	C	D	D	A
	<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>						
	B	C	D	B						

DOĞRU SAYISI

YANLIŞ SAYISI

<b>7. ÜNİTE</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
	C	A	C	C	A	B	C	D	A	D
	<b>11</b>	<b>12</b>								
	B	B								

DOĞRU SAYISI

YANLIŞ SAYISI

## SÖZLÜK

### A

**ahval:** Durumlar, hâller, vaziyetler.

**ajan:** Casus. Bir kimsenin, bir ortaklığın veya bir devletin bazı işlerini yapan kimse, temsilci.

**ajans:** Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.

### B

**bayındır:** Gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş, mamur (yer).

### C-Ç

**cehalet:** Bilgisizlik.

### D

**diplomasi:** Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı.

### E

**enstitü:** Bir üniversiteye bağlı veya bağımsız bir kuruluş olarak genellikle araştırma yapan ve bazı durumlarda öğretime de yer veren eğitim kurumu.

### I

**ıslahat:** İyileştirme, düzeltme.

**ihtilal:** Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi, devrim.

**iskân:** Yurtlandırma.

### K

**kamuoyu:** Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu, amme efkârı, efkârıumumiye.

**Karargâh:** Bir birlik veya kurumun, kumandan ile yardımcı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş.



**kolağası:** Osmanlı ordusunda yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan rütbe.

**kolordu:** Değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyük askerî birlik.

**komite:** Belli bir amaç için bir araya gelen ve faaliyet gösteren topluluk.

**kongre:** Çeşitli ülkelerden yöneticilerin, elçilerin, delegelerin katılmasıyla yapılan toplantı.

**kurmay:** Harp akademilerine girerek eğitimlerini başarıyla bitirmiş subay, erkânıharp.

**kültür:** Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.

## L

**liva:** Sancak

## M

**maarif:** Öğretim ve eğitim sistemi.

**mareşal:** En yüksek askerî rütbe.

**mebus:** Milletvekili.

**medeniyet:** Uygarlık.

**medrese:** İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.

**mevzi:** Yer, mahal. Savaş sırasında bir askerî birliğin savunma tedbirleri olarak yerleştiği yer.

**model:** Resim, heykel vb. yapılırken baka baka benzetilmeye çalışılan nesne veya kimse, örnek.

**modern:** İçinde bulunulan zamana, yaşanılan çağa uygun, yeni, asrî.

**muasır:** Çağdaş.

**muharebe:** Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri.

**müttefik:** Aralarında anlaşma yapmış, birbiriyle ittifak etmiş, birleşmiş kimselerden her biri.

## O-Ö

**öngörü:** Bir işin ilerisini kestirme veya bir işin nasıl bir yol alacağını önceden anlayabilme ve ona göre davranma.

## R

**reform:** Bir şeydeki aksaklık ve eksikleri düzelterek daha iyi duruma getirmek için yapılan işler, yenilikler.

## S

**sosyal:** Toplumla, cemiyetle ilgili.

**sömürgecilik:** Genellikle bir devletin başka ulusları, devletleri, toplulukları, siyasal ve ekonomik egemenliği altına alarak yayılması veya yayılmayı istemesi.

**süvari:** Ata binmiş kimse, atlı.

## T

**talim:** Öğretim, araştırma.

**tanzimat:** İdari işlerin düzeltilmesi için alınan önlemlerin ve uygulamaların tamamı.

**tasavvufi:** Tasavvufla ilgili, tasavvufa ait.

**terhis:** Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma.

**topyekün:** Toplu olarak.

## U-Ü

**ulusçuluk:** Milliyetçilik.

**uygar:** Fikir, sanat ve endüstri alanlarında çok büyük bir gelişme göstermiş olan, medeni.

**ücrâ:** Çok kenarda ve uçta bulunan, uzakta, ıssız ve tenhâ.

## V

**vaka:** Hadise, olay.

### KAYNAKÇA

- Armaoğlu, F. (2007). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. İstanbul: Alkim Yayınevi.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2004). Sivas Kongresi II. Uluslararası Sempozyumu. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Küçük, M. (2002). Birinci TBMM'nin Açılışı ve Anlamı, Türkler. Ankara: Türkiye Yayınlar.
- Ortaylı, İ. (2000). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkaya, Y.(2007). Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sami, Ş. (2010). Kamus-ı Türki. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sertçelik, S. (2017). Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorunu. Ankara: Gençlik Spor Yayınları.
- Sosyal, İ. (2000). Türkiye'nin Siyasi Andlaşmaları I. Cild (1920-1945). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şimşir, B. N. (2011). Atatürk'ün Hastalığı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünal, M. A. (2011). Osmanlı Tarihi Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

### İNTERNET KAYNAKÇASI

- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/fransiz-ihtilali-nedir-ne-zaman-oldu-41004681> (05.09.2019)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/somurgecilik> (05.09.2019)
- <https://www.ataturkhayati.com/mustafa-kemal-ataturkun-cocuklugu> (04.09.2019)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/birinci-dunya-savasi> (04.09.2019)
- <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/31-mart-vakasi-1415> (05.09.2019)
- <http://www.canakkale.gov.tr/deniz-savaslari> (13.11.2018)
- <https://www.yenisafak.com/hayat/tarihin-en-soguk-olayi-sarikamis-harekati-2592561> (13.11.2018)
- <http://www.canakkalesहितlik.net/cephaneniz-yoksa-sungunuz-var.html> (13.11.2018)
- <https://www.yenisafak.com/fahredden-pasa-kimdir-h-2938672> (26.11.2018)
- <https://140journos.com/ortak-haf%C4%B1zda-bug%C3%BCn-23-may%C4%B1s-22ae7a89d8> (28.11.2018)
- [http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/Kuva-yi%20Milliye%20\(Milli%20G%C3%BCn%C3%A7-er\)-496](http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/Kuva-yi%20Milliye%20(Milli%20G%C3%BCn%C3%A7-er)-496) (28.11.2018)
- <http://www.eba.gov.tr/gorsel?icerik-id=329301a41cc0cf12746f9a19205a7a7c4fa6ae2af6001> (03.12.2018)
- <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/bandirma-vapuru> (03.12.2018)
- <http://www.ataturk.net/mmuc/amasya.html> (04.12.2018)
- <https://merzifon.bel.tr/sivas-kongresinin-99-yildonumu-kutlu-olsun> (04.12.2018)
- <https://www.kurtulussavasi.gen.tr/amasya-gorusmeleri.html> (05.12.2018)

- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/384538> (05.12.2018)
- <http://sivas.bel.tr/icerik/208/350/iradei-milliyee.aspx> (05.12.2018)
- <https://www.sosyalnet.com/2007/11/21/mak-i-mlkararlari-28-ocak-1920/> (05.12.2018)
- <http://www.kpssdersnotlari.org/mebusan-meclisi-ve-misak-i-milli-kararlari.html> (05.12.2018)
- <https://slideplayer.biz.tr/slide/2824214/> (07.12.2018)
- <https://www.sosyalbilgiler.gen.tr/tbmye-karsi-cikan-butun-ayaklanmalar/> (10.12.2018)
- <http://sevr-antlasmasi.nedir.org/> (12.12.2018)
- <https://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/zafer-sonrasi-unutturulan-bir-komutan-kazim-karabekir-h300246.html> (13.12.2018)
- <http://kahramanmarassehirrehberi.com/ar/content/sutcu-imam-aniti> (17.12.2018)
- <http://www.gaziantepkulturturizm.gov.tr/TR-100429/sahinbey.html> (18.12.2018)
- <http://www.kmaraskutup.gov.tr/TR-103422/sutcu-imam-olayi.html> (17.12.2018)
- <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/30/49/onikiler> (17.12.2018)
- <https://www.kurtulussavasi.gen.tr/maarif-kongresi.html> (25.12.2018)
- <https://tedmem.org/genel/1-maarif-kongresinin-acis-konusmasi> (25.12.2018)
- <https://www.kurtulussavasi.gen.tr/tekalfi-milliyee-emirleri.html> (28.12.2018)
- <http://mehmetsusluoglu.blogspot.com/2012/01/milli-mucadele-doneminde-harp-sanayi.html#!/2012/01/milli-mucadele-doneminde-harp-sanayi.html> (31.12.2018)
- <http://www.atam.gov.tr/nutuk/savunma-hatti-yoktur-savunma-sathi-175-vardir> (31.12.2018)
- <http://www.mudanya.bel.tr/Mudanya-Hakkında/21/mutareke-evi-muzesi/tarihi-yapilar.html> (04.01.2019)
- <https://antlasmalar.com/lozan-antlasmasi-ve-maddeleri/> (07.01.2018)
- <https://www.edebiyatogretmeni.org/atesten-gomlek-roman-ozeti/> (08.01.2018)
- [http://www.edebiyatogretmeni.net/kucuk\\_aga.htm](http://www.edebiyatogretmeni.net/kucuk_aga.htm) (08.01.2019)
- [https://www.ataturkhayati.com/ataturkun-ilkeleriyle-ilgili-sozleri\(22.01.2019\)](https://www.ataturkhayati.com/ataturkun-ilkeleriyle-ilgili-sozleri(22.01.2019))
- [http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/2002s611/2002\\_611\\_08\\_B\\_GULTEKIN.pdf](http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/2002s611/2002_611_08_B_GULTEKIN.pdf) (11.02.2019)
- <http://www.sg.k12.tr/okul-profilu/tuerk-egitim-hedefleri/ataturkuen-egitim-anlayisi/> (14.02.2019)
- <https://add.org.tr/ataturkun-sanata-ve-sanatc%B1ya-bak%C4%B1%C5%9F%C4%B1/> (15.02.2019)
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/ulus-cumhuriyet-aniti> (15.02.2019)
- <http://www.nkfu.com/olcu-ve-tartilarin-degismesinin-gerekcesi/> (26.02.2019)
- <https://www.kurtulussavasi.gen.tr/misaki-iktisadi.html> (04.03.2019)
- <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1548180-denizcilik-ve-kabotaj-bayrami-kutlaniyor> (06.03.2019)
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kabotaj-ve-denizcilik-bayrami-etkinlikleri-basladi-kabotaj-ne-demek-40882754botaj-nedir> (05.03.2019)

## 7. Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası

- <http://www.ataturksanatoryumu.gov.tr/gallery/show/6/> (08.03.2019)
- <http://www.buca.bel.tr/Haberler/979/buca-belediyesi-50-bin-nutuk-dagitacak.html> (10.03.2019)
- <http://www.atam.gov.tr/fotograflar/i%cc%87nkilaplar-do%cc%88nemi> (12.03.2019)
- <http://www.atam.gov.tr/duyurular/uygarlik-ve-cagdaslasma> (12.03.2019)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/kazim-karabekir> (22.03.2019)
- <http://www.ataturk.net/cumh/sui.html> (25.03.2019)
- <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-28/izmir-suikasti-2> (25.03.2019)
- <https://www.ytb.gov.tr/haberler/15-temuzda-turkiyede-yasanan-darbe-girisimi-hakkinda-ba-sin-aciklamasi> (01.04.2019)
- <http://bagimsizlik.nedir.org/> (02.02.2019)
- <http://www.atam.gov.tr/duyurular/akilcilik-bilimcilik-gercekcilik> (02.02.2019)
- <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/II7.pdf> (02.02.2019)
- <http://www.ataturkinkilaplari.com/am/53/ataturkun-ileri-goruslulugu-ile-ilgili-kisa-bilgi.html> (02.02.2019)
- <https://www.tarihiolaylar.com/galeriler/ataturk-un-olumunun-ardindan-dunya-ne-dedi-715> (02.02.2019)
- <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/wilson-ilkeleri-231> (05.04.2019)
- <https://www.tarihiolaylar.com/galeriler/ataturk-un-olumunden-sonraki-gazete-mansetleri-714> (05.04.2019)
- <https://www.tarihin.com/ataturkun-hayati/770-ataturk-un-olumunun-yurt-ici-ve-yurt-disi-yankilari.html> (06.04.2019)
- [https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/ismet\\_inonu/](https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/ismet_inonu/) (15.04.2019)
- <http://www.kamuder.org.tr/ataturk-kosesi/> (16.04.2019)
- <http://www.ataturkinkilaplari.com/it/7/ataturkun-ikinci-dunya-savasi-oncesindeki-gorusleri.html> (17.04.2019)
- <https://interaktif.trthaber.com/2018/menderes/> (24.04.2019)
- <https://onedio.com/haber/cok-partili-turk-demokrasisinin-unutulan-ilk-muhalefet-hareketi-milli-kalkinma-partisi-776668> (24.04.2019)
- <https://www.sabah.com.tr/adnan-menderes-kimdir-> (24.04.2019)
- <http://www.atam.gov.tr/fotograflar/milli-mucadele-donemi/> (17.09.2019)
- <http://www.atam.gov.tr/fotograflar/i%cc%87nkilaplar-do%cc%88nemi/> (17.09.2019)

## GÖRSEL KAYNAKÇA

<http://www.atam.gov.tr/fotograflar/ataturk-fotograflari>.

<https://www.eskihayatlar.com/mustafa-kemalden-ataturke-kitap-tanitim-semih-tezcan-0150/>

<https://www.bik.gov.tr/milli-mucadelenin-temel-tasi-sivas-kongresi/>

<https://www.yenisafak.com/fahredden-pasa-kimdir-h-2938672>

<http://www.tarihportali.org/xx-yuzyilda-osmanli-haritalari/8429-mondros-ateskes-antlas-masindan-sonra-iskal-edilen-yerler-haritasi.html>

<https://140journos.com/ortak-haf%C4%B1zada-bug%C3%BCn-23-may%C4%B1s-22ae7a89d8>

<https://www.sanliurfa.bel.tr/>

<https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/hincal-uluc-yazdi-saat-saat-kuvayi-milliyeye-destani>

<https://www.star.com.tr/tarih/saltanatin-kaldirilmesi-haber-1425198/> (22.01.2019) [http://haber.tobb.org.tr/ekonomik\\_forum/2016/266/100\\_105.pdf](http://haber.tobb.org.tr/ekonomik_forum/2016/266/100_105.pdf)

[http://haber.tobb.org.tr/ekonomik\\_forum/2016/266/100\\_105.pdf](http://haber.tobb.org.tr/ekonomik_forum/2016/266/100_105.pdf)

<https://isteaturk.com/g/icerik/Cumhuriyetin-Ilani/193>

<http://www.milliyet.com.tr/dunya-kadin-haklari-gunu-ne-zaman--dunya-kadin-haklari-gunu-tarih-ihi-molatik-10247/>

<http://www.atam.gov.tr/fotograflar/i%cc%87nkilaplar-do%cc%88nemi>

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/>

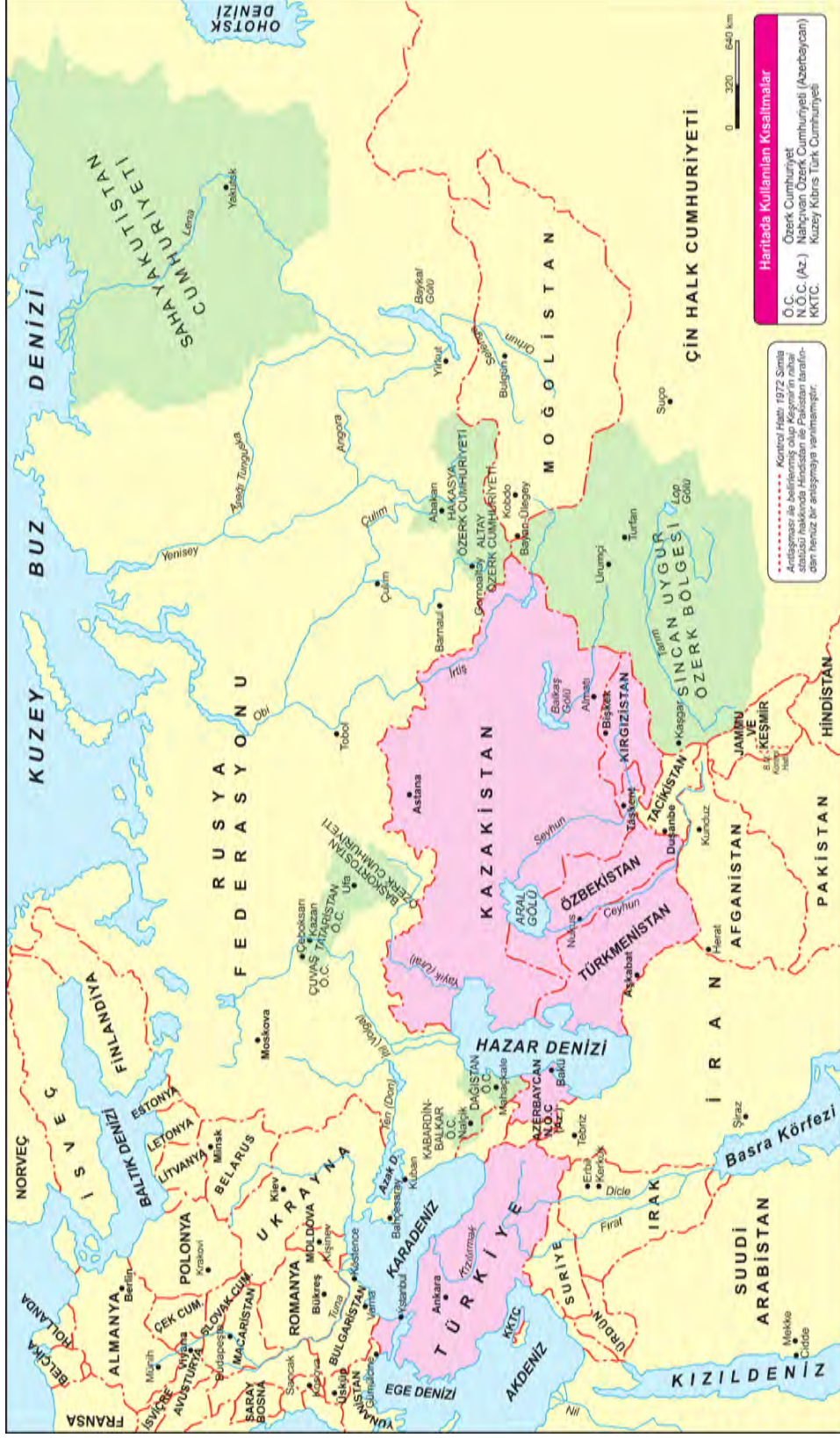
<https://www.tarihiolaylar.com/galeriler/ataturk-un-olumunden-sonraki-gazete-mansetleri-714>

<https://indigodergisi.com/2016/11/ataturk-son-gunleri-vefati-gazeteler/>

Kitabımızda yer alan diğer görseller Hayat Boyu Genel Müdürlüncü temin edilen tasarımcı firma tarafından [www.shutterstock.com](http://www.shutterstock.com) adresinden indirilmiştir.



# TÜRKİYE DÜNYASI HARİTASI



İŞARETLER		BAĞIMSIZ DEVLETLER		ÖZERK CUMHURİYETLER	
--- DEVLET SINIRI	AZERBAJCAN BAKÜ	BAĞIMSIZ TÜRK DEVLETLERİ	KAZAKİSTAN ASTANA	ÖZERK CUMHURİYETLER	KABARDİN - BALKAR ÖZERK CUMHURİYETİ NALÇİK
BAĞIMSIZ TÜRK DEVLETLERİ	KIRGIZİSTAN BIŞKİK	ÖZERK CUMHURİYETLER	KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ LEİKİŞA	BAŞKORTOSTAN Ö.C. UFA	SINCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ URUMÇİ
ÖZERK CUMHURİYETLER	ÖZBEKİSTAN TAŞKENT		TÜRKİYE ANKARA	ÇUVAŞ Ö.C. ÇEBOKSAN	TATARİSTAN ÖZERK CUMHURİYETİ KAZAN
	TÜRKMENİSTAN AŞKABAT			DAĞİSTAN Ö.C. MAHAÇKALE	SAHA (YAKUTİSTAN) MUHTAR C. YAKUTSK
				HAKASYA Ö.C. ABAKAN	